

Natura 2000 beheerplan

definitief

Witte Veen

Colofon

Uitgave

provincie Overijssel

Datum

29 maart 2016

Auteur

Natuur en Milieu

Adresgegevens

Provincie Overijssel

Luttenbergstraat 2

Postbus 10078

8000 GB Zwolle

Telefoon 038 499 88 99

Fax 038 425 48 88

provincie.overijssel.nl

postbus@overijssel.nl

Inhoudsopgave

1	Inleiding	5
1.1	Wat is Natura 2000?	5
1.2	De aanwijzing van een Natura 2000-gebied	5
1.3	Instandhoudingsdoelstellingen	6
1.4	Het Natura 2000-beheerplan	7
1.5	Proces	8
1.6	Relatie met het PAS	9
1.7	Leeswijzer	9
2	Gebiedsbeschrijving	10
2.1	Inleiding	10
2.2	Landschapsecologische systeemanalyse	10
2.3	Ecologische vereisten en trends	15
2.3.1	Habitattypen	15
2.3.2	Habitatrichtlijnsoorten	19
2.4	Ecologische relaties instandhoudingsdoelstellingen	20
3	Instandhoudingsdoelstellingen	21
3.1	Kernopgaven	21
3.2	Instandhoudingsdoelstellingen	21
3.3	Knelpunten	22
3.4	Knelpunten per instandhoudingsdoelstelling	27
4	Beleid, plannen en regelgeving	30
4.1	Europees niveau	30
4.2	Rijksniveau	30
4.3	Provinciaal niveau	32
4.4	Lokaal niveau	34
4.5	Consequenties voor de instandhoudingsdoelstellingen	34
5	Bestaande activiteiten	36
5.1	Inleiding	36
5.2	Bestaand gebruik, bestaande activiteiten en vergunningplicht	36
5.2.1	Voorwaarden en beperkingen	39
5.3	Methodiek	39
5.3.1	Inleiding	39
5.3.2	Effectenindicator	39
5.3.3	Centrale Beoordeling	40
5.3.4	Aanvullende informatie provincie en partners	41
5.3.5	Consequenties van de beoordelingen	41
5.4	Beschrijving en beoordeling van de bestaande activiteiten	42
5.4.1	Drinkwaterwinning	42
5.4.2	Industriële grondwateronttrekkingen	43
5.4.3	Kleine (niet agrarische) grondwateronttrekkingen onder verantwoordelijkheid van het waterschap	44
5.4.4	Onttrekkingen ten behoeve van agrarische activiteiten	44
5.4.5	Berekening met oppervlaktewater	46
5.4.6	Rioolwaterzuiveringsinstallaties	46
5.4.7	Riooloverstorten	47
5.4.8	Beheer en onderhoud waterinfrastructuur	47
5.4.9	Peilbeheer	47
5.4.10	Rijks- en provinciale wegen	48
5.4.11	Industriële en andere bedrijven met een SBI-code	48
5.4.12	Agrarische activiteiten	49
5.4.13	Recreatie en Toerisme	55
5.4.14	Luchtvaart	57
5.4.15	Motorcrossterreinen	57
5.4.16	Zandwinningen	58
5.4.17	Energiecentrales	58

5.4.18	Afvalverwerkende bedrijven, vuilstorten, composteerinrichtingen en vergistingsinstallaties	58
5.4.19	Natuurbeheer	59
5.4.20	Jacht, faunabeheer en schadebestrijding	62
5.4.21	Muskusrattenbestrijding	65
5.5	Cumulatietoets	66
6	Instandhoudingsmaatregelen	68
6.1	PAS-maatregelen	68
6.1.1	Maatregelen op gebiedsniveau	68
6.1.2	Maatregelen op habitattypenniveau	72
6.1.3	Maatregelen voor habitatsoorten	81
6.1.4	Interactie PAS- maatregelen met andere habitattypen en -soorten	81
6.2	niet-PAS maatregelen	81
6.2.1	Maatregelen op gebiedsniveau	81
6.2.2	Maatregelen voor habitatsoorten	82
6.3	Effectbeoordeling instandhoudingsmaatregelen	82
6.3.1	Maatregelenpakket PAS	82
6.3.2	Overige, niet PAS-gerelateerde maatregelen	83
7	Sociaal-economisch perspectief	84
7.1	Sociaal-economische gevolgen van de maatregelen	84
7.1.1	Sociaal-economische effecten PAS-maatregelen	84
7.1.2	Sociaal-economische effecten van niet-PAS-maatregelen	84
7.2	Sociaal-economische gevolgen in relatie tot vergunningverlening	85
7.2.1	Nieuwe activiteiten	85
7.3	De waarde van het gebied voor andere functies dan natuur	85
8	Uitvoeringsprogramma	86
8.1	Ter inzage legging PAS en Natura 2000 ontwerp-beheerplannen	86
8.2	Uitvoering	86
8.3	Monitoring	87
8.3.1	Rapportage en beoordeling	87
8.3.2	Informatie	88
8.3.3	Data	88
8.3.4	Natuurmonitoring	88
8.3.5	Monitoring voor de Programmatische Aanpak Stikstof	90
8.4	Financiering	91
8.4.1	Dekking	91
8.4.2	Schadevergoeding	91
9	Vergunningverlening en handhaving	92
9.1	Vergunningverlening	92
9.1.1	Vergunningplicht	92
9.1.2	Vergunningprocedure	95
9.2	Toezicht en handhaving	95
10	Referenties	97
	Bijlage 1 Habitattypenkaart	
	Bijlage 2 PAS-beheermaatregelenkaart	
	Bijlage 3 PAS-inrichtingsmaatregelenkaart	
	Bijlage 4 Essentieel leefgebied kamsalamander buiten Witte Veen	
	Bijlage 5 Invloedsafstand perceelontwatering	
	Bijlage 6 Invloedsafstand kleine grondwateronttrekkingen	
	Bijlage 7 Beoordeelde recreatiebedrijven	
	Bijlage 8 Overige beoordeelde bedrijven met een SBI-code	
	Bijlage 9 Overzicht PAS- en niet-PAS maatregelen	
	Bijlage 10 Begrippen- en afkortingenlijst	

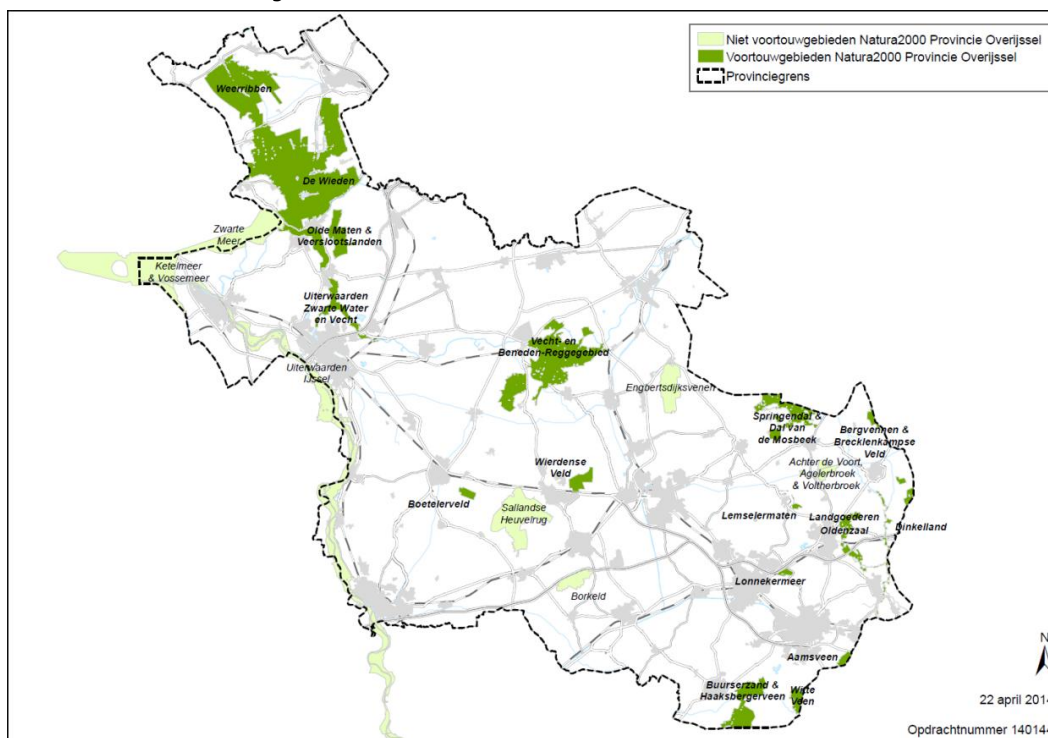

1 Inleiding

1.1 Wat is Natura 2000?

Om de achteruitgang van de biodiversiteit in Europa te stoppen hebben de EU-lidstaten afgesproken dat een Europees netwerk van natuurgebieden wordt gerealiseerd: Natura 2000. De lidstaten wijzen Natura 2000-gebieden aan. In deze gebieden worden goede condities gerealiseerd voor de instandhouding van de meest kwetsbare soorten en habitattypen. In Nederland liggen ruim 160 Natura 2000-gebieden waarvan 24¹ geheel of gedeeltelijk in Overijssel (zie Figuur 1).

Het juridisch kader van Natura 2000 volgt op de Europese Vogel- en Habitatrichtlijn en is vastgelegd in de Natuurbeschermingswet 1998.

Figuur 1 Overzicht Natura 2000-gebieden in Overijssel

1.2 De aanwijzing van een Natura 2000-gebied

De staatssecretaris van Economische Zaken wijst een Natura 2000-gebied aan met een aanwijzingsbesluit. Van de 24 gebieden in Overijssel zijn er inmiddels 23 definitief door de staatssecretaris aangewezen als Natura 2000-gebied. Het aanwijzingsbesluit van 'Wierdense Veld' is nog niet definitief vastgesteld.

In de aanwijzingsbesluiten staan de instandhoudingsdoelstellingen en de begrenzing (figuur 2) van het betreffende Natura 2000-gebied.

Het Natura 2000-gebied Witte Veen is op 23 mei 2013 door de staatssecretaris van het ministerie van Economische Zaken aangewezen als Natura 2000-gebied op grond van artikel 10a van de Natuurbeschermingswet. De habitattypen en habitatrichtlijnsoorten van Witte Veen worden beschreven in hoofdstuk 2, de instandhoudingsdoelstellingen in hoofdstuk 3.

¹ Oorspronkelijk lagen er 25 Natura 2000-gebieden in Overijssel. Het Natura 2000 gebied 'Boddenbroek' is afgevalen.

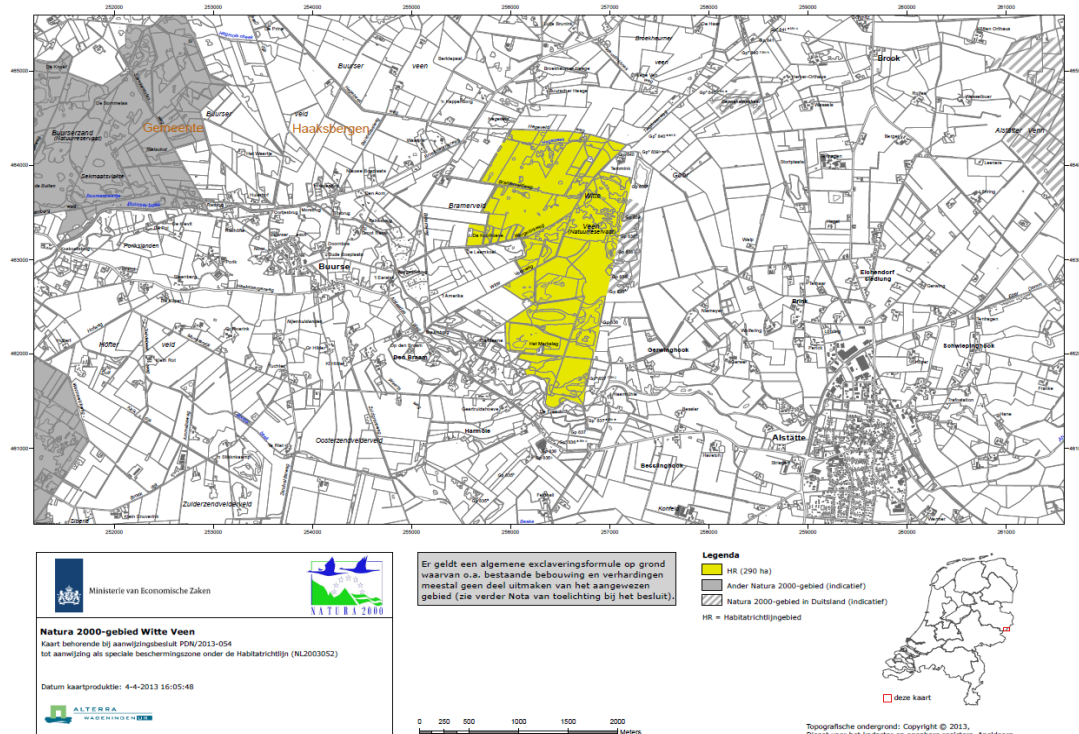
1.3 Instandhoudingsdoelstellingen

Het Natura 2000 doelendocument, een beleidsnotitie van het voormalige ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (december 2006), geeft een toelichting op de instandhoudingsdoelstellingen en de daarbij gehanteerde systematiek. Vanuit de algemene door Europa vastgestelde doelen (zie kader) zijn de landelijke doelen² en de kernopgaven geformuleerd voor de acht voor Nederland beschreven landschapstypen. De kernopgaven geven aan wat de belangrijkste bijdragen van een concreet gebied aan het Natura 2000 netwerk zijn. De landelijke doelen en kernopgaven zijn per gebied uitgewerkt in instandhoudingsdoelstellingen voor specifieke habitattypen, habitatrictlijnsoorten en vogelrichtlijnsoortenⁱ.

Voor alle Natura 2000-gebieden gelden algemene doelen. De gebieden moeten bijdragen aan het behoud en indien van toepassing het herstel van:

1. de ecologische samenhang van Natura 2000 binnen Nederland en de Europese Unie;
2. de biologische diversiteit en de gunstige staat van instandhouding van natuurlijke habitats en soorten binnen de Europese Unie, die zijn opgenomen in bijlage I of bijlage II van de Habitatrichtlijn. Dit behelst de benodigde bijdrage van het gebied aan het streven naar een op landelijk niveau gunstige staat van instandhouding voor de habitattypen en de soorten waarvoor het gebied is aangewezen;
3. de natuurlijke kenmerken van het Natura 2000-gebied, inclusief de samenhang van de structuur en functies van de habitattypen en van de soorten waarvoor het gebied is aangewezen;
4. de op het Natura 2000-gebied van toepassing zijnde ecologische vereisten van de habitattypen en soorten waarvoor het gebied is aangewezen.

Voor een aantal kernopgaven is aan concrete gebieden een 'sense of urgency' voor beheer of watercondities toegekend. Daarnaast kan sprake zijn van een aanvullende wateropgave. Een 'sense of urgency' is toegekend als binnen enkele jaren mogelijk een onherstelbare situatie ontstaat waardoor de kernopgave en de daarbij behorende instandhoudingsdoelstellingen niet meer realiseerbaar zijn. De kernopgaven en de aanduiding van 'sense of urgency' zijn van belang bij de focus van de Natura 2000-beheerplannen en de prioritering van maatregelen.

Figuur 2 Begrenzing Witte Veen

² Landelijke doelen: habitattypen die in een zeer ongunstige staat van instandhouding verkeren en waarvoor Nederland een grote verantwoordelijkheid heeft. Dit betreft voor een belangrijk deel schrale graslanden, waarvan oppervlakte en kwaliteit de laatste decennia sterk is afgenomen.

Onderstaande tabel bevat de instandhoudingsdoelstellingen van het Natura 2000-gebied Witte Veen.

Tabel 1 Natura 2000-instandhoudingsdoelstellingen

		Doel		
		Oppervlakte	Kwaliteit	Populatie
Habitattypen				
H3130	zwakgebufferde vennen	=	>	
H3160	zure vennen	=	=	
H4010A	vochtige heiden (hogere zandgronden)	=	>	
H4030	droge heiden	=	=	
H7110B	*actieve hoogvenen (heideveentjes)	>	>	
H91D0	*hoogveenbossen	=	=	
Habitatsoorten				
H1166	kamsalamander	=	>	=

Legenda

- = Behoudsdoelstelling
- > Uitbreiding- of verbeterdoelstelling
- * Prioritair habitatype

Op de habitattypenkaart van dit Natura 2000-gebied komen ook de habitattypen H5130 jeneverbesstruwelen, H6510A glanshaver- en vossenstaarthooilanden (glanshaver), H7120 herstellende hoogvenen, H7150 pioniervegetaties met snavelbiezen en H91E0C vochtige alluviale bossen (beekbegeleidende bossen) voor. Deze habitattypen komen niet voor in het aanwijzingsbesluit. Bij het beheer en de uitvoering van de maatregelen moet rekening worden gehouden met de aanwezigheid van deze habitattypen³.

1.4 Het Natura 2000-beheerplan

In de Natuurbeschermingswet is bepaald dat voor alle Natura 2000-gebieden, binnen 3 jaar nadat het gebied definitief is aangewezen, een Natura 2000-beheerplan moet worden vastgesteld. Een Natura 2000-beheerplan beschrijft het gebied, de te behalen instandhoudingsdoelstellingen en wat er nodig is om deze te realiseren. Het Natura 2000-beheerplan geeft ook antwoord op de vraag of en zo ja onder welke voorwaarden (bestaande) activiteiten in en rond het gebied mogen plaatsvinden en het maakt duidelijk welke (bestaande) activiteiten vergunningplichtig zijn.

Het bevoegd gezag van het Natura 2000-gebied stelt het Natura 2000-beheerplan op in samenspraak met alle betrokken partijen in en om het Natura 2000-gebied (eigenaren, gebruikers, andere belanghebbenden en betrokken overheden (gemeenten en waterschappen)). Omdat diverse gebieden meerdere bevoegde gezagen kennen, is per Natura 2000-gebied een 'voortouwnemer' benoemd. De voortouwnemer van een Natura 2000-gebied is verantwoordelijk voor de totstandkoming van het Natura 2000-beheerplan van het Natura 2000-gebied. De provincie Overijssel is voortouwnemer van het Natura 2000-gebied Witte Veen.

Gedeputeerde Staten van Overijssel stellen het Natura 2000 ontwerp-beheerplan vast en leggen het ter inzage nadat ook de overige bevoegde gezagen voor dit Natura 2000-gebied het Natura 2000 ontwerp-beheerplan hebben vastgesteld. Voor dit Natura 2000-gebied is alleen de provincie Overijssel bevoegd gezag. De zienswijzen die tijdens de inspraak periode naar voren zijn gebracht worden in een Nota van Antwoord beantwoord. Vervolgens wordt het ontwerp-beheerplan indien nodig aangepast. Daarna stelt het bevoegde gezag het definitieve Natura 2000-beheerplan inclusief de Nota van Antwoord vast.

Het Natura 2000-beheerplan heeft een geldigheidsduur van zes jaar vanaf het moment van vaststelling (2016). Gedurende deze zes jaar wordt door het bevoegd gezag de realisatie van de instandhoudingsdoelstellingen gemonitord. Aan het einde van deze periode wordt het Natura 2000-beheerplan door het bevoegd gezag geëvalueerd en wordt beoordeeld of de beoogde resultaten zijn

³ Algemeen voorbeeld: toename droge heide mag niet ten koste gaan van het habitatype oude eikenbossen. Ook niet als voor oude eikenbossen in het betreffende Natura 2000-gebied geen instandhoudingsdoelstelling in het aanwijzingsbesluit is opgenomen.

gehaald. Het bevoegd gezag maakt afspraken met haar partners over wie, wanneer en hoe deze evaluaties worden uitgevoerd. Op basis van de evaluatie kan de geldigheid van het Natura 2000-beheerplan met telkens zes jaar worden verlengd of een geactualiseerd of geheel nieuw Natura 2000-beheerplan worden opgesteld. Ook tussentijds kan het Natura 2000-beheerplan op basis van nieuwe inzichten worden gewijzigd.

Daarnaast wordt op nationaal niveau, onder de verantwoordelijkheid van de staatssecretaris van Economische Zaken, de ontwikkeling van de stand van soorten en de kwaliteit van habitattypen in Nederland geëvalueerd. Aan de hand van deze evaluatie beziet de staatssecretaris in overleg met de Europese Commissie en betrokken bevoegde gezagen welke aanpassingen voor de instandhoudingsdoelstellingen en/of -maatregelen nodig zijn in de volgende beheerplanperiode.

1.5 Proces

In 2007 zijn voor de Natura 2000-gebieden, waarvoor de provincie Overijssel voortouwnemer is, klankbord-, werk- en stuurgroepen⁴ gestart met het opstellen van Natura 2000-beheerplannen. Voor het stikstofgerelateerde deel van de Natura 2000-beheerplannen is in 2009 een separaat door het rijk getrokken landelijk traject opgestart, de 'Programmatische Aanpak Stikstof'⁵ (PAS). De tussenproducten van de werk- en stuurgroepen (de werkdocumenten) zijn ingebracht in dit traject en aldaar vertaald in 'PAS-gebiedsanalyses'⁶. De PAS-gebiedsanalyses en daarin opgenomen PAS-maatregelen en de overige stikstof gerelateerde teksten zijn ongewijzigd opgenomen in de Natura 2000-beheerplannen. Daarmee wordt invulling gegeven aan het stikstofgerelateerde deel van de Natura 2000-beheerplannen. De oorspronkelijke werkdocumenten bieden de basis voor het niet-stikstof gerelateerde deel van het Natura 2000-beheerplan.

De PAS-gebiedsanalyses en werkdocumenten zijn samengevoegd met andere bestaande informatie tot 1^e concept Natura 2000-beheerplannen. Deze zijn op 13 mei 2014 voorgelegd aan de Samen Werkt Beter⁷ (SWB) partners en afzonderlijke gemeenten. In een interactief proces is sinds die datum gewerkt aan de verbetering van het niet stikstof-gerelateerde deel van de Natura 2000-beheerplannen. Met name de beschrijving en beoordeling van bestaande activiteiten en het daarmee samenhangende vergunningenkader zijn aangepast. De provincie en haar partners willen daarmee zoveel mogelijk duidelijkheid geven over de continuering van bestaande activiteiten en de regeldruk verminderen door bestaande activiteiten waar mogelijk vergunningvrij op te nemen in de Natura 2000-beheerplannen.

Vanwege de inhoudelijke koppeling van het PAS en de Natura 2000-beheerplannen heeft de provincie de Natura 2000 ontwerp-beheerplannen grotendeels gelijktijdig met het onder de verantwoordelijkheid van het rijk vallende PAS ter inzage gelegd. Na deze inspraak heeft een herziening op het PAS plaatsgevonden (inwerkingtreding 15 december 2015). De wijzigingen die hier uit voortvloeien zijn meegenomen in dit Natura 2000-beheerplan.

In paragraaf 8.1 wordt dieper ingegaan op de procedure voor de ter inzage legging.

De Natura 2000-beheerplannen zijn niet los te zien van de gebiedsprocessen die voor wat betreft de verkenningsfase vanuit SWB worden uitgevoerd. De in de Natura 2000-beheerplannen opgenomen maatregelen kunnen in het gebiedsproces met de betrokken partijen worden geconcretiseerd. Daar waar uit de resultaten van het gebiedsproces blijkt dat een in het Natura 2000-beheerplan opgenomen (PAS-)maatregel niet uitvoerbaar is, dan wel dat er een betere maatregel voorhanden is, kan deze onder de hierna volgende condities worden vervangen (zie kader).

---

⁴ Met uitzondering van Wierdense Veld. Hier zijn geen werk- en stuurgroepen gestart. In het kader van de Programmatische Aanpak Stikstof is wel een dekkende PAS-gebiedsanalyse (incl. maatregelen) opgesteld.

⁵ De Programmatische Aanpak Stikstof (=het terugdringen van stikstofdepositie) is enerzijds gericht op behoud en herstel van biodiversiteit (ecologie) en anderzijds op het genereren van economische ontwikkelingsruimte (economie). Het PAS beoogt de vastgelopen vergunningverlening i.h.k.v. de Natuurbeschermingswet vlot te trekken.

⁶ De PAS-gebiedsanalyses bevatten de ecologische herstelmaatregelen die nodig zijn voor het behoud van de stikstofgevoelige natuurwaarden en het op termijn realiseren van de uitbreidings- en of verbeterdoelstellingen voor deze natuurwaarden.

⁷ Op 29 mei 2013 ondertekenden vijftien Overijsselse organisaties het akkoord 'Samen werkt beter' (Landschap Overijssel, LTO Noord, Natuur en Milieu Overijssel, Natuurlijk Platteland Oost, Natuurmonumenten, Overijssels Particulier Grondbezit (OPG), provincie Overijssel, RECRON, Staatsbosbeheer, VNG Overijssel, VNO NCW Midden en de waterschappen Groot Salland, Reest en Wieden, Rijn en IJssel en Vechtstromen. De Uitvoeringsagenda 'Samen werkt beter' richt zich op de versterking van de economie en ecologie in Overijssel.

Uit het PAS vloeit voort dat er een uitvoeringsplicht is voor de in de PAS-gebiedsanalyse opgenomen herstelmaatregelen (deze zijn daarom 1 op 1 overgenomen in hoofdstuk 6 van dit Natura 2000-beheerplan).⁸

De Natuurbeschermingswet en het daarop gebaseerde PAS-programma, bieden Gedeputeerde Staten de mogelijkheid om afzonderlijke herstelmaatregelen 'om te wisselen' voor andere maatregelen.⁹ Aan zo'n 'omwisselbesluit' is een aantal randvoorwaarden verbonden. Belangrijke randvoorwaarden zijn:

- dat de doelen van Natura 2000 niet ter discussie worden gesteld;
- de alternatieve maatregel per saldo een vergelijkbaar of beter effect heeft op de realisatie van deze instandhoudingsdoelstellingen;
- de alternatieve maatregel niet leidt tot minder ontwikkelingsruimte;
- de alternatieve maatregel in het kader van 'haalbaar en betaalbaar' in tijd en geld uitgedrukt minimaal even effectief en efficiënt is als de oorspronkelijk voorgenomen maatregel uit de PAS-gebiedsanalyse.

Zo'n alternatieve maatregel is een mogelijke resultante van het overleg in het kader van een gebiedsproces en in het bijzonder de planuitwerkingsfase en zal vóór 2017 duidelijk moeten zijn. Hieruit moet ook blijken dat er sprake is van voldoende draagvlak en een kwalitatief goede ecologische onderbouwing.

Voor de formeel-juridische besluitvorming wordt gebruik gemaakt van afdeling 3.4 van de Algemene wet bestuursrecht (Afdeling 3.4. Uniforme openbare voorbereidingsprocedure). Deze komt er op neer dat het voorgenomen GS-besluit ter inzage wordt gelegd en belanghebbenden hiertegen zienswijzen kunnen indienen.

1.6 Relatie met het PAS

In dit Natura 2000 beheerplan wordt onderscheid gemaakt tussen PAS en niet-PAS gerelateerde teksten. De grijs geaccentueerde teksten en bijbehorende tabellen, figuren en kaarten komen 1 op 1 uit de PAS-gebiedsanalyses die door Gedeputeerde Staten zijn vastgesteld op 18 november 2015. De PAS-gebiedsanalyses worden tijdens de eerste beheerplanperiode nog diverse keren aangepast (veelal als gevolg van technische wijzigingen in het reken-instrument van het PAS (AERIUS) of ontwikkelingen vanuit het gebiedsproces). Deze wijzigingen worden niet doorgevoerd in dit Natura 2000-beheerplan. Voor zover nodig zal dit beheerplan dan ook in combinatie met de meest recent door Gedeputeerde Staten vastgestelde gebiedsanalyse moeten worden gelezen. De meest recente gebiedsanalyse is te vinden op de website www.pas.natura2000.nl.

1.7 Leeswijzer

Hoofdstuk 1 beschrijft de achtergrond van dit Natura 2000-beheerplan en introduceert belangrijke begrippen als Natura 2000, aanwijzingsbesluit, instandhoudingsdoelstellingen en Natura 2000-beheerplan. Hoofdstuk 2 beschrijft het gebied en de benodigde omstandigheden voor de realisatie van de instandhoudingsdoelstellingen. De concrete instandhoudingsdoelstellingen staan in hoofdstuk 3, evenals de knelpunten voor het behalen van deze doelen. De voor het Natura 2000-gebied Witte Veer van belang zijnde regelgeving, beleid en plannen worden beschreven in hoofdstuk 4. Hoofdstuk 5 beschrijft en beoordeelt de bestaande activiteiten. In dit hoofdstuk komt de vraag aan bod onder welke voorwaarden bestaande activiteiten kunnen doorgaan en of een vergunning vanuit de Natuurbeschermingswet nodig is. In hoofdstuk 6 zijn de maatregelen die nodig zijn om de instandhoudingsdoelstellingen te realiseren uitgewerkt. Hoofdstuk 7 gaat in op de sociaal-economische aspecten van de beheerplannen. Hoofdstuk 8 gaat in op de uitvoering van het beheerplan. Aan de orde komen het voortraject en de doorlopen procedure van de ter inzage legging, de uitvoering, de wijze waarop de realisatie van de instandhoudingsdoelstellingen worden gemeten en de financiering. Hoofdstuk 9 bevat het kader voor vergunningverlening en gaat kort in op toezicht en handhaving. Daar waar in dit beheerplan wordt gesproken over "vergunningsvrij" wordt bedoeld "vergunningsvrij in het kader van de Natuurbeschermingswet".

⁸ Zie artikel 19kj Natuurbeschermingswet

⁹ Zie artikel 19ki, lid 2, Natuurbeschermingswet

2 Gebiedsbeschrijving

Dit hoofdstuk beschrijft het gebied en de natuurwaarden.

2.1 Inleiding

Het Natura 2000-gebied Witte Veen ligt in de provincie Overijssel en behoort tot het grondgebied van de gemeente Haaksbergen. Aangrenzend aan het Nederlandse deel van dit gebied ligt het Duitse Witte Venn. Het gebied maakt deel uit van de beheergebieden van waterschap Regge en Dinkel en Rijn en IJssel.

De begrenzing van het Habitatrichtlijngebied Witte Veen is bepaald aan de hand van de ligging van de natuurlijke habitats en de leefgebieden van de soorten waarvoor het gebied is aangewezen. Daarnaast omvat het begrensde gebied ook natuurwaarden die integraal onderdeel uitmaken van de ecosystemen waartoe de betreffende habitattypen en leefgebieden van soorten behoren alsmede nieuwe natuur, indien dit noodzakelijk wordt geacht om bedreigde en schaarse habitattypen en leefgebieden van soorten te herstellen. Bij de keuze en de afbakening van het gebied is alleen rekening gehouden met vereisten die verband houden met de instandhouding van de natuurlijke habitats en de wilde flora en fauna van het gebied. De begrenzing van het Natura 2000-gebied is aangegeven op de bij de aanwijzing behorende kaart toegevoegd in bijlage I. Op hoofdlijnen omvat het Natura 2000-gebied Witte Veen het Natuurreservaat Witte Veen, dat gelegen is tussen Buurse en de Duitse grens. Op de kaart is ter informatie ook de globale begrenzing van (aangrenzende delen van) het in de Duitse deelstaat Nordrhein-Westfalen gelegen Witte Venn weergegeven. Dit betreft de begrenzing van het Habitatrichtlijngebied zoals opgenomen op de communautaire lijst van 12 november 2007.

Het Natura 2000-gebied beslaat een oppervlakte van 290 hectare en is definitief aangewezen onder de Habitatrichtlijn. Het merendeel van de percelen binnen de begrenzing van het Natura 2000-gebied is in eigendom van Natuurmonumenten. Enkele woningen zijn in particulier eigendom, deze zijn buiten de begrenzing van het Natura 2000-gebied gelaten.

Kenmerken van het ecosysteem

De ecologische samenhang van het Witte Veen met de omringende natuurgebieden is van nationaal en internationaal belang. Het Witte Veen vormt samen met onder andere het Aamsveen, het Haaksbergerveen, Buurserzand en het Duitse Witte Venn een keten van hoogvenen op de Nederlands/Duitse grens. De hoogtekaart en de geomorfologische kaart laten landschappelijke relaties met Duitsland zien. Dekzandruggen en veenpakketten lopen door over de grens. Ondanks het dunne watervoerende pakket kan er ook een hydrologische relatie met Duitsland bestaan. De verschillende gebieden behoren tot de Ecologische Hoofdstructuur en worden in de toekomst met elkaar verbonden door Ecologische Verbindingszones.

2.2 Landschapsecologische systeemanalyse

Onderstaande tekst is afkomstig uit het concept werkdocument (juni 2009) en aangevuld op basis van recente informatie uit de habitattypenkaart (juli 2013), het definitief aanwijzingsbesluit (juli 2013) en het achtergronddocument van het Nat Zandlandschap (Everts et al., 2012)

Algemeen

Het Witte Veen hoort tot het natte zandlandschap. Dit type landschap wordt aangetroffen op de hogere zandgronden in pleistoceen Nederland (Everts et al., 2012). In het nat zandlandschap zijn gradiëntrijke situaties ontwikkeld op de overgang van ruggen naar laagten, waar de afvoer van water wordt geremd. De laagten worden in belangrijke mate gevoed door regenwater, maar er is vaak enige invloed van basenhoudend of koolstofhoudend grondwater. De basen stromen met het lokale grondwater toe uit rijkere sedimenten in de ondiepe ondergrond nabij de laagten. In het nat zandlandschap zijn overwegend lokale grondwatersystemen actief, die soms in interactie staan met basenrijk grondwater uit grotere regionale hydrologische systemen. De koolstofrijkdom hangt veelal samen met humusrijke horizonten in de ondergrond, die in latere landschapsvormende perioden overdekt zijn geraakt met nieuwe sedimenten.

Het Witte Veen behoort tot het gradiënttype 'Hoogveen zonder basenrijk laagveen'. Belangrijke sturende processen in dit type zijn een geringe wegzijging naar de ondergrond, een goed functionerend acrotelm, een goed ontwikkeld kleinschalig patroon van bulten en slenken, een goede conditie van de laggzone en een goed ontwikkelde interne koolstofcyclus die de veenmosgroei stimuleert (Everts et al., 2012).

In de hoogveenkern zijn de waterstanden (in de slenken) relatief stabiel en zakken maximaal ca. 30 cm weg in de zomer. Op de hoger gelegen bulten kan de waterstandsfluctuatie groter zijn. In de randzone treedt meer wegzijging en laterale afstroming op, waardoor het water hier in de zomer wat dieper kan uitzakken. Daar waar bosvorming optreedt, worden via bladval wat meer voedingsstoffen aangevoerd naar de bovenste veenlaag. De veenbodem is ook hier zuur. Aan de uiterste rand worden de standplaatscondities steeds meer bepaald door de bodemopbouw en hydrologie van het omringende landschap. In de laggzone vindt meestal jaarrond uittreding van basenrijker water plaats, waardoor er ook zeer natte omstandigheden heersen. Het uittredende grondwater is rijk aan ammonium en opgelost fosfaat, rijk aan kooldioxide en bevat meestal ook enig bicarbonaat. De bodem is zwak gebufferd ($\text{pH} > 5$), maar door het hoge kooldioxidegehalte stijgt de pH zelden tot boven 6,5. Bij aanvoer van basenrijk water (hoogveen met basenrijk laagveen) heeft het water een hogere alkaliniteit, een hoger pH en een hoge kooldioxideconcentratie (Everts et al., 2012).

De belangrijkste knelpunten voor het hierboven beschreven hoogveensysteem zijn: verdroging (met als gevolg sterk wisselende waterstanden, mineralisatie van het veenpakket en afname van buffering met basen aan de veenbasis), vermesting (aanvoer van meststoffen vanuit aangrenzende landbouwgebieden), verzuring (basenrijke delen), verandering van de geomorfologie van het landschap en afname van de landschappelijke heterogeniteit van het landschap voor de fauna (Everts et al., 2012). Voor herstel van hoogveengradiënten moet, naast conserveren van de resterende veenpakketten, de focus gericht zijn op het stimuleren van veenvormende processen. Dit hangt vooral samen met hydrologisch herstel, zowel in de hoogveenkern als eventueel herstel van de toevoer van basenrijk grondwater.

Geologie

Het grensoverschrijdende natuurgebied Witte Veen/ Witte Venn ligt op het Oost-Nederlandse plateau. Het Witte Veen ligt op de zuidelijke uitlopers van de stuwwal van Oldenzaal en helt in westelijke richting af. Oude tertiaire klei ligt hierdoor dicht onder het aardoppervlak, over het algemeen slechts één tot hooguit vier meter diep. In het Schaliën is de klei-ondergrond door het landijs gemodelleerd en is een stugge, sterk kleiige keileem als grondmorene achtergebleven. Door smeltwater afkomstig van het landijs zijn diepe dalen in het keileem uitgesleten.

In het Weichselein werd op het keileem en in de smeltwaterdalen een dun pakket fluvio-periglaciale zanden en dekzanden afgezet, de Formatie van Bostel. Plaatselijk is dit zand weer door de wind verstoven of door sneeuwsmeeltwater weggespoeld waardoor vele terreindepressies en erosiedalen zijn ontstaan. Het zandpakket vormt het zeer dunne en enige watervoerende pakket onder het Witte Veen

In het Holoceen werden in de beekdalen sedimenten afgezet en vormde zich op natte plekken broekveen. Op de hoger gelegen gronden ontwikkelde zich in terreindepressies met een ondoorlatende bodem hoogveen. Het Witte Veen is in een dergelijk uitblazingsbekken ontstaan. Door vervening is het hoogveen grotendeels verdwenen: in de huidige situatie is alleen in het Witte Veen nog een veenpakket aanwezig. Ook hier resteert slechts een netwerk van dijkjes met hoogveenputjes, waarin secundaire hoogveengroei plaatsvindt (Bell & van 't Hullenaar, 2004).

De Hegebeek en de Buurserbeek stromen door glaciële dalen die zijn ingesleten in de Tertiaire basis, het watervoerend pakket is ook hier maximaal enkele meters dik. Van doorsnijding naar onderliggende watervoerende lagen is geen sprake.

Bodem

In het Witte Veen liggen hoofdzakelijk zandgronden, veelal veldpodzolgronden. In het centrum van het hoogveenrestant liggen veengronden. In de natste delen betreft het vlietveengronden. De bodem bestaat hier uit een waterrijke, gereduceerde, ongerijpte, slappe veenmassa. Het veen bestaat uit veenmosveen en ander slap organische materiaal. In delen die periodiek iets oppervlakkig uitdrogen zijn vlierveengronden aanwezig: de bovenste 10 tot 15 centimeter is hier

veraard. Op de overgangen van de veengronden naar de zandgronden en in de erosiedalen liggen moerige (podzol)gronden (Bell & van 't Hullenaar, 2004).

Hydrologie

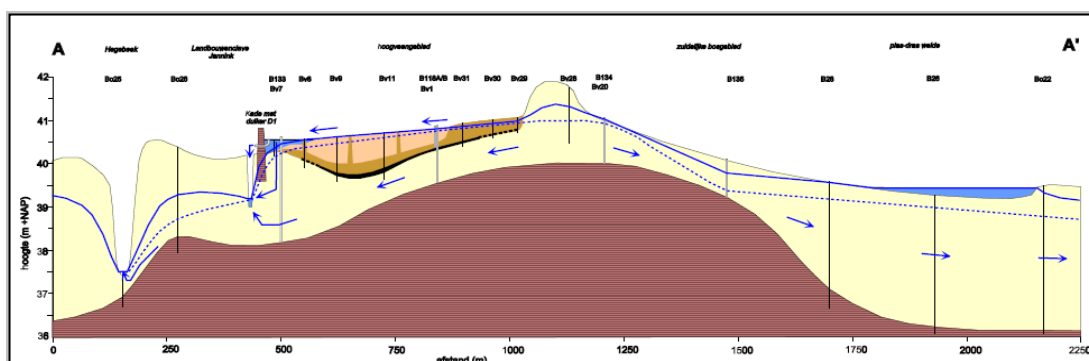
Het Witte Veen ligt op de waterscheiding van de stroomgebieden van de Buurserbeek in het zuiden en de Hegebeek in het noorden. Het zuidelijke bosgebied en het zuidelijke grensven wateren af op de Buurserbeek. Het noordelijk deel van het Witte Veen, inclusief de hoogveenkern, het noordelijke grensven en het Duitse deel (Witte Venn), wateren af in de richting van de Hegebeek. Aan de noordzijde van het hoogveenrestant is op de grens met het landbouwgebied in 2000 een kade aangelegd om het water in het veengebied vast te houden.

De ondergrond van het Witte Veen wordt gekenmerkt door het zeer ondiep voorkomen van de hydrologische basis, die bestaat uit Tertiaire klei, plaatselijk afgedekt met keileem. Van 't Hullenaar en Bell (2004) zeggen hierover: "Als gevolg van de aanwezigheid van stugge keileem en tertiaire klei treedt (nagenoeg) geen infiltratie van water naar de ondergrond op. Dit geldt niet alleen voor het gebied waar de raai van het dwarsprofiel gesitueerd is maar is typerend voor het gehele natuurgebied: ook bij alle andere meetpunten van het hydrologisch meetnet wordt binnen een diepte van 1 a 4 meter beneden maaiveld de slecht doorlatende keileem aangetroffen en direct hieronder ligt de tertiaire klei. Alleen in het diep uitgesleten dal van de Buurserbeek ontbreekt de keileem plaatselijk en begint de slecht doorlatende ondergrond van de tertiaire klei pas op een diepte van circa 8 meter (TNO, 1973)."

Door het zeer ondiep voorkomende keileem en de tertiaire kleilagen vindt alleen laterale waterafvoer plaats. Hierdoor stagneert regenwater en komen er gebiedsdekkend hoge tot zeer hoge grondwaterstanden voor. In de laagst gelegen delen komen open water (vennen) of plas-dras situaties voor. De hoger gelegen delen zijn iets minder nat met grondwatertrap II en III. Op basis van enkele hydrologische meetpunten kan worden geconcludeerd dat de grondwaterstandsfluctuatie in de hoogveenkern beperkt is, maar voor hoogveen aan de hoge kant is. Deze fluctuatie moet globaal gezien kleiner dan 30 centimeter zijn, maar bedraagt circa 40 centimeter. Vooral aan de randen van de hoogveenkern is de fluctuatie te hoog. De waterstandsfluctuatie in het noordelijk grensven is gering en binnen de marge (verschil tussen gemiddeld hoogste grondwaterstand (GHG) en gemiddeld laagste grondwaterstand (GLG) is 20 tot 25 centimeter). De waterstanddynamiek in het zuidelijk grensven is iets groter (verschil tussen GHG en GLG is 35 tot 40 centimeter). Dat is te groot voor een ven in herstellend hoogveen.

De grondwaterkaart geeft voor het Witte Veen aan dat de waarden van het doorlaatvermogen kD liggen tussen 50 en maximaal 200 m^2/dag (Aelmans, 1974). In een watervoerend pakket met zo'n gering doorlaatvermogen is de invloed van beken en watergangen beperkt tot een afstand van een paar honderd meter. Het effect van een peilverandering zal zich nog minder ver uitstrekken. De geringe invloedsafstand van de Buurserbeek is het gevolg van de geohydrologische opbouw van de ondergrond: een zeer dun watervoerend pakket met een geringe doorlatendheid op een ondoorlatende basis.

Analytisch kan worden berekend (Perrochet en Musy, 1992) dat bij een neerslagoverschot N van 300 mm/jr, een dikte H van het watervoerend pakket van 5 meter en een doorlatendheid K van matig fijn, zwak lemig dekzand van 1 – 3 m/dag de maximale theoretische invloedsafstand van een waterloop 175 tot 300 m bedraagt. Op een afstand van 30 meter zal de verlaging maximaal 5 cm bedragen.

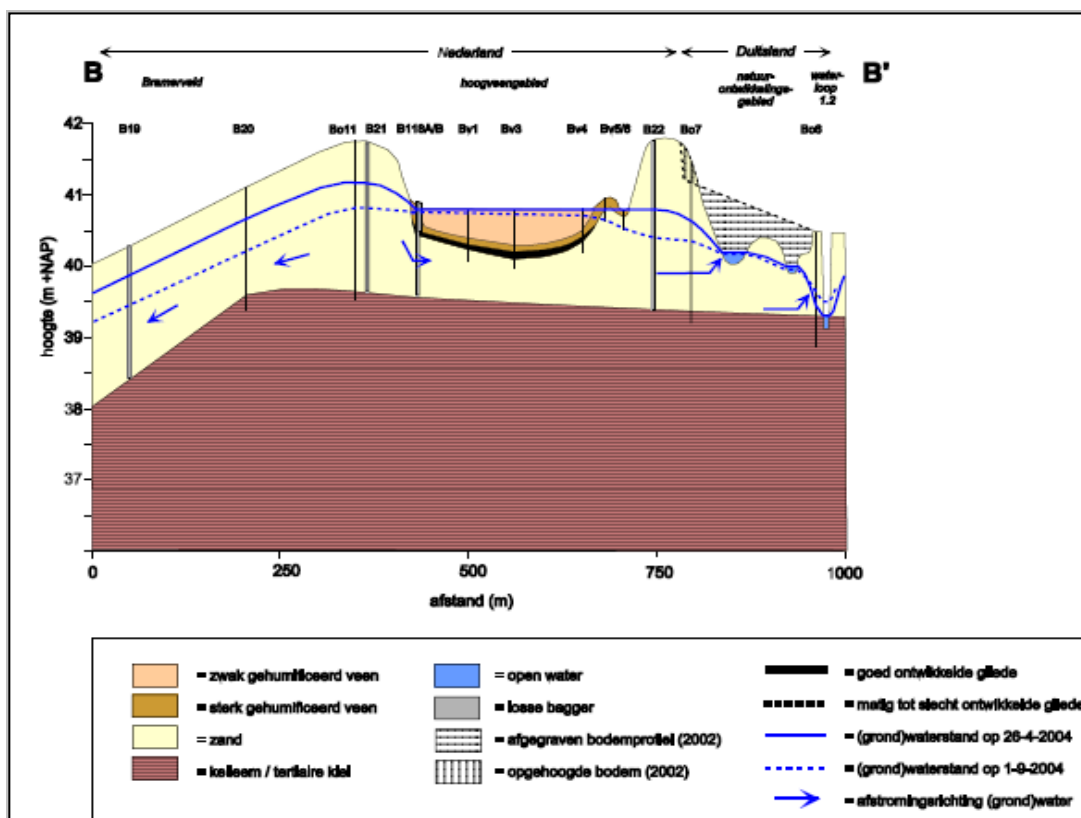

Figuur 3. Doorsnede noord-zuid hoogveenkern (Bron: Bell & van 't Hullenaar, 2004).

In natte perioden stroomt water vanuit het hoogveengebied via oppervlakkige afvoer in noordelijke richting af. Aan de noordzijde van het veen is in 2000 een kade aangelegd die de oppervlakkige afstroming tegengaat. In de kade is een duiker aangebracht waarlangs het overtollige water het hoogveengebied verlaat. De duiker is aan de bovenstroomse zijde voorzien van een bochtstuk. Door het verdraaien van het bochtstuk is een zekere regulatie van het waterpeil mogelijk. Sinds de plaatsing van de duiker is het peilniveau echter altijd constant gehouden (40,55 meter +NAP). Via de duiker belandt het afvoerwater in het slotenstelsel van de landbouwenclave. Dit stelsel bestaat uit een afvoerloop naar de Hegebeek en een randsloot op de grens met het hoogveengebied.

In natte perioden stroomt water op een aantal plaatsen over het maaiveld oppervlakkig af. Gedeeltelijk hoort dit bij de natuurlijke situatie. Plaatselijk (hoogveengebied, natuurontwikkelingsgebied) is echter sprake van een versterkte oppervlakkige afvoer.

Dankzij de aanwezigheid van de slecht doorlatende ondergrond en de beperkte dikte van het watervoerende zandpakket komen in het gebied op uitgebreide schaal vochtige tot natte omstandigheden voor. Door de ligging in een depressie in de zandondergrond en toevoer van grondwater vanuit de westelijke en zuidelijke dekzandruggen zijn in het hoogveengebied extra natte omstandigheden aanwezig. De aanleg van de leemkade aan de noordzijde zorgt ervoor dat het veengebied minder water verliest dan voorheen naar de waterlopen van de landbouwenclave.

Door de vlakke ligging, de beperkte dikte van de watervoerende laag, het grote aandeel open water en het ontbreken van bosopslag is in het noordelijke grensven een gedempt waterstandsverloop aanwezig. Het zuidelijke grensven staat via de smeltwatergeul sterker in contact met de lager gelegen gebieden waardoor hier van nature de waterstandsfluctuaties wat sterker zijn. In de natuurlijke situatie stroomde vanuit het hoger gelegen oostelijke gebied grondwater naar het ven, maar door de huidige diepe landbouwkundige ontwatering is de aanvoer beëindigd. Enkele waterlopen in het zuidelijk gelegen bosgebied hebben nog een drainerende werking op het grondwater waardoor verdroging optreedt.

Uit een evaluatie van meetgegevens (Van 't Hullenaar en Bell, 2002) blijkt dat de grondwaterstand in het Witte Veen is gestegen. In het herstellend hoogveen is de zomergrondwaterstand in het veen

en in de zandondergrond waarschijnlijk gestegen met 5 – 10 cm door aanleg van een damwand. In het Bramerveld is de zomergrondwaterstand gestegen met 60 cm respectievelijk 20 cm door het dempen van waterlopen in nieuw verworven landbouwgronden. Door aanleg van drempels in de Hegebeek is het drainageniveau met 10 tot 20 cm verhoogd. Desondanks lijkt de wintergrondwaterstand direct langs de beek met 20 cm gedaald, tot 70 cm onder maaiveld. Mogelijk staat dit laatste i.v.m. een technisch niet goed functionerend meetpunt. Dit moet nader worden onderzocht. In de kern met herstellend hoogveen is de zomergrondwaterstand met 50 cm gestegen door waterconserverende maatregelen. Het effect van reeds genomen vernattingsmaatregelen in Duitsland is nog niet geëvalueerd.

In de plas-dras weide is de wintergrondwaterstand in de afgelopen dertig jaar gestegen met 50 cm, waardoor het water nu aan maaiveld staat. De zomergrondwaterstand is met 75 cm gestegen tot 45 cm onder maaiveld. Het laagste deel van het gebied staat permanent onder water. Van 't Hullenaar en Bell (2002) concluderen dat daardoor goede omstandigheden zijn ontstaan voor venvegetaties, grondwaterafhankelijk grasland en natte bossen. In het dal van de Buurserbeek wordt kwel afgevangen door het lage peil in de Buurserbeek. Het gebied is daardoor infiltratiegebied in plaats van kwelgebied. Het is onduidelijk in hoeverre dit een knelpunt vormt voor het functioneren van het alluviaal bos langs de Buurserbeek.

Waterkwaliteit

In het gebied komt nagenoeg overal (behalve in het zuidelijke grensven) zuur en voedselarm oppervlaktewater voor. Het water in het zuidelijk grensven is ook zuur, maar heeft periodiek een duidelijk hogere pH-waarde. Metingen in september laten zien dat dit water zwak gebufferd is. Deze (periodieke) aanwezigheid van zeer zwak gebufferd water in het zuidelijk grensven kan samenhangen met de vroegere hydrologische situatie. Het oostelijk gelegen landbouwgebied fungeerde toen nog als intrekgebied voor dit ven. Hoewel dit systeem al lange tijd niet meer functioneert, zijn er in de sliblaag plaatselijk nog bufferende bestanddelen aanwezig als relict uit het verleden. Hierdoor kan het venwater nu nog in zeer geringe mate gebufferd worden. Een andere verklaring is het mogelijke voorkomen van ondiepe kalkrijke tertiaire afzettingen. Door toestroming van lokaal grondwater wordt hierdoor het venwater aangereikt.

Flora en fauna¹⁰

De kern van het voormalige hoogveencomplex ligt bij grenspaal 838. Het Nederlandse gebiedsdeel vormt samen met een Duits gedeelte een vergraven hoogveenrestant waarin hernieuwde hoogveenvorming optreedt. Kenmerkend hiervoor is de uitbreiding van eenarig wollegras (*Eriophorum vaginatum*). Door vernatting is een deel van de veenbossen afgestorven. Hoogveenbos (H91D0) komt op één locatie in het gebied voor. In vennen en veenputten domineren begroeiingen met veenpluis (*Eriophorum angustifolium*), knolrus (*Juncus bulbosus*) en waterveenmos (*Sphagnum cuspidatum*). In een veentje op de Nederlands-Duitse grens leeft een kleine populatie van de Noordse glazenmaker (*Aeshna subarctica*).

In het gebied bevinden zich omvangrijke populaties van kamsalamander en boomkikker. De afgelopen jaren is een aantal poelen aangelegd en zijn ook andere plekken geschikt gemaakt voor de boomkikker, wat tot een spectaculaire stijging van het aantal roepende boomkikkermannetjes heeft geleid. Ook de kamsalamander heeft van de maatregelen geprofiteerd. Waar bij de aanleg van de poelen keileem is aangesneden, hebben zich Oeverkruidgemeenschappen (H3130) ontwikkeld met pilvaren (*Pilularia globulifera*), waterpostelein (*Lythrum portula*) en moerashertschooi (*Hypericum eloides*). Op een afgegraven bouwland is wijdbloeiende rus (*Juncus tenageia*) gevonden. Deze *Nanocyperion*-soort behoort tot de groep van zeldzame soorten die weten te profiteren van in herstelprojecten uitgevoerde plagwerkzaamheden. Dankzij de aanleg van poelen en andere vernattingmaatregelen is ook weer een aantal vogelsoorten in het gebied teruggekeerd. Het gaat daarbij om dodaars, zomertaling en af en toe een porseleinhoen.

De heidevegetatie van het Witte Veen betreft vooral natte heide (H4010). De kwaliteit ervan hangt sterk samen met de gevoerde beheersmaatregelen. Niet beheerde delen van de heide zijn vergrast. Van de kenmerkende planten komt hier klokjesgentiaan (*Gentiana pneumonanthe*) met enige regelmaat voor. Op deze soort werden tot voor enkele jaren nog eitjes van het sterk bedreigde gentiaanblauwtje (*Maculinea alcon*) gevonden. Op plagplekken hebben zich stekelbrem (*Genista anglica*), kleine zonnedaauw (*Drosera intermedia*), moeraswolfsklauw (*Lycopodiella inundata*), witte snavelbies (*Rhynchospora alba*) en bruine snavelbies (*Rhynchospora fusca*) gevestigd en uitgebreid,

¹⁰ Bron: http://www.synbiosys.alterra.nl/Natura_2000/gebiedendatabase.aspx?subj=n2k&groep=1&id=n2k54

een begroeiing van habitattype H7150. Op niet geplagde plekken leidt begrazing tot een toename van soorten als gewone dophei (*Erica tetralix*), veenbies (*Trichophorum cespitosum* subsp. *germanicum*) en week veenmos (*Sphagnum molle*). Droge heide (H4030) komt in het westen en zuiden van het gebied voor in mozaïek met natte heide. Op deze heide zijn de afgelopen jaren, na een jarenlange afwezigheid, weer nachtzwaluw, sprinkhaanzanger, boomleeuwerik en roodborsttapuit als broedvogel waargenomen. In de wintermaanden verblijft geregeld een klapekster in het gebied.

Voorkomende habitattypen en habitatrictlijnsoorten

Het habitattype Vochtige heiden, hogere zandgronden (H4010A) komt met name voor in het middengedeelte van het gebied. Het habitattype Droge heiden (H4030) komt vooral aan de noordkant en in het zuiden van het gebied voor. In het centrale deel van het gebied komen Actieve hoogvenen (heideveentjes) H7110B voor. Vochtige heiden (H4010A) komen verspreid door het gebied voor. Het habitattype Zwakgebufferde vennen (H3130) is aanwezig aan de oostkant en in het zuidelijke deel van het gebied. Op één locatie komt het habitattype H3160 Zure vennen voor (in complex met Vochtige heide en Heideveentjes). Op één locatie komt een kleine oppervlakte Hoogveenbos (H91D0) voor.

De kamsalamander (H1166) komt vooral voor in het noordelijk deel van het Witte Veen, maar is tevens in het zuidelijke deel van het gebied waargenomen.

2.3 Ecologische vereisten en trends

In deze paragraaf worden de habitattypen en habitatrictlijnsoorten van Witte Veen beschreven. Daarbij worden eerst de ecologische vereisten beschreven, dan het actuele areaal, de kwaliteit en de trends daarin.

2.3.1 Habitattypen

H3130 Zwakgebufferde vennen

Actueel areaal en kwaliteit habitattype

Het habitattype komt onder andere voor in Het Markslag. Het huidige oppervlak beslaat iets minder dan 2 hectare. Door de verdroging ontbreekt de toevoer van gebufferd, voedselarm grond- en/of oppervlaktewater. Buffering van het ven vindt momenteel plaats door historische bufferstoffen in de oevers van het ven. Door het gebrek aan basenrijk water en de vermesting door de atmosferische depositie zijn veel karakteristieke soorten, zoals oeverkruid, uit het ven verdwenen. De andere Zwakgebufferde vennen in het Witte Veen worden zeer waarschijnlijk gebufferd door ondiepe leemlagen in de ondergrond.

Trends in areaal en kwaliteit habitattype

De trend voor het areaal is stabiel ten opzichte van 2004, maar de kwaliteitstrend is wel negatief. De Zwakgebufferde vennen in het Witte Veen zullen dezelfde kwaliteit behouden zolang water toestroomt dat gebufferd is door ondiep gelegen leemlagen in de bodem. De aanpassingen van lokale ontwateringsmiddelen zoals sloten en drainage kunnen een belangrijke rol spelen in de verbetering van de kwaliteit.

Systeemanalyse: ecologische vereisten

Tabel 2 Overzicht van ecologische vereisten H3130 Zwakgebufferde vennen

Aspect	Voorwaarde	Kwantitatief
Zuurgraad (pH)	Neutraal tot zuur	7,5 – 4,5
Vochttoestand	Diep tot matig diep	15 – 50 cm diep
Zoutgehalte	Zoet	<150 mgCl/l
Voedselrijkdom	Zeer voedselarm- matig voedselarm	
Overstromingstolerantie	Niet	
Kritische depositiewaarde stikstof	Zeer gevoelig	8 kg N/ha/jr 571 mol N/ha/jr
Kenmerken van goede structuur en functie	Periodiek wisselende waterstanden; zandige of venige bodem; geen of weinig dominantie van veenmossen (<20%); optimale functionele omvang > enkele hectares	

H3160 Zure vennen

Actueel areaal en kwaliteit habitatype

Op basis van de meest recente habitattypenkaart blijkt dat in het gebied 0,022 ha. van het habitatype voorkomt, verspreid over twee locaties. Het habitatype kwam voorheen voor in het noordelijke Grensven. Op de habitattypenkaart is dit zure ven ingedeeld onder H7120, vanwege de ligging in een hoogveenkern en het voorkomen van typische soorten van hoogvenen. Het voorheen als H3160 aangemerkte Noordelijke Grensven heeft in de huidige situatie de kenmerken van een zuur hoogveenven met de daarbij horende karakteristieke soorten als kleine zonnedauw, veenpluis, snavelzegge en draadzegge. In het huidige beheer wordt het ven kleinschalig opgeschoond, zodat het niet volledig verlandt.

Trends in areaal en kwaliteit habitatype

De huidige trend voor zowel oppervlakte als kwaliteit is neutraal.

Systeemanalyse: ecologische vereisten

Tabel 3 Overzicht van ecologische vereisten H3160 Zure vennen

Aspect	Voorwaarde	Kwantitatief
Zuurgraad (pH)	Matig zuur tot zuur	5,5 - <4
Vochttoestand	Diep tot ondiep droogvallend water	
Zoutgehalte	zoet	< 150 mg Cl/l
Voedselrijkdom	Zeer voedselarm – matig voedsel arm	
Overstromingstolerantie	Niet	
Kritische depositiewaarde stikstof	Zeer gevoelig	10 kg N/ha/jr 714 mol N/ha/jr
Kenmerken van goede structuur en functie	Dystroof water; combinatie van open water en verlandingsvegetatie; kruid-laag gedomineerd door schijngrassen; moslaag gedomineerd door veenmossen; optimale functionele omvang; vanaf enkele hectares	

H4010A Vochtige heiden (hogere zandgronden)

Actueel areaal en kwaliteit habitatype

Het habitatype komt voor op de hellingen van de hogere zandgronden en in de hoogveenkern in het Witte Veen. Als zelfstandig habitatype komt het voor op ca. 13,1 hectare. De vochtige heide vertoont een overwegend goede kwaliteit, door het voorkomen van de karakteristieke soorten als klokjesgentiaan, witte snavelbies, bruine snavelbies en veenmossen. Het huidige beheer voorziet in het cyclisch plaggen van de vochtige heide (omlooptijd ca. 25 jaar) en het verwijderen van opslag van onder andere vliegdennen en berken.

Trends in areaal en kwaliteit habitatype

De trend voor zowel oppervlakte als kwaliteit zijn voor dit habitatype neutraal.

Systeemanalyse: ecologische vereisten

Tabel 4. Overzicht van ecologische vereisten H4010A Vochtige heiden (hogere zandgronden)

Aspect	Voorwaarde	Kwantitatief
Zuurgraad (pH)	Matig zuur – zuur	5,5 - <4
Vochttoestand	Inunderend - vochtig	5 cm +mv- 40 cm -mv
Zoutgehalte	Zoet	< 150 mgCl/l
Voedselrijkdom	Zeer voedselarm – matig voedsel arm	
Overstromingstolerantie	Niet	
Kritische depositiewaarde stikstof	Zeer gevoelig	17 kg N/ha/jr 1214 mol N/ha/jr
Kenmerken van goede structuur en functie	Dominatie van dwergstruiken (>50%); bedekking struiken en bomen (<10%) en grassen (<25%) is beperkt; lokaal hoge bedekking veenmossen; hoge soortenrijkdom van mossen en korstmossen	

H4030 Droge heiden

Actueel areaal en kwaliteit habitatype

Het habitatype komt voor op de hogere zandgronden in het Witte Veen. Het huidige oppervlak beslaat 14,4 hectare. In de huidige situatie maken karakteristieke soorten als struikheide, heidekartelblad, liggend vleugeltjesbloem en bosbes deel uit van de vegetatie van het habitatype droge heide. Opslag van onder andere berk wordt beperkt door begrazing met Schotse Hooglanders. Daarnaast wordt opslag handmatig/machinaal verwijderd.

Trends in areaal en kwaliteit habitatype

In de huidige situatie wordt door middel van het gevoerde beheer het habitatype in stand gehouden. Door uitbreiding van het hoogveen kunnen de grenzen van de droge heide op de zeer lange termijn opschuiven. Voor het uitbreiden van droge heide is de aanwezigheid van kaal zand vereist. Kaal zand maakt het koloniseren van pioniersoorten ten behoeve van het habitatype droge heide mogelijk. Door de aanwezigheid van kaal zand wordt voorkomen dat droge heide verdwijnt in bestaande bossen. Er is sprake van een neutrale trend voor zowel oppervlakte als kwaliteit, dankzij het gevoerde beheer.

Systeemanalyse: ecologische vereisten

Tabel 5. Overzicht van ecologische vereisten H4030 Droge heiden

Aspect	Voorwaarde	Kwantitatief
Zuurgraad (pH)	Matig zuur tot zuur	5,5 -<4
Vochttoestand	Matig droog - droog	> 40 cm -mv
Zoutgehalte	Zoet	< 150 mg Cl/l
Voedselrijkdom	Zeer voedselarm – matig voedsel arm	
Overstromingstolerantie	Niet	
Kritische depositiewaarde stikstof	Zeer gevoelig	15 kg N/ha/jr 1071 mol N/ha/jr
Kenmerken van goede structuur en functie	Dominantie van dwergstruiken (>25%); aanwezigheid van hoge, oude heidestruiken; gevarieerde vegetatiestructuur; lage bedekking van grassen (<25%) en struweel (<10%); optimale functionele omvang; vanaf tientallen hectares	

H7110B *Actieve hoogvenen (heideveentjes)

Actueel areaal en kwaliteit habitatype

Het habitatype komt in de huidige situatie op een locatie voor in het Witte Veen, in de Wagerinkseslenk, ten westen van de hoogveenkern. Het huidige oppervlak beslaat ca. 3.000 vierkante meter. De huidige kwaliteit van dit heideveentje wordt op basis van de habitattypenkaart als goed bestempeld, omdat het vegetatietype dat daar aanwezig is (11B1b: Associatie van Gewone dophei en Veenmos, subassociatie van Witte snavelbies) goed ontwikkeld is. Overige aanwezigheid van typische soorten (fauna) is niet beoordeeld.

Trends in areaal en kwaliteit habitatype

Er zijn geen harde gegevens van de trend in kwaliteit en areaal. Op basis van veldwaarnemingen oordeelt de beheerder dat er sprake is van een positieve trend in kwaliteit en areaal.

Systeemanalyse: ecologische vereisten

Tabel 6. Overzicht van ecologische vereisten H7110B *Actieve hoogvenen (heideveentjes)

Aspect	Voorwaarde	Kwantitatief
Zuurgraad	Matig zuur tot zuur	5,5 -<4
Vochttoestand	Diep tot nat	50 cm +mv – 25 cm -mv
Zoutgehalte	zoet	< 150 mgCl/l
Voedselrijkdom	Zeer voedselarm	
Overstromingstolerantie	Niet	
Kritische depositiewaarde stikstof	Zeer gevoelig	11 kg N/ha/jr 786 mol N/ha/jr
Kenmerken van goede structuur en functie	Veenvorming door een door veenmossen gedomineerde vegetatie; aanwezigheid van slenk-bult patronen; permanent hoge waterstanden; dominantie van veenmossen; aanwezigheid van dwergstruiken op bulten; aanwezigheid van een acrotelm; aanwezigheid van witveen; optimale functionele omvang vanaf enkele honderden hectares	

H91D0 *Hoogveenbossen¹¹

Actueel areaal en kwaliteit habitatype

Op basis van de habitattypenkaart blijkt dat centraal in het gebied 0,55 ha. van het habitatype voorkomt. De huidige kwaliteit is onbekend.

Trends in areaal en kwaliteit habitatype

Er zijn geen gegevens beschikbaar over de trends van dit habitatype.

Systeemanalyse: ecologische vereisten

Tabel 7. Overzicht van ecologische vereisten H91D0 *Hoogveenbossen

Aspect	Voorwaarde	Kwantitatief
Zuurgraad	Zuur	4,5 -<4
Vochttoestand	Zeer nat - nat	5 cm -mv – 25cm -mv
Zoutgehalte	Zoet	< 150 mg Cl/l
Voedselrijkdom	Zeer voedselarm – matig voedsel arm	
Overstromingstolerantie	Niet	
Kritische depositiewaarde stikstof	Gevoelig	25 kg N/ha/jr 1786 mol N/ha/jr
Kenmerken van goede structuur en functie	Optreden van veenvorming; aanwezigheid van oude levende of dode dikke bomen en/of oude hakhoutstoven; optimale functionele omvang; vanaf tientallen hectares	

¹¹ Er is twijfel of het habitatype aanwezig is of was. In overleg met de projectgroep habitatkarteringen wordt bekeken of het habitatype voorkomt of voorkwam in 2004. Als uiteindelijk blijkt dat het niet voorkomt of voorkwam in 2004 zal het aanwijzingsbesluit daarop worden aangepast.

2.3.2 Habitatrichtlijnsoorten

H1166 Kamsalamander

Actueel voorkomen en omvang en kwaliteit leefgebied habitatsoort

De kamsalamander komt voor in de habitattypen Zwakgebufferde vennen (H3130), Droge heiden (H4030), Vochtige heiden (H4010A) en de verschillende graslanden, akkers en houtwallen. De huidige kwaliteit van de populatie kamsalamander in het Witte Veen is onbekend. Er zijn verschillende waarnemingen van de kamsalamander aanwezig in het Witte Veen.

Trend in voorkomen en omvang en kwaliteit leefgebied habitatsoort

Recent zijn er maatregelen genomen die hebben geleid tot een verbetering van de kwaliteit van het leefgebied¹². De soort heeft hiervan geprofiteerd. De trend sinds 2010 is derhalve positief verondersteld.

Systeemanalyse: ecologische vereisten

In onderstaande tabel zijn de voorwaarden voor de kamsalamander weergegeven. Hoofdzakelijk is het bestaan van leefgebieden met een optimaal oppervlak om de 500 meter die als stapsteen fungeren. Voor de voortplanting is de kamsalamander afhankelijk van poelen met een flauw talud (1:6 tot 1:10) aan de zonkant.

Tabel 8. Overzicht van ecologische vereisten H1166 Kamsalamander

Aspect	Voorwaarde	Kwantitatief
Zuurgraad	Basenrijk voortplantingswater	nvt
Vochttoestand	vochtig	5 cm +mv- 40 cm -mv
Zoutgehalte	Zoet	< 150 mgCl/l
Voedselrijkdom	Zeer voedselarm – matig voedsel arm	
Overstromingstolerantie	noodzakelijk	Poelen om de 500 meter
Kritische depositiewaarde stikstof	Gevoelig, ivm leefgebieden	
Kenmerken van goede structuur en functie	Het leefgebied van de Kamsalamander dient afwisselend te zijn met grasland, kleine wateren, struweel en zoomvegetatie waarbij leefgebieden minimaal om de 500 meter zijn gesitueerd. De oppervlakte van de stapstenen cq leefgebieden dient minimaal 5 ha te zijn.	

¹² <http://www.synbiosys.alterra.nl/natura2000/gebiedendatabase.aspx?subj=n2k&groep=1&id=n2k54>

2.4 *Ecologische relaties instandhoudingsdoelstellingen*

Veel van de genoemde instandhoudingsdoelen staan niet op zich maar hebben een relatie met een of meerdere andere instandhoudingsdoelen. Deze relatie is in onderstaand overzicht weergegeven.

Tabel 9. Ecologische relaties habitattypen en soorten

Habitattypen/soorten	Ecologische relatie	Relatie met bestaande gebruik/ effect/beheer
H3130 Zwakgebufferde vennen	H1166 Kamsalamander	Leef- en voortplantingsgebied voor kamsalamander
H4030 Droge heiden	Heideblauwtje	Door kleinschalig beheer is de droge heide geschikt als voortplantingshabitat
H4010 Vochtige heiden, H91D0 Hoogveenbossen, H7120 Herstellend hoogveen en H7110 Actief hoogveen	Gezamenlijk onderdeel van een hoogveenlandschap	Uitbreiding van hoogveen, zorgt voor verschuiving van habitattypen
H7120 Herstellend hoogveen, H7110 Actief hoogveen	Hoogveenglanslibel	Leef- en voortplantingsgebied van hoogveenglanslibel
H7110 Actief hoogveen	H3160 Zure vennen	Zure vennen onderdeel van het hoogveenlandschap

3 *Instandhoudingsdoelstellingen*

In dit hoofdstuk worden de kernopgaven, instandhoudingsdoelstellingen en knelpunten van Witte Veen beschreven.

3.1 Kernopgaven

Witte Veen heeft twee kernopgaven¹:

- verbetering kwaliteit herstellende hoogvenen H7120 met het oog op ontwikkeling van actieve hoogvenen (hoogveenlandschap) *H7110_A (Opgave 7.05);
- herstel van randzones van herstellende hoogvenen H7120 met onder andere hoogveenbossen *H91D0, zure vennen H3160, galigaanmoerassen *H7210 (Opgave 7.06).

In Witte Veen is geen sprake van een 'sense of urgency'. Dit betekent dat voor de korte termijn geen onherstelbare situatie wordt verwacht waardoor de kernopgave en hierbij behorende instandhoudingsdoelstellingen niet meer realiseerbaar zijn. Voor de genoemde kernopgaven geldt een wateropgave. Een wateropgave is toebedeeld wanneer de watercondities in meer of mindere mate niet op orde zijn. Ten behoeve van het behoud van oppervlakte en kwaliteit van de habitattypen zure vennen en veenbossen, de ontwikkeling van het habitatype hoogvenen en het behoud van oppervlakte en de verbetering van de kwaliteit van herstellend hoogveen is een verbetering van de watercondities noodzakelijk.

In Witte Veen liggen geen beschermde natuurmonumenten.

Bij het opstellen van dit Natura 2000-beheerplan zijn de volgende uitgangspunten gehanteerd:

- In het Natura 2000-beheerplan zijn de maatregelen opgenomen die nodig en technisch mogelijk zijn om de Natura 2000-doelen zeker te stellen en economische ontwikkelingen mogelijk te maken;
- Op korte termijn (1^e periode van 6 jaar) zijn de herstelmaatregelen gericht op het voorkomen van verslechtering van de aangewezen instandhoudingsdoelstellingen. Op de lange termijn (2^e en 3^e periode, 12-18 jaar) worden oppervlakte-uitbreiding en kwaliteitsverbetering (indien tot doel gesteld voor de aangewezen habitattypen) gerealiseerd;
- Het beheerplan is bijgewerkt op basis van de instandhoudingsdoelstellingen van het definitieve aanwijzingsbesluit, dat 23 mei 2013 door het rijk is vastgesteld.

3.2 Instandhoudingsdoelstellingen

De onderstaande tabel bevat een overzicht van de instandhoudingsdoelstellingen van het Natura 2000-gebied Witte Veen, de kwaliteit en het areaal van de habitattypen en de ontwikkeling daarvan in de afgelopen jaren (de beschrijving is te vinden in paragraaf 2.3).

Tabel 10. Overzicht van doelstellingen, huidig areaal, huidige kwaliteit en trends in areaal en kwaliteit voor habitattypen in het Witte Veen

		Doel					
		Oppervlakte	Kwaliteit	Huidig areaal (opp) in ha	Huidige kwaliteit (indien voorkomend: per deelopp. aangeven)	Trend in areaal (tot nu toe)	Trend in kwaliteit (tot nu toe)
Habitattypen uit AWB							
H3130	Zwakgebufferde vennen	=	>	2,0	G?	=	=
H3160	Zure vennen	=	=	0,02	G?	=	=
H4010A	Vochtige heiden (hogere zandgronden)	=	>	13,1	Gm	=	=
H4030	Droge heiden	=	=	14,4	G	=	=
H91D0	*Hoogveenbossen	=	=	0,55	?	?	?
H7110B	*Actieve hoogvenen (heideveentjes) ¹	>	>	0,30	G	+	+
H1166	Kamsalamander	=	>	?	?	?	?

Legenda

Doelstelling en huidige kwaliteit:

= Behoudsdoelstelling

> Uitbreiding- of verbeterdoelstelling

G Goede kwaliteit

M Matige kwaliteit

Gm Overwegend goede kwaliteit, lokaal matig ontwikkeld

Mg Overwegend matige kwaliteit, lokaal goed ontwikkeld

Trend in oppervlakte of kwaliteit:

+ Positieve trend

- Negatieve trend

= Stabiele trend

? Trend onbekend

? Informatie ontbreekt

3.3 Knelpunten

In deze paragraaf worden knelpunten voor het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen benoemd. Voor de stikstofgevoelige habitattypen en soorten komen deze uit de PAS-gebiedsanalyse, voor niet stikstofgevoelige habitattypen en soorten zijn de knelpunten overgenomen uit de werkdocumenten. Beide documenten zijn gebaseerd op de meest actuele kennis vanuit de literatuur en de bij het opstellen van de documenten en dit Natura 2000-beheerplan betrokken partijen.

Knelpunten voor behoud en het behalen van de instandhoudingsdoelen

Voor het behalen en behouden van de instandhoudingdoelen in het Witte Veen zijn voornamelijk maatregelen noodzakelijk die de waterhuishouding in het gebied optimaliseren, zodat de verdroging wordt tegengegaan. Daarnaast is de vermindering van aanvoer van voedingsstoffen via de atmosfeer noodzakelijk om de kwaliteit en ontwikkeling van de habitattypen in het Witte Veen te verbeteren.

De knelpunten in het hydrologisch functioneren van het hoogveen zijn uitgebreid beschreven door Bell en Van 't Hullenaar (2004). Op de hoogtekaart van het gebied (Van 't Hullenaar en Bell, 2002, fig 2.6) is te zien dat het herstellend hoogveen zich heeft gevormd in een laagte tussen zandruggen. Dit is ook goed te zien op het dwarsprofiel (figuur 4), het veen ligt duidelijk in een kom tussen zandruggen. Op basis van peilbuisgegevens komen Van 't Hullenaar en Bell (2002) tot de conclusie dat vanuit westelijke richting grondwater toestroomt vanuit de zandrug, maar dat aan de oostkant weglekt naar sloten in Duitsland. Aan de noordkant verliest het hoogveen water naar de landbouwenclave Temmink (Bell en Van 't Hullenaar, 2004). Dit leidt tot fluctuaties aan de rand van het veen die groter zijn dan wanneer het betreffende gebied niet ontwaterd was.

Ondanks het plaatsen van een leemkade en de recent uitgevoerde hydrologische maatregelen (zie paragraaf 2.2), is de waterhuishouding nog niet geheel op orde. Uit de GGOR-analyse (op basis van

enkele hydrologische meetpunten) is gebleken dat de grondwaterstandsfluctuatie in de hoogveenkern beperkt is, maar aan de hoge kant voor hoogveen. Deze moet globaal gezien kleiner dan 30 cm zijn maar bedraagt circa 40 cm. Vooral aan de randen van de hoogveenkern blijkt de fluctuatie te hoog. Ontwatering blijft dus een belangrijk knelpunt. Het gebied verliest nog op verschillende manieren water:

- Onder de leemkade door (K1): aan de noordgrens van het Witte Veen, verliest het hoogveengebied via de zandondergrond water naar de waterlopen van de landbouwenclave.
- Ook de Hegebeek (K2) en de Buurserbeek hebben door hun zeer lage drainageniveau een sterk drainerende werking op het grondwater in beide beekdalen (K3). Hierdoor zijn de grondwaterstanden veel te laag en treedt in de dalen infiltratie in plaats van kwel op waardoor geen goede ontwikkelingsmogelijkheden aanwezig zijn voor eventuele grondwaterafhankelijke vegetaties in het beekdal (Bell & Van 't Hullenaar, 2004). Hierover meldt het GGOR document: Door de geringe dikte van het freatisch pakket en de bijbehorende spreidingslengte kan de invloedzone van beide beken op minder dan 100 meter worden gesteld. Dit betekent dat de beken weinig invloed heeft op het hoogveengebied maar wel op de randzones. Vooral voor de Hegebeek op het doeltypenatte heide (habitattypen Vochtige heide). De Buurserbeek heeft geen negatieve invloed op het nabij gelegen habitattypen Droge Heide (GGOR document), of het verder weggelegen hoogveenreservaat. Het is echter onbekend in hoeverre de Buurserbeek effecten heeft op relatief nabijgelegen oppervlakken van H7150 Pioniervegetaties met snavelbiezen en H4010A Vochtige heiden. Dit moet nader onderzocht worden in de eerste beheerplanperiode.
- Over het enigszins hellende veenoppervlak treedt nog een versterkte oppervlakkige afvoer op. Deze afvoer wordt gefaseerd verminderd door de sturing van de twee houten damwanden met regelbare duikers die zijn aangelegd in de hoogveenkern. De lekverliezen aan de randen van de hoogveenkern treden echter nog wel op (K7).
- Aan de rand van het Duitse Witte Venn is een afvoersloot gelegen die een ontwaterend effect heeft op onder andere de aanwezige vennen in het natuurontwikkelingsgebied. De afvoersloot verzorgt de afvoer van enkele gedraineerde sloten aan de zuidoostkant van het Witte Veen (K1 en K4).
- Het extra verdampingsverlies ten gevolge van de aanwezigheid van het berkenbroekbos en de pijpenstrootjesvegetatie in de delen met vaste veenbodem leidt tot extra verdroging van het veengebied (K9).
- Het extra verdampingsverlies ten gevolge van de aanwezigheid van naaldbos in het Witte Veen leidt tot extra verdroging van het gehele Witte Veen (K10 en K5).
- Afwatering door sloten in en grenzend aan het Witte Veen ten westen van het natuurgebied (kavelsloten die in gebruik zijn voor de ontwatering van agrarische percelen) alsook de Hegebeek aan de noordzijde van het Witte Veen draineert de zandondergrond en zorgt daarmee voor fluctuatie aan de randen van het herstellend hoogveen, hoogveenbos en vochtige heide. Dit geldt mogelijk ook voor de Duitse zijde (K1, K2, K4).
- Ontwatering binnen Natura 2000-gebied (K4). In het verleden zijn een aantal greppels of sloten gedicht. Binnen het gebied, vooral in het zuidelijk deel, ligt nog detailontwatering o.a. sloten, greppels en bermsloten.
- Door het dunne watervoerende pakket hebben grondwateronttrekkingen buiten het gebied slechts effect over enkele tientallen tot maximaal honderden meters. Effect van grote industriële onttrekkingen op grotere afstand kan daarmee worden uitgesloten. Het effect van onttrekkingen voor beregening en veedrenking buiten het gebied, zowel in Nederland als in Duitsland, is momenteel onvoldoende in beeld (K3). Dit vergt nader onderzoek.

Tabel 11 vat de knelpunten samen die betrekking hebben op het herstel van een goede hydrologische kwaliteit en het beheer en de inrichting van het Natura 2000-gebied Witte Veen.

Tabel 11. Overzichtstabel van knelpunten in hydrologie, beheer en inrichting. Aangegeven wordt op welke habitattypen deze knelpunten effect hebben.

Wordt op welke habitattypen deze knelpunten effect hebben.

		Habitattypen						
Knelpunt		H3130 - Zwakgebufferde vennen	H3160 - Zure vennen	H4010A - Vochtige heiden (hogere zandgronden)	H4030 - Droge heiden	H91D0 - *Hoogveenbossen	H7110B - *Actieve hoogvenen (heideveentjes)	Opmerkingen
Hydrologie								
K1	Ontwatering van landbouwgronden buiten Natura 2000-gebied (Nederland en Duitsland).	G	G	G		G	G	Leidt tot verlaging en toename fluctuatie waterstand, en verzuring door verminderde toestroom basenhoudend grondwater
K2	Drainerende werking verdiepte Hegebeek.	G	G	G		G	G	zie 1)
K3	Ontwatering door grondwateronttrekking voor landbouw	G	G	G		G	G	zie 1); er is onvoldoende zicht op actueel aanwezige kleine onttrekkingen van grondwater in omgeving en effecten daarvan.
K4	Ontwatering door drainerende werking waterlopen binnen Natura 2000-gebied	G	G	G		G	G	zie 1)
K5	Toename verdamping door aanplant naaldbos in het verleden, en bosopslag			?			?	Leidt mogelijk tot verlaging grondwaterstand
K6	Ontwatering door wegzijging onder leemkade	?	?	?		?	G	Leidt tot te lage waterstanden en afname aanvoer buffering
K7	Ontwatering door laterale afstroming hoogveen						G	Leidt tot te lage waterstanden
K8	Externe eutrofiëring als gevolg van toestrooming van vermist grondwater door bemesting van intrekgebieden binnen en buiten het Natura 2000-gebied.	?	?	?		?	?	Onbekend is of toestrooming optreedt van nitraat en/of sulfaatrijk grondwater dat op de dekzandruggen is geïnfilteerd.
K9	Verruiging/vergrassing/ bosopslag door eutrofiëring en successie.			G	G	?	G	Leidt tot waterverlies door verdamping en concurrentie om licht
K10	Bosvorming door verdroging						K	

Legenda

G Effect aangetoond of waarschijnlijk: groot knelpunt;
K Effect aangetoond of waarschijnlijk: klein knelpunt;
? Effect mogelijk.

Atmosferische stikstofdepositie

Naast knelpunten in de hydrologie en/of beheer, kan ook stikstofdepositie een belangrijk knelpunt zijn. Dit geldt vooral voor habitattypen met een (zeer) lage kritische depositiewaarde (KDW¹³) zoals Zwakgebufferde vennen, Zure vennen en Actieve hoogvenen (heideveentjes) (zie tabel 12; Van Dobben et al., 2012). De mate waarin de actuele (2015) en toekomstige stikstofdepositie in Witte Veen een knelpunt vormt, wordt hieronder nader toegelicht. In hoeverre stikstof zich als gevolg van de jarenlange hoge depositie in de bodem heeft opgehoopt (in organische lagen en/of gebonden aan bodemdeeltjes) is niet bekend.

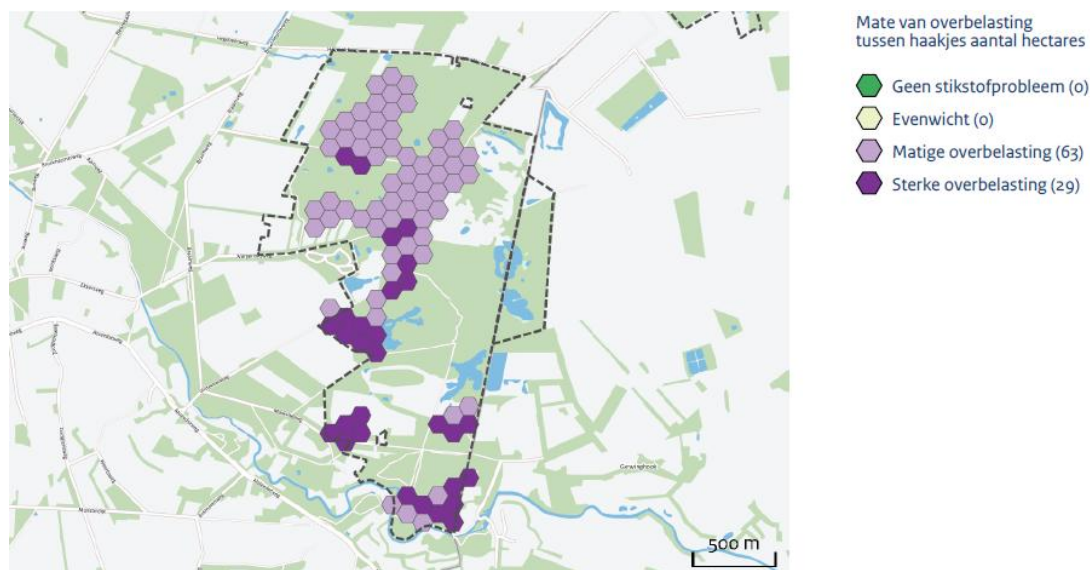
In onderstaande figuren is weergegeven in hoeverre er sprake is van een overschrijding van de KDW. Detailinformatie (hexagonen tot op hectareniveau) over de kwantitatieve gegevens is te vinden in de digitale omgeving van Aerijs: <http://genesis.aerius.nl/monitor/>.

Tabel 12. Overzicht van kritische depositiewaarden van de habitattypen en knelpunten in de atmosferische depositie. Aangeven is of er sprake is van een knelpunt (X), geen knelpunt (-) is of onbekend is of er sprake is van een knelpunt (O) (KDW'en zijn afkomstig uit Van Dobben et al., 2012).

		Habitattypen						
Knelpunt		H3130 - Zwakgebufferde vennen	H3160 - Zure vennen	H4010A - Vochtige heiden (hogere zandgronden)	H4030 - Droge heiden	H91D0 - * Hoogveenbossen	H7110B - * Actieve hoogvenen (heideveentjes)	Opmerkingen
Atmosferische depositie								
	Kritische depositiewaarde (mol N/ha/jr)	571	714	1214	1071	1786	786	KDW gaat uit van meest kritische hoogveenhersteldoeel
K11	Overschrijding KDW in 2015	X	X	X	X	-	X	resterende % vallen in klasse n.v.t.
K12	Overschrijding KDW in 2030	X	X	X	X	-	X	resterende % vallen in klasse n.v.t.
K13	Vroegere overschrijding KDW	O	O	O	O	O	O	

Om de huidige stikstofsituatie in kaart te brengen is in AERIUS Monitor 15 de huidige stikstofdepositie (2015) op het Witte Veen vergeleken met de KDW van de verschillende habitattypen met instandhoudingsdoelen. Het resultaat is de verschilkaart Witte Veen huidig (figuur 5). De legenda van de verschilkaart en het verschildiagram zijn hetzelfde en wordt hieronder toegelicht. In de legenda wordt het verschil tussen de huidige depositie en de KDW in vier categorieën weergegeven; de zogenaamde afstand tot de KDW.

¹³ Dit is de hoeveelheid stikstof dat een ecosysteem over langere tijd kan weerstaan zonder dat de structuur of het functioneren van het ecosysteem significant negatief beïnvloed worden (Bobbink et al., 2010). Hierbij wordt uitgegaan van goed functionerende ecosystemen, dus waar bijvoorbeeld de hydrologie op orde is, en met regulier beheer of gebruik.

Figuur 5 Stikstofoverbelasting huidig (afstand stikstofdepositie tot de KDW).

De ruimtelijke verdeling van de overschrijding van de KDW in het Witte Veen wordt vooral bepaald door de ligging van de zeer gevoelige habitattypen Zwakgebufferde vennen (H3130), Zure vennen (H3160) en Heideveentjes (H7110B)).

In 2015 is de hoge stikstofdepositie voor alle habitattypen (behoudens Hoogveenbossen) een knelpunt en wordt de KDW met minstens 70 mol/ha/jr overschreden over het grootste deel van het aanwezige oppervlak. Voor H91D0 Hoogveenbossen geldt dat er anno 2015 in het geheel geen overschrijding meer berekend wordt.

Leemten in kennis

De in dit document voorgestelde maatregelen zijn vastgesteld op basis van best beschikbare kennis, waaronder de landelijke PAS-Herstelstrategieën. Er bestaat nog een aantal kennislacunes (zie ook paragraaf 3.3 en 3.4). Die zijn echter niet van dien aard dat geen ecologische conclusies kunnen worden getrokken over het effect van de herstelmaatregelen. Het is duidelijk welke maatregelen moeten worden getroffen en dat die effectief zijn. Er bestaat geen twijfel dat met de beschreven maatregelen behoud van de habitattypen in de 1^e beheerplanperiode is gewaarborgd en dat in de 2^e en 3^e beheerplanperiode uitbreiding en kwaliteitsverbetering (voor zover tot doel gesteld) kan aanvangen. De onzekerheid richt zich hooguit op de precieze effecten van de herstelmaatregelen op de habitattypen- en soorten. Daarom vindt zekerheidshalve monitoring plaats (zie paragraaf 8.3.4). Mocht het onverhoopt nodig blijken dan kan daardoor tijdig bijsturing van de uitvoering van de herstelmaatregelen plaatsvinden ("hand-aan-de-kraan-principe").

Dit geldt ook voor de uitkomsten van onderzoeksmaatregelen. Er bestaat geen twijfel dat met de beschreven maatregelen behoud van de habitattypen gewaarborgd is. Door de onderzoeksmaatregelen kunnen processen zoals de mate van verdroging door een waterloop beter gekwantificeerd worden, dat ze er zijn is wel duidelijk. De maatregelen bestrijden dan ook de effecten waardoor het behoud van de habitattypen geborgd is.

Gegevens vanuit Duitsland

Het concept werkdocument meldt dat voor de Duitse Natura 2000-gebieden een andere werkwijze en planning wordt gehanteerd dan door Nederland. In de relatief korte periode waarin het concept-werkdocument voor het Witte Veen is opgesteld, zijn niet alle gewenste gegevens bekend geworden van de verschillende systemen in Duitsland.

Om te komen tot een grensoverschrijdende herstelstrategie is het aan te bevelen om een extra inzet te leveren voor het verbeteren van de contacten en samenwerking tussen de Nederlandse en Duitse 'collega organisaties'. Natuurmonumenten heeft de eerste stappen al ondernomen om het contact met de Duitse partijen aan te scherpen. De beheerders van zowel het Duitse Witte Veen en het Nederlandse Witte Veen gaan hun toekomstige ontwikkelingen op elkaar afstemmen. De aanscherping van de contacten komt niet alleen ten goede aan de kwaliteit van de natuurgebieden. Ook de recreatie en toerisme hebben hier baat bij.

Informatie over habitattypen en hydrologie

Een andere kennisleemte betreft het gebrek aan informatie over gedetailleerde informatie over het habitatype Actieve hoogvenen (Heideveentjes) dat in het definitief aanwijzingsbesluit is aangewezen. Dit besluit vermeldt alleen: Het habitatype is over een klein oppervlakte aanwezig in het gebied. In het heideveentje zijn soorten te vinden als hoogveenvormend veenmos en is een bult-slenk patroon aanwezig. Met verdere maatregelen ter verbetering van de hydrologische situatie zijn in het gebied potenties voor herstel van het subtype (Programmadirectie Natura 2000, 2011).

Ook in de GGOR analyse zijn nog een aantal kennislacunes geformuleerd:

- In hoeverre en welke lokale ontwatering in de omgeving van de kern met hoogveen, heide en vennen draagt nog bij aan verdroging van die kern?
- In hoeverre stonden vegetaties binnen het gebied vroeger onder invloed van toestromend basenhoudend grondwater? Trad kwel op door lokale grondwatersystemen in de aangrenzende dekzandruggen? Vindt verrijking van basen plaats in het freatisch pakket of in het eerste watervoerende pakket? Door welke ingrepen in de waterhuishouding is toestroming van basenhoudend grondwater verminderd?
- Draagt herstel van de waterhuishouding in de omgeving van de kern met hoogveen, heide en vennen, bij aan het ontwikkelen van een gevarieerde randzone van het hoogveen met habitattypen H3130 Zwakgebufferde vennen, H3160 Zure vennen, H4010A Vochtige heiden (hogere zandgronden)?
- Onduidelijkheid over verdrogende effecten van de Buurserbeek op relatief nabijgelegen oppervlakken van H7150 Pioniervegetaties met snavelbiezen, H4010A Vochtige heiden en H91E0C Vochtige alluviale bossen. Dit moet nader onderzocht worden in de eerste beheerplanperiode.
- Het effect van reeds genomen vernattingsmaatregelen in Duitsland is nog niet geëvalueerd; een evaluatie hiervan is nodig gedurende de eerste beheerplanperiode.

Aanvullend op bovenstaande kennisleemten, komt uit het advies van De Smidt et al. (2006) naar voren dat weinig bekend is over de macrofauna in de randzones van het veengebied. Dit wordt verder niet opgepakt in het PAS-traject.

Daarnaast zijn nog een aantal andere aspecten met betrekking tot de hydrologie onvoldoende goed in beeld. Het gaat onder andere om de hydrologische samenhang met Duitsland (dit hangt sterk samen met eerste punt De Smidt et al., (2006), de mate van wegzijging vanuit het hoogveen, de oorsprong van zwak gebufferd water, toestroming van lokaal grondwater in de randzone van veentjes en vennen. Hierover moet in de eerste beheerplanperiode duidelijkheid komen (M22), zodat de maatregelen waar nodig kunnen worden bijgesteld.

3.4 Knelpunten per instandhoudingsdoelstelling

In deze paragraaf wordt per instandhoudingsdoelstelling aangegeven welke knelpunten en kennisleemten er zijn voor het behalen van de instandhoudingsdoelstelling.

H3130 Zwakgebufferde vennen

Knelpuntenanalyse

Voor alle aanwezige grondwaterafhankelijke habitattypen is verdroging een belangrijk knelpunt. De oorzaken van deze verdroging zijn:

K1: Ontwatering van landbouwgronden buiten Natura 2000-gebied (Nederland en Duitsland).

K3: Ontwatering door grondwateronttrekking voor landbouw

K4: Ontwatering door drainerende werking waterlopen binnen Natura 2000-gebied

Ook de hoge stikstofdepositie is voor alle aanwezige habitattypen een groot knelpunt.

Stikstofdepositie in relatie tot kritische depositiewaarde (KDW)

Zowel in 2015 als 2030 is er sprake van een sterke overschrijding en is stikstofdepositie een belangrijk knelpunt (zie fig 5).

Kennisleemten

De oorsprong van het gebufferde grondwater in het Markslag en de mate waarin gesignaleerde buffering vermindert is niet onderzocht

H3160 Zure vennen

Knelpuntenanalyse

Voor alle aanwezige grondwaterafhankelijke habitattypen is verdroging een belangrijk knelpunt. De oorzaken van deze verdroging zijn:

K1: Ontwatering van landbouwgronden buiten Natura 2000-gebied (Nederland en Duitsland).

K3: Ontwatering door grondwateronttrekking voor landbouw (effect moet nog nader onderzocht worden)

K4: Ontwatering door drainerende werking waterlopen binnen Natura 2000-gebied

Ook de hoge stikstofdepositie is voor alle aanwezige habitattypen een groot knelpunt.

Stikstofdepositie in relatie tot kritische depositiewaarde (KDW)

Op basis van de AERIUS-figures in hoofdstuk 3 kan worden afgeleid dat H3160 zowel in 2015 als 2020 een sterke overschrijding heeft, maar dat in 2030 door een lichte depositiedaling, op de helft van het oppervlak de overschrijding van de KDW verschuift van zwaar naar matig.

Kennisleemten

Het is onduidelijk of herstel van de waterhuishouding in de omgeving van de kern met hoogveen, heide en vennen bijdraagt aan het ontwikkelen van een gevarieerde randzone van het hoogveen met habitattypen H3130 Zwakgebufferde vennen, H3160 Zure vennen, H4010A Vochtige heiden (hogere zandgronden).

H4010A Vochtige heiden (hogere zandgronden)

Knelpuntenanalyse

Voor alle aanwezige grondwaterafhankelijke habitattypen is verdroging een belangrijk knelpunt. De oorzaken van deze verdroging zijn:

K1: Ontwatering van landbouwgronden buiten Natura 2000-gebied (Nederland en Duitsland).

K2: Drainerende werking verdiepte Hegebeek.

K3: Ontwatering door grondwateronttrekking voor industrie en landbouw

K4: Ontwatering door drainerende werking waterlopen binnen Natura 2000-gebied

K11-12-13: Ook de hoge stikstofdepositie is voor alle aanwezige habitattypen een groot knelpunt.

Stikstofdepositie in relatie tot kritische depositiewaarde (KDW)

Zowel in 2015 als 2030 is er sprake van een matige overschrijding (tussen de 70 mol boven de KDW en 2 keer de KDW) en vormt stikstofdepositie een knelpunt (fig. 5). Alleen in 2030 is op 6 % van het oppervlak sprake van evenwicht.

Kennisleemten

Het is onduidelijk of herstel van de waterhuishouding in de omgeving van de kern met hoogveen, heide en vennen bijdraagt aan het ontwikkelen van een gevarieerde randzone van het hoogveen met habitattypen H3130 Zwakgebufferde vennen, H3160 Zure vennen, H4010A Vochtige heiden (hogere zandgronden).

H4030 Droge heiden

Knelpuntenanalyse

K9: Verruiging/ vergrassing/ bosopslag door eutrofiëring en successie.

Stikstofdepositie in relatie tot kritische depositiewaarde (KDW)

Zowel in 2014 als 2030 is sprake van een matige overschrijding van de kritische depositiewaarde van dit habitatype (tussen de 70 mol boven de KDW en 2 keer de KDW) (fig. 5). Stikstofdepositie blijft voor de instandhouding en doelrealisatie van dit habitatype een knelpunt, ook in 2030.

Kennisleemten

Geen

H7110B *Actieve hoogvenen (heideveentjes)

Knelpuntenanalyse

De hoge stikstofdepositie is voor H7110B Heidehoogveentjes een groot knelpunt.

Stikstofdepositie in relatie tot kritische depositiewaarde (KDW)

In 2015 is sprake van een matige overschrijding van de kritische depositiewaarde van dit habitatype (tussen de 70 mol boven de KDW en 2 keer de KDW) op 85 % van het oppervlak en van

sterke overschrijding op 15 % van het oppervlak (fig 5). Stikstofdepositie blijft voor de instandhouding en doelrealisatie van dit habitattype een knelpunt, ook in 2020 en 2030, al loopt het oppervlak met sterke overschrijding wel terug naar 5 respectievelijk 2 %.

Kennisleemten

Er zijn geen harde gegevens waarmee het beheerdersoordeel bevestigd kan worden, dat er sprake is van een positieve trend in kwaliteit en areaal.

H91D0 *Hoogveenbossen¹⁴

Knelpuntenanalyse

Voor alle aanwezige grondwaterafhankelijke habitattypen is verdroging een belangrijk knelpunt. De oorzaken van deze verdroging zijn:

K1: Ontwatering van landbouwgronden buiten Natura 2000-gebied (Nederland en Duitsland).

K2: Drainerende werking verdiepte Hegebeek.

K3: Ontwatering door grondwateronttrekking voor industrie en landbouw

K4: Ontwatering door drainerende werking waterlopen binnen Natura 2000-gebied

Stikstofdepositie in relatie tot kritische depositiewaarde (KDW)

In 2015 is op 60 % sprake van een matige overbelasting en op 40 % van de oppervlakte is geen stikstofprobleem. In 2020 en in 2030 is er geen sprake meer van een overschrijding van de KDW op het aanwezige areaal. De depositie ligt bovendien onder de evenwichtsgrens van 70 mol/ha/jaar beneden de KDW. Op basis van de meest recente berekeningen in AERIUS Monitor 15 is stikstof dus geen knelpunt meer voor de instandhoudingsdoelen voor dit habitattype, voor wat betreft het huidige areaal. Er worden zodoende geen aanvullende PAS-maatregelen voor dit habitattype uitgewerkt.

Kennisleemten

Het is onduidelijk of herstel van de waterhuishouding in de omgeving van de kern met hoogveen, heide en vennen bijdraagt aan het ontwikkelen van een gevarieerde randzone van het hoogveen met habitattypen H3130 Zwakgebufferde vennen, H3160 Zure vennen, H4010A Vochtige heiden (hogere zandgronden) en H91D0 Hoogveenbossen.

Habitatsoort H1166 Kamsalamander

Knelpuntenanalyse

- Door het ontbreken van voldoende buffering in de voortplantingswateren, als gevolg van verdroging, wordt het water ongeschikt;
- Een goede verbinding met andere leefgebieden van de Kamsalamander voor behoud van de populatie is nog niet volledig aanwezig. Voor het in stand houden van de populatie is ook uitwisseling binnen maar ook tussen andere gebieden gewenst. De migratie tussen de verschillende voortplantingswateren is op dit moment niet optimaal.

Stikstofgevoeligheid van habitatsoort

Uit de bijlagen bij de herstelstrategieën (Programmadirectie Natura 2000, 2012) blijkt dat de leefgebieden waarin de kamsalamander kan voorkomen ofwel niet stikstofgevoelig zijn, of stikstof is niet relevant voor het leefgebied. Een nadere uitwerking van maatregelen in het kader van de PAS is dan ook niet aan de orde. De habitattypen Zwakgebufferde vennen (H3130), Droge heiden (H4030) en Vochtige heiden (H4010A), waar de kamsalamander in het Witte Veen ook voorkomt, kennen allen zowel in 2015 als 2030 in het gehele areaal een matige (en de vennen zelfs een sterke) overbelasting door stikstofdepositie. Voor zover relevant zal de kamsalamander meeliften op maatregelen voor deze habitattypen.

Kennisleemte

De huidige staat van de populatie kamsalamander in het Witte Veen is onbekend.

¹⁴ Er is twijfel of het habitattype aanwezig is of was. In overleg met de projectgroep habitatkarteringen wordt bekeken of het habitattype voorkomt of voorkwam in 2004. Als uiteindelijk blijkt dat het niet voorkomt of voorkwam in 2004 zal het aanwijzingsbesluit daarop worden aangepast.

4 *Beleid, plannen en regelgeving*

In dit hoofdstuk worden beleid, plannen en regelgeving van belang voor Witte Veer beschreven mede in relatie tot de realisatie van de instandhoudingsdoelstellingen van dit Natura 2000-gebied.

Van belang daarbij is de rangorde. Indien in een beschermd gebied meer wetten, richtlijnen, plannen of vormen van beleid van toepassing zijn, geldt in zijn algemeenheid de volgende rangorde: Europees niveau, landelijk niveau, provinciaal niveau en tenslotte gemeentelijk niveau. Wanneer meerdere wetten, richtlijnen, plannen of vormen van beleid van een gelijk niveau gelden (bijvoorbeeld Natura 2000 en Kaderrichtlijn Water) én er sprake is van conflicterende belangen, wordt door de bevoegde gezagen een passende belangenafweging gemaakt.

4.1 *Europees niveau*

Vogel- en Habitatrichtlijn

Het Natura 2000-netwerk van natuurgebieden in Europa wordt ontwikkeld op basis van de Vogel- en Habitatrichtlijn. Witte Veer valt onder de Habitatrichtlijn. De Europese Habitatrichtlijn betreft de instandhouding van de natuurlijke habitats en de wilde flora en fauna (92/43/EEG, 21 mei 1992) en is in juni 1994 in werking getreden.

De richtlijnen verplichten Nederland de habitattypen en soorten waar Nederland mede verantwoordelijk voor is in een gunstige staat van instandhouding te brengen of in voorkomend geval te herstellen.

In het aanwijzingsbesluit staan de exacte begrenzingen van het betreffende Natura 2000-gebied en de instandhoudingsdoelstellingen voor de beschermde soorten en leefgebieden. De beleids- en beheersmaatregelen die nodig zijn om de instandhoudingsdoelstellingen van habitattypen en soorten te bereiken zijn opgenomen in dit Natura 2000 beheerplan.

Kaderrichtlijn Water

De Kaderrichtlijn Water (KRW) is een Europese Richtlijn die in december 2000 van kracht is geworden en die een kader biedt voor de bescherming van oppervlaktewater en grondwater. Deze richtlijn moet ervoor zorgen dat de kwaliteit van het oppervlakte- en grondwater binnen de Europese Unie in 2015 op orde is. De basiseenheid waarmee de KRW werkt, zijn waterlichamen. Voor deze waterlichamen zijn doelen en maatregelen opgesteld. Alle maatregelen zijn opgenomen in de eerste Stroomgebiedsbeheerplannen (SGBP 2009-2015).

4.2 *Rijksniveau*

Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte

In de Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte (SVIR) staan de plannen voor ruimte en mobiliteit. Binnen de door het rijk gestelde kaders begrenzen, beschermen en onderhouden de provincies een natuurnetwerk met de juiste ruimtelijke, water- en milieuocondities voor kenmerkende ecosystemen van (inter)nationaal belang. Dit provincie- en landsgrensoverschrijdende netwerk is de herijkte nationale Ecologische Hoofdstructuur (EHS). In de EHS geldt het 'nee, tenzij'-regime. Nieuwe plannen, projecten of handelingen zijn niet toegestaan als zij de wezenlijke kenmerken of waarden van het gebied aantasten ('nee'). Hiervan kan alleen worden afgeweken als er geen reële alternatieven zijn én er sprake is van redenen van groot openbaar belang ('tenzij').

Wet ruimtelijke ordening

Op 1 juli 2008 is de Wet ruimtelijke ordening (Wro) ingevoerd. Deze wet biedt het kader voor de ruimtelijke plannen in Nederland. De Wro regelt hoe de ruimtelijke plannen van rijk, provincies en gemeenten tot stand komen. De structuurvisie van het rijk bevat de kaders voor de inrichting van Nederland. Provincie en gemeenten werken deze verder uit. De provincie doet dat in een omgevingsplan, de gemeente in bestemmingsplannen. In gevolge de ontwerp-Omgevingswet komen de Wro en verschillende andere wetten te vervallen. De Omgevingswet treedt naar verwachting in 2018 in werking.

Wet algemene bepalingen omgevingsrecht

Op 1 oktober 2010 is de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo) in werking getreden. Doel van de Wabo is om met de zogenaamde omgevingsvergunning een eenvoudiger en snellere vergunningverlening en een betere dienstverlening door de overheid op het terrein van bouwen, ruimte en milieu te bereiken. Als een omgevingsvergunning wordt aangevraagd geldt een 'aanhaakplicht' op grond van artikel 47a van de Natuurbeschermingswet. Er is dan een verklaring van geen bedenkingen van Gedeputeerde Staten nodig (artikel 47b Natuurbeschermingswet).

Flora- en faunawet

De Flora- en faunawet is op 1 april 2002 in werking getreden. De doelstelling is het behoud van de gunstige staat van instandhouding van de beschermde planten- en diersoorten in Nederland. In deze wet zijn EU-richtlijnen voor de bescherming van soorten opgenomen (Habitatrichtlijn en Vogelrichtlijn) en het internationale CITES-verdrag voor de handel in bedreigde diersoorten. De Flora- en faunawet biedt ook bescherming aan niet-Vogelrichtlijn en niet-Habitatrichtlijnsoorten. Het uitgangspunt van de wet is het 'nee, tenzij' principe. Dit houdt in dat activiteiten met een schadelijk effect op beschermde soorten in principe verboden zijn. Van het verbod op schadelijke handelingen kan onder voorwaarden worden afgeweken met een ontheffing of vrijstelling. Het verlenen hiervan is de bevoegdheid van het ministerie van Economische Zaken of, in geval van beheer en schadebestrijding, van Gedeputeerde Staten.

Natuurbeschermingswet 1998

De Natuurbeschermingswet is de wettelijke basis voor de aanwijzing van alle Natura 2000-gebieden en voor alle Natura 2000-beheerplannen. In deze wet wordt aangegeven, zij het in beperkte mate, aan welke regels een Natura 2000-beheerplan moet voldoen. In dit Natura 2000 -beheerplan wordt daar waar nodig naar de Natuurbeschermingswet verwezen.

Wet Natuurbescherming

Het rijk werkt aan de Wet Natuurbescherming. In deze nieuwe 'natuurwet' worden de Boswet, de Flora- en faunawet en de Natuurbeschermingswet samengevoegd. Uitgangspunt daarbij is een goede bescherming van de biodiversiteit in Nederland zonder dat de lasten worden verhoogd. De gewijzigde Wet Natuurbescherming is op 18 juni 2014 naar de Tweede Kamer gestuurd. De verwachting is dat de wet in januari 2017 in werking treedt.

Wet Ammoniak en Veehouderij

Met de Wet ammoniak en veehouderij (Wav) wordt ter bescherming van voor verzuring gevoelige natuur een aanvullend zoneringsbeleid gevoerd. Deze wet, van kracht vanaf 8 mei 2002 en aangepast per 1 mei 2007, schrijft voor dat binnen zeer kwetsbare gebieden en in een zone van 250 meter daaromheen aanvullende ammoniakregels gelden. Daar is vestiging van nieuwe veehouderijen niet meer mogelijk en hebben bestaande veehouderijen slechts beperkte uitbreidingsmogelijkheden tot een voor deze veehouderijen vastgelegd emissieplafond. Een uitzondering geldt voor melkveehouderijen (zij kunnen doorgroeien tot maximaal 200 melkkoeien en 140 stuks jongvee), voor uitbreiding met paarden en schapen, voor biologische bedrijven en bedrijven die hun dieren hoofdzakelijk houden voor natuurbeheer. Zeer kwetsbare gebieden op grond van de Wav worden aangewezen door Provinciale Staten. Bij dit besluit hoort een kaart waarop de begrenzing van de gebieden nauwkeurig wordt aangegeven. Alleen voor verzuring gevoelige gebieden die liggen in de EHS worden aangewezen. Witte Veen is deels aangewezen als zeer kwetsbaar gebied en geniet dus ook bescherming middels de beschreven zonering.

Waterwet

De Waterwet regelt het beheer van oppervlaktewater en grondwater en stelt integraal beheer op basis van de 'watersysteembenadering' centraal. Hierdoor verbetert de samenhang tussen waterbeleid en ruimtelijke ordening. De Waterwet vervangt sinds haar in werking treding in 2009 de volgende 8 wetten:

- Wet op de waterhuishouding
- Wet op de waterkering
- Grondwaterwet
- Wet verontreiniging oppervlaktewateren
- Wet verontreiniging zeewater
- Wet droogmakerijen en indijkingen
- Wet beheer rijkswaterstaatswerken
- Waterstaatswet 1900
- Waterbodemparaaf uit de Wet bodemsanering

Totdat de Omgevingswet in werking treedt (voorzien voor 2018) blijft de Waterwet van kracht.

4.3   Provinciaal niveau

Omgevingsvisie Overijssel

De provincie Overijssel heeft het streekplan, verkeer- en vervoerplan, waterhuishoudingsplan en milieubeleidsplan samengevoegd tot één Omgevingsvisie. De Omgevingsvisie is het provinciale beleidsplan voor de fysieke leefomgeving van Overijssel. Het heeft de status van:

- Structuurvisie onder de Wet ruimtelijke ordening (Wro);
- Regionaal Waterplan onder de Waterwet;
- Milieubeleidsplan onder de Wet milieubeheer;
- Provinciaal verkeer- en vervoersplan onder de Planwet verkeer en Vervoer;
- Natuurvisie onder de Wet natuurbescherming

Op 3 juli 2013 hebben Provinciale Staten van Overijssel een actualisatie van de Omgevingsvisie vastgesteld. Deze actualisatie is uitgevoerd naar aanleiding van het hoofdlijnenakkoord 'Kracht van Overijssel'. Er zijn aanpassingen uitgevoerd voor diverse onderwerpen, waaronder de EHS. Op 8 oktober 2014 is de Omgevingsvisie nogmaals op onderdelen herzien en door Provinciale Staten vastgesteld. Momenteel wordt de Omgevingsvisie herzien. De omgevingsvisie wordt verankerd in de Omgevingswet (voorzien voor 2018).

Omgevingsverordening

Eén van de instrumenten voor de doorwerking van het beleid uit de Omgevingsvisie is de verordening. Uitgangspunt van de Omgevingsverordening is dat er niet meer geregeld wordt dan nodig is voor het belang zoals dat in de Omgevingsvisie is verwoord. De omgevingsverordening is opgesteld vanuit het uitgangspunt 'decentraal wat kan, centraal wat moet'. Dat wat elders geregeld wordt (bijvoorbeeld door het rijk) wordt niet dubbel geregeld in deze verordening.

In de Omgevingsverordening wordt een relatie gelegd tussen Natura 2000 en de EHS. Het beschermingsregime van de EHS is een belangrijk uitvoeringsinstrument voor de realisatie van de instandhoudingsdoelstellingen.

De Omgevingsverordening geeft regels voor:

- de provinciale adviescommissie (regelt instelling, taken en werkwijze van de Provinciale Commissie voor de Fysieke Leefomgeving);
- gemeentelijke ruimtelijke plannen (inhoud en toelichting bestemmingsplannen en beheersverordeningen);
- grondwaterbescherming, bodemsanering en ontgrondingen;
- kwantitatief en kwalitatief waterbeheer;
- verkeer (provinciale wegen en scheepvaartwegen).

De Omgevingsverordening heeft de status van:

- ruimtelijke verordening in de zin van artikel 4.1 Wro;
- milieuverordening in de zin van artikel 1.2 Wet Milieubeheer en de Ontgrondingenwet;
- waterverordening in de zin van de Waterwet;
- verkeersverordening in de zin van artikel 57 van de Wegenwet en artikel 2A van de Wegenverkeerswet.

Natuurbeheerplan Provincie Overijssel

Het Natuurbeheerplan Overijssel vormt het belangrijkste uitvoeringsinstrument van het Subsiestelsel voor Natuur- en Landschapsbeheer (SNL). Het SNL vervangt sinds januari 2010 het oude Programma Beheer en kent twee provinciale regelingen:

- de 'Subsidieregeling Natuur- en Landschapsbeheer' (SRNL);
- de 'Subsidieregeling Kwaliteitsimpuls Natuur en Landschap' (SKNL).

Het natuurbeheerplan geldt als toetsingskader voor subsidieaanvragen op basis van voornoemde regelingen.

In de SRNL zijn de mogelijkheden voor (agrarisch) natuur- en landschapsbeheer vastgelegd. Er zijn vanuit SRNL subsidies mogelijk voor:

- het beheer van nieuw ingerichte natuurterreinen en bestaande natuurgebieden;
- agrarisch natuurbeheer op bestaande landbouwgronden;
- het beheer van bestaande landschapselementen;
- Monitoring van natuurwaarden.

De SKNL biedt subsidiemogelijkheden om:

- bestaande landbouwgronden om te vormen naar natuur en/of
- bestaande natuur naar een hoger kwaliteitsniveau te tillen met behulp van een kwaliteitsimpuls.

Waterbeheerplan

Met de invoering van de KRW is Nederland verdeeld in zeven deelstroomgebieden (Maas, Schelde, Eems, Rijn-Noord, Rijn-Midden, Rijn-Oost, Rijn-West). De provincie Overijssel ligt geheel in het deelstroomgebied Rijn-Oost. Dit deelstroomgebied wordt beheerd door de waterschappen Drents Overijsselse Delta, Rijn en IJssel en Vechtstromen. Voor de periode 2016-2021 is door deze waterschappen gezamenlijk een waterbeheerplan opgesteld. Een waterbeheerplan bevat de kaders en voornemens voor het beleid van de waterschappen voor de komende planperiode. Daarnaast vormt het de basis voor samenwerking met andere overheden én is het een basis voor verantwoording van de voortgang van de uitvoering. Ook geeft het waterbeheerplan inzicht aan burgers voor welke taken de waterschappen de komende jaren staan en op welke wijze deze taken worden uitgevoerd.

Gewenst Grond en Oppervlaktewater Regime (GGOR)

Het GGOR-besluit is een besluit van het waterschap over de inrichting van de waterhuishouding in een gebied. Het achtergronddocument bij het GGOR-besluit geeft inzicht in de effecten van inrichtingsmaatregelen op de verschillende gebruiksfuncties.

Waar het Natura 2000-beheerplan de maatregelen beschrijft die noodzakelijk zijn voor het realiseren van de instandhoudingsdoelstellingen geeft het GGOR-besluit concrete invulling aan de hydrologische maatregelen op inrichtingsniveau. Het GGOR-besluit geeft grondgebruikers duidelijkheid welk waterbeheer zij in normale omstandigheden kunnen verwachten. De bestaande afspraken die in het kader van Samen Werkt Beter zijn gemaakt over de GGOR-procedure staan niet ter discussie.

Keur

Om haar taken uit te kunnen voeren, hebben de waterschappen de Keur vastgesteld. Dit is een verordening met regels voor waterkeringen (dijken en kaden), watergangen (kanalen, rivieren, sloten en beken) en andere waterstaatswerken (duikers, muren, bruggen, stuwen, sluizen en gemalen).

Als er (bouw)werkzaamheden uitgevoerd worden in de nabijheid van een water of een dijk, heeft degene die dat wil doen een keurvergunning of keurontheffing van het waterschap nodig. Het waterschap onderzoekt hoe en wat de nadelige gevolgen zijn voor het water of voor de dijken. Zijn de gevolgen acceptabel, dan wordt onder strikte voorwaarden een vergunning of ontheffing afgegeven. Voor sommige werkzaamheden zijn algemene regels beschikbaar. Als aan deze regels wordt voldaan, is er geen vergunning of ontheffing nodig, waarbij de werkzaamheden wel bij het waterschap moeten worden gemeld.

Reconstructieplan

De Reconstructiewet concentratiegebieden onderscheidt, voor de goede ruimtelijke structuur van concentratiegebieden, drie soorten zones: landbouwontwikkelingsgebied, verwevingsgebied en extensiveringsgebied. Het daaruit voortkomende door de provincie Overijssel op 15 september 2004 vastgestelde Reconstructieplan Salland-Twente, is gericht op een geleidelijke verschuiving van de intensieve veehouderij van extensiverings- naar landbouwontwikkelingsgebied en aan te wijzen sterlocaties in het verwevingsgebied. Het Reconstructieplan is verwerkt in de Omgevingsvisie Overijssel en heeft een ruimtelijke doorwerking in bestemmingsplannen. Per 1 juli 2014 is de Reconstructiewet concentratiegebieden vervallen. Het Reconstructieplan blijft tot 12 jaar na vaststelling van het reconstructieplan van kracht, dus tot september 2016. Witte Veen valt geheel in extensiveringsgebied, er omheen ligt verwevingsgebied.

4.4 Lokaal niveau

Bestemmingsplannen

Hieronder worden de relevante (bestemmings-)plannen en structuurvisies binnen de begrenzing van Witte Veen kort toegelicht. Voor zover relevant zijn ook (bestemmings-)plannen en structuurvisies rondom Witte Veen benoemd. Gemeenten zijn verantwoordelijk voor het in lijn brengen van hun (bestemmings-)plannen en structuurvisies met de Natuurbeschermingswet en de Natura 2000-beheerplannen.

Gemeente Haaksbergen

Structuurvisie

De structuurvisie is op 5 maart 2014 vastgesteld. De gemeente stelt dat: 'Gemeente Haaksbergen valt onder het provinciale beleid zoals vastgelegd in het Natuurakkoord Provincie Overijssel. Haaksbergerveen & Buurserzand, alsmede het Witte Veen, zijn onlangs definitief aangewezen als Natura 2000-gebied. De Natuurwaarden moeten voldoen aan de Europese normen'.

Bestemmingsplan Buitengebied

Het Bestemmingsplan Buitengebied is op 2 juli 2013 door de gemeenteraad vastgesteld. In de toelichting bij het bestemmingsplan wordt door de gemeente als kader de Natuurbeschermingswet 1998 genoemd: 'Voor de gebiedsbescherming vormt de Natuurbeschermingswet 1998 (Natuurbeschermingswet) het juridisch kader. Onderzocht moet worden of de ontwikkeling negatieve effecten kan hebben op beschermde gebieden (binnen en buiten plangebied).' Naar aanleiding van de uitgevoerde MER concludeert de gemeente dat 'aantasting van natuurlijke kenmerken van de Natura 2000-gebieden kan worden uitgesloten'.

4.5 Consequenties voor de instandhoudingdoelstellingen

Europees niveau

Omdat Witte Veen onder de Habitatrichtlijngebied valt, is het aangewezen als Natura 2000-gebied en is voorliggend Natura 2000-beheerplan opgesteld. Met de uitvoering van het definitieve Natura 2000-beheerplan wordt uitvoering gegeven aan de Habitatrichtlijn.

Rijksniveau

Natuurbeschermingswet

De Natuurbeschermingswet vormt de basis voor de bescherming van de instandhoudingsdoelstellingen van het Natura 2000-gebied.

Flora- en Faunawet

De Flora- en faunawet zorgt op basis van haar soortenbeschermende karakter voor de bescherming van de instandhoudingsdoelstellingen van de kamsalamander. Dat geldt indirect ook voor de betreffende habitattypen, omdat een habitatype meerdere soorten flora en fauna vertegenwoordigt.

De ruimtelijke, planologische component van de maatregelen, die nodig zijn voor het realiseren van de instandhoudingsdoelstellingen, wordt geregeld in de Wro (zie paragraaf 4.2 hierboven).

Waterwet

De Waterwet vormt de basis voor normen die aan watersystemen kunnen worden gesteld. Zo zijn waterbeheerders verplicht te voldoen aan een aantal belangrijke waterkwaliteitseisen. Voor grondwaterkwaliteit gelden chemische kwaliteitsnormen. Voor oppervlaktewaterkwaliteit gelden naast chemische kwaliteitsnormen ook ecologische kwaliteitsnormen. Door deze waterkwaliteitsnormen draagt de Waterwet bij aan het scheppen van de juiste condities voor het behoud van biodiversiteit.

Provinciaal niveau

Omgevingsvisie

De Omgevingsvisie is in 2013 en 2014 aangepast op de herijkte EHS en ondersteunt daarmee de uitvoering van Natura 2000.

De met het reconstructieplan beoogde verschuiving van de intensieve veehouderij ondersteunt de realisatie van de instandhoudingsdoelstellingen.

Beregeningsregeling waterschap Vechtstromen

De waterschappen in Overijssel hebben gezamenlijk één beregeningsregeling opgesteld. Uitgangspunt van deze regeling is '*Onttrekken waar het kan, beschermen waar het moet*'. In het kader van deze beregeningsregeling gelden regels voor het onttrekken van grondwater en oppervlaktewater ten behoeve van beregening.

Grondwater

In het kader van de beregeningsregeling hebben de waterschappen aangegeven waar waardevolle grondwaterafhankelijke natuur aanwezig is. Deze waardevolle grondwaterafhankelijke natuur ligt zowel binnen als buiten de Natura 2000-gebieden, maar hoeft niet altijd overeen te komen met de grondwaterafhankelijke habitattypen of leefgebieden van soorten. Binnen een straal van 200 meter rondom deze waardevolle grondwaterafhankelijke natuur staan de waterschappen geen nieuwe grondwateronttrekkingen ten behoeve van beregening toe.

Oppervlaktewater

Op grond van de beregeningsregeling geldt dat het verboden is water te onttrekken uit kwetsbare oppervlaktewateren. Het waterschap bepaalt wat de kwetsbare oppervlaktewateren zijn. Uit overige oppervlaktewaterlichamen mag water worden onttrokken ten behoeve van beregening zolang de afvoer over het eerstvolgend benedenstrooms gelegen peilregulerend kunstwerk (stuw, gemaal, vistrap, bodemval en dergelijke) niet stagneert.

Bodemconvenant

Ter uitvoering van het bodemconvenant, dat voortkomt uit de Wet Bodembescherming, stelt de provincie een lijst op van alle in de Kaderrichtlijn Water genoemde kwetsbare objecten in relatie tot bodemverontreiniging. Natura 2000-gebieden zijn dergelijke kwetsbare objecten. De komende jaren onderzoekt de provincie of er bodemverontreinigingen zijn die een knelpunt opleveren voor het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen. Indien nodig neemt de provincie maatregelen.

Lokaal niveau

De bestemmingsplannen moeten (voor zover dit nog niet is gerealiseerd) in lijn worden gebracht met de Omgevingsvisie, de Natuurbeschermingswet en de Natura 2000-beheerplannen. Dit valt onder de verantwoordelijkheid van de betreffende gemeenten.

5 Bestaande activiteiten

In dit hoofdstuk wordt het effect van bestaande activiteiten in en rondom dit Natura 2000-gebied op de instandhoudingsdoelstellingen van dit Natura 2000-gebied beschreven en beoordeeld. Na een algemene inleiding volgt een toelichting op de in de Natuurbeschermingswet gehanteerde definitie van 'bestaand gebruik' mede in relatie tot vergunningplicht. Achtereenvolgens beschrijven en beoordelen we de mogelijke effecten van bestaande activiteiten op de instandhoudingsdoelstellingen. Met deze informatie wordt duidelijk welke bestaande activiteiten onder welke voorwaarden kunnen doorgaan, welke activiteiten nader onderzoek vragen en voor welke activiteiten mogelijk een Natuurbeschermingswet-vergunning nodig is. In hoofdstuk 9 wordt het vergunningenkader nader uitgewerkt en is een schema opgenomen waaruit kan worden afgeleid wanneer een activiteit vergunningplichtig is.

5.1 Inleiding

Om te kunnen beoordelen wat nodig is voor het realiseren van de instandhoudingsdoelstellingen is naast kennis van het Natura 2000-gebied ook inzicht nodig in de effecten van bestaande activiteiten. Daarom moet het Natura 2000-beheerplan een beschrijving en beoordeling bevatten van bestaande activiteiten (landbouw, recreatie, drinkwatervoorzieningen, natuurbeheer etc.). Voor het realiseren van de instandhoudingsdoelstellingen kan het bevoegd gezag waar nodig voorwaarden stellen aan de voortzetting van deze activiteiten.

5.2 Bestaand gebruik, bestaande activiteiten en vergunningplicht

De Natuurbeschermingswet bepaalt dat activiteiten die een negatief effect kunnen hebben op de instandhoudingsdoelstellingen vergunningplichtig zijn. De Natuurbeschermingswet maakt één uitzondering op deze regel en dat betreft 'bestaand gebruik'. Bestaand gebruik is volgens de Natuurbeschermingswet *'gebruik dat op 31 maart 2010 bekend is, of redelijkerwijs bekend had kunnen zijn bij het bevoegd gezag'*.¹⁵ Activiteiten die onder deze definitie vallen hebben geen vergunning nodig op grond van de Natuurbeschermingswet¹⁶. Uit deze definitie vloeit een aantal voorwaarden voort waaraan gebruik moet voldoen, wil het vergunningvrij bestaand gebruik in de zin van de Natuurbeschermingswet zijn. Het gaat om de volgende voorwaarden:

- Het bestaand gebruik moet 'redelijkerwijs bekend' zijn bij het bevoegd gezag. Een activiteit is bekend als er een nationaalrechtelijke toestemming voor is verleend (bijvoorbeeld een milieuvergunning c.q. omgevingsvergunning of een melding op grond van de Wet milieubeheer). Het is daarbij niet relevant of de activiteit wel of niet is opgenomen in het Natura 2000-beheerplan. Illegale activiteiten (activiteiten waarvoor een vergunning had moeten worden aangevraagd, maar waar dat niet is gebeurd) vallen daarmee niet onder de definitie van bestaand gebruik.
- Het bestaand gebruik moet ongewijzigd zijn sinds 31 maart 2010. Gewijzigde activiteiten zijn voor de Natuurbeschermingswet hetzelfde als nieuwe activiteiten. Tevens vallen activiteiten die niet continu worden uitgevoerd niet onder de wettelijke definitie van bestaand gebruik (bijvoorbeeld eens in de drie jaar een ander deel van het natuurgebied kleinschalig plaggen)¹⁷.

Bestaande, reguliere activiteiten die al sinds jaar en dag rondom een Natura 2000-gebied plaatsvinden, vallen dus niet altijd onder de wettelijke definitie van bestaand gebruik. Vaak is het vrijwel onmogelijk om te bepalen of een dergelijke reguliere activiteit wel of niet onder de wettelijke definitie van de Natuurbeschermingswet valt. Tevens leidt het strikt hanteren van de definitie van bestaand gebruik in het Natura 2000-beheerplan ertoe dat de gewenste duidelijkheid aan ondernemers rondom het Natura 2000-gebied niet wordt gegeven. Immers, welk deel van hun

¹⁵ Artikel 1, aanhef en onder m Natuurbeschermingswet

¹⁶ Artikel 19d, lid 3, Natuurbeschermingswet

¹⁷ De Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State oordeelde dat '.... iedere verandering na de peildatum van 31 maart 2010 van het gebruik, zoals dat op deze datum bestond, een beroep op de uitzondering op de vergunningplicht voor bestaand gebruik doet vervallen'. ABRvS 3 juli 2013, 201113299/1/R2

bedrijfsvoering nu wel en welk deel niet vergunningvrij is, blijft onduidelijk. Daarom heeft de provincie ervoor gekozen alle bestaande activiteiten zoals die plaatsvonden tot 2012 rondom het Natura 2000-gebied te beoordelen en te bepalen of deze activiteiten onder voorwaarden door kunnen gaan.

Op de algemene regel dat bestaand gebruik (datum 31 maart 2010) geen Natuurbeschermingswetvergunning nodig heeft, maar ander gebruik wel, maakt de Natuurbeschermingswet een aantal uitzonderingen, namelijk:

1. Projecten en de exploitatie van projecten met mogelijk significant negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen;
2. Vergunde rechten;
3. Activiteiten die worden uitgevoerd overeenkomstig het Natura 2000-beheerplan van het betreffende Natura 2000-gebied.

Ad. 1 Projecten en de exploitatie van projecten

De regel dat 'bestaand gebruik' vergunningvrij is, geldt niet voor projecten en de exploitatie van projecten die gestart zijn na de aanmelding van het Natura 2000-gebied onder de Vogel- en/of Habitatrichtlijn, de zogenaamde referentiedatum. Als de (exploitatie van) projecten significant negatieve effecten (kan) kunnen hebben op de instandhoudingsdoelstellingen zijn deze activiteiten vergunningplichtig. Ook wanneer de (exploitatie van) projecten onder de definitie van bestaand gebruik uit de Natuurbeschermingswet vallen. In onderstaande kaders worden de begrippen 'project' en 'referentiedatum' nader toegelicht.

Projecten en andere handelingen

Bij 'projecten' gaat het om fysieke ingrepen in het leefmilieu, overeenkomstig het projectbegrip van de MER-richtlijn: de uitvoering van bouwwerken of de totstandbrenging van andere installaties of (materiële) werken en andere (materiële) ingrepen in het natuurlijke milieu of landschap, inclusief de ingrepen voor de ontginning van bodemschatten¹⁸. Volgens het Europese Hof is een project in de zin van de MER-richtlijn een 'materieel' werk, een activiteit die ter plaatse – kennelijk onmiddellijk – 'reële fysieke veranderingen meebrengt', een werk of ingreep die de 'materiële toestand van de plaats verandert'¹⁹. Te denken valt dus aan bouwen, graven, baggeren, storten, verharderen, delven, draineren en leegpompen e.d., maar ook aan het uitzaaien van mosselzaad met het oog op de vorming van mosselbanken. Niet relevant is waar die projecten plaatsvinden – binnen of buiten een Natura 2000-gebied – maar of zij schadelijke gevolgen kunnen hebben voor een Natura 2000-gebied.

Bij 'andere handelingen' gaat het om feitelijke handelingen die niet als 'project' zijn aan te merken. Te denken valt aan het houden van een wandeltocht, een rally, het weiden van vee of het bakken van stenen. Er is nog niet veel jurisprudentie over 'andere handelingen'. De Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State heeft de volgende activiteiten aangemerkt als een andere handeling in de zin van de Natuurbeschermingswet: bestaand gebruik, inhoudende de exploitatie van een veehouderij²⁰, een wijziging van het veebestand in bestaande stallen²¹, het uitvoeren van strandexcursies met een strandbus²² en het tijdelijk wederom voor ontsluitingsverkeer openstellen van een bestaande, verharde weg, die zonder het treffen van maatregelen geschikt is om te dienen als ontsluitingsweg²³.

¹⁸ Het projectbegrip is breed. Het Europese Hof zoekt aansluiting bij het projectbegrip van de MER-richtlijn. Volgens het Hof gaat het daarbij om fysieke ingrepen en materiële werken. Zie HvJ 7 september 2004, zaak C-127/02 - (Kokkelvisserij), ro 24 e.v. en HvJ 17 maart 2011 (Brussels Hoofdstedelijk Gewest en anderen tegen Vlaamse Gewest), zaak C-275/09.

¹⁹ HvJ 17 maart 2011 (Brussels Hoofdstedelijk Gewest en anderen tegen Vlaamse Gewest), zaak C-275/09.

²⁰ ABRvS 1 december 2010 zaaknr. 200905342/1/R2, ABRvS 1 september 2010 zaaknr. 200905018/1/R2, ABRvS 31 maart 2010 zaaknr. 200903784/1/R2.

²¹ ABRvS 1 mei 2013, zaaknr. 201011080/1/A4.

²² ABRvS 27 december 2012, zaaknr. 201111811/1/A4.

²³ ABRvS 6 maart 2013, zaaknr. 201113007/1/A4.

Referentiedatum

De referentiedatum is de datum waarop op grond van de Vogel- en Habitatrichtlijn een voor projecten een voorafgaande nationaalrechtelijke toestemming is vereist:

- voor Natura 2000-gebieden die als speciale beschermingszones op grond van de Habitatrichtlijn worden aangewezen (Habitatrichtlijngebieden) is de referentiedatum de datum van plaatsing van het Natura 2000-gebied door de Europese Commissie op de lijst gebieden van communautair belang. Voor de meeste gebieden is dat 7 december 2004.
- voor Natura 2000-gebieden die als speciale beschermingszones op grond van de Vogelrichtlijn worden aangewezen (Vogelrichtlijngebieden) is de referentiedatum de datum van de nationale aanwijzing van het desbetreffende Natura 2000-gebied, of, als de aanwijzing dateert van vóór 10 juni 1994, 10 juni 1994.

Ad 2. Vergunde rechten

Hierboven is onder 1 beschreven dat (de exploitatie van) projecten met mogelijk significant negatieve effecten op grond van de Natuurbeschermingswet vergunningplichtig is. Deze vergunningplicht vanuit de Natuurbeschermingswet vervalt wanneer er sprake is van 'vergunde rechten'. Dit volgt uit jurisprudentie van de Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State²⁴. Er is sprake van 'vergunde rechten' als voor de activiteiten vóór de referentiedatum (zie kader 'Referentiedatum') nationaalrechtelijke toestemming is verleend op grond van de Hinderwet of de Wet milieubeheer (bijvoorbeeld voor het bouwen van een veehouderij, restaurant of de ontgronding door een steenfabriek) en de situatie onveranderd is.

Ad 3. Opgenomen in het Natura 2000-beheerplan

De Natuurbeschermingswet bepaalt dat geen Natuurbeschermingswetvergunning nodig is voor activiteiten die worden uitgevoerd overeenkomstig het Natura 2000-beheerplan van het betreffende Natura 2000-gebied. Het Natura 2000-beheerplan kan nadere voorwaarden en beperkingen stellen aan activiteiten²⁵. De provincie Overijssel heeft gebruik gemaakt van de mogelijkheid om in het Natura 2000-beheerplan te regelen onder welke voorwaarden activiteiten vergunningvrij zijn. Dit is gedaan om te voorkomen dat onnodige regeldruk ontstaat als gevolg van uit de Natuurbeschermingswet voortvloeiende vergunningplicht voor terugkerende activiteiten en activiteiten die onderdeel uitmaken van de reguliere bedrijfsvoering van bestaande bedrijvigheid. Tevens kunnen in het Natura 2000-beheerplan wijzigingen van bestaande activiteiten worden opgenomen, waardoor ook de gewijzigde activiteit is vrijgesteld van de vergunningplicht uit de Natuurbeschermingswet. Omdat het moeilijk is op voorhand te bepalen of activiteiten gewijzigd worden en hoe een gewijzigde activiteit er uit komt te zien, is het effect van gewijzigde activiteiten moeilijk te bepalen. Daarom is terughoudend omgegaan met de mogelijkheid om wijzigingen van bestaande activiteiten op te nemen in het Natura 2000-beheerplan. Alleen daar waar op basis van bestaande informatie duidelijk is dat de gewijzigde activiteit geen negatief effect heeft op de instandhoudingsdoelstellingen is van deze mogelijkheid gebruik gemaakt.

Figuur 6 legt de relatie tussen de relevante data vanuit de Natuurbeschermingswet, de Habitatrichtlijn en de vergunningplicht vanuit de Natuurbeschermingswet. Voor dit Natura 2000-gebied is de Vogelrichtlijn niet van toepassing.

<i>HR</i> <i>7/12/2004</i>		<i>bestaand gebruik</i> <i>31/3/2010</i>
<i>Vergunningvrij</i>	<i>Afhankelijk van wel/niet project wel/niet vergunningplicht</i>	<i>Vergunningplicht</i>

Figuur 6 Habitatrichtlijn, bestaand gebruik in relatie tot vergunningplicht

²⁴ ABRvS 31 maart 2010, zaaknr. 200903784/1

²⁵ Artikel 19d, tweede lid, van de Natuurbeschermingswet 1998.

5.2.1 Voorwaarden en beperkingen

Zoals reeds vermeld kunnen bestaande activiteiten, al dan niet onder voorwaarden, vergunningvrij worden opgenomen in het Natura 2000-beheerplan. Uit de beoordeling van de bestaande activiteiten (zie paragraaf 5.4) blijkt dat in de meeste in dit Natura 2000-gebied spelende situaties bestaande activiteiten geen significant negatieve effecten hebben op de instandhoudingsdoelstellingen. In die situaties kunnen deze activiteiten zonder meer gecontinueerd worden.

Als de bestaande activiteiten wel significant negatieve effecten (kunnen) hebben op de instandhoudingsdoelstellingen worden mitigerende maatregelen in het Natura 2000-beheerplan opgenomen die de effecten verzachten of wegnemen, waardoor de natuurlijke kenmerken van het gebied niet (langer) worden aangetast. Voor het bepalen van de mitigerende maatregelen kan nader onderzoek nodig zijn.

Als de (mogelijk) significant negatieve effecten van bestaande activiteiten niet met mitigerende maatregelen kunnen worden weggenomen, dan is nader onderzoek nodig om te bepalen of en hoe de activiteiten kunnen worden voortgezet. Dit nader onderzoek wordt in de eerste beheerplanperiode uitgevoerd. Hetzelfde geldt voor de activiteiten waarvoor de effecten op de instandhoudingsdoelstellingen onvoldoende bekend zijn (zie ook paragraaf 5.3.5).

5.3 Methodiek

5.3.1 Inleiding

De provincie en haar partners streven naar zoveel mogelijk duidelijkheid wat betreft de continuering van bestaande activiteiten met waar nodig aan deze continuering verbonden voorwaarden. In dit kader zijn diverse bestaande activiteiten expliciet vergunningvrij opgenomen in dit Natura 2000-beheerplan.

De gewenste duidelijkheid vraagt een goede beschrijving en beoordeling van bestaande activiteiten als geheel. De beschrijving en beoordeling van de bestaande activiteiten is gebaseerd op het werkdocument van Witte Veenⁱⁱ, de Centrale Beoordeling en onderliggende onderzoeken van ARCADISⁱⁱⁱ (hierna te noemen Centrale Beoordeling), de effectenindicator van het rijk^v en aanvullende informatie van de partners.

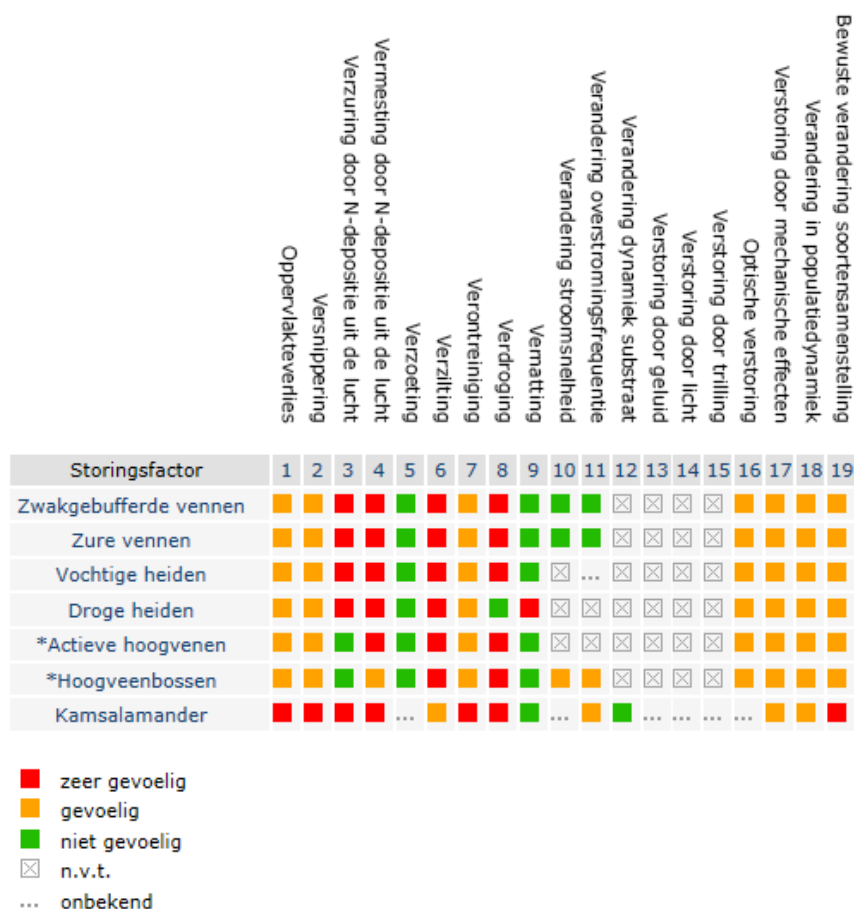
Bij de beschrijving en beoordeling van de bestaande activiteiten is geen onderscheid gemaakt tussen bestaand gebruik, projecten en andere handelingen en overige bestaande activiteiten. Of een bestaande activiteit vergunningplichtig is kan worden afgeleid uit hoofdstuk 9 en het daarin opgenomen schema.

5.3.2 Effectenindicator

De effectenindicator 'Natura 2000 – ecologische randvoorwaarden en storende factoren' is een instrument van het rijk waarmee mogelijke schadelijke effecten als gevolg van activiteiten en plannen kunnen worden verkend. De effectenindicator geeft generieke informatie over de gevoeligheid van soorten en habitattypen voor de meest voorkomende verstoringsfactoren.

In de door de effectenindicator gegenereerde figuur (figuur 7) is voor Witte Veen per habitatype en -soort aangegeven welke verstoringsfactoren kunnen optreden. Daarbij is onderscheid gemaakt tussen:

- kwantitatieve effecten: oppervlakteverlies of -toename
- kwalitatieve effecten: chemische stoffen, fysieke effecten, versturende effecten
- ruimtelijke samenhang: versnippering van leefgebied.

Figuur 7. Effectenindicator Witte Veen

5.3.3 Centrale Beoordeling

ARCADIS heeft in opdracht van de provincie Overijssel onderzoek gedaan naar de effecten van bestaande activiteiten in en rondom Natura 2000-gebieden in Overijssel²⁶. Daarbij zijn alle mogelijke verstoringsfactoren meegenomen met uitzondering van verzuring en vermessing door stikstofdepositie uit de lucht. Deze twee verstoringsfactoren zijn meegenomen in het PAS (zie paragraaf 3.3) en waar nodig vertaald in mitigerende PAS-maatregelen (zie paragraaf 6.1).

Het cumulatieve effect (de optelsom en/of versterking van effecten) van bestaande activiteiten is niet door ARCADIS in beeld gebracht. Dit is later op basis van de meest actuele kennis beschreven (zie paragraaf 5.5).

Het rapport is gebaseerd op de situatie 2011/2012. Voor zover niet anders is aangetoond, gaat dit Natura 2000-beheerplan er vanuit dat de door ARCADIS beoordeelde activiteiten plaatsvonden op de peildatum voor bestaand gebruik (31 maart 2010). De door ARCADIS beoordeelde bedrijven zijn opgenomen in bijlage 7 en 8 bij dit beheerplan.

In de Centrale Beoordeling is van grof naar fijn gewerkt. Eerst is bepaald op welke afstand(en) redelijkerwijs geen significant negatieve effecten meer te verwachten zijn van bestaande activiteiten. Aan de hand van deze afstanden is achtereenvolgens voor diverse, veel voorkomende, activiteiten onderscheid gemaakt tussen activiteiten waarvoor kan worden uitgesloten dat zij leiden tot significant negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen en activiteiten waar dit niet voor geldt. De laatste categorie is nader beoordeeld.

²⁶ Voor een uitgebreide beschrijving van de gebruikte methode en een onderbouwing van de beoordeling zie de Centrale Beoordeling.

5.3.4 Aanvullende informatie provincie en partners

De Centrale Beoordeling is omgezet in teksten voor de Natura 2000-beheerplannen²⁷. Op basis van de reacties van de partners op het niet-stikstof deel van de 1^e concept Natura 2000-beheerplannen (zie paragraaf 1.5) is besloten tot een kwaliteitsslag waarmee zoveel mogelijk duidelijkheid wordt gegeven over:

- of en zo ja onder welke voorwaarden bestaande activiteiten kunnen worden doorgezet en
- of en zo ja onder welke voorwaarden reguliere tot bestaande bedrijfsvoering behorende activiteiten vergunningvrij kunnen worden gemaakt.

Het onderhavige hoofdstuk is in een iteratief proces met de partners op basis van actuele, aanvullende informatie van de partners en de provincie tot stand gekomen.

In de in dit Natura 2000-beheerplan opgenomen beoordeling van de bestaande activiteiten wordt aangesloten bij de door ARCADIS gehanteerde kleurcodering:

Groen	Significant negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen zijn uitgesloten. De activiteit kan onveranderd worden gecontinueerd.
Geel	Significant negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen zijn met 'mitigerende maatregelen' uit te sluiten. De activiteit kan onder voorwaarden worden gecontinueerd.
Rood	Significant negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen zijn niet uit te sluiten, ook niet met 'mitigerende maatregelen'. Nader onderzoek (op het niveau van een passende beoordeling) is nodig om het effect definitief vast te stellen.
Oranje	Er is onvoldoende informatie om vast te stellen of er, en zo ja wat, het effect is van de activiteit op de instandhoudingsdoelstellingen. Er is nader onderzoek nodig.

5.3.5 Consequenties van de beoordelingen

Wanneer een bestaande activiteit als groen beoordeeld is, kan de activiteit zonder Natuurbeschermingswetvergunning worden gecontinueerd. Voor een geel beoordeelde activiteit geldt dat de activiteit geen Natuurbeschermingswetvergunning nodig heeft, *indien de activiteit wordt uitgevoerd onder de in dit Natura 2000-beheerplan opgenomen voorwaarden*.

Als een groen of geel beoordeelde activiteit in de praktijk toch tot significant negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen leidt, zal het bevoegd gezag opnieuw een habitatoets moeten (laten) verrichten en zo nodig nieuwe voorwaarden en beperkingen in het Natura 2000-beheerplan moeten opnemen. De kans daarop is klein omdat ARCADIS in haar beoordeling uitgaat van 'afstanden waarbij redelijkerwijs significante effecten kunnen worden uitgesloten'.

Daar waar nader onderzoek nodig is (categorieën oranje, rood en soms ook geel), de mitigerende maatregelen nog niet in dit beheerplan zijn opgenomen en de activiteit onder de definitie 'andere handelingen' valt (bestaand gebruik zie paragraaf 5.2), , liggen het initiatief tot en de financiering van dit onderzoek bij het bevoegd gezag, de provincie Overijssel.

²⁷ Een eerste versie van de Natura 2000 ontwerp-beheerplannen is gebaseerd op het werkdocument, de PAS-gebiedsanalyse en Centrale Beoordeling. Dit 1^e concept is op 13 mei 2014 voorgelegd aan de partners.

5.4 Beschrijving en beoordeling van de bestaande activiteiten

In de volgende paragrafen worden activiteiten in en rondom het Natura 2000-gebied die van invloed kunnen zijn op de instandhoudingsdoelstellingen beschreven en beoordeeld. Deze beoordeling geeft inzicht in de mogelijke effecten op de instandhoudingsdoelstellingen²⁸. Uit deze beoordeling volgt of de activiteit, al dan niet onder voorwaarden, kan worden voortgezet. Het gaat hierbij om een beoordeling van het feitelijke gebruik en niet om het vergunde gebruik. In enkele voorkomende gevallen is ook het vergund gebruik beoordeeld op eventuele effecten. Wanneer dit het geval is, dan is dit expliciet vermeld.

5.4.1 Drinkwaterwinning

Beschrijving drinkwaterwinningen

Het grootste potentiële effect van drinkwaterwinning op de instandhoudingsdoelstellingen is verdroging. Dat uit zich in lagere grondwaterstanden en/of afnemende kwel. De actuele grondwaterstand is daardoor mogelijk lager dan de gewenste of benodigde grondwaterstand voor de aanwezige habitattypen en -soorten. Mogelijke neveneffecten van verdroging op de instandhoudingsdoelstellingen zijn vermesting en verzuring. Deze neveneffecten zijn niet meegenomen in deze beoordeling omdat zij onderdeel uitmaken van het PAS.

Daarnaast kan door de aanleg of uitbreiding van locaties voor drinkwaterwinning lokaal oppervlakteverlies of versnippering optreden van het leefgebied van soorten of van habitattypen. Deze zijn niet nader bepaald in dit onderzoek, aangezien dit reeds onderdeel uitmaakt van de m.e.r. en vergunningsaanvragen die bij zo'n ontwikkeling worden opgesteld.

Uit de Centrale Beoordeling blijkt dat binnen een afstand van 10 kilometer van het Witte Veen één drinkwaterwinning ligt. De relevante informatie over deze drinkwaterwinning staat in onderstaande tabel²⁹.

Locatie	Afstand (km)	werkelijke onttrekking 2011 (Mm ³ /jaar)	vergunde onttrekking 2011 (Mm ³ /jaar)
Losser	7,4	1,5	2,4

Beoordeling drinkwaterwinningen

Een drinkwaterwinning kan leiden tot verdroging. Dat uit zich in lagere grondwaterstanden en/of afnemende kwel. De actuele grondwaterstand is daardoor mogelijk lager dan de gewenste of benodigde grondwaterstand van de aanwezige habitattypen en -soorten. De beoordeling van de drinkwaterwinningen bestaat uit de volgende stappen:

- Ligt de verlagingscontour binnen de begrenzing van het Natura 2000-gebied?
- Zo ja, is de verlaging binnen het Natura 2000-gebied groter dan 5 centimeter³⁰?

Uit het Centrale Beoordeling blijkt dat het hypothetische beïnvloedingsgebied van de huidige onttrekking van drinkwaterwinning Losser geen invloed heeft op het Natura 2000-gebied Witte Veen. Een significant negatief effect op het Natura 2000-gebied Witte Veen als gevolg van de huidige onttrekkingshoeveelheid van drinkwaterwinning Losser kan daarom uitgesloten worden. Het beïnvloedingsgebied van de vergunde situatie is niet bekend. Omdat de vigerende onttrekkingsvergunning beperkt gaat worden tot de huidige onttrekkingshoeveelheden is de vergunde situatie in het kader van bestaande handelingen niet relevant, nader onderzoek is niet nodig.

²⁸ Artikel 19a, lid 3, onder a, Natuurbeschermingswet

²⁹ De drinkwaterwinning Weerseloseweg is in 2013 gesloten. Daarom wordt in dit Natura 2000-beheerplan niet op deze winning ingegaan.

³⁰ Bij verlagingen kleiner dan 5 cm is causaal verband tussen grondwateronttrekking en schade niet aantoonbaar. Dit is gebaseerd op onder meer het protocol van de Commissie van Deskundigen Grondwaterwet (CDG).

Voorwaarde

Drinkwaterwinning Losser is beoordeeld met code geel: Significant negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen zijn met mitigerende maatregelen uit te sluiten. De activiteit kan onder voorwaarden worden gecontinueerd. De voorwaarde betreft het beperken van de vergunning die deze winning op basis van de Waterwet heeft tot de huidige onttrekkingshoeveelheid.

Conclusie drinkwaterwinning

Geel	Drinkwaterwinning Losser kan worden gecontinueerd onder de voorwaarde dat de vergunning wordt beperkt tot de huidige onttrekking.
------	---

5.4.2 Industriële grondwateronttrekkingen

In deze paragraaf worden alleen vergunde grondwateronttrekkingen met als hoofddoel industrie behandeld. De vergunde capaciteit van deze winningen is in de meeste gevallen groter dan 150.000 m³/jaar. Overige vergunningen die niet als hoofddoel 'Industrie' hebben en meldingsplichtige onttrekkingen worden behandeld in paragraaf 5.4.3.

Beschrijving industriële grondwateronttrekking

Uit de Centrale Beoordeling blijkt dat binnen een afstand van 10 kilometer van het Witte Veen twee industriële grondwateronttrekkingen liggen. De relevante informatie over deze grondwateronttrekkingen staat in onderstaande tabel.

Locatie	Afstand (kilometer)	werkelijke onttrekking 2011 (Mm ³ /jaar)	vergunde onttrekking 2011 (Mm ³ /jaar)
Grolsch bierbrouwerij Nederland BV	8,3	0,4	1,39
Twentse Kabelfabriek	8,6	Onbekend	0,05

Beoordeling industriële grondwateronttrekking

Industriële grondwateronttrekking kan leiden tot verdroging. Die uit zich in lagere grondwaterstanden en/of afnemende kwel. De actuele grondwaterstand is daardoor mogelijk lager dan de gewenste of benodigde grondwaterstand van de aanwezige habitattypen en -soorten.

De beoordeling van de industriële grondwateronttrekking bestaat uit de volgende stappen:

- Ligt de verlagingscontour binnen de begrenzing van het Natura 2000-gebied?
- Zo ja, is de verlaging binnen het Natura 2000-gebied groter dan 5 centimeter³¹?

Uit de Centrale Beoordeling blijkt dat het beïnvloedingsgebied van de industriële winningen buiten het Natura 2000-gebied Witte Veen ligt. De winningen hebben dus geen invloed op de grondwaterstanden binnen dit Natura 2000-gebied. Negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen zijn daarom op voorhand uit te sluiten. De huidige industriële grondwateronttrekkingen kunnen dan ook ongewijzigd door blijven gaan.

Conclusie industriële grondwateronttrekking

Groen	Grolsch bierbrouwerij Nederland BV; Twentse Kabelfabriek
-------	--

³¹ Bij verlagingen kleiner dan 5 centimeter is causaal verband tussen grondwateronttrekking en schade niet aantoonbaar. Dit is gebaseerd op onder meer het protocol van de Commissie van Deskundigen Grondwaterwet (CDG).

5.4.3 Kleine (niet agrarische) grondwateronttrekkingen onder verantwoordelijkheid van het waterschap

Beschrijving

Deze paragraaf behandelt de grondwateronttrekkingen die op grond van de waterwet vergunningplichtig zijn bij het waterschap. Het gaat hier specifiek om winningen kleiner dan 150.000 m³ (art. 6.4 Waterwet jo art. 3.5 Keur Waterschap Vechtstromen). Deze grondwateronttrekkingen hebben diverse doeleinden waaronder: grondwatersanering, tijdelijke en permanente bronbemaling, proceswater, koude-warmte opslag, koelwater, kleine drinkwateronttrekkingen voor zowel dierlijke als menselijke consumptie en beregening met grondwater. In paragraaf 5.4.4 wordt specifiek ingegaan op onttrekkingen ten behoeve van agrarische activiteiten.

In onderstaande tabel staat het overzicht van de kleine onttrekkingen rondom het Witte Veen die in de Centrale Beoordeling zijn beoordeeld. Het betreft hier alleen vergunde onttrekkingen binnen een straal van 10 kilometer.

Type winning	Aantal vergunningen	Aantal meldingen
Bronbemaling	10	
Koelwater industrie	1	
Sanering	1	

Beoordeling

Uit de Centrale Beoordeling blijkt dat wanneer alle vergunningplichtige winningen tegelijkertijd de vergunde hoeveelheid onttrekken, zij geen invloed hebben op de grondwaterstanden van het Witte Veen. De vergunde winningen hebben dus geen cumulatief effect op de grondwaterstand in dit Natura 2000-gebied. Significant negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen voor dit Natura 2000-gebied zijn dan ook op voorhand uit te sluiten.

Conclusie

Groen	Bestaande grondwateronttrekkingen en nieuwe grondwateronttrekkingen buiten een straal van 10 kilometer van Witte Veen.
-------	--

5.4.4 Onttrekkingen ten behoeve van agrarische activiteiten

Beschrijving

Het doel van deze paragraaf is het treffen van een regeling voor beregeningsonttrekkingen en onttrekkingen ten behoeve van veedrenking. Waar mogelijk wordt aangesloten bij de beregeningsregeling van de waterschappen (zie paragraaf 4.5.3). Echter, voor het effect op de instandhoudingsdoelstellingen is het niet van belang waarvoor een onttrekking wordt gebruikt. Het onttrekkingsregime (pompcapaciteit, duur, periode, maximale hoeveelheid) is wel van belang. In aansluiting op het beleid van de waterschappen wordt in het Natura 2000-beheerplan onder onttrekkingen ten behoeve van agrarische activiteiten het volgende verstaan: '*Een onttrekking met een pompcapaciteit kleiner dan 60 m³ per uur, met een maximum van 25.000 m³ per jaar*'. Onder deze definitie vallen zowel de beregeningsonttrekkingen en de onttrekkingen ten behoeve van veedrenking die bij het waterschap meldingsplichtig zijn, als de zeer kleine onttrekkingen met een pompcapaciteit kleiner dan 10 m³ per uur die bij het waterschap noch meldingsplichtig, noch vergunningplichtig zijn.

Beoordeling

Bestaande onttrekkingen

Uit de Centrale Beoordeling blijkt dat significant negatieve effecten van een dergelijke onttrekking ten behoeve van agrarische activiteiten buiten een straal van 300 meter uit te sluiten zijn³². In bijlage 6 is een kaart opgenomen waarop deze zone is weergegeven. Ten tijde van het opstellen van de Centrale Beoordeling waren er geen onttrekkingen binnen een straal van 300 meter rond het

³² Voor de onderbouwing van de effectafstand zie de Centrale Beoordeling. De effectafstand wordt in nader onderzoek nader gespecificeerd, zie paragraaf 6.2.1.

Witte Veen bekend. Naar alle waarschijnlijkheid is het overzicht dat voor de Centrale Beoordeling is gebruikt echter incompleet. Mogelijk liggen binnen een straal van 300 meter rondom Witte Veen nog onttrekkingen die niet bekend waren ten tijde van het opstellen van de Centrale Beoordeling. Door het uitvoeren van de hydrologische herstelmaatregelen (M1 t/m M5) uit de PAS-gebiedsanalyse is echter voldoende gewaarborgd dat de habitattypen en het leefgebied van habitatsoorten worden behouden. Aan de hand van de monitoringsresultaten moet worden bepaald of het grondwaterregime een knelpunt vormt voor het behalen van de uitbreidings- en verbeterdoelstellingen. Hiervoor is een onderzoeksmaatregel opgenomen (zie paragraaf 6.2.1). Uit dit onderzoek moet blijken of aanvullende mitigerende maatregelen genomen moeten worden.

Nieuwe onttrekkingen

Met het opnemen van effectafstanden voor kleine onttrekkingen ontstaat er voor meer dan 80% van het oppervlak in Overijssel (de gebieden buiten de grens van de effectafstanden) een vergunningsvrije zone van de Natuurbeschermingswet voor het realiseren van nieuwe onttrekkingen. Voor het overgrote deel van de agrarische ondernemers geeft dit duidelijkheid en gemak. Binnen de effectafstanden blijft de Natuurbeschermingswet van toepassing.

De effecten van het aanleggen van nieuwe grondwateronttrekkingen zijn niet in het PAS meegenomen. Indien nieuwe grondwateronttrekkingen binnen de effectafstand van 300 meter vanaf het Natura 2000-gebied Witte Veen worden aangelegd moet de initiatiefnemer onderzoeken of er negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen op kunnen treden. Indien dit niet uit te sluiten valt, dient de initiatiefnemer een Natuurbeschermingswet-vergunning aan te vragen. Zoals in paragraaf 4.5 al is beschreven staat het waterschap binnen een straal van 200 meter rondom kwetsbare natte natuur geen nieuwe beregeningsonttrekkingen toe.

Het aanleggen van nieuwe onttrekkingen buiten de effectafstand van 300 meter vanaf het Witte Veen is vergunningvrij. In bijlage 6 is een kaart opgenomen waarop deze zone is weergegeven.

Vervangen bestaande onttrekkingen

Indien een bestaande installatie op dezelfde locatie wordt vervangen door een installatie met dezelfde capaciteit en de maximale onttrekking van 25.000 m³ per jaar in acht wordt genomen, verandert het effect van de grondwateronttrekking niet. Een dergelijke wijziging is zowel binnen als buiten de effectafstand van 300 meter vanaf het Natura 2000-gebied Witte Veen vergunningvrij.

Voorwaarden

Bestaande onttrekkingen ten behoeve van agrarische activiteiten binnen een straal van 300 meter van het Witte Veen zijn beoordeeld met code geel: Significant negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen zijn met 'mitigerende maatregelen' uit te sluiten. De activiteit kan onder voorwaarden worden gecontinueerd. Het gaat om de volgende voorwaarde:

- Uitvoeren van de hydrologische herstelmaatregelen (M1 t/m M5) uit de PAS-gebiedsanalyse.

Conclusie

Groen	Nieuwe onttrekkingen ten behoeve van agrarische activiteiten buiten een straal van 300 meter van het Witte Veen. Op dezelfde locatie vervangen van de bestaande grondwateronttrekking met een onttrekking met dezelfde capaciteit, waarbij de maximale onttrekking van 25.000 m ³ per jaar in acht wordt genomen.
Geel	Bestaande onttrekkingen ten behoeve van agrarische activiteiten binnen een straal van 300 meter van het Witte Veen. Deze grondwateronttrekkingen kunnen worden gecontinueerd onder bovengenoemde voorwaarden.

5.4.5 Berekening met oppervlaktewater

Beschrijving berekening met oppervlaktewater

Binnen het Natura 2000-gebied wordt geen oppervlaktewater onttrokken. Rondom het Natura 2000-gebied wordt door agrariërs oppervlaktewater onttrokken ten behoeve van beregening en bevoeiing.

Beoordeling berekening met oppervlaktewater

Beregening met oppervlaktewater kan ervoor zorgen dat de drainerende werking van watergangen rondom een Natura 2000-gebied toeneemt. Dit kan effect hebben op de grondwaterstanden in het Natura 2000-gebied, waardoor grondwaterafhankelijke habitattypen en leefgebieden van habitatsoorten in het Natura 2000-gebied kunnen verdrogen.

In de praktijk vindt onttrekking van oppervlaktewater voor beregening plaats uit watergangen die voldoende water aanvoeren. Dit is geregeld in de beregeningsregeling van de Waterschappen Vechtstromen en Rijn en IJssel (paragraaf 4.5). In deze regeling is vastgelegd dat beregening vanuit oppervlaktewater alleen is toegestaan zolang de eerstvolgend benedenstrooms gelegen stuw nog overstroomt. Zodra de afvoer stagneert, treedt automatisch en met onmiddellijke ingang een beregeningsverbod in werking in het desbetreffende peilgebied. Er mag dus alleen onttrokken worden zonder dat er een verlaging van het waterpeil plaatsvindt. Het oppervlaktewaterpeil in de watergangen waaruit wordt onttrokken is daarmee gegarandeerd.

Wanneer beregening uit oppervlaktewater onder de voorwaarden uit de beregeningsregeling plaatsvindt, leidt dit niet tot een daling van de waterpeilen in de watergangen. Een toename van de drainerende werking van watergangen door beregening met oppervlaktewater is dan ook niet aan de orde. Hierdoor zijn negatieve effecten op grondwaterafhankelijke habitattypen en leefgebieden van habitatsoorten op voorhand uitgesloten.

Voorwaarden

Beregening met oppervlaktewater is beoordeeld met code geel: Significant negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen zijn met 'mitigerende maatregelen' uit te sluiten. De activiteit kan onder voorwaarden worden gecontinueerd. Het gaat om de volgende voorwaarde: 'beregening vanuit oppervlaktewater is alleen toegestaan zolang de afvoer over de eerstvolgende benedenstrooms gelegen stuw niet stagneert'.

Conclusie berekening met oppervlaktewater

Geel	De hierboven beschreven beregening met oppervlaktewater kan worden gecontinueerd onder de voorwaarde dat de afvoer over de eerstvolgende benedenstrooms gelegen stuw niet stagneert.
------	--

5.4.6 Rioolwaterzuiveringsinstallaties

In de provincie Overijssel bevinden zich enkele tientallen rioolwaterzuiveringsinstallaties (RWZI's). Een RWZI kan vanuit twee invalshoeken invloed hebben op de instandhoudingsdoelstellingen van een Natura 2000-gebied:

- Directe effecten: sommige effecten zoals geluidhinder, lichthinder, transportbewegingen, aanwezigheid van mensen en opwerveling van slib hebben, onafhankelijk van de ligging in het stroomgebied, op korte afstand van de RWZI mogelijk invloed.
- Diffuse effecten: een RWZI ligt bovenstrooms ten opzichte van een Natura 2000-gebied: als een RWZI loost in een hoofdwaterloop/beek kan dat op grotere afstand invloed hebben. Dit kan leiden tot verontreiniging.

Significant negatieve effecten van geluid, licht en optische verstoring op instandhoudingsdoelstellingen kunnen boven een afstand van meer dan 2 kilometer geheel worden uitgeslotenⁱⁱⁱ. Significant negatieve effecten van 'verontreiniging' en 'vermesting' kunnen worden uitgesloten als een RWZI benedenstrooms in het stroomgebied ligt.

Binnen 2 kilometer van het Witte Veen en bovenstrooms in het stroomgebied liggen geen RWZI's.

5.4.7 Riooloverstorten

Mogelijke effecten van riooloverstorten op de instandhoudingsdoelstellingen zijn veresting en verontreiniging.

Uitgangspunt voor de selectie van riooloverstorten met mogelijk significant negatieve effecten is geweest dat een riooloverstort mogelijk van invloed is op een Natura 2000-gebied als het object zich binnen de begrenzing van het Natura 2000-gebied bevindt of binnen een watersysteem stroomopwaarts ten opzichte van het Natura 2000-gebied is gelegen. Significant negatieve effecten op instandhoudingsdoelstellingen van benedenstroomse overstorten worden uitgesloten.

Uit de Centrale Beoordeling blijkt dat binnen het Witte Veen geen riooloverstorten liggen. Ook liggen in de omgeving van het Witte Veen geen riooloverstorten die lozen op watergangen die in verbinding staan met dit Natura 2000-gebied.

5.4.8 Beheer en onderhoud waterinfrastructuur

Beschrijving beheer en onderhoud waterinfrastructuur

Onder beheer van de Waterschap Vechtstromen en Rijn en IJssel worden de Heggebeek en Buurserbeek en haar zijbeken geregeld handmatig geschoond. Op plekken waar deze beken door weilanden lopen, wordt ook machinaal geschoond.

Beoordeling beheer en onderhoud waterinfrastructuur

De werkzaamheden kunnen leiden tot optische verstoring, verstoring door geluid en verstoring door mechanische effecten. De beken maken geen onderdeel uit van het leefgebied van de kamsalamander. Ook zijn in de beken geen habitattypen aanwezig. Het schonen van de watergangen gebeurt slechts een paar keer per jaar en verspreid over het jaar. Binnen het Natura 2000-gebied wordt niet met machines gewerkt. Significant negatieve effecten zijn daarom bij voorbaat uitgesloten; het beheer en onderhoud van de waterinfrastructuur staat het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen niet in de weg.

Conclusie beheer en onderhoud waterinfrastructuur

Groen	Beschreven beheer en onderhoud waterinfrastructuur
-------	--

5.4.9 Peilbeheer

Beschrijving peilbeheer

Het waterpeil in en rondom het Natura 2000-gebied Witte Veen wordt ingesteld en gehandhaafd door de waterschappen. In deze paragraaf wordt ingegaan op de effecten van dit waterpeil op de instandhoudingsdoelstellingen. De effecten van drainage van agrarische percelen en de voorwaarden voor het wijzigen of aanleggen van drainage worden behandeld in paragraaf 5.4.12.

Beoordeling peilbeheer

In de PAS-gebiedsanalyse komen met betrekking tot het peilbeheer de volgende knelpunten naar voren:

- Ontwatering van landbouwgronden buiten het Natura 2000-gebied (in Nederland en Duitsland);
- Drainerende werking verdiepte Hegebeek;
- Ontwatering door drainerende werking waterlopen binnen Natura 2000-gebied;
- Ontwatering door wegzijging onder leemkade;

In de PAS-gebiedsanalyse is een aantal maatregelen genoemd om het peilbeheer in en rondom het Natura 2000-gebied af te stemmen met de instandhoudingsdoelstellingen (M1 tot en met M5). Het gaat om de volgende maatregelen:

- Dempen sloten binnen het Natura 2000-gebied;
- Verondiepen of dempen sloten buiten het Natura 2000-gebied (zowel in Nederland als in Duitsland);
- Aanleg noordelijke en zuidelijke damwand.

Door het uitvoeren van deze maatregelen worden de negatieve effecten van het huidige peilbeheer in en rondom het Natura 2000-gebied Witte Veen zo ver verminderd dat de instandhoudingsdoelstellingen gerealiseerd kunnen worden.

Voorwaarden

Peilbeheer is beoordeeld met code geel: Significant negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen zijn met 'mitigerende maatregelen' uit te sluiten. De activiteit kan onder voorwaarden worden gecontinueerd. Het gaat om de voorwaarde 'uitvoeren van de maatregelen M1 tot en met M5 uit de PAS-gebiedsanalyse'.

Conclusie peilbeheer

Geel	Het beschreven peilbeheer kan worden gecontinueerd onder de voorwaarde dat de hydrologische herstelmaatregelen uit het PAS worden uitgevoerd.
------	---

5.4.10 Rijks- en provinciale wegen

In de provincie Overijssel ligt circa 850 kilometer provinciale weg en circa 500 kilometer rijksweg. Mogelijke effecten van wegen zijn: versnippering, verzuring, vermesting, verontreiniging, geluidhinder, lichthinder en optische verstoring. Vermesting en verzuring als gevolg van stikstofemissie door wegverkeer maken onderdeel uit van het PAS en worden in deze paragraaf niet verder behandeld.

Uit het rapport Onderbouwing effectafstanden^{iv} blijkt dat de maximale afstand waarop een weg versturende effecten op de instandhoudingsdoelstellingen kan hebben 3 kilometer is.

Er liggen geen rijks- en provinciale wegen binnen een afstand van 3 kilometer van Witte Veen.

5.4.11 Industriële en andere bedrijven met een SBI-code

In de Centrale Beoordeling wordt onderscheid gemaakt tussen melkveehouderijen en overige bedrijven met een SBI-code³³, waaronder gieterijen en smelterijen. Voor bedrijven in de sector recreatie en toerisme zie paragraaf 5.4.13.

Gieterijen/smelterijen

Binnen deze SBI-categorie vallen non-ferro-metaalgieterijen/-smelterijen en ijzer- en staalgieterijen/-smelterijen. Deze categorie is geselecteerd om de mogelijke effecten van verontreiniging. Als bij deze bedrijven aluminiumsmelting plaatsvindt, kunnen effecten op grote afstand optreden. Er liggen twee bedrijven binnen tien kilometer van het Natura 2000-gebied. Er zijn voor wat betreft deze twee bedrijven geen significant negatieve effecten te verwachtenⁱⁱⁱ. De activiteiten van gieterijen en smelterijen kunnen dus worden voortgezet.

Conclusie Gieterijen/ smelterijen

Groen	STTP Remtrommelfabriek BV, Lonnekerbrugstraat Enschede; Enschedeese Kunststof Fabriek (EKF) BV, Goolkatenweg, Enschede.
-------	--

Melkveehouderijen/ veestallen

Een mogelijk effect van melkveehouderijen (open stallen) op de instandhoudingsdoelstellingen betreft lichthinder. De voor deze verstoringfactor geldende effectafstand is afhankelijk van de instandhoudingsdoelstellingen van het betreffende Natura 2000-gebied. Voor Witte Veen geldt een afstand van 300 meterⁱⁱⁱ. Vermesting en verzuring als gevolg van stikstofemissie maken onderdeel uit van het PAS en zijn in deze beoordeling niet meegenomen. Er liggen geen melkveehouderijen binnen 300 meter van Witte Veen.

Overige bedrijven

In de Centrale Beoordeling zijn bedrijven met een SBI-code beoordeeld volgens de in paragraaf 5.3.3 gehanteerde werkwijze van 'grof naar fijn'. Bij aanvang zijn ruim 80.000 bedrijven geïnventariseerd. Op basis van de mogelijke verstoringfactoren, de instandhoudingsdoelstellingen en de effectafstanden kon voor ruim 78.000 bedrijven worden uitgesloten dat zij leiden tot

³³ SBI: Standaard Bedrijfsindeling. Ieder bedrijf dat zich inschrijft in het Handelsregister krijgt een SBI-code. Deze code geeft aan wat de belangrijkste activiteit van een bedrijf is.

significant negatieve effecten op instandhoudingsdoelstellingen. De resterende bedrijven zijn nader beoordeeld.

In 2014 is door ARCADIS een aanvullende beoordeling uitgevoerd van in de Centrale Beoordeling ontbrekende bedrijven³⁴.

Op basis van aanvullende (gebied specifieke) informatie vanuit de provincie en haar partners zijn bedrijven waar mogelijk nader beoordeeld. De lijst van beoordeelde bedrijven incl. de door de provincie op basis van aanvullende informatie opgestelde eindbeoordeling is te vinden in bijlage 8.

Binnen een straal van 1,5 kilometer van het Natura 2000-gebied liggen 4 overige bedrijven. Voor deze bedrijven zijn mogelijk significant negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen als gevolg van verstoring door licht, geluid of optische verstoring op voorhand uitgesloten.

Conclusie overige bedrijven

Groen	4 beoordeelde overige bedrijven
-------	---------------------------------

5.4.12 Agrarische activiteiten

In deze paragraaf worden eerst de bestaande agrarische activiteiten beschreven. Vervolgens worden de effecten van deze agrarische activiteiten op de instandhoudingsdoelstellingen bepaald en wordt beoordeeld of (significant) negatieve effecten op kunnen treden dan wel uitgesloten kunnen worden. Tot slot worden conclusies getrokken of de activiteiten vergunningvrij opgenomen kunnen worden in het beheerplan en - indien van toepassing - onder welke voorwaarden.

Beschrijving agrarische activiteiten

Er zijn geen agrarische percelen binnen het Natura 2000-gebied. Buiten de begrenzing vindt intensieve akkerbouw plaats, en diverse vormen van veehouderij (varkens, melkvee, vleesvee).

Agrarische bedrijfsvoeringen zijn over het algemeen erg divers en bestaan uit een groot aantal verschillende, zeer diverse handelingen. Ten aanzien van de Natura 2000-gebieden en mogelijke effecten gaat het voornamelijk om fysieke handelingen die buiten (op het land) uitgevoerd worden of plaats vinden. Grond- en oppervlaktewateronttrekkingen ten behoeve van agrarische activiteiten zijn opgenomen in paragraaf 5.4.4 en 5.4.5.

Reguliere agrarische activiteiten rondom Witte Veen betreffen:

- Machinale bewerkingen op agrarische percelen:
  - o Grondbewerking: bewerken van grasland³⁵ (bv scheuren);
  - o Grondbewerking: ondiepe grondbewerkingen (tot 40 centimeter);
  - o Grondbewerking: diepe grondbewerkingen (> 40 centimeter);
  - o Bemesten (fysieke activiteit);
  - o Maaien;
  - o (door)zaaien/poten;
  - o Oogsten van akkerbouwgewassen
- Bemesting (toepassen van meststoffen);
- Gewasbescherming (toepassen van bestrijdingsmiddelen);
- Drainage;
- Beweiding alle grazers.
- Opschonen poelen

³⁴ De Centrale beoordeling is gebaseerd op geregistreerde bedrijven. Niet alle bedrijven waren echter geregistreerd omdat dit vanuit voormalige wetgeving niet verplicht was.

³⁵ Per 1 januari 2015 is de (nieuwe) "Uitvoeringsregeling rechtstreekse betalingen GLB" in werking getreden. In artikel 2.15 lid 1 (zie onder) is formeel vastgelegd dat al het blijvend grasland binnen N2000-gebied wordt aangemerkt als blijvend grasland dat ecologisch kwetsbaar is. In de Europese verordening met betrekking tot het gemeenschappelijk landbouwbeleid (nr. 1307/2013) is dit verbod als volgt vastgelegd: "Landbouwers mogen blijvend grasland dat zich in door de lidstaten uit hoofde van de eerste alinea en, in voorkomend geval, van de tweede alinea aangewezen gebieden bevindt niet omzetten of ploegen."

Beoordeling agrarische activiteiten

Voor de beoordeling van de agrarische activiteiten wordt gebruik gemaakt van de effectenindicator van het rijk (zie 5.3.2). Per gebied is een selectie gemaakt van de relevante verstoringfactoren (de verstoringfactoren die specifiek betrekking hebben op stikstofdepositie worden in deze analyse niet meegenomen, aangezien deze in het PAS verwerkt zijn).

Aan de agrarische activiteiten zijn de volgende zes mogelijke verstoringfactoren gekoppeld:

- verontreiniging
- verdroging
- verstoring door geluid
- verstoring door licht
- optische verstoring
- verstoring door mechanische effecten.

Machinale bewerkingen op agrarische percelen

Machinale bewerkingen op agrarische percelen kunnen verstoring door geluid, optische verstoring en verstoring door mechanische effecten tot gevolg hebben:

- Habitattypen:

De habitattypen komen niet op de agrarische percelen voor. Omdat machinale bewerkingen op omliggende percelen slechts een paar dagen per jaar en verspreid over het hele jaar plaatsvinden is er alleen sprake van tijdelijke verstoring en zijn significant negatieve effecten als gevolg van geluid en optische verstoring door machinale bewerkingen op voorhand uit te sluiten. Omdat de habitattypen niet op de agrarische percelen voorkomen zijn significant negatieve effecten van agrarische activiteiten als gevolg van mechanische effecten (betreding en machinale bewerkingen) niet aan de orde.
- Kamsalamander:
  - o Binnen de Natura 2000-begrenzing:
    - De kamsalamander komt niet op de agrarische percelen voor. Omdat machinale bewerkingen op omliggende percelen slechts een paar dagen per jaar en verspreid over het hele jaar plaatsvinden, is er alleen sprake van tijdelijke verstoring en zijn significant negatieve effecten als gevolg van geluid en optische verstoring door machinale bewerkingen op voorhand uit te sluiten.
    - Omdat de kamsalamander niet op de agrarische percelen voorkomt zijn significant negatieve effecten van agrarische activiteiten als gevolg van mechanische effecten (betreding en machinale bewerkingen) niet aan de orde.
  - o Buiten de Natura 2000-begrenzing:
    - Het behoud van de kamsalamander is mede afhankelijk van leefgebied buiten de begrenzing van het Natura 2000-gebied. Omdat machinale bewerkingen op omliggende percelen slechts een paar dagen per jaar en verspreid over het hele jaar plaatsvinden is er alleen sprake van tijdelijke verstoring en zijn significant negatieve effecten als gevolg van geluid en optische verstoring door machinale bewerkingen op voorhand uit te sluiten.

Bemesting (toepassen van meststoffen) en gewasbescherming (toepassen van bestrijdingsmiddelen)

Bemesting en gewasbescherming kunnen verstoring door verontreiniging tot gevolg hebben. Het bemesten en het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen kan een negatief effect hebben op de kwaliteit van het grondwater. Het grondwater kan hierdoor geëutrofeerd en vervuild raken. Ook kunnen meststoffen en bestrijdingsmiddelen oppervlakkig afspoelen in sloten en greppels en een negatief effect hebben op de habitattypen en habitatsoorten in het Natura 2000-gebied.

Bemesting

- Habitattypen:

In de Gebiedsanalyse (H8) is geconcludeerd dat met de hierin opgenomen maatregelen de habitattypen in de eerste beheerplanperiode niet achteruitgaan. Hiermee is er met de huidige toepassing van bemesting geen significant negatief effect op de doelstellingen voor de eerste beheerplanperiode (behoud kwaliteit en oppervlakte) te verwachten. Uit het onderzoek in de eerste beheerplanperiode moet blijken of, en in welke mate eutrofiëring als gevolg van toestroming van nutriënten- en sulfaatrijk grondwater plaatsvindt. Mocht aanpassing van de bestaande toepassing van bemesting nodig zijn voor de kwaliteitsverbetering en/of uitbreiding van de habitattypen, dan worden voor de tweede beheerplanperiode extra maatregelen genomen.
- Kamsalamander:

- Binnen de Natura 2000-begrenzing liggen de poelen niet op of binnen een afstand van vijf meter van de agrarische percelen. Hierdoor kunnen significant negatieve effecten als gevolg van bemesting op de instandhoudingsdoelstellingen van kamsalamander op voorhand uitgesloten worden;
- Het behoud van de kamsalamander is mede afhankelijk van leefgebied (poelen) buiten de begrenzing van het Natura 2000-gebied (gelegen binnen 1 kilometer van de begrenzing). Buiten de Natura 2000-begrenzing ligt een van de betreffende poelen wel op een agrarische perceel (zie bijlage 4). Bij intensieve bemesting van dit perceel kunnen deze poelen vervuild worden met meststoffen (eutrofiering) en hierdoor ongeschikt worden als leefgebied voor de kamsalamander. Onderstaande mitigerende maatregel voorkomt dit.
  - Mitigerende maatregel: Om eutrofiëring van zo'n poel te voorkomen mogen deze poelen niet worden bemest, overeenkomstig de voorwaarden uit het SNL pakket 'Poel en klein historisch water'. Om inspoeling van meststoffen te voorkomen dient een bufferzone rond de poel gecreëerd te worden. Deze bufferzone is minimaal vijf meter breed en bestaat uit ruigte en struweel en mag niet bemest worden. Deze buffer voorkomt dat nutriënten van het perceel makkelijk uitspoelen naar het oppervlaktewater van de poel. Tevens vormt deze bufferzone geschikt landbiotoop voor kamsalamanders. De bufferzone dient beheerd te worden om verlanding of beschaduwning te voorkomen. Het beheer van de oevervegetatie dient cyclisch en gefaseerd uitgevoerd te worden, zodat te allen tijde habitat aanwezig is. Het maaien van de vegetatie dient in de maanden oktober en november uitgevoerd te worden.

Gewasbeschermingsmiddelen

- Habitattypen:

Voor het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen gelden wettelijke kaders. Bij het opstellen van deze kaders is rekening gehouden met effecten van deze middelen op het milieu. Omdat de habitattypen niet op de agrarische percelen voorkomen, is geen sprake van rechtstreekse bespuiting. Wel kan door verwaaiing of door af- of uitspoeling sprake zijn van effecten. De geldende voorwaarden die de emissies van bestrijdingsmiddelen tijdens toediening beperken zijn onder meer: de (verlaagde) spuitboomhoogte, gebruik van driftarme spuitdoppen en kantdoppen, niet spuiten bij harde wind (allen t.b.v. het beperken van verwaaiing) en de teeltvrije zone tussen landbouwgewassen en de sloot (beperken van af- en uitspoeling). Op basis van de actuele kennis of de mate van verwaaiing, af- en uitspoeling in combinatie met de geldende voorwaarden waaronder gewasbeschermingsmiddelen toegepast mogen worden, worden geen significant negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen verwacht. Wanneer uit nieuwe kennis en/of monitoring blijkt dat de instandhoudingsdoelstellingen in gevaar komen als gevolg van het toepassen van gewasbeschermingsmiddelen, is de provincie bevoegd om nadere voorwaarden te stellen.
- Kamsalamander:

Poelen gelegen op agrarische percelen kunnen door directe bespuiting en inspoeling van gewasbeschermingsmiddelen verontreinigd worden en hierdoor ongeschikt worden als leefgebied voor de kamsalamander. Er liggen zowel binnen als buiten het Natura 2000-gebied poelen die van belang zijn voor het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen voor de kamsalamander.

  - Binnen de Natura 2000-begrenzing liggen de poelen niet op of binnen een afstand van vijf meter van de agrarische percelen. Hierdoor kunnen significant negatieve effecten als gevolg van gewasbeschermingsmiddelen op de instandhoudingsdoelstellingen van kamsalamander op voorhand uitgesloten worden;
  - Het behoud van de kamsalamander is mede afhankelijk van leefgebied (poelen) buiten de begrenzing van het Natura 2000-gebied. Buiten de Natura 2000-begrenzing ligt een van de betreffende poelen wel op een agrarisch perceel (zie bijlage 4). Deze poel kan door directe bespuiting en inspoeling van gewasbeschermingsmiddelen verontreinigd worden en hierdoor ongeschikt worden als leefgebied voor de kamsalamander. Onderstaande mitigerende maatregel voorkomt dit.
    - Mitigerende maatregel: Wanneer een poel gelegen is in een omgeving met intensief agrarisch gebruik, zoals akkers en graslanden, mogen er in aanvulling op de mitigerende maatregel voor bemesting (onbemeste bufferzone rondom de poel van minimaal 5 meter breed) geen bespuitingen met gewasbeschermingsmiddelen direct in de poel of in de bufferzone (van minimaal 5 meter breed) rondom de poel plaatsvinden.

Drainage

Drainage kan verstoring door verdroging tot gevolg hebben. In de PAS-gebiedsanalyse zijn de verdrogingseffecten van diverse bestaande activiteiten meegenomen en vertaald in hydrologische maatregelen. Nieuwe activiteiten zijn niet meegenomen. Deze moeten dus separaat beoordeeld worden om negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen te kunnen uitsluiten.

De afstand waarbinnen het vervangen of nieuw aanleggen van drainage effect kan hebben op de instandhoudingsdoelstellingen is voor het Natura 2000-gebied Witte Veen 350 meter (zie bijlage 5). In deze bijlage is een kaart opgenomen met de zone waarbinnen het vervangen of nieuw aanleggen van drainage rond het Natura 2000-gebied mogelijk een negatief effect kan hebben.

Met het opnemen van effectafstanden voor drainage ontstaat er voor meer dan 80% van het oppervlak in Overijssel (de gebieden buiten de grens van de effectafstanden) een vergunningsvrije zone van de Natuurbeschermingswet voor het realiseren van nieuwe drainage. Voor het overgrote deel van de agrarische ondernemers geeft dit duidelijkheid en gemak. Binnen de effectafstanden blijft de Natuurbeschermingswet van toepassing.

- **Bestaande drainage**
Het effect van bestaande drainage op de instandhoudingsdoelstellingen is in het PAS bepaald. Om de negatieve effecten van bestaande drainage op te heffen zijn PAS-maatregelen opgenomen in het Natura 2000-ontwerpbeheerplan. Deze PAS-maatregelen houden in dat op bepaalde percelen drainage wordt verwijderd of sloten worden verondiept. Door deze PAS-maatregelen is geborgd dat bestaande drainage buiten de aan te pakken percelen geen negatief effect op de instandhoudingsdoelstellingen heeft en dus vergunningvrij is. Drainage op de aan te pakken percelen is vergunningvrij totdat de PAS-maatregelen worden uitgevoerd.
- **Nieuwe drainage en wijzigingen in bestaande drainage**
De effecten van het aanleggen van nieuwe drainage en het vervangen van bestaande drainage zijn niet in het PAS meegenomen. Het aanleggen en vervangen van drainage kan effecten hebben op de instandhoudingsdoelstellingen. Daarom is het niet mogelijk deze activiteiten zonder meer vergunningvrij op te nemen in de Natura 2000-beheerplannen.

De afstand waarbinnen het vervangen of nieuw aanleggen van drainage nog effect heeft op de instandhoudingsdoelstellingen is voor het Natura 2000-gebied Witte Veen 350 meter. Dit betekent het volgende:

- o **Nieuwe drainage**
Buiten de effectafstand van 350 meter vanaf het Natura 2000-gebied Witte Veen is het aanleggen van nieuwe drainage vergunningvrij;
Binnen de effectafstand van 350 meter vanaf het Natura 2000-gebied Witte Veen is het aanleggen van nieuwe drainage niet op voorhand vergunningvrij (zie voor nadere procedure H9).
- o **Wijzigingen in bestaande drainage**
Buiten de effectafstand van 350 meter vanaf het Natura 2000-gebied Witte Veen is het wijzigen van bestaande drainage vergunningvrij.
Het vervangen van bestaande drainage binnen de effectafstand van 350 meter is vergunningvrij wanneer de vervangende drainage niet meer draineert dan de huidige, mits aan onderstaande voorwaarden wordt voldaan:
  - o Het ontwaterend vermogen niet toeneemt ten opzichte van de oorspronkelijke aangelegde drainage. Dat betekent dat vervanging van bestaande buisdrainage door drainage op dezelfde NAP-hoogte en met dezelfde dichtheid vergunningvrij is, of;
  - o Het ontwaterend vermogen aantoonbaar gelijk blijft of zelfs afneemt ten opzichte van de oorspronkelijk aangelegde drainage, en;
  - o De initiatiefnemer een aantal weken voordat de drainage wordt vervangen bij de provincie meldt dat de werkzaamheden worden uitgevoerd. Daarmee heeft de provincie de mogelijkheid om te toetsen of de vervangende drainage niet meer gaat draineren dan de oorspronkelijk aangelegde drainage. Op deze manier wordt geborgd dat de vervangende drainage geen verdrogend effect heeft en hoeft de initiatiefnemer geen vergunningprocedure te doorlopen.

Wanneer een initiatiefnemer drainage wil vervangen door drainage die meer draineert dan de oorspronkelijk aangelegde drainage, is deze activiteit niet op voorhand vergunningvrij (zie voor nadere procedure hoofdstuk 9).

Beweiding alle grazers

Beweiding kan verstoring door mechanische effecten (betreding) tot gevolg hebben. Daarnaast kan door ontlasting verstoring door verontreiniging optreden.

- Habitattypen:
Omdat de habitattypen niet op de agrarische percelen (zowel binnen als buiten het Natura 2000-gebied) voorkomen zijn negatieve effecten als gevolg van betreding en ontlasting uitgesloten.
- Kamsalamander:
Omdat (leefgebied van) de kamsalamander binnen Natura 2000-begrenzing niet op de agrarische percelen voorkomt, zijn significant negatieve effecten van agrarische activiteiten als gevolg van mechanische effecten (betreding) niet aan de orde. Mogelijke migratie over de agrarische percelen vindt in de nacht plaats, wanneer de grazers binnen staan (of slapen/rusten op het weiland). Hierdoor is er geen kans op vertrapping.
Buiten de Natura 2000-begrenzing vindt mogelijk beweiding plaats op het agrarisch perceel waarin een poel ligt (zie bijlage 4) die essentieel onderdeel is van het leefgebied van de kamsalamander. Bij poelen die als veedrinkpoel worden gebruikt is het niet uitgesloten dat de poelen vervuild worden (eutrofiëring) en hierdoor ongeschikt worden als kamsalamanderleefgebied. Daarnaast kunnen de oevers vertrapt worden, wat nadelig is voor de kamsalamander, doordat hiermee dekking en landhabitat verdwijnt. Onderstaande mitigerende maatregel voorkomt dit.
  - o Mitigerende maatregel: overeenkomstig de voorwaarden uit het SNL pakket 'Poel en klein historisch water' dient bij poelen die als veedrinkpoel worden gebruikt minimaal de helft van de oeverlengte te worden uitgerasterd.

Voor beweiding (en bemesting) wordt op Rijksniveau een regeling voorbereid waarin een vrijstelling van de Nbwet-vergunningplicht wordt geregeld (kamerbrief van 2 maart 2015 betreffende Uitspraak vergunningplicht bemesten en beweiden, *DGAN-PDJNG / 15028006*).

Opschonen poelen

Voor het duurzaam in stand houden van poelen kan periodiek opschonen noodzakelijk zijn. Bij het opschonen van poelen die leefgebied zijn van de kamsalamander kan deze soort worden verstoord, door mechanische effecten. Ook kan, wanneer rigoureus wordt opgeschoond, zoveel vegetatie worden verwijderd dat de poel tijdelijk ongeschikt is voor het afzetten van eieren en opgroeien van larven. Onderstaande mitigerende maatregel voorkomt dit.

- Mitigerende maatregel: Om verstoring door mechanische effecten te voorkomen dient volgens de volgende voorwaarden te worden gewerkt, overeenkomstig Soortenstandaard kamsalamander (RVO 2014). Bij het schonen dient op minimaal 25% van de oppervlakte water- en oevervegetatie achter te blijven. Verder dient het schonen plaats te vinden in de periode oktober tot en met januari. Voor deze beheermaatregel moet het gebied betreden worden en moeten machines het gebied in. Dit kan leiden tot verstoring door geluid, optische verstoring en verstoring door mechanische effecten. Hierboven is beschreven dat deze beheermaatregelen met een lage intensiteit plaatsvindt. Bij een dergelijk lage intensiteit leidt deze activiteit niet tot significant negatieve effecten als gevolg van optische verstoring, verstoring door geluid of verstoring door mechanische effecten.

Voorwaarden

Een aantal agrarische effecten is beoordeeld met code geel: Significant negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen zijn met 'mitigerende maatregelen' uit te sluiten. De activiteit kan onder voorwaarden worden gecontinueerd. Het gaat om de volgende activiteiten en daarbij behorende voorwaarden:

- Drainage:
  - o Bestaande drainage indien:
    - o De hydrologische PAS-maatregelen worden uitgevoerd. Deze PAS-maatregelen houden in dat op bepaalde percelen drainage wordt verwijderd of sloten worden verondiept. Ook tot het moment dat de PAS-maatregelen worden uitgevoerd is bestaande drainage vergunningvrij .

- Vervanging van bestaande drainage binnen de effectafstand van 350 meter door drainage met eenzelfde of lagere drainerende werking dan de oorspronkelijk aangelegde drainage, indien:
  - Het ontwaterend vermogen niet toeneemt ten opzichte van de oorspronkelijk aangelegde drainage. Dat betekent vervanging van bestaande buisdrainage op dezelfde NAP-hoogte en met dezelfde dichtheid, of;
  - Het ontwaterend vermogen aantoonbaar gelijk blijft of zelfs afneemt ten opzichte van de oorspronkelijk aangelegde drainage, en;
  - De initiatiefnemer een aantal weken voordat de drainage wordt vervangen bij de provincie meldt dat de werkzaamheden worden uitgevoerd.
- Bemesting (toepassen van meststoffen) op het in bijlage 4 benoemde perceel;
  - Mitigerende maatregel: Wanneer een poel gelegen is in een omgeving met intensief agrarisch gebruik, zoals akkers en graslanden, dient een bufferzone rond de poel gecreëerd te worden. Deze bufferzone is minimaal vijf meter breed en bestaat uit ruigte en struweel. De bufferzone mag niet bemest worden. Het beheer van de oevervegetatie dient cyclisch en gefaseerd uitgevoerd te worden, zodat te allen tijde habitat aanwezig is. Het maaien van de vegetatie dient in de maanden oktober en november uitgevoerd te worden.
- Beweiding alle grazers op het in bijlage 4 benoemde perceel;
  - Mitigerende maatregel: Op percelen die door grazers beweid worden dienen poelen die als veedrinkplaats worden gebruikt in ieder geval voor 50% van de oeverlengte uitgerasterd te worden.
- Gewasbescherming (toepassen van bestrijdingsmiddelen) op het in bijlage 4 benoemde perceel;
  - Mitigerende maatregel: Wanneer een poel gelegen is in een omgeving met intensief agrarisch gebruik, zoals akkers en graslanden, mogen er in aanvulling op de mitigerende maatregel voor bemesting geen bespuitingen met gewasbeschermingsmiddelen direct in de poel of in de bufferzone (van minimaal 5 meter breed) rondom de poel plaatsvinden.
- Opschonen poelen op het in bijlage 4 benoemde perceel
  - Mitigerende maatregel: Bij het schonen dient op minimaal 25% van de oppervlakte water- en oevervegetatie achter te blijven. Verder dient het schonen plaats te vinden in de periode oktober tot en met januari.

Conclusie agrarische activiteiten

Groen	Machinale bewerkingen op agrarische percelen (grondbewerking, bemesten (fysieke activiteit), maaien, (door)zaaien/poten en oogsten), vervanging van bestaande drainage buiten de effectafstand van 350 meter, het aanleggen van nieuwe drainage buiten de effectafstand van 350 meter. Op alle percelen behalve het in bijlage 4 benoemde perceel: gewasbescherming (toepassen van bestrijdingsmiddelen), beweiding alle grazers, opschonen poelen.
Geel	De volgende beschreven activiteiten kunnen onder boven genoemde voorwaarden worden gecontinueerd: <ul style="list-style-type: none"> - Bestaande drainage binnen de effectafstand van 350 meter; - Vervanging van bestaande drainage binnen de effectafstand van 350 meter door drainage met eenzelfde of lagere drainerende werking dan de oorspronkelijk aangelegde drainage; - Bemesting (toepassen van meststoffen) op het in bijlage 4 genoemde perceel; - Beweiding alle grazers op het in bijlage 4 genoemde perceel; - Gewasbescherming (toepassen van bestrijdingsmiddelen) op het in bijlage 4 genoemde perceel; - Opschonen poel op het in bijlage 4 genoemde perceel.
Oranje	Bemesting (toepassen van meststoffen) op alle percelen behalve het in bijlage 4 benoemde perceel. Aangezien verslechtering in de eerste beheerplanperiode is uitgesloten, kan de activiteit vooralsnog worden gecontinueerd.

De in dit Natura 2000-beheerplan gehanteerde werkwijze om tot een 'robuuste' afstandbepaling te komen waarbinnen negatieve effecten zijn uit te sluiten, is gebaseerd op een algemene theoretische benadering die is gebaseerd op de best beschikbare relevante kennisbronnen. Het is aannemelijk dat aanvullende kennis over het gebied kan leiden tot een nadere verfijning (verkorting) van deze afstanden. Wij zijn voornemens om in de periode 2016-2017 in samenwerking met het verantwoordelijke waterschap en LTO voor alle gebieden tot een nadere verfijning te komen op grond van de specifieke kenmerken van het gebied. Het is op grond van de nadere verfijning in theorie voorstelbaar dat in specifieke situaties ook rekening moet worden gehouden met grotere afstanden.

Voor de hierna genoemde nieuwe activiteiten moet door de initiatiefnemer worden bepaald of de betreffende nieuwe activiteit mogelijk negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen heeft. Als deze effecten niet uit te sluiten zijn is een Natuurbeschermingswet-vergunning nodig. Het betreft:

- het aanleggen van drainage binnen de effectafstand van 350 meter;
- wijzigen van bestaande drainage binnen de effectafstand van 350 meter indien de vervangende drainage meer draineert dan de oorspronkelijk aangelegde drainage.

Deze effectafstand wordt in nader onderzoek nader gespecificeerd, zie paragraaf 6.2.1.

5.4.13 Recreatie en Toerisme

De Centrale Beoordeling bevat geen precieze beoordeling van recreatie en toerisme. Er zijn wel een aantal meer algemene uitspraken gedaan wat betreft mogelijke verstoringsfactoren en de bijbehorende effectafstanden. Onderstaande beoordeling is gebaseerd op het oorspronkelijke werkdocument en aanvullende actuele informatie van de provincie en haar partners.

Bijlage 7 bevat de lijst van beoordeelde bedrijven met een aan recreatie en toerisme gerelateerde SBI-code³⁶.

Beschrijving recreatie en toerisme

In het Witte Veen ligt een aantal (on)verharde wegen en paden. Deze paden worden gebruikt voor een diversiteit aan recreatievormen, waaronder de meest gebruikelijke als wandelen (al dan niet met honden), fietsen en paardrijden (al dan niet aangespannen). Door het Natura 2000-gebied ligt een fietsroute, die onderdeel is van een groter fietsnetwerk. De recreanten komen zowel van de omliggende campings, bungalowparken en woningen als de verder afgelegen steden, inclusief grensoverschrijdende recreatie. Afgezien van de paden en enkele rustpunten (bankjes) zijn binnen de begrenzing van het Natura 2000-gebied geen voorzieningen aanwezig voor dagrecreatieve activiteiten of verblijfsaccommodaties.

Binnen de maximale effectsafstand van de verstoringsfactoren van recreatie, voor het Natura 2000-gebied Witte Veen is dit 300 meterⁱⁱⁱ, liggen diverse recreatieve verblijfsaccommodaties als campings, bungalowparken en vrijstaande recreatiewoningen. Een van deze terreinen (bungalowpark) wordt aan drie zijden begrensd door het Natura 2000-gebied. Tussen dit terrein en het Natura 2000-gebied ligt alleen een singel.

Beoordeling recreatie en toerisme

Verstoringsfactoren

Recreatieve activiteiten kunnen leiden tot verstoring door geluid, licht, optische verstoring en verstoring door mechanische effecten^v, ⁱⁱⁱ. Hieronder wordt voor het Natura 2000-gebied Witte Veen aangegeven welke habitattypen en habitatrichtlijnsoorten gevoelig zijn voor de bovenbeschreven verstoringsfactoren:

- Habitattypen: gevoelig voor mechanische effecten;
- Kamsalamander: gevoelig voor mechanische effecten en mogelijk gevoelig voor geluid, licht en optische verstoring.

Op basis van het beschreven recreatieve gebruik, hebben mechanische effecten in het Natura 2000-gebied Witte Veen alleen betrekking op mogelijke verstoring door betreding. Andere vormen van mechanische effecten zijn in relatie tot recreatie niet aan de orde en worden in de beoordeling buiten beschouwing gelaten.

Dagrecreatie

In het Natura 2000-gebied gelden openstellingsregels (alleen wandelen op de paden, geen toegang na zonsondergang en honden aangelijnd). Betreding van het gebied buiten de paden en gedurende de donkerteperiode is niet toegestaan. Op basis hiervan worden betreding van habitattypen en leefgebied van kamsalamander en effecten door licht op voorhand uitgesloten. Negatieve effecten door licht en mechanische verstoring in relatie tot recreatie zijn niet aan de orde.

---

³⁶ SBI: Standaard Bedrijfsindeling. Ieder bedrijf dat zich inschrijft in het Handelsregister krijgt een SBI-code. Deze code geeft aan wat de belangrijkste activiteit van een bedrijf is.

De belangrijkste leefgebieden van kamsalamander liggen nergens nabij (direct naast) de recreatieve infrastructuur. De mate van geluid die de toegestane dagrecreatie veroorzaakt, is dusdanig laag en infrequent, dat dit maar over een korte afstand van enkele meters een effect kan hebben. Het geluidsniveau van conversaties, wat de belangrijkste geluidsproductie is van recreanten, ligt tussen de 60 dB(A) en 75 dB(A) (respectievelijk praten en roepen). Het geluidsniveau van 60dB(A) is op circa 8 meter al afgenomen tot onder de 42 d(BA) dat algemeen als minimale verstoringsgrens wordt gehanteerd voor diersoorten^{vi}. Op basis hiervan wordt geconcludeerd dat verstoring door geluid slechts incidenteel en lokaal optreedt en significant negatieve effecten uit te sluiten zijn. Voor optische verstoring geldt een vergelijkbare redenering. Vanuit het perspectief van kamsalamander (laag bij de grond, tussen vegetatie of onder water) is het zichtbeeld op de omgeving beperkt. Door de ruimtelijke spreiding van leefgebied en recreatieve infrastructuur zijn recreanten niet zichtbaar. Op basis hiervan wordt geconcludeerd dat optische verstoring slechts incidenteel en lokaal optreedt en significant negatieve effecten uit te sluiten zijn.

Uitzondering op de betreding buiten de paden zijn de georganiseerde excursies van Natuurmonumenten. Deze excursies vinden plaats door de heide- en veengebieden (habitattypen zwakgebufferde en zure vennen, droge en vochtige heiden en actieve hoogvenen). Hoewel deze vegetaties gevoelig zijn voor mechanische effecten (betreding), leidt - met uitzondering van actieve hoogvenen - incidentele betreding niet tot schade aan de vegetaties of groeiplaatsen die leiden tot een wijziging in de soortsaamenstelling. De veenmosbulten van het habitattypen actieve hoogvenen zijn erg gevoelig voor betreding. Betreding van deze plekken dient voorkomen te worden (door regulering en zonering gedurende de excursies). Gesteld kan dan worden dat significant negatieve effecten, door betreding als gevolg van de excursies met in achtname van de voorwaarden voor de actieve hoogvenen, op de instandhoudingsdoelstellingen niet aan de orde zijn en dat bij voortzetting van deze activiteit met dezelfde maximale intensiteit, de realisatie van de instandhoudingsdoelstellingen niet in het geding komt.

Dag- en verblijfsrecreatie recreatie buiten het Natura 2000-gebied

Omdat de campings en bungalowparken buiten het Natura 2000-gebied liggen, zijn directe effecten (mechanische effecten door betreding) op voorhand uit te sluiten en kan alleen sprake zijn van indirecte effecten van geluid, licht en optische verstoring. Voor de voorzieningen die niet direct grenzen aan het Natura 2000-gebied, wordt gesteld dat op basis van de aard van de voorzieningen, de omvang en de ligging en de inrichting van het landschap en het Natura 2000-gebied tussen deze voorzieningen en het leefgebied van kamsalamander, significant negatieve effecten door licht, geluid en optische verstoring als gevolg van verblijfsrecreatie op de instandhoudingsdoelstellingen van kamsalamander uit te sluiten zijn en staat het huidige recreatieve gebruik de realisatie van de instandhoudingsdoelstellingen niet in de weg. Voor het bungalowpark dat grenst aan het Witte Veen geldt dat binnen de effectafstand van licht en geluid (300 meter) drie poelen of vennen liggen die (potentieel) geschikt leefgebied zijn voor de kamsalamander. Het bungalowterrein zelf kan tevens geschikt landhabitat zijn. Vanuit het bungalowterrein kan, ondanks de tussenliggende singel, licht en geluid dit leefgebied beïnvloeden. De verspreiding van de kamsalamander ligt vooral in het noorden van het Natura 2000-gebied^{vii}. Gezien de vormen van toegestaan recreatief gebruik en de beperkingen die aan dit gebruik worden gesteld en de reikwijdte van het effect, zal enige verstoring van licht en geluid op dit potentiële voortplantingswater of landhabitat niet leiden tot een significant negatieve aantasting van de draagkracht van het Natura 2000-gebied voor kamsalamander. Met de voorwaarde dat het gebruik, inclusief de hoeveelheid licht en geluid, niet in intensiteit en ruimtelijke spreiding toeneemt, staat het huidige recreatieve gebruik de realisatie van de instandhoudingsdoelstellingen niet in de weg.

Voor het halen van het uitbreidingsdoel van kamsalamander, is het noodzakelijk dat de verschillende deelpopulaties in en buiten het Natura 2000-gebied met elkaar verbonden worden. Het gaat daarbij om verbindingen met het Natura 2000-gebied Buurserzand & Haaksbergerveen in het westen en het Natura 2000-gebied Aamsveen in het noordoosten. De belangrijkste maatregel is het realiseren van verbindingen tussen de populaties middels het aanleggen van poelen en landhabitat en ontsnipperende maatregelen in het landschap bij infrastructuur. Als gevolg is ook gekeken naar recreatieve voorzieningen op een grotere afstand dan 300 meter van het Natura 2000-gebied. Het betreft dan vooral verblijfsaccommodaties als campings en groepsverblijven. Omdat nieuw leefgebied alleen zal worden gerealiseerd op plekken die ook daadwerkelijk kansrijk zijn, zijn negatieve effecten als gevolg van zowel recreatieve activiteiten als verblijfsrecreatie op voorhand uit te sluiten en staat het huidige recreatieve gebruik de realisatie van het uitbreidingsdoel buiten het Natura 2000-gebied niet in de weg.

Conclusie recreatie en toerisme

Groen	Beschreven recreatie en toerisme
-------	----------------------------------

5.4.14 Luchtvaart

De Centrale Beoordeling bevat geen beoordeling van luchtvaart. Onderstaande beoordeling is gebaseerd op actuele informatie van de provincie en haar partners.

Algemene beschrijving luchtvaart

Door Lensink & Aarts^{viii} is een effectbeoordeling uitgevoerd naar het bestaand gebruik van kleine luchthavens en beheerplannen Natura 2000. Hierin is onderzocht of en welke negatieve effecten kunnen optreden van luchtvaart vanaf kleine luchthavens.

De verstoring heeft vooral betrekking op vogels, van de soorten van de Habitatrichtlijn worden alleen gewone en grijze zeehond als verstoringgevoelig voor luchtvaart beschouwd. Habitattypen worden als niet verstoringgevoelig beschouwd. In geen van de Natura 2000-gebieden in Overijssel zijn beide zeehonden aangewezen. Negatieve effecten op Habitatrichtlijngebieden in Overijssel, als gevolg van vliegbewegingen, zijn dan ook op voorhand uit te sluiten. Van de Vogelrichtlijn zijn een groot aantal van de aangewezen vogelsoorten wel op enigerlei wijze verstoringgevoelig voor luchtvaart, vaak door een combinatie van geluid en optische verstoring (zicht). Bij het overschrijden van een drempelwaarde (hoge frequentie van verstoring) kan dit leiden tot een afname van het aantal exemplaren in een gebied. Verstoringbronnen zonder auditieve component hebben, bij gelijke omgevingsfactoren (leefgebied en gedrag versturende luchtvaartuigen)^{viii}, minder effecten dan bronnen met een auditieve component. Op Natura 2000-gebieden die (ook) als Vogelrichtlijngebied zijn aangewezen, zijn negatieve effecten niet op voorhand uit te sluiten.

Naast vliegbewegingen van en naar de luchthavens, is het voor enkele soorten luchtvaartuigen mogelijk om buiten een luchthaven op te stijgen en te landen. Dit kan alleen met een door Gedeputeerde Staten verleende ontheffing vanuit Wet luchtvaart, een zogenaamde TUG-ontheffing (Tijdelijk en Uitzonderlijk Gebruik). Het gaat om de volgende luchtvaartuigen:

- helikopter;
- microlight airplane (MLA);
- gemotoriseerd schermvliegtuig (paramotor);
- heteluchtballon;
- onbemande luchtvaartuigen: RPAS (remotely piloted aircraft system), UAS (unmanned aircraft system) of drone.

In het provinciaal beleid is geregeld dat voor het landen en opstijgen in Natura 2000-gebied (en de Ecologische Hoofdstructuur) geen ontheffing wordt verleend. Negatieve effecten op zowel Vogel- als Habitatrichtlijndoelen door betreding of andere mechanische effecten als gevolg van landen of opstijgen zijn hierdoor eveneens op voorhand uit te sluiten.

Beoordeling luchtvaart

Het Natura 2000-gebied Witte Veen is alleen aangewezen als Habitatrichtlijngebied. De soorten die aangewezen zijn, zijn niet gevoelig voor verstoringen afkomstig van luchtvaartuigen. Omdat landen en opstijgen niet toegestaan is in Natura 2000-gebieden, treden geen negatieve effecten door mechanische effecten door landen of betreding op. Een nadere beoordeling is voor het Natura 2000-gebied Witte Veen niet aan de orde.

Conclusie luchtvaart

Groen	Beschreven luchtvaart
-------	-----------------------

5.4.15 Motorcrossterreinen

De maximale afstand waarop motorcross kan leiden tot significant negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen van een Natura 2000-gebied is gelijk aan die van rijks- en provinciale wegen, namelijk 1 kilometerⁱⁱⁱ. Binnen een afstand van 1.000 meter van de in de Centrale Beoordeling behandelde Natura 2000-gebieden liggen geen motorcrossterreinen.

5.4.16 Zandwinnings

Mogelijke effecten van zandwinnings op instandhoudingsdoelstellingen zijn verdroging en verstoring. Significant negatieve of verstoring effecten op instandhoudingsdoelstellingen kunnen worden uitgesloten als de afstand van de zandwinning tot het betreffende Natura 2000-gebied groter is dan 1 kilometerⁱⁱⁱ. Er liggen geen zandwinnings op een afstand van minder dan 1 kilometer van de in de Centrale Beoordeling behandelde Natura 2000-gebieden.

5.4.17 Energiecentrales

Mogelijke effecten van energiecentrales op instandhoudingsdoelstellingen zijn: verstoring door geluid, verstoring door licht, optische verstoring en uitstoot van stoffen (verontreiniging). Significant negatieve of verstoring effecten op instandhoudingsdoelstellingen kunnen worden uitgesloten als de afstand van de energiecentrale tot het betreffende Natura 2000-gebied groter is dan 10 kilometerⁱⁱⁱ. Vermesting en verzuring als gevolg van stikstofemissie maken onderdeel uit van het PAS en zijn in deze beoordeling niet meegenomen.

Binnen een afstand van 10 kilometer van Witte Veen komen geen energiecentrales voor.

5.4.18 Afvalverwerkende bedrijven, vuilstorten, composteerinrichtingen en vergistingsinstallaties

Afvalverwerkingsinstallaties

Onder afvalverwerkingsinstallaties worden diverse soorten bedrijven geschaard, zoals verbrandingsinstallaties, composteer- en vergistingsinstallaties en vuilstorten. Uit de Centrale Beoordeling blijkt dat afvalverwerkende bedrijven negatieve effecten kunnen veroorzaken door: verstoring door geluid, verstoring door licht, optische verstoring en verontreiniging door uitstoot van stoffen via lucht of water. Significant negatieve effecten op instandhoudingsdoelstellingen worden uitgesloten wanneer tussen de grens van het Natura 2000-gebied en een afvalverwerkend bedrijf groter is dan tien kilometer. Dit betreft echter alleen effecten door vervuilingen via de lucht of grond- of oppervlaktewater. Mogelijke negatieve effecten door veresting en verzuring als gevolg van stikstofemissie maken onderdeel uit van het PAS en zijn in deze beoordeling niet meegenomen.

Beschrijving afvalverwerkende bedrijven

Afvalverwerkende bedrijven

Binnen een afstand van 10 kilometer van Witte Veen komen geen afvalverwerkende bedrijven voor, zo blijkt uit de Centrale Beoordeling.

Voormalige vuilstorten

In Overijssel zijn ongeveer 250 voormalige vuilstorten aanwezig. Een vuilstort wordt als voormalig aangeduid, wanneer deze is gesloten voor 1 september 1996. De risico's van voormalige vuilstorten ten opzichte van Natura 2000-gebieden zijn dat vervuilende stoffen die op deze plaatsen terecht gekomen zijn, in (de bodem van) de Natura 2000-gebieden komen. Het gaat hierbij dan vooral om stoffen als zware metalen of chemicaliën die in de bodem wegzijgen, in het grondwater terecht komen en vervolgens met dit grondwater getransporteerd worden. Omdat de vuilstorten aan de bovenzijde in principe afgedekt zijn, is het versneld wegzijgen in de bodem of oppervlakkig afstromen met neerslagwater niet mogelijk.

In de nabijheid van het Natura 2000-gebied Witte Veen liggen geen (voormalige) vuilstorten. De meest nabij gelegen locatie ligt op circa 2.000 meter^{ix}.

Beoordeling afvalverwerkende bedrijven

Voormalige vuilstorten

Het systeem van het Witte Veen ligt hoog ten opzichte van de omgeving in een gebied met vooral leem in de bodem. Door de hoge ligging is alleen sprake van stroming van het gebied af. De leemlaag zorgt tevens voor een grote buffering van de bodem waar grondwaterstromingen slechts beperkt mogelijk zijn.

Conclusie afvalverwerkende bedrijven

Groen	Voormalige vuilstorten
-------	------------------------

5.4.19 Natuurbeheer

Beschrijving natuurbeheer

Huidig beheer in het Natura 2000-gebied

Een groot deel van het Natura 2000-gebied is in beheer bij Natuurmonumenten. Het reguliere natuurbeheer in dit gebied bestaat uit:

- Beheer graslanden.
- Maaien en afvoeren heide. In de heideterreinen wordt elk jaar 2 tot 3 ha gemaaid. Het maaisel wordt afgevoerd;
- Begrazen. De heideterreinen worden jaar rond begraasd met Schotse hooglanders
- Kleinschalig plaggen. Deze beheermaatregel vindt zeer incidenteel plaats;
- Verwijderen bosopslag op de heide en in het hoogveen. De opslag wordt handmatig verwijderd of afgezaagd (motorzaag).
- Beheer vennen en poelen.
- Plaatsen van rasters.
- Onderhoud van het bos tbv veiligheid.
- Bestrijding van invasieve uitheemse plantensoorten in de hoogveenbossen en het hoogveen. Planten worden verwijderd door uitsteken of afzagen met stobbenbehandeling. Deze behandeling vindt plaats met middelen die wettelijk zijn toegestaan.
- Monitoring flora en fauna.
- Onderhoud recreatievoorzieningen.

Beheer buiten het Natura 2000-gebied

Naast natuurbeheer in het Natura 2000-gebied vindt er ook direct buiten dit Natura 2000-gebied beheer plaats dat relevant is voor de instandhoudingsdoelstellingen. Een poel nabij het Natura 2000-gebied is namelijk belangrijk leefgebied van de kamsalamander (zie bijlage 4).

Beoordeling natuurbeheer

Aan het natuurbeheer zijn de volgende mogelijke verstoringsfactoren gekoppeld:

- oppervlakteverlies
- verstoring door geluid
- optische verstoring
- verstoring door mechanische effecten (betreding en machines)
- verandering in populatiedynamiek.

Beheer van graslanden

Om de aanwezige graslanden open te houden vindt hier regulier graslandbeheer plaats, door middel van beweiding en maaien. De graslanden zelf behoren niet tot habitattypen. Significante negatieve effecten op de instandhoudingsdoelen van habitattypen zijn dan ook niet te verwachten.

Maaien en afvoeren heide

Op de heide vindt een extensief maaibeheer plaats. De huidige maai-intensiteit (elk jaar 2 tot 3 ha) levert een bijdrage aan een betere structuurvariatie van de habitattypen vochtige heiden en droge heiden en draagt daardoor bij aan de instandhouding en verbetering van de kwaliteit van deze habitattypen. Voor het habitatype droge heiden is van belang dat de oude heide gespaard wordt (dit volgt uit het Maatregelenpakket PAS). Verder dient het beheer kleinschalig en gefaseerd te gebeuren, waarbij stroken maximaal 10 meter breed te zijn en dient zodanig gewerkt te worden dat diepe insporing (meer dan 5 centimeter diep) wordt voorkomen. Aangezien deze beheeringreep slechts een paar dagen per jaar plaatsvindt, leidt deze maatregel niet tot significant negatieve effecten als gevolg van optische verstoring of verstoring door betreding. Al met al heeft de beheermaatregel een positief effect op de instandhoudingsdoelstellingen en kan daarom ongewijzigd door blijven gaan.

Begrazen

De heide in het gebied wordt begraasd. Door begrazing wordt vergrassing van de habitattypen vochtige heiden en droge heiden tegengaan. Ook zorgt begrazing ervoor dat (een deel van) de kiemplanten van bomen binnen deze habitattypen niet uit kunnen groeien. Op deze manier voorkomt begrazing dat de vochtige en droge heiden dichtgroeien. De huidige begrazing heeft dan ook een positief effect op de instandhoudingsdoelstellingen en kan daarom ongewijzigd door blijven gaan.

Kleinschalig plaggen

Momenteel wordt, na het stopzetten van de OBN subsidie, zeer beperkt geplagd. Door middel van deze beheermaatregel wordt de successie in de habitattypen vochtige heiden en droge heiden teruggezet. Dit is nodig voor de instandhouding van deze habitattypen. overeenkomstig de aanwijzingen in de PAS-gebiedsanalyse en de herstelstrategieën dient kleinschalig en gefaseerd plagbeheer te worden voortgezet. Gebiedsdelen worden eens in de 25 jaar geplagd, waarbij parallel aan de hoogtetradiënt (loodrecht op de hoogtelijnen) wordt gewerkt. Hierbij moeten restpopulaties van typische en kwetsbare soorten worden gespaard. Om kenmerkende fauna te sparen dienen plagbanen smaller te zijn dan 7 meter en dient geplagd te worden in de periode augustus tot en met oktober^x. Verzuurde delen van de droge heiden dienen na het plaggen te worden bekalkt. Doordat plagwerkzaamheden in het kader van natuurbeheer met een zeer lage frequentie worden uitgevoerd, waarbij hooguit eenmaal per jaar in het terrein wordt gewerkt, is een significant negatief effect door optische verstoring en verstoring door geluid uitgesloten.

Verwijderen bosopslag

Om het hoogveen en de heide in het gebied open te houden en te zorgen dat de habitattypen vochtige heiden, droge heiden en actief hoogveen niet door successie verloren gaat, worden periodiek handmatig jonge bomen verwijderd. De maatregel is positief voor de instandhouding van deze habitattypen. Bij de activiteit wordt het gebied betreden. Aangezien deze beheeringreep slechts een paar dagen per jaar plaatsvindt, leidt deze betreding niet tot significant negatieve effecten als gevolg van optische verstoring of verstoring door mechanische effecten. De activiteit staat het realiseren van de instandhoudingsdoelstellingen niet in de weg, maar draagt bij aan het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen. Daarom kan deze activiteit ongewijzigd door blijven gaan.

Beheer vennen en poelen

Binnen dit Natura 2000-gebied komt de kamsalamander voor. Ook direct buiten het Natura 2000-gebied ligt een poel die van belang is voor het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen van deze soort (zie kaart bijlage 4). Verder zijn de habitattypen zwakgebufferde vennen en zure vennen aanwezig. Bij te rigoreus beheer van de vennen en poelen kunnen de kenmerkende vegetaties van de habitattypen en het leefgebied van de kamsalamander verloren gaan. Daarom is het van belang dat de volgende randvoorwaarden in acht worden genomen:

- Rondom de poelen en vennen dient een bufferzone aanwezig te zijn bestaande uit ruigte, struweel of extensief beheerd grasland van minimaal 5 meter breed. In de bufferzone van minimaal 5 meter breed vindt geen bemesting plaats en vindt geen bespuiting met chemische bestrijdingsmiddelen plaats.
- Bij poelen en vennen die als veedrinkpoel worden gebruikt dient minimaal 50% van de poel te worden uitgerasterd om vertrapping van de oevers van de poel tegen te gaan.
- Het plaggen van de oevers van vennen moet kleinschalig en gefaseerd gebeuren, waarbij per jaar hooguit 25% van de oppervlakte wordt geplagd en waarbij de gradiënt moet worden gevolgd.
- Het maaien van de vegetatie rondom de vennen moet periodiek en gefaseerd gebeuren.
- Voordat eventueel organische sedimenten worden verwijderd dient hydrologisch onderzoek plaats te vinden naar de venbodems, om te voorkomen dat slecht doorlatende lagen worden verwijderd. Bij het verwijderen van organische sedimenten dient verder gewerkt te worden conform de Soortenstandaard kamsalamander^{x1}: bij het schonen dient op minimaal 25% van de oppervlakte water- en oevervegetatie achter te blijven. Verder dient het schonen plaats te vinden in de periode oktober tot en met januari.

Voor deze beheermaatregel moet het gebied betreden worden en moeten machines het gebied in. Dit kan leiden tot verstoring door geluid en optische verstoring. Omdat deze activiteit met een lage frequentie plaatsvindt, waarbij het gebied hooguit eenmaal per jaar gedurende enkele dagen wordt betreden, leidt dit niet tot significant negatieve effecten als gevolg van deze verstoring.

Plaatsen van rasters

Om kwetsbare vegetaties te beschermen tegen een te hoge graasdruk worden rasters geplaatst in het gebied. Omdat niet in kwetsbare vegetaties wordt gewerkt, maar aan de randen, en omdat het een handeling betreft die in lage frequentie wordt uitgevoerd, waarbij voor de plaatsing van rasters minder dan eenmaal per jaar een vegetatie wordt betreden, zijn negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen uitgesloten. De activiteit staat het realiseren van de instandhoudingsdoelstellingen dan ook niet in de weg. Daarom kan deze activiteit ongewijzigd door blijven gaan.

Onderhoud bos ten behoeve van veiligheid

Bij bomen die in het kader van veiligheid worden verwijderd, betreft het incidentele werkzaamheden die op kleine schaal worden uitgevoerd. De beheeringreep vindt hierbij slechts een paar dagen per jaar plaats, waardoor deze maatregel niet leidt tot significant negatieve effecten als gevolg van optische verstoring. Om verstoring door mechanische effecten (bodemverdichting) te voorkomen dient zodanig gewerkt te worden dat insporing dieper dan 5 centimeter in habitattypen niet optreedt, bijvoorbeeld door het kiezen van alternatieve routes, te werken met aangepast materieel, of het gebruik van materiaal om de druk op de bodem te spreiden. De activiteit staat het realiseren van de instandhoudingsdoelstellingen niet in de weg. Daarom kan deze activiteit ongewijzigd door blijven gaan.

Bestrijding van invasieve uitheemse plantensoorten

Invasieve uitheemse plantensoorten kunnen een bedreiging vormen voor de instandhouding van habitattypen doordat ze inheemse soorten belemmeren en verdringen. In het Witte veen gaat het om de uitheemse invasieve exoot trosbosbes in de habitattypen actief hoogveen en hoogveenbossen. De bestrijding is erop gericht aanwezige natuurwaarden te behouden en te herstellen en heeft zo een positief effect op de instandhoudingsdoelstellingen. Het gebruik van chemische onkruidbestrijdingsmiddelen bij deze activiteit kan met name een bedreiging vormen voor amfibieën. Chemische onkruidbestrijdingsmiddelen mogen daarom alleen pleksgewijs worden toegepast voor nabehandeling op stobben van Amerikaanse eik, Amerikaanse vogelkers en Robinia pseudoaccacia, en alleen op locaties die meer dan 2 meter van open water zijn verwijderd. Aangezien deze beheeringreep slechts een paar dagen per jaar plaatsvindt, leidt dit niet tot significant negatieve effecten als gevolg van optische verstoring of verstoring door betreding. De activiteit staat het realiseren van de instandhoudingsdoelstellingen niet in de weg.

Monitoring flora en fauna

Ten behoeve van het natuurbeheer vindt monitoring plaats van flora en fauna. Hierbij vindt ook betreding van habitattypen plaats. Doordat ten behoeve van dit onderzoek gebiedsdelen slechts enkele dagen per jaar worden betreden leidt deze activiteit niet tot significant negatieve gevolgen en staat deze activiteit het realiseren van de instandhoudingsdoelstellingen niet in de weg.

Onderhoud recreatievoorzieningen

Het reguliere onderhoud van de recreatievoorzieningen betreft het in bruikbare conditie houden van bebording, routepaaltjes, recreatiepaden en andere voorzieningen als banken en kijkhutten. Dit onderhoud wordt uitgevoerd vanaf of op de bestaande wegen en paden, wordt slechts incidenteel uitgevoerd en betreft werkzaamheden die maar kort (enkele dagen) duren. Als gevolg zijn negatieve effecten op de instandhoudingsdoelen op voorhand uitgesloten. De activiteit kan daarom ongewijzigd door blijven gaan.

Voorwaarden

Een aantal beheermaatregelen is beoordeeld met code geel: Significant negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen zijn met 'mitigerende maatregelen' uit te sluiten. Het gaat om de volgende voorwaarden:

- Kleinschalig plaggen van de habitattypen vochtige heiden en droge heiden: Dit moet gefaseerd gebeuren en restpopulaties van typische en kwetsbare soorten moeten worden gespaard. Gebiedsdelen worden eens in de 25 jaar geplagd. Bij het plaggen moet de gradiënt worden gevolgd en moet niet loodrecht op de hoogtelijnen worden geplagd. Om kenmerkende fauna te sparen dienen plagbanen smaller te zijn dan 7 meter en dient geplagd te worden in de periode augustus tot en met oktober. Verzuurde delen van de droge heiden dienen na het plaggen te worden bekalkt.
- Maaien heide. Het beheer dient kleinschalig en gefaseerd te gebeuren, waarbij stroken maximaal 10 meter breed zijn en er dient zodanig gewerkt te worden dat diepe insporing (meer dan 5 centimeter diep) wordt voorkomen. Verder dient bij het maaien van droge heiden de oude heide gespaard te worden.
- Bij het beheer van poelen en de zwakgebufferde vennen en zure vennen:
  - o Rondom de poelen en vennen dient een bufferzone aanwezig te zijn bestaande uit ruigte, struweel of extensief beheerd grasland van minimaal 5 meter breed. In de bufferzone van minimaal 5 meter breed vindt geen bemesting plaats en vindt geen bespuiting met chemische bestrijdingsmiddelen plaats.
  - o Bij poelen en vennen die als veedrinkpoel worden gebruikt dient minimaal 50% van de poel te worden uitgerasterd om vertrapping van de oevers tegen te gaan.

- Het plaggen van de oevers dient kleinschalig en gefaseerd te gebeuren, waarbij per jaar hooguit 25% van het oppervlak wordt geplagd en waarbij de gradiënt moet worden gevolgd.
- Het maaien van de vegetatie rondom de vennen dient periodiek en gefaseerd te gebeuren.
- Voordat eventueel organische sedimenten worden verwijderd dient hydrologisch onderzoek plaats te vinden naar de venbodems, om te voorkomen dat slecht doorlatende lagen worden verwijderd. Bij het verwijderen van organische sedimenten dient op minimaal 25% van de oppervlakte water- en oevervegetatie achter te blijven. Verder dient het schone plaats te vinden in de periode oktober tot en met januari.
- Onderhoud bos ten behoeve van veiligheid. Om verstoring door mechanische effecten (bodemverdichting) te voorkomen dient zodanig gewerkt te worden dat insporing dieper dan 5 centimeter in habitattypen niet optreedt, bijvoorbeeld door het kiezen van alternatieve routes, te werken met aangepast materieel, of het gebruik van materiaal om de druk op de bodem te spreiden.
- Bestrijding invasieve uitheemse plantensoorten. Chemische onkruidbestrijdingsmiddelen mogen alleen worden toegepast op stobben voor de nabehandeling van Amerikaanse eik, Amerikaanse vogelkers en Robinia pseudoaccacia, en alleen op locaties die meer dan 2 meter van open water zijn verwijderd.

Conclusie natuurbeheer

Groen	Beheer van graslanden, begrazen, verwijderen bosopslag, plaatsen van rasters, monitoring flora en fauna, onderhoud recreatievoorzieningen.
Geel	De volgende beschreven activiteiten kunnen onder bovengenoemde voorwaarden worden gecontinueerd: <ul style="list-style-type: none"> - Kleinschalig plaggen van de habitattypen vochtige heiden en droge heiden; - Maaien heide; - Het beheer van poelen en de zwakgebufferde vennen en zure vennen; - Onderhoud bos ten behoeve van veiligheid; - Bestrijding invasieve uitheemse plantensoorten.

5.4.20 Jacht, faunabeheer en schadebestrijding

Beschrijving jacht, faunabeheer en schadebestrijding

De Flora- en faunawet³⁷ stelt dat iedereen zorg in acht moet nemen voor in het wild levende planten en dieren. Beschermen van dieren staat in deze wet voorop en bepaalde handelingen, als verontrusten en doden van dieren zijn alleen onder strikte voorwaarden mogelijk.

Jacht

In Nederland mag op grond van de Flora- en faunawet op zes diersoorten worden gejaagd (zie hieronder). Deze soorten zijn op een landelijke lijst aangewezen als bejaagbare wildsoorten. Jagen op andere soorten is verboden. De Flora- en faunawet verbiedt de jacht in Vogelrichtlijngebieden, Watergebieden van internationale betekenis (Wetlands), beschermde natuurmonumenten en beschermde natuurmonumenten die behoren tot een Habitatrichtlijngebied en waarvoor de status van beschermd natuurmonument is vervallen met de definitieve aanwijzing als Natura 2000-gebied.

³⁷ Naar alle waarschijnlijkheid treedt in januari 2017 de Wet natuurbescherming in werking. De Flora- en faunawet komt dan te vervallen. Omdat het merendeel van de toestemmingen voor jacht, faunabeheer en schadebestrijding onder het overgangsrecht vallen, verandert er in de praktijk in het veld weinig. Het is echter mogelijk dat jacht, faunabeheer en schadebestrijding, zoals beschreven in deze paragraaf, op onderdelen afwijkt van wat straks is toegestaan. Deze nieuwe situatie is niet getoetst in dit Natura 2000-beheerplan. Wanneer een nieuwe situatie afwijkt van wat in dit Natura 2000-beheerplan is beschreven, moeten de effecten van deze nieuwe situatie worden beoordeeld. Wanneer negatieve effecten niet zijn uit te sluiten, kan een vergunning nodig zijn.

Bejaagbare wildsoorten en openstellingsperioden

<i>Soort</i>	<i>Jagen toegestaan tussen</i>
Wilde eend	15 augustus tot en met 31 januari
Haas	15 oktober tot met 31 januari
Fazant	Hen: 15 oktober tot en met 31 december Haan: 15 oktober tot en met 31 januari
Houtduif	15 oktober tot met 31 januari
Konijn	15 augustus tot en met 31 januari
Patrijs ³⁸	Jacht niet geopend

Faunabeheer en schadebestrijding

Naast jacht geldt er binnen de Flora- en faunawet ook in het kader van beheer en schadebestrijding een uitzondering op de algemene bescherming van dieren.

Enkele diersoorten zijn aangewezen als zogeheten landelijke schadesoorten, waarvoor een landelijke vrijstelling geldt om belangrijke schade te voorkomen of te beperken. Het gaat om de soorten van bijlage 1 van het 'Besluit beheer en schadebestrijding dieren': Canadese gans, houtduif, kauw, konijn, vos en zwarte kraai. De grondgebruiker is hierbij ondermeer bevoegd deze soorten te doden of te verontrusten (verjagen) en kan ook anderen schriftelijke toestemming verlenen om de handelingen uit te oefenen om de schade te voorkomen. Naast een landelijke vrijstelling zijn soorten aangewezen die in delen van het land veelvuldig belangrijke schade aanrichten, de zogeheten provinciale schadesoorten. Provincies kunnen in een verordening aan grondgebruikers bepaalde handelingen toestaan, zoals het doden of verjagen van dieren ter voorkoming van belangrijke schade door deze soorten. Het gaat om de volgende schadesoorten (bijlage 2 van het Besluit beheer en schadebestrijding dieren): brandgans, ekster, fazant, grauwe gans, haas, holenduif, huismus, kleine rietgans, knobbelzwaan, kolgans, meerkoet, rietgans, ringmus, roek, rotgans, smient, spreeuw, wilde eend en woelrat. Gedeputeerde Staten van de provincie Overijssel hebben alle soorten aangewezen om te mogen verontrusten en de roek is onder voorwaarden aangewezen als soort die zonder ontheffing kan worden gedood.

Het is verder mogelijk om Gedeputeerde Staten van de provincie om ontheffing te vragen van bepaalde verboden van de Flora- en faunawet, bijvoorbeeld een ontheffing om beschermde inheemse dieren in het kader van beheer en schadebestrijding te verontrusten en te doden. In beginsel wordt een dergelijke ontheffing slechts verleend aan erkende faunabeheereenheden, op basis van een goedgekeurd faunabeheerplan. Om de ontheffing te kunnen gebruiken dient de grondgebruiker schriftelijk toestemming te verlenen voor betreding. In Overijssel is stichting Faunabeheereenheid Overijssel door Gedeputeerde Staten erkend als samenwerkingsverband van jachthouders voor het hele grondgebied van Overijssel. Door deze faunabeheereenheid is het door Gedeputeerde Staten goedgekeurde faunabeheerplan Overijssel 2014-2019^{xii} opgesteld.

Tot slot kunnen Gedeputeerde Staten personen aanwijzen om de stand van een bepaalde diersoort te beperken, eventueel ook zonder toestemming van de grondgebruiker. Het kan daarbij gaan om de diersoorten vermeld op bijlage 1 van de 'Regeling beheer en schadebestrijding dieren': brandgans, Canadese gans, damhert, edelhert, grauwe gans, knobbelzwaan, konijn, kolgans, ree, vos, wild zwijn, wilde eend, beverrat, grijze eekhoorn, huiskraai, Indische gans, marterhond, moeflon, muntjak, muskusrat, Amerikaanse nerts, Nijlgans, Pallas' eekhoorn, rosse stekelstaart, Siberische grondeekhoorn, wasbeer, zwarte zwaan, verwilderde duif en verwilderde kat. In de provincie Overijssel zijn personen aangewezen die in dienst van het waterschap de stand van muskusrat en beverrat beperken (zie paragraaf 021) en zijn personen aangewezen die op last van politie de stand van de soorten ree, edelhert en wild zwijn kunnen beperken indien deze een gevaar vormen voor de verkeersveiligheid.

Situatie Witte Veen

De bossen en heidegebieden worden verpacht voor de kleinwildjacht. Dit betekent dat maximaal 2x per jaar gejaagd wordt in het gebied door middel van drijfjachten. Hierbij loopt een groep mensen op één lijn door een bos of heideperceel, er wordt daarbij gejaagd op klein wild zoals konijn, haas,

³⁸ Naar alle waarschijnlijkheid is de patrijs onder de Wet natuurbescherming (die naar verwachting in januari 2017 in werking treedt) geen bejaagbare wildsoort meer. De overige soorten blijven waarschijnlijk wel bejaagbare wildsoorten.

fazant, eend en duif. Daarnaast is er jacht op duiven, eenden en reewild waarbij (een) jager(s) zich stil in bestaande beschutte vegetatie ophouden.

Beoordeling jacht, faunabeheer en schadebestrijding

Mogelijke negatieve effecten van jacht, faunabeheer en schadebestrijding op instandhoudingsdoelen kunnen ontstaan door verandering in soortensamenstelling en populatiedynamiek, verstoring door geluid, optische verstoring, verstoring door licht en verstoring door mechanische effecten als gevolg van betredingⁱⁱⁱ,^v,^{xiii}. In het verleden, toen nog met lood werd geschoten, was van jacht ook verstoring door verontreiniging te verwachten. Sinds het gebruik van loodhagel is verboden, is verstoring door verontreiniging uitgesloten^{xiii}.

Verstoring door verandering in soortensamenstelling en populatiedynamiek

Wanneer bewust wordt ingegrepen in de soortensamenstelling kan dit enerzijds direct effect hebben op soorten. Daarnaast zijn indirecte effecten mogelijk wanneer soorten zeldzaam worden en er een verschuiving plaatsvindt in het evenwicht in een ecosysteem. Er vindt in dit Natura 2000-gebied geen jacht, beheer of schadebestrijding plaats van soorten waarvoor een instandhoudingsdoel geldt, zodat een directe verandering van de soortensamenstelling is uitgesloten. Bij het faunabeheer en schadebestrijding worden soorten bestreden op basis van een landelijke of provinciale vrijstelling, op basis van een ontheffing of op basis van aanwijzing. Uitgangspunt bij zowel vrijstelling, ontheffing en aanwijzing is de eis uit de Flora- en faunawet, die stelt dat de handelingen ten behoeve van beheer en schadebestrijding geen afbreuk mogen doen aan de gunstige staat van instandhouding van de soorten. Op deze wijze blijven populaties duurzaam behouden. Significante negatieve effecten op instandhoudingsdoelstellingen door een verandering in populatiedynamiek zijn hierdoor uitgesloten.

Optische verstoring, verstoring door geluid

Optische verstoring en verstoring door geluid zijn belangrijke verstoringfactoren die op kunnen treden bij jacht, beheer en schadebestrijding. Door de aanwezigheid van mensen en jachthonden en het geluid van gewerschoten kunnen diersoorten worden verstoord. Vooral vogels en middelgrote en grote zoogdiersoorten zijn gevoelig voor deze vorm van verstoring (Brenninkmeijer et al. 2008^{xiii}). Voor dit Natura 2000-gebied zijn geen diersoorten aangewezen die gevoelig zijn voor deze vormen van verstoring.

Wanneer jagers het gebied betreden kan optische verstoring van habitattypen optreden. Echter, doordat jacht, faunabeheer en schadebestrijding plaatsvindt met een lage frequentie, waarbij gebiedsdelen slechts enkele dagen in het jaar worden bezocht, zijn significante negatieve effecten als gevolg van deze vorm van verstoring uitgesloten.

Verstoring door licht

Verstoring door licht kan optreden wanneer kunstlicht wordt gebruikt bij beheer en schadebestrijding. Voor dit Natura 2000-gebied gelden echter geen instandhoudingsdoelstellingen voor soorten die verstoord kunnen worden bij beheer en schadebestrijding met kunstlicht, zodat negatieve effecten als gevolg van verstoring door licht zijn uitgesloten.

Verstoring door mechanische effecten

Uit de effectenindicator blijkt dat alle habitattypen in het algemeen gevoelig zijn voor mechanische effecten. Onder mechanische effecten vallen betreding en mechanische effecten door het rijden met machines over de habitattypen. Uiteraard leidt betreding door één of enkele personen tot minder verstoring dan het rijden met machines. Betreding van habitattypen kan negatief zijn, doordat de bodem wordt verstoord en vegetatie wordt beschadigd. Bij jacht, faunabeheer en schadebestrijding vindt betreding plaats door één persoon of kleine groepjes van personen. Deze personen bezoeken het gebied met een lage frequentie waarbij ze gedurende enige dagen in het jaar in bepaalde gebiedsdelen aanwezig zijn. Op vegetatietypen die weinig gevoelig zijn voor betreding, zijn als gevolg hiervan significante negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen uitgesloten. Op vegetatietypen die gevoelig tot zeer gevoelig zijn voor betreding kan hierdoor wel verstoring plaatsvinden.

Gezien de intensiteit en frequentie waarmee betreding tijdens jacht, faunabeheer en schadebestrijding plaatsvindt, kan in Witte Veer betreding tijdens deze activiteit alleen een knelpunt opleveren voor de habitattypen actief hoogveen en hoogveenbossen en de randen van de habitattypen zure vennen en zwakgebufferde vennen. Om negatieve effecten op deze habitattypen te voorkomen dienen deze habitattypen niet te worden betreden.

Voorwaarden

Jacht, faunabeheer en schadebestrijding is beoordeeld met code geel. Significant negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen zijn met 'mitigerende maatregelen' uit te sluiten. De activiteit kan onder voorwaarden worden gecontinueerd. Het gaat om de volgende voorwaarde:

- Betreding ten behoeve van jacht, beheer en schadebestrijding van de habitattypen actief hoogveen en hoogveenbossen en de randen van de habitattypen zure vennen en zwakgebufferde vennen is niet toegestaan. Op de habitattypenkaart staat aangegeven waar deze habitattypen voorkomen.

Conclusie jacht, faunabeheer en schadebestrijding

Geel	Beschreven jacht, faunabeheer en schadebestrijding kan onder boven genoemde voorwaarden worden gecontinueerd.
------	---

5.4.21 Muskusrattenbestrijding

Beschrijving muskusrattenbestrijding

In en rond het Witte Veen vindt bestrijding van muskus- en beverratten plaats. Hiervoor wordt het gebied betreden. Tijdens de trekperiodes van muskusratten (voorjaarstrek van februari tot en met april en najaarstrek van september tot en met november) wordt het gebied circa 1 keer in de week door 1 tot 2 personen bezocht om de vangmiddelen te plaatsen en te controleren. Dit gebeurt veelal lopend, maar soms ook per quad. Buiten de trekperiodes is de intensiteit van de bestrijding lager, de watergangen worden in de zomer en winter hooguit één keer geïnspecteerd.

Voor de bestrijding worden verschillende vangmiddelen gebruikt, namelijk:

- Loslaatkooien;
- Schijnduikers;
- Kooien voor duikers en afzettingen, en;
- Klemmen.

De eerste drie vangmiddelen worden gebruikt tijdens de trekperiodes. De rest van het jaar wordt gewerkt met klemmen die voor de hollen worden gezet.

Beoordeling muskusrattenbestrijding

Mogelijke effecten van de muskus- en beverrattenbestrijding zijn: verstoring door geluid, optische verstoring, verstoring door betreding (in de effectenindicator wordt dit mechanische effecten genoemd) en verandering in populatiedynamiek (het daadwerkelijk veranderen van de omvang en opbouw van de populatie). Hieronder wordt voor het Witte Veen aangegeven welke habitattypen en soorten gevoelig zijn voor deze verstoringsfactoren:

- Habitattypen: Alle habitattypen zijn gevoelig voor optische verstoring en verstoring door betreding, verstoring door geluid is niet van toepassing;
- De kamsalamander is mogelijk gevoelig voor geluid en optische verstoring en gevoelig voor betreding en verandering in populatiedynamiek.

Muskus- en beverrattenbestrijding vindt in en rondom het Natura 2000-gebied met een zeer geringe intensiteit plaats (hooguit 1 keer per week door 1 tot 2 personen). Significant negatieve effecten als gevolg optische verstoring en verstoring door geluid zijn dan ook op voorhand uit te sluiten; de realisatie van de instandhoudingsdoelstellingen komt niet in gevaar als gevolg van verstoring door geluid en optische verstoring door de muskus- en beverrattenbestrijding. Betreding van habitattypen kan negatief zijn, doordat de bodem wordt verstoord en vegetatie wordt beschadigd. Bij muskus- en beverrattenbestrijding vindt betreding plaats door één persoon of kleine groepjes van personen. Deze personen bezoeken het gebied met een lage frequentie waarbij ze gedurende enige dagen in het jaar in bepaalde gebiedsdelen aanwezig zijn. Op vegetatietypen die weinig gevoelig zijn voor betreding, zijn als gevolg hiervan significant negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen uitgesloten. Op vegetatietypen die gevoelig tot zeer gevoelig zijn voor betreding kan hierdoor wel verstoring plaatsvinden. Gezien de intensiteit en frequentie waarmee betreding tijdens muskus- en beverrattenbestrijding plaatsvindt, kan in Witte Veen betreding tijdens deze activiteit alleen een knelpunt opleveren voor de habitattypen actief hoogveen en hoogveenbossen en de randen van de habitattypen zure vennen en zwakgebufferde vennen^{xiii}. Om negatieve effecten op deze habitattypen te voorkomen dienen deze habitattypen niet te worden betreden.

Rijden met een quad kan een negatief effect hebben op de natte habitattypen (verstoring door mechanische effecten). De bodems van deze habitattypen zijn gevoelig voor een dergelijke

verstoring van de bodemstructuur. Uiteraard is het effect van het rijden met een quad groter dan het effect van betreding door enkele personen, daardoor zijn meer habitattypen gevoelig voor deze vorm van verstoring dan voor verstoring door betreding. De volgende habitattypen zijn gevoelig voor verstoring door het rijden met een quad: vochtige heiden, actief hoogveen en hoogveenbossen. Op de habitatypekaart staat aangegeven waar deze habitattypen voorkomen. Zolang niet met een quad of soortgelijk voertuig over deze habitattypen wordt gereden, zijn negatieve effecten door bodemverstoring (verstoring door mechanische effecten) op deze habitattypen uitgesloten.

Muskus- en beverratbestrijding kan ingrijpen in de populatiedynamiek van de kamsalamander. Wanneer schijnduikers en kooien voor duikers en afzettingen worden gebruikt, is het mogelijk dat deze soort als bijvangst worden gevangen. Uit landelijk onderzoek^{xiv} blijkt dat in de periode 2007-2010 tussen de 234.000 en 120.000 muskusratten per jaar zijn gevangen. In dezelfde periode werden tussen de 10.000 en 20.000 bijvangsten per jaar gedaan. De grote massa aan bijvangsten, ongeveer 70%, betrof bruine ratten en woelratten. De kamsalamander is nooit gevangen. Ook uit de bijvangstgegevens die de muskus- en beverratbestrijders in Overijssel bijhouden, blijkt dat de kamsalamander niet wordt bijgevangen. De muskus- en beverrattenbestrijding heeft dus geen negatief effect op de populatiedynamiek van de kamsalamander.

Voorwaarden

Muskus- en beverrattenbestrijding is beoordeeld met code geel: Significant negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen zijn met 'mitigerende maatregelen' uit te sluiten. De activiteit kan onder voorwaarden worden gecontinueerd. Het gaat om de volgende voorwaarden:

- De habitattypen actief hoogveen en hoogveenbossen en de randen van de habitattypen zure vennen en zwakgebufferde vennen niet betreden. Op de habitatypekaart staat aangegeven waar deze habitattypen voorkomen;
- Niet met een quad of soortgelijk voertuig rijden over de habitattypen vochtige heiden, actief hoogveen, hoogveenbossen en de randen van de habitattypen zure vennen en zwakgebufferde vennen. Op de habitatypekaart staat aangegeven waar deze habitattypen voorkomen.

Conclusie muskusrattenbestrijding

Geel	Beschreven muskus- en beverrattenbestrijding kan onder boven genoemde voorwaarden worden gecontinueerd.
------	---

5.5 Cumulatietoets

Wat is cumulatie

In dit Natura 2000-beheerplan zijn in bovenstaande paragrafen de bestaande activiteiten getoetst. Naast het bepalen of de afzonderlijke factoren van bestaande activiteiten significante gevolgen hebben, moet ook naar het effect in onderlinge samenhang gekeken worden. Activiteiten die elk afzonderlijk kleine effecten hebben, kunnen gezamenlijk (in cumulatie) wel significante gevolgen hebben op de aangewezen Natura 2000-waarden. Dit wordt de cumulatietoets genoemd en is een verplicht onderdeel van het beheerplan.

Beoordeling cumulatie in het beheerplan

Van alle beschreven activiteiten wordt gekeken of sprake is van significant negatieve effecten en zo ja, wat de oorzaak is van de verstoring of aantasting. Vervolgens wordt bekeken of, bij aanwezigheid van andere verstoringen, deze effecten elkaar kunnen versterken (of verminderen). Samengevat wordt bij de beoordeling van cumulatie gekeken naar de volgende onderdelen:

- Effecten ten gevolge van bestaande activiteiten;
- Effecten van voorgenomen maatregelen die in het Natura 2000-beheerplan zijn opgenomen.

Voor de analyse naar cumulatie is eerst bekeken welke activiteiten een negatief effect hebben en welke verstoringsfactor hier bij hoort. Vervolgens is gekeken of de verschillende activiteiten met dezelfde verstoringsfactoren, die individueel niet als significant negatief beoordeeld zijn, samen wel significant negatieve effecten kunnen hebben en dus sprake is van cumulatie.

Cumulatieve effecten

Uit de effectbeoordelingen van de bestaande activiteiten blijkt dat negatieve effecten als gevolg van mechanische effecten en verdroging niet zonder voorwaarden uit te sluiten zijn. Mechanische effecten betreft betreding van habitattypen of leefgebied door beheermaatregelen, jacht, faunabeheer en schadebestrijding en door muskusrattenbestrijding.

Bij natuurbeheer vinden beheermaatregelen plaats ten gunste van de habitattypen, waarbij voorwaarden worden gesteld aan de wijze van werken, met name om verdichting van de bodem te voorkomen. Verder vindt dit werk veelal met een lage frequentie plaats. Door deze werkwijze worden negatieve effecten op habitattypen voorkomen. Bij jacht, faunabeheer en schadebestrijding is de frequentie dat het gebied wordt betreden laag. Betreding van (betredingsgevoelige) habitattypen en leefgebieden gedurende jacht, faunabeheer, schadebestrijding en muskus- en beverrattenbestrijding is zeer beperkt en is in principe niet toegestaan. Ook het rijden met quads over gevoelige habitattypen tijdens muskus- en beverrattenbestrijding is niet toegestaan. Met inachtneming van de te nemen maatregelen en voorwaarden zijn cumulatieve effecten door betreding en andere mechanische effecten uit te sluiten.

Verdroging kan optreden door drainage of grond- en oppervlaktewaterwinning. Om negatieve effecten van deze activiteiten te voorkomen, zijn voorwaarden opgenomen om een toename van verdroging te voorkomen. Ook worden in het kader van de PAS-maatregelen getroffen voor behoud en herstel van de habitattypen (onder andere hydrologische maatregelen). De voorwaarden betreffen onder andere geen toename van de drainerende werking van omliggende gronden en geen verlaging van het (grond)waterpeil. Onder deze voorwaarden worden significant negatieve effecten uitgesloten. Met inachtneming van de te nemen maatregelen of voorwaarden zijn cumulatieve effecten door verdroging eveneens uit te sluiten.

Geconcludeerd wordt dat cumulatieve effecten van bestaand gebruik en bestaande activiteiten, in combinatie met de effecten van de voorgenomen maatregelen, gezamenlijk niet leiden tot een significant negatieve aantasting van de instandhoudingsdoelstellingen. De overige vormen van bestaand gebruik en activiteiten die leiden tot (mogelijk) negatieve effecten zijn dusdanig uniek, dat hierdoor geen sprake kan zijn van een gezamenlijk effect.

6 Instandhoudingsmaatregelen

In dit hoofdstuk worden de maatregelen besproken die nodig zijn om de instandhoudingsdoelstellingen te realiseren. Op korte termijn (1^e beheerplanperiode van 6 jaar) zijn de herstelmaatregelen gericht op het voorkomen van verslechtering van de aangewezen instandhoudingsdoelstellingen. Op langere termijn (2^e en 3^e beheerplanperiode, jaar 6 tot 18) worden oppervlakte-uitbreiding en kwaliteitsverbetering (indien tot doel gesteld voor de aangewezen habitattypen) gerealiseerd (zie ook paragraaf 3.2). In bijlage 9 is een overzicht opgenomen van zowel de PAS- als niet PAS-maatregelen.

6.1 PAS-maatregelen

6.1.1 Maatregelen op gebiedsniveau

Recent uitgevoerde maatregelen

Voor het Witte Veen is een herstelplan ontwikkeld (Bell & Van 't Hullenaar, 2004) met hydrologische herstelmaatregelen voor de korte en lange termijn. Hierbij zijn eveneens de adviezen opgevolgd van De Smidt et al. (2006). Natuurmonumenten heeft inmiddels de korte termijn maatregelen uitgevoerd. Door de recente uitvoering van deze maatregelen ten behoeve van de waterhuishouding in het Witte veen is het gebied volop in ontwikkeling. De ontwikkelingen worden gevolgd met behulp van monitoring door veranderingen in de kwaliteit van de habitattypen waar te nemen. Eerste resultaten laten zien dat het gebied natter wordt, maar het is nog te vroeg om te kunnen concluderen of de grondwaterstanden hoog genoeg zijn en blijven. Effecten van vernatting worden vaak pas na enkele jaren zichtbaar, aan de hand van vegetatieontwikkeling en trends van kritische soorten van hoogvenen als lavendelhei, kleine veenbes, venwitsnuitlibel, levendbarende hagedis en veenbesblauwtje. Daar is nu nog geen of onvoldoende informatie over beschikbaar.

De genomen maatregelen zijn:

1. Creëren van compartimenten door aanleg damwanden.

Het hoogveengebied in het Witte Veen is onderverdeeld in compartimenten doormiddel van houten damwanden die voorzien zijn van een afvoerstuw. Doormiddel van de damwanden en afvoerstuwen wordt de oppervlakkige afstroming tegengegaan en vindt er een betere conservering plaats van neerslagwater en lateraal toestromend grondwater.

De noodzakelijke peilverhoging voor het herstel van het hoogveen kan gefaseerd worden uitgevoerd. Hierdoor hebben waardevolle soorten die in de huidige situatie al in het omliggende en veengebied aanwezig zijn (hoogveenglanslibel e.d.) de kans zich aan te passen aan de nattere omstandigheden of te verplaatsen. Uit De Smidt et al. (2006) komt naar voren dat een gefaseerde peilverhoging de beste aanpak is in relatie tot aanwezig fauna.

2. Afdammen of dempen van drainerende waterlopen en greppels.

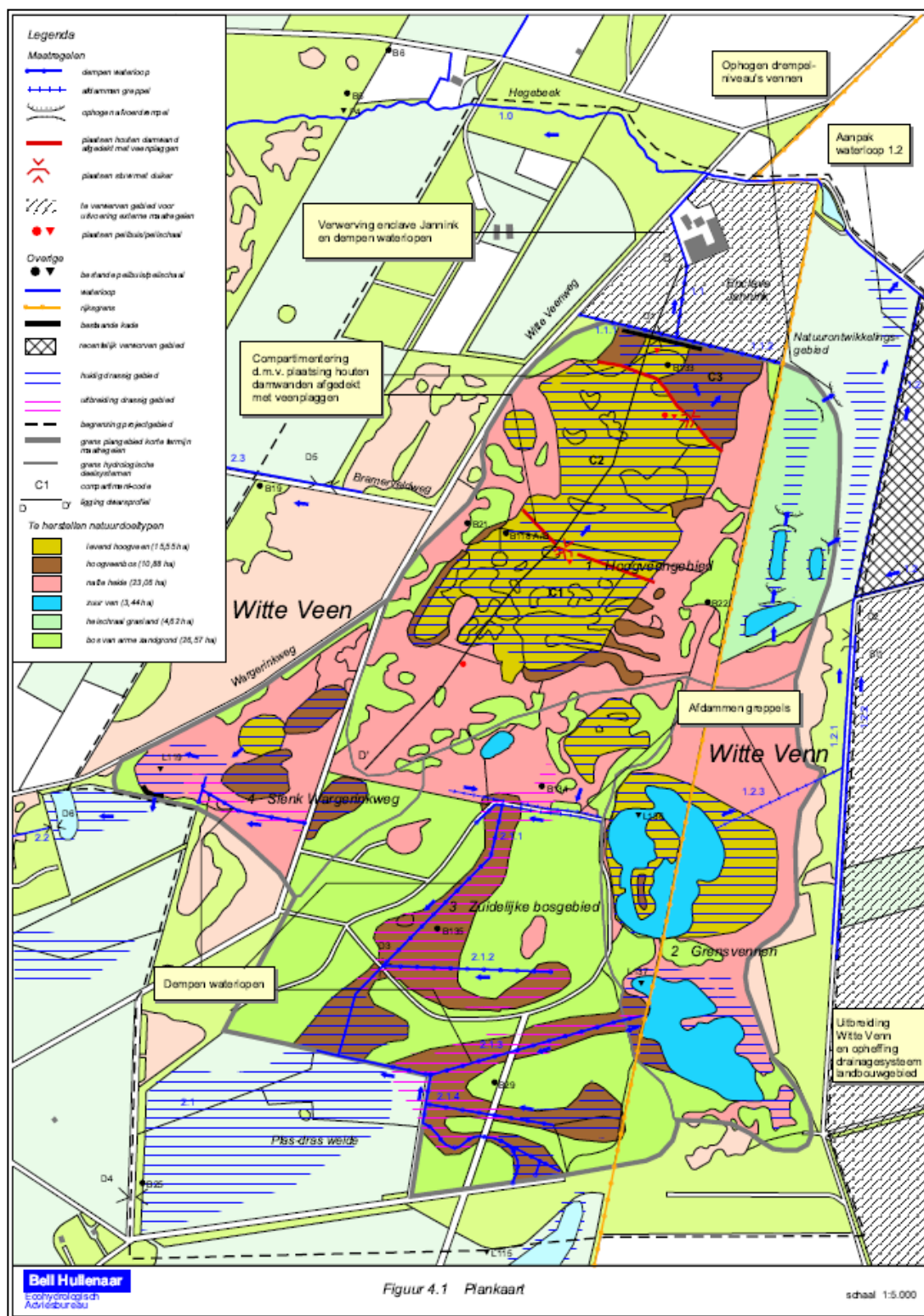
Voor het verbeteren van de watervoerendheid van de aanwezige vennen zuidelijk van het hoogveengebied en de optimalisatie van de hoogveenverlanding is de afvoergreppel afgedamd. Hierdoor wordt het neerslagwater beter geconserveerd.

De verschillende sloten die nog een drainerende werking hadden in het Witte Veen zijn gedempt ten behoeve van de natte en vochtige habitattypen. De demping van de sloten is een aanvulling geweest op de "beheermaatregelen" die door Natuurmonumenten zijn uitgevoerd tussen 1991 en 2004.

Ten westen van het hoogveengebied, in de slenk Wargerink, is een drainerende waterloop gedempt die een negatief effect had op de hydrologische situatie voor de aanwezige habitattypen.

3. Vanuit de Landinrichting Haaksbergen zijn sloten grenzend en buiten het Natura 2000-gebied aangelegd. Tevens zijn er vanuit de ruilverkaveling ook sloten gedempt om te komen tot grotere veldkavels en huiskavels, die beter te bewerken zijn. Door deze maatregelen zijn er in vergelijking met een aantal jaar geleden minder strekkende meters sloot aanwezig. Ten behoeve van het verbeteren van de landbouwkundige structuur, één van de doelstellingen binnen een landinrichtingsproject, zijn er ook percelen voorzien van drainage.

Aanvullende herstelmaatregelen in het kader van de PAS

In aanvulling op de recent uitgevoerde hydrologische maatregelen, zijn in het kader van de PAS de aanvullende maatregelen t.b.v. herstel van de waterhuishouding nodig die in het GGOR document worden beschreven. Deze maatregelen zijn gericht op het verminderen van het drainerende effect van de directe omgeving van het gebied.

M1a. Verminderen ontwatering door sloten ten westen begrenzing te verondiepen c.q. dempen

Eerdere maatregelen om de afwatering aan de westzijde van het gebied hebben gunstige effecten gehad op natte habitattypen. Uit peilbuisanalyses is gebleken dat grondwaterstanden zijn gestegen en fluctuaties in het freatisch pakket zijn verminderd (Achtergronddocument GGOR Witte Veen, 2011). Aangezien vooral het doelgat in GVG aan de westzijde van het gebied nog altijd erg groot is (zie fig. 17 van het GGOR-document) is het noodzakelijk om de gronden ten westen van de Natura 2000-begrenzing op korte termijn te vernatten. Omdat keileem hier ondiep in de ondergrond zit (60 tot 300 cm -mv), zullen deze gronden vooral in de winter en voorjaar zeer nat worden (WS Regge & Dinkel). Verwerven en inrichten is daarom de enige optie voor deze gronden.

M1b. Verminderen ontwatering door sloten in Duitsland te verondiepen c.q. dempen

Ontwatering is ten dele verminderd aan de Duitse zijde. Direct grenzend aan het Witte Veen is recent een bufferzone aangelegd. Het is onduidelijk hoeveel de huidige ontwatering aan Duitse zijde nog bijdraagt aan de verdroging. Om de noodzaak en mate van effect van deze maatregel te bepalen, zal er in de 1^e beheerplan periode eerst onderzoek naar deze factor moeten worden verricht (M22). Deze maatregel wordt daarom op lange termijn gezet. Het onderzoek (M22) vindt wel op korte termijn plaats. Overigens kunnen er geen maatregelen aan Duitsland worden opgelegd, dit moet op basis van vrijwilligheid gebeuren.

M1c. Vermindering ontwatering door sloten westkant begrenzing te verondiepen c.q. dempen

Aangezien vooral het doelgat in GVG aan de westzijde van het gebied erg groot is (zie fig. 17 GGOR-document), is het noodzakelijk om het perceel aan de westkant van de Natura-2000-begrenzing op korte termijn te vernatten. Omdat keileem hier ondiep in de ondergrond zit, zal dit perceel vooral in de winter en het voorjaar zeer nat worden. Het perceel is al verworven. Het betreft hier alleen inrichting.

M2. Verondiepen Hegebeek (M2a), deels nog verwerven en inrichten alle percelen Jannink (M2b)

De Hegebeek heeft zich verdiept door uitslijting. Voor een gedeelte van de Hegebeek verder benedenstrooms zijn door het waterschap Regge en Dinkel al bodemverhogende maatregelen uitgevoerd. Verdere verondieping is alleen zinvol wanneer er vanuit Duitsland minder piekafvoer optreedt. Op dit moment wordt door het waterschap Regge en Dinkel in samenwerking met Duitse partners bekeken in hoeverre deze pieken beperkt kunnen worden. Zodra dit bekend is kan voor de Hegebeek bepaald worden welke maatregelen zinvol zijn om de verticale uitslijting en om de drainerende werking tegen te gaan. Er is op korte termijn uitwerking nodig van de meest effectieve manier van verondiepen. Bij het verondiepen van de Hegebeek wordt een aantal percelen te nat voor landbouw. Deze percelen moeten daarom mogelijk worden verworven en ingericht. De enclave Jannink is al verworven (perceel ten noord oosten van het Witte Veen). De exacte inrichting van dit perceel is afhankelijk van de uitkomsten van onderzoek (M22). Inrichting van de percelen Jannink hangt deels samen met het verondiepen van de Hegebeek (M2a) op de korte termijn i.v.m de aanwezigheid van een diepe sloot die op de beek afwatert.

M3. Dempen alle detailontwatering binnen Natura 2000-gebied

Natuurmonumenten heeft al veel afwatering gedempt. Er liggen binnen het gebied (vooral in het zuidelijk deel van de natte kern) nog sloten, greppels en bermsloten die op korte termijn gedempt kunnen worden.

M4. Kappen naaldbos

Kappen van naaldbos in het zuidelijk deel zal ter plaatse bijdragen aan verhoging van de grondwaterstand, vooral in het groeiseizoen. Natuurmonumenten is al bezig met kappen. Vanuit de PAS wordt deze maatregel, gezien de stabiele trend in kwaliteit voor de daar aanwezige habitattypen, voor de lange termijn ingezet.

M5. Aanleg van damwanden

Natuurmonumenten heeft in 2005 een plan ontwikkeld voor de aanleg van een damwand noordelijk (M5a) en een damwand zuidelijk (M5b) van de kern met hoogveen. De damwanden zijn inmiddels aangelegd. De peilverhoging door deze dammen is geleidelijk gepland door regulatie van de hoogte van de uitstroomopeningen. Met name voor de fauna is deze gefaseerde peilverhoging cruciaal (De Smith et al., 2006).

M22. Onderzoek aanvullende systeemanalyse Witte Veen

Bell & Van 't Hullenaar hebben in 2002 de hydrologie van het hoogveen in het Witte Veen onderzocht. De Commissie van Deskundigen Witte Veen & Wooldse Veen (De Smidt et al., 2006) heeft in haar advies enkele suggesties gedaan voor verdere aanscherping van deze analyse. De samenhang van het hoogveen met zijn omgeving, in Nederland en Duitsland, is ten dele nog onopgehelderd. Ook de wijze waarop de standplaatsomstandigheden van andere habitattypen tot stand komen door processen in de waterhuishouding op landschapsschaal is in belangrijke mate onbekend. Deze kennisleemten vragen om een hdyro-ecologische systeemanalyse op landschapsschaal, waarbij ook de omgeving van het Natura 2000-gebied in ogenschouw zal worden genomen.

Naast de al genoemde kennisleemten zal in de hydro-ecologische systeemanalyse worden ingegaan op:

- de effecten van de reeds uitgevoerde herstelmaatregelen in Duitsland. Uitkomsten van dit onderzoek zijn bepalend voor uitvoering van maatregel M1;
- de waterbalans van het herstellende hoogveen en in het bijzonder:
  - o het (mogelijk) uitzakken van grondwaterstanden in het hoogveen en de zandondergrond door een te grote wegzijging, bepalen of er gaten zijn in de keileemlaag.
  - o Het effect bestaande noordelijke damwand ivm resterende lekverliezen.
  - o De effectiviteit/noodzaak eventuele zuidelijke damwand.
  - o Relatie van de percelen Jannink met het Witte Veen en eventueel noodzakelijke maatregelen naast het verondiepen Hegebeek (M2a).
- het hydro-ecologisch functioneren van de vennen en veentjes, in het bijzonder
  - o het bepalen van kwel- en wegzijgingszijden van de veentjes en vennen.
  - o de oorsprong van zwak gebufferd water.
  - o de grondwaterstromen in de randzone van herstellend hoogveen, vennen en veentjes in relatie tot het voorkomen van karakteristieke soorten en de oorsprong van zwak gebufferd water in vennen.
- De invloed van de beken (Hegbeek en Buurserbeek) op het hydrologisch functioneren van dit natte zandlandschap op een keileemplateau is nog onvoldoende duidelijk. In het bijzonder gaat het om het al dan niet optreden van verdroging onder invloed van deze beken en of de invloed van de beken op het hydrologisch functioneren van het Natura 2000-gebied in de loop van de tijd gewijzigd is.
- het complete beeld van de verdroging van het Witte Veen door interne en externe ontwatering (inclusief minder diepe sloten en greppels).

Tabel 13 vat de herstelmaatregelen op gebiedsniveau samen en geeft weer op welke knelpunten deze maatregelen betrekking hebben. In tabel 15 zijn de maatregelen op gebiedsniveau en habitattypeniveau samengevat waarbij per maatregel wordt aangegeven:

- op welke habitattypen deze effect heeft;
- wat de effectiviteit is;
- wat de responstijd is;
- wat de frequentie van de uitvoering is en
- in welk tijdvak de maatregel wordt uitgevoerd.

Tabel 13. Herstelmaatregelen op gebiedsniveau. Aangegeven wordt op welke knelpunten deze maatregelen betrekking hebben

Maatregel			Knelpunt
M1a	herstel hydrologie	Verminderen ontwatering door sloten ten westen begrenzing te verondiepen c.q. dempen.	K1
M1b	herstel hydrologie	Verminderen ontwatering door sloten ten oosten (dus in Duitsland) te verondiepen c.q. dempen.	K1
M1c	Herstel hydrologie	Vermindering ontwatering door dempen sloten westkant	K1
M2	herstel hydrologie	Verondiepen van de Hegebeek en inrichten percelen Jannink	K2
M3	herstel hydrologie	Dempen alle detailontwatering binnen Natura 2000-gebied	K1
M4	herstel hydrologie	Kappen naaldbos in hoogveenkern (herstel waterhuishouding door tegengaan van verdampingsverlies)	K5
M5a	herstel hydrologie	Aanleg noordelijke damwand	K1,K3,K4,K7
M5b	herstel hydrologie	Aanleg zuidelijke damwand	K1,K3,K4,K7
M22	onderzoek	Onderzoek naar nut en noodzaak i.r.t. M1	K1

6.1.2 Maatregelen op habitattypenniveau

Onderstaande beschrijvingen van herstelmaatregelen op habitattypenniveau zijn gebaseerd op de PAS-herstelstrategieën die voor alle stikstofgevoelige habitattypen landelijk zijn opgesteld (Ministerie van EZ, 2012).

H3130 Zwakgebufferde vennen

Dit habitatype kent een negatieve trend in kwaliteit. Door verdroging is de aanvoer van basenrijk water onvoldoende. Ook de hoge overschrijding van de KDW is een probleem.

Voorkomen verslechtering korte termijn

Om de negatieve trend te stoppen zijn op korte termijn aanvullende hydrologische herstelmaatregelen nodig. Deze maatregelen (M1a, 2, 3) moeten leiden tot herstel van de aanvoer van voedselarm, gebufferd grondwater om zo verzuring tegen te gaan. Ook zullen door hogere grondwaterstanden de vennen minder (langdurig) droogvallen. Aanvullend zijn stikstofverlichtende maatregelen noodzakelijk.

Mogelijke maatregelen zijn volgens de Herstelstrategie:

- Maaien (M17) en kleinschalig plaggen (M14) van de venoevers zijn goede maatregelen in venlaagtes die 's zomers droogvallen. De verwachte effectiviteit is groot³⁹.
- Verwijderen van opslag en bos (M15). Hierdoor wordt de invang van atmosferische depositie en de inwaai van blad verminderd en de windwerking vergroot. De verwachte effectiviteit van deze maatregel is groot⁴⁰.
- De Herstelstrategie⁴¹ geeft als mogelijke maatregel ook het verwijderen van organische sedimenten (M13) waarbij wordt opgemerkt dat deze maatregel pas leidt tot succesvol herstel van de vegetatie als ook de buffercapaciteit wordt hersteld. Het is van deze vennen echter niet bekend of er sprake is van een slecht doorlatende toplaag. Wanneer deze toplaag door het baggeren wordt verwijderd, kan het leiden tot verdere verdroging. Voordat deze maatregel kan worden uitgevoerd, is hydrologisch onderzoek nodig. Er moet rekening gehouden worden met

³⁹ Herstelstrategie H3130, november 2012

⁴⁰ Herstelstrategie H3130, november 2012

⁴¹ Herstelstrategie H3130, november 2012

fauna, bodemreliëf en bodemopbouw. Voor de fauna is het van belang dat deze maatregel gefaseerd in tijd en ruimte wordt uitgevoerd (Arts et al., 2012).

Bij herstel van de Zwakgebufferde vennen moet in het oog gehouden worden dat het niet wenselijk is dat het ven wordt gevoed met verrijkt water dat afkomstig is uit het intrekgebied dat onder invloed staat van intensief landbouwkundig gebruik. Door de verhoogde aanvoer van nutriënten zou het ven ernstig geëutrofeerd raken. De huidige waterkwaliteit van het ven is voedselarm en zeer zwak gebufferd (Bell & van 't Hullenaar, 2004).

Realiseren instandhoudingsdoelstellingen lange termijn

Indien ook na het nemen van de aanvullende hydrologische maatregelen de toevoer van basenrijk grond- of oppervlaktewater onvoldoende blijkt, zijn aanvullende maatregelen nodig. Bekalking van het inrijgsgebied (M21) is dan een optie. Aangezien de overschrijding van de KDW ook in 2030 nog erg hoog is, is voortzetting van maatregelen die de effecten van stikstof verlichten noodzakelijk.

Habitattype H3160 Zure vennen

De hoge stikstofdepositie is een belangrijk knelpunt. In welke mate toestroom van voedselrijk, hard water een knelpunt is, is nog onduidelijk. Dat geldt ook voor de mogelijke verstoring van de peildynamiek door ontwatering in de omgeving.

Voorkomen verslechtering korte termijn

De trend in kwaliteit voor dit habitattype is stabiel. De Zure vennen zullen profiteren van de herstelmaatregelen die tot doel hebben de ontwatering te verminderen (zie paragraaf 6.1.1). De beheermaatregelen die voor Zwakgebufferde vennen zijn beschreven, gelden ook voor Zure vennen.

Realiseren instandhoudingsdoelstellingen lange termijn

De doelen voor dit habitattype zijn behoud van kwaliteit en oppervlak. De maatregelen voor de korte termijn dragen daarom ook bij aan lange termijn behoud. Aangezien de overschrijding van de KDW ook in 2030 nog erg hoog is, blijven de maatregelen die de effecten van stikstof verlichten (hierboven beschreven) ook op lange termijn noodzakelijk.

Habitattype H4010A Vochtige heiden (hogere zandgronden)

Voorkomen verslechtering korte termijn

Naast verdroging is ook stikstofdepositie een belangrijk knelpunt voor de kwaliteit van Vochtige heiden. Voor het realiseren van de behoudsdoelstelling op de korte termijn zijn daarom zowel hydrologisch maatregelen nodig als maatregelen die de effecten van hoge stikstofdepositie verlichten:

- Kleinschalig plaggen (M14): Kleinschalig plaggen wordt momenteel al als beheermaatregel uitgevoerd. Om negatieve effecten op de aanwezige fauna te voorkomen dient te worden voldaan aan de randvoorwaarden voor plaggen zoals vermeld in de Herstelstrategie. Zo moet o.a. gefaseerd worden geplagd en restpopulaties van doelsoorten worden gespaard. Verhogen van de plagfrequentie wordt vanwege de negatieve effecten van het plaggen niet aangeraden. Ook is het belangrijk om bij het plaggen de gradiënt te volgen en niet loodrecht op de gradiënt te plaggen. Op deze wijze wordt voorkomen dat zich in de zomer regenwater verzamelt en stagneert op de geplagde terreindelen en voor pendelende dieren een barrière vormt (Smits et al., 2012). Momenteel wordt er in het kader van OBN (start 2011) onderzoek uitgevoerd naar alternatieven voor het plaggen van natte heide. Dergelijke alternatieven zijn chopperen en drukbegrazing. Indien de uitkomsten van dit onderzoek positief zijn, dient te worden onderzocht of deze maatregelen ook hier een geschikt alternatief voor plaggen kunnen zijn.
- Maaien (M17): reguliere maatregel. Hoewel door maaien maar een beperkte hoeveelheid nutriënten kan worden afgevoerd, kan het een bijdrage leveren aan een betere structuurvariatie van de heide die voornamelijk voor de fauna gunstig is. De kwaliteit van de heide kan op deze manier worden verhoogd. De Herstelstrategie (Beije et al., 2012a) adviseert om maaien alleen kleinschalig, gefaseerd (niet hele areaal tegelijk, maar telkens klein deel van het areaal) en in combinatie met begrazing toe te passen.
- Begrazen (M15): In het gehele natuurgebied Witte Veen, met uitzondering van de kwetsbare delen, vindt er begrazing plaats doormiddel van Schotse Hooglanders. Het aantal grazers dient zorg te dragen voor de instandhouding van het halfopen karakter van het heidelandschap.

- Bekalken (M18): Bekalken heeft als doel de buffering in de bodem te herstellen. Bekalken heeft twee belangrijke voordelen: het voorkomt ammoniumvergiftiging van gevoelige planten zoals klokjesgentiaan doordat de combinatie van lage pH en hoge ammoniumconcentraties niet meer voorkomt, en het bevordert de omzetting van ammonium naar nitraat dat vervolgens uit het systeem wordt afgevoerd (Beije et al., 2012a). Bij bekalken moeten locaties met veenmossen en locaties waar deze zich zouden kunnen vestigen (slenksituaties waar in een deel van het jaar enig koolzuurrijk grondwater uittreedt) worden gespaard.

De overige maatregelen die in de Herstelstrategie voor dit habitatype worden genoemd, wordt niet geschikt geacht vanwege de beperkte omvang van het gebied, ongewenste neveneffecten en de relatief hoge kosten van de maatregelen.

Realiseren instandhoudingsdoelstellingen lange termijn

Behoud van oppervlak en kwaliteit zijn de doelen voor dit habitatype. Bovenstaande maatregelen voor behoud op korte termijn dragen ook bij aan het realiseren van dit lange termijn doel. Op termijn kan het nodig zijn om in combinatie met het kleinschalig plaggen bekalking uit te voeren (1 ton kalk/ha) (M18) om zo bodemverzuring tegen te gaan.

Habitatype H4030 Droge heiden

Voorkomen verslechtering korte termijn

Verdroging is geen knelpunt voor dit grondwateronafhankelijke habitatype, maar vooral de hoge stikstofdepositie is een probleem. Voor het realiseren van de behoudsdoelstelling zijn daarom aanvullende maatregelen nodig die de effecten van stikstofdepositie verlichten.

Geschikte maatregelen zijn:

- Kleinschalig plaggen (M14). verwijderen van opslag (M16) en maaien (M17). Deze maatregelen worden momenteel al toegepast en moeten worden voortgezet. Bij de maatregelen voor Vochtige heiden wordt verder ingegaan op (de randvoorwaarden voor) plaggen en maaien. Aanvullend geldt voor Droge heiden dat bij maaien oude heide gespaard moet worden (Beije et al., 2012b).
- Bekalken (M18): Bekalking na het plaggen voorkomt te zure omstandigheden en stimuleert de omzetting van ammonium in nitraat (Dorland et al. 2005; Van den Berg & Roelofs 2005). Omdat daarvoor nitrificerende bacteriën nodig zijn, is het volgens de hypothese van Vogels et al. (2011) belangrijk dat de humuslaag waarin ze aanwezig zijn niet volledig wordt verwijderd bij het plaggen. Het bekalken gebeurt alleen na plaggen en is geschikt als herstelmaatregel voor de verzurende effecten van zowel stikstofdepositie als (fossiele) zwaveldepositie. Bekalken is alleen zinvol in heideterreinen die verzuurd zijn. Hoewel het logisch lijkt om de hoeveelheid kalk af te stemmen op de lokale situatie, wordt in de praktijk tot nu toe meestal geadviseerd om in verzuurde situaties 2000 kg poedervormige Dolokal per ha uit te strooien, eventueel in combinatie met mergel (Van Turnhout et al. 2008; Siepel et al. 2009; De Graaf et al. 1998; Dorland et al. 2005).

De overige stikstofeffecten verlichtende maatregelen die in de Herstelstrategie voor dit habitatype worden genoemd, worden niet geschikt geacht vanwege de beperkte omvang van het gebied, ongewenste neveneffecten en/of de relatief hoge kosten van de maatregelen.

Realiseren instandhoudingsdoelstellingen lange termijn

Behoud van oppervlak en kwaliteit zijn de doelen voor dit habitatype. Bovenstaande maatregelen voor behoud op korte termijn dragen ook bij aan het realiseren van dit lange termijn doel. Gezien de beperkte afname van de overschrijding van de KDW, moeten de stikstof verlichtende maatregelen ook op lange termijn worden voortgezet.

Habitattypen H7110B *Actieve hoogvenen (heideveentjes)

Zoals eerder vermeld, is dit habitatype formeel in de plaats gekomen van Actieve hoogvenen (hoogveenlandschap) en Herstellende hoogvenen. Voor de Heideveentjes geldt als lange termijn doel: uitbreiding oppervlak en verbetering van de kwaliteit. Naast verdroging is ook de hoge stikstofdepositie een groot knelpunt.

Voorkomen verslechtering korte termijn

Een goede waterhuishouding is randvoorwaardelijk voor behoud en ontwikkeling van genoemde hoogveengebonden habitattypen. De recente hydrologische maatregelen hebben bijgedragen tot enige regeneratie van dit habitatype. Het uitvoeren van de aanvullende maatregelen op gebiedsniveau, zoals in paragraaf 6.1.1 vermeld, dragen hier verder aan bij. Bij vernatting als gevolg van deze maatregelen, moet echter gewaakt worden voor een te plotselinge stijging van het waterpeil⁴², zodat plantensoorten en in het bijzonder diersoorten de kans krijgen zich te verplaatsen naar een hoger gelegen locatie. Bij een te plotselinge stijging bestaat het risico dat bijvoorbeeld rupsen verdrinken (Joy & Pullin 1997, Wynhoff 1998). Een plotselinge toename van de oppervlakte open water kan zorgen voor concurrentie van algemenere macrofauna soorten met specialistische hoogveensoorten.

Naast de beschreven maatregelen in de waterhuishouding zijn er beperkt beheermaatregelen mogelijk. Alleen verwijderen van bosopslag wordt aanvullend genoemd in de herstelstrategie (M16). Het verwijderen van opslag, voornamelijk van berken, is een matig effectieve maatregel met korte tot middellange duurzaamheid (zie Herstelstrategie). Deze maatregel draagt bij aan verder herstel van de waterhuishouding en kan 1x per 5-15 jaar worden uitgevoerd, afhankelijk van de groeisnelheid.

Realiseren instandhoudingsdoelstellingen lange termijn

Voor het realiseren van de doelen voor H7110B op lange termijn, uitbreiding oppervlak en verbetering van de kwaliteit, zijn dezelfde maatregelen nodig als hierboven beschreven voor de korte termijn.

Habitatype H91D0 *Hoogveenbossen

Voorkomen verslechtering korte termijn

Een goede waterhuishouding is randvoorwaardelijk voor behoud en ontwikkeling van dit habitatype. De recent uitgevoerde maatregelen hebben de waterhuishouding al verbeterd en de geplande aanvullende maatregelen t.b.v. herstel waterhuishouding voor de korte termijn, zoals in paragraaf 6.1.1 vermeld, dragen hier verder aan bij. Er zijn geen aanvullende maatregelen nodig in het kader van stikstofdepositie.

Realiseren instandhoudingsdoelstellingen lange termijn

Bovenstaande maatregelen voor behoud op korte termijn dragen ook bij aan het lange termijn doel van behoud.

Samenvatting

Tabel 14 vat de herstelmaatregelen op habitattypeniveau samen en geeft weer op welke knelpunten deze maatregelen betrekking hebben. In tabel 15 zijn de maatregelen op gebiedsniveau en habitattypeniveau samengevat waarbij per maatregel wordt aangegeven:

- op welke habitattypen deze effect heeft;
- wat de effectiviteit is;
- wat de responstijd is;
- wat de frequentie van de uitvoering is en
- in welk tijdvak de maatregel wordt uitgevoerd.

Vanwege de samenhang in het ecologisch systeem hebben maatregelen vaak effect op meerdere habitattypen. De begrenzing van de maatregelen wordt vaak bepaald door de ligging van het habitatype waarvoor de maatregelen bedoeld zijn.

De maatregelen die in deze gebiedsanalyse voor de habitats zijn opgenomen, hebben ook betrekking op locaties waar het habitat zou kunnen voorkomen, maar waar de aanwezigheid niet met zekerheid is vastgesteld op de habitatkaart. Dit betreft locaties met een zoekgebied voor dat habitat en/of locaties waar meerdere habitats niet kunnen worden uitgesloten (code H9999 op de habitatkaart). Of in dit gebied zoekgebieden en/of H9999 voorkomen, blijkt uit de habitattypenkaart. In de praktijk zullen maatregelen alleen worden uitgevoerd waar uit nader onderzoek blijkt dat het betreffende habitat daadwerkelijk voorkomt.

---

⁴² Naar: herstelstrategie Nat Zandlandschap, november 2012, Ministerie van EZ

Tabel 14 Herstelmaatregelen op habitattypeniveau. Aangegeven wordt op welke knelpunten deze maatregelen betrekking hebben.

Maatregel			Knelpunt
M13	beheer en inrichting	Verwijderen organische sedimenten	K9-K12
M14	beheer en inrichting	Kleinschalig plaggen	K9-K12
M15	beheer en inrichting	Begrazen	K9-K12
M16	beheer en inrichting	Verwijderen opslag (ingrijpen in successie naar bos)	K9-K12
M17	beheer en inrichting	Maaien	K9-K12
M18	beheer en inrichting	Bekalken	K9-K12
M21	beheer en inrichting	Bekalken in zijgebied	K9-K12

Tabel 15. Samenvattende tabel herstelmaatregelen op gebieds- en habitattypeniveau.

Maatregel	Ten behoeve van		Potentiële effectiviteit ★	Respons- tijd (jaar) ★★	Opp./lengte maatregel	Frequentie uitvoering per (1e, 2e of 3e) tijdvak ★★★
M01a Verminderen ontwatering door sloten ten westen begrenzing te verondiepen cq dempen.	H4010A	Vochtige heiden (hogere zandgronden)	● ● ●	1 - 5	9,7 ha	Eenmalig (1)
	H7110B	Actieve hoogvenen (heideveentjes)	● ● ●	1 - 5		
	H3160	Zure vennen	● ● ●	1 - 5		
	H91Do	Hoogveenbossen	● ● ●	1 - 5		
	H3130	Zwakgebufferde vennen	● ● ●	1 - 5		
M01b Verminderen ontwatering door sloten ten oosten (dus in Duitsland) te verondiepen cq dempen. <i>afh. van onderzoek M22</i>	H4010A	Vochtige heiden (hogere zandgronden)	-	-	± nog niet bekend	Eenmalig (2,3)
	H7110B	Actieve hoogvenen (heideveentjes)	-	-		
	H3160	Zure vennen	-	-		
	H91Do	Hoogveenbossen	-	-		
	H3130	Zwakgebufferde vennen	-	-		
M01c Vermindering ontwatering door sloten westkant begrenzing te verontdiepen c.q. dempen.	H4010A	Vochtige heiden (hogere zandgronden)	● ● ●	1 - 5	3,2 ha	Eenmalig (1)
	H7110B	Actieve hoogvenen (heideveentjes)	● ● ●	1 - 5		
	H3160	Zure vennen	● ● ●	1 - 5		
	H3130	Zwakgebufferde vennen	● ● ●	1 - 5		
M01c Vermindering ontwatering door sloten westkant begrenzing te verontdiepen c.q. dempen.	H91Do	Hoogveenbossen	● ● ●	1 - 5	± 3,3 ha	Eenmalig (1)
M02 verondiepen van de Hegebeek en inrichten percelen Jannink	H4010A	Vochtige heiden (hogere zandgronden)	● ● ●	1 - 5	10,2 ha	Eenmalig (1)
	H7110B	Actieve hoogvenen (heideveentjes)	● ● ●	1 - 5		
	H3160	Zure vennen	● ● ●	< 1		
	H3130	Zwakgebufferde vennen	● ● ●	< 1		
M02 verondiepen van de Hegebeek en inrichten percelen Jannink	H91Do	Hoogveenbossen	● ● ●	1 - 5	± 10,2 ha	Eenmalig (1)

Maatregel	Ten behoeve van		Potentiële effectiviteit *	Respons- tijd (jaar) **	Opp./lengte maatregel	Frequentie uitvoering per (1e, 2e of 3e) tijdvak ***
M03 Dempen alle detailontwatering binnen Natura 2000-gebied verspreid over gebied	H3130	Zwakgebufferde vennen	● ● ●	1 - 5	niet nader gespecificeerd	Eenmalig (1)
M03 Dempen alle detailontwatering binnen Natura 2000-gebied	H4010A	Vochtige heiden (hogere zandgronden)	● ● ●	1 - 5	niet nader gespecificeerd	Eenmalig (1)
	H7110B	Actieve hoogvenen (heideveentjes)	● ● ●	< 1		
	H3160	Zure vennen	● ● ●	1 - 5		
	H91Do	Hoogveenbossen	● ● ●	1 - 5		
M04 Kappen naaldbos in hoogveenkern	H4010A	Vochtige heiden (hogere zandgronden)	● ● ●	5 - 10	niet nader gespecificeerd	Eenmalig (2,3)
	H7110B	Actieve hoogvenen (heideveentjes)	● ● ●	1 - 5		
M04 Kappen naaldbos in hoogveenkern (herstel waterhuishouding door tegengaan van verdampingsverlies)	H3160	Zure vennen	● ● ●	5 - 10	niet nader gespecificeerd	Eenmalig (2,3)
	H91Do	Hoogveenbossen	● ● ●	5 - 10		
	H3130	Zwakgebufferde vennen	● ● ●	5 - 10		
M05a Aanleg noordelijke damwand	H4010A	Vochtige heiden (hogere zandgronden)	● ● ●	1 - 5	al uitgevoerd	Eenmalig (1)
	H7110B	Actieve hoogvenen (heideveentjes)	● ● ●	1 - 5		
	H3160	Zure vennen	● ● ●	1 - 5		
	H91Do	Hoogveenbossen	● ● ●	1 - 5		
	H3130	Zwakgebufferde vennen	● ● ●	1 - 5		
M05b Aanleg zuidelijke damwand Afh. van onderzoek M22	H4010A	Vochtige heiden (hogere zandgronden)	-	-	nog niet bekend	Eenmalig (2)
M05b Aanleg zuidelijke damwand afh. van onderzoek M22	H4010A	Vochtige heiden (hogere zandgronden)	-	-	nog niet bekend	Eenmalig (2,3)
	H7110B	Actieve hoogvenen (heideveentjes)	-	-		
	H3160	Zure vennen	-	-		
	H91Do	Hoogveenbossen	-	-		
	H3130	Zwakgebufferde vennen	-	-		
M13 Verwijderen organische sedimenten 1 x in 20 jaar 0,13 ha	H3160	Zure vennen	● ● ●	< 1	0,04 ha	Cyclisch (3)
M13 Verwijderen organische sedimenten cyclisch: 1 x in 20 jaar: 0,9 ha	H3130	Zwakgebufferde vennen	● ● ●	< 1	0,3 ha	Cyclisch (1,2,3)
M13 Verwijderen organische sedimenten 1 x in 20 jaar 0,13 ha	H3160	Zure vennen	● ● ●	< 1	0,05 ha	Cyclisch (1)

Maatregel	Ten behoeve van		Potentiële effectiviteit *	Respons- tijd (jaar) **	Opp./lengte maatregel	Frequentie uitvoering per (1e, 2e of 3e) tijdvak ***
M13 Verwijderen organische sedimenten 1x in 20 jaar 0,13 ha	H3160	Zure vennen	● ● ●	< 1	0,04 ha	Cyclisch (2)
M14 kleinschalig plaggen 1x25 jaar 12,87 ha	H4030	Droge heiden	● ● ●	1 - 5	4,29 ha	Cyclisch (2)
M14 kleinschalig plaggen cyclisch: 1 x in 25 jaar: 0,9 ha	H3130	Zwakgebufferde vennen	● ● ●	1 - 5	0,3 ha	Cyclisch (1,2)
M14 kleinschalig plaggen 1 x 25 jaar 0,13 ha	H3160	Zure vennen	● ● ●	< 1	0,04 ha	Cyclisch (3)
M14 kleinschalig plaggen 1x25 jaar	H4030	Droge heiden	● ● ●	1 - 5	4,29 ha	Cyclisch (1,3)
M14 kleinschalig plaggen cyclisch 1 x in 25 jaar: 0,9 ha	H3130	Zwakgebufferde vennen	● ● ●	1 - 5	0,3 ha	Cyclisch (3)
M14 kleinschalig plaggen 1x 25 jaar 0,13 ha	H3160	Zure vennen	● ● ●	< 1	0,04 ha	Cyclisch (2)
M14 kleinschalig plaggen 1x25 jaar	H4010A	Vochtige heiden (hogere zandgronden)	● ● ●	1 - 5	3,73	Cyclisch (3)
M14 kleinschalig plaggen 1x 25 jaar 11,18 ha	H4010A	Vochtige heiden (hogere zandgronden)	● ● ●	1 - 5	3,73 ha	Cyclisch (1)
M14 kleinschalig plaggen 1 x in 25 jaar 0,13 ha	H3160	Zure vennen	● ● ●	< 1	0,05 ha	Cyclisch (1)
M14 kleinschalig plaggen 1x25 jaar	H4010A	Vochtige heiden (hogere zandgronden)	● ● ●	1 - 5	3,73 ha	Cyclisch (2)
M15 begrazen binnen raster/sloten	H4010A	Vochtige heiden (hogere zandgronden)	● ● ○	1 - 5	11,18 ha	Cyclisch (1,2)
M15 begrazen binnen raster/sloten	H4030	Droge heiden	● ● ●	1 - 5	4,29 ha	Cyclisch (1)
M15 begrazen binnen raster/sloten	H4010A	Vochtige heiden (hogere zandgronden)	● ● ○	1 - 5	11,18 ha	Cyclisch (3)
M15 begrazen binnen raster/sloten	H4030	Droge heiden	● ● ●	1 - 5	12,87 ha	Cyclisch (2,3)
M16 verwijderen opslag	H7110B	Actieve hoogvenen (heideveentjes)	● ● ○	1 - 5	0,06 ha	Cyclisch (1,2,3)
M16 verwijderen opslag	H3160	Zure vennen	● ● ○	< 1	0,13 ha	Cyclisch (1,2,3)
M16 verwijderen opslag	H3130	Zwakgebufferde vennen	● ● ○	< 1	0,9 ha	Cyclisch (1,2,3)

Maatregel	Ten behoeve van		Potentiële effectiviteit *	Respons-tijd (jaar) **	Opp./lengte maatregel	Frequentie uitvoering per (1e, 2e of 3e) tijdvak ***
M16 verwijderen opslag (ingrijpen in successie naar bos)	H4030	Droge heiden	● ● ○	< 1	12,87 ha	Cyclisch (1,2,3)
M16 verwijderen opslag (ingrijpen in successie naar bos)	H4010A	Vochtige heiden (hogere zandgronden)	● ● ○	< 1	11,18 ha	Cyclisch (1,2,3)
M17 maaien	H3160	Zure vennen	● ● ●	< 1	0,13 ha	Cyclisch (1,2,3)
M17 maaien	H4030	Droge heiden	● ● ○	1 - 5	12,87 ha	Cyclisch (1,2,3)
M17 maaien	H4010A	Vochtige heiden (hogere zandgronden)	● ● ○	1 - 5	11,18 ha	Cyclisch (1,2,3)
M17 maaien	H3130	Zwakgebufferde vennen	● ● ●	< 1	0,9 ha	Cyclisch (1,2,3)
M18 bekalken	H4030	Droge heiden	● ● ●	1 - 5	12,87 ha	Cyclisch (2,3)
M18 bekalken	H4010A	Vochtige heiden (hogere zandgronden)	● ● ○	1 - 5	11,18 ha	Cyclisch (2,3)
M21 bekalking in zijgebied 1 x 10 jaar afh. van onderzoek M22	H3130	Zwakgebufferde vennen	● ● ○	1 - 5	± nog niet bekend	Cyclisch (3)
M21 bekalking in zijgebied 1 x 10 jaar afh. van onderzoek M22	H3130	Zwakgebufferde vennen	● ● ○	1 - 5	± nog niet bekend	Cyclisch (2)
M22 onderzoek naar nut en noodzaak irt Mo1(abc)	H4010A	Vochtige heiden (hogere zandgronden)	-	-	± onderzoek	Eenmalig (1)
	H7110B	Actieve hoogvenen (heideveentjes)	-	-		
	H3160	Zure vennen	-	-		
	H91Do	Hoogveenbossen	-	-		
	H3130	Zwakgebufferde vennen	-	-		

Legenda:

*

● ○ ○ klein

● ● ○ matig

● ● ● groot

**

De responstijd is de tijd waarvan verwacht wordt dat de maatregel effect zal hebben: < 1 jr; 1 tot 5 jr; 5 tot 10 jr; 10 jr of langer

***

De frequentie, per tijdvak van zes jaar, is eenmalig of cyclisch

6.1.3 Maatregelen voor habitaatsoorten

H1166 Kamsalamander

De soort komt voor in de stikstofgevoelige habitattypen Zwakgebufferde vennen (H3130), Droge heiden (H4030), en Vochtige heiden (H4010A), evenals in verschillende graslanden, akkers en houtwallen. In de huidige situatie zijn de verschillende habitattypen in voldoende kwaliteit aanwezig om een levenscyclus te voltooien. Wel worden de KDW-en van deze habitattypen in 2015 en ook in 2030 nog (sterk) overschreden.

De soort wordt geacht te profiteren van de maatregelen die leiden tot herstel van de habitattypen, waar deze soort in dit gebied van afhankelijk is. In het bijzonder voor H3130 Zwakgebufferde vennen zijn op korte termijn aanvullende hydrologische herstelmaatregelen nodig die moeten leiden tot herstel van de aanvoer van voedselarm, gebufferd grondwater om zo verzuring tegen te gaan. Daarnaast zijn recent maatregelen uitgevoerd waarvan de soort heeft geprofiteerd⁴³.

Conclusie: Er zijn geen PAS-maatregelen nodig om de doelen voor deze soort te behalen.

6.1.4 Interactie PAS- maatregelen met andere habitattypen en -soorten

In Witte Veen komen geen habitattypen voor die niet gevoelig zijn voor stikstofdepositie. Met uitzondering van droge heiden en afgeleiden van zure (hoogveen)vennen, zijn alle aanwezige habitattypen afhankelijk van natte condities. Vernattingsmaatregelen zullen een positief effect hebben op deze habitattypen en vegetaties. Dat geldt ook voor H7120, dat niet in het definitief aanwijzingsbesluit is opgenomen, maar wel op de habitattypenkaart voorkomt. Vernatting zal leiden tot afname van verdroging binnen het areaal herstellend hoogveen. Daarnaast zullen aangrenzende natte heiden, het heideveentje en zwakgebufferde vennen naar verwachting meeprofiten, omdat vernatting op gebiedsniveau wordt nagestreefd, voornamelijk in het kerngebied. Hierbij is wel speciale aandacht nodig voor de randzone (met soorten van meer gebufferde omstandigheden).

Voor wat betreft H4030 Droge heiden geldt dat deze voornamelijk voorkomen op de hoger gelegen delen (dekzandruggen) en daardoor geen negatieve effecten ondervinden van vernattingsmaatregelen. Tot slot worden er geen effecten verwacht op kleine oppervlakten H91E0C beekbegeleidend bos (geen IHD), omdat er geen ingrepen worden gepleegd in of langs de Buurserbeek.

Soorten als de kamsalamander zullen profiteren van vernatting, omdat hierdoor naar verwachting de bufferingsgraad van diverse vennen en (heide)poelen toe zal nemen, waardoor het aannemelijk is dat de geschiktheid van het Witte Veen als geheel zeker niet zal verslechteren, maar juist (licht) zal verbeteren. Vergelijkbare conclusies zullen opgaan voor soorten als levendbarende hagedis, heideblauwtje en Noordse glazenmaker, die ook voorkomen in het gebied⁴⁴.

6.2 niet-PAS maatregelen

In het Witte Veen zijn er naast onderstaande onderzoeksmaatregel op gebiedsniveau alleen voor de kamsalamander maatregelen geformuleerd die niet in de gebiedsanalyse zijn opgenomen.

6.2.1 Maatregelen op gebiedsniveau

Onderzoek drainage en kleine grondwateronttrekkingen ten behoeve van agrarische activiteiten

In samenwerking met waterschappen en belanghebbende partners wordt een onderzoek gedaan naar gebiedsspecifieke effectafstanden van drainage en agrarische onttrekkingen rondom N2000-gebieden met als doel:

- Bescherming van natuur binnen bestaande juridische kaders met minimale beperking van activiteiten en een zo klein mogelijke onderzoeksplicht.
- Eenduidige uitwerking van het beleid op basis Natuurbeschermingswet en Waterwet.
- Zoveel mogelijk eenduidigheid voor ondernemers voor onttrekkingen en drainage rondom Natura 2000-gebieden.

⁴³ <http://www.synbiosys.alterra.nl/natura2000/gebiedendatabase.aspx?subj=n2k&groep=1&id=n2k54>

⁴⁴ Ministeriële site Natura 2000, libellennet.nl

Het onderzoek bestaat uit een ontwerpfase waarin de onderzoeksvraag wordt geformuleerd en een uitvoeringsfase waarin het onderzoek wordt uitgevoerd.

6.2.2 *Maatregelen voor habitatsoorten*

Kamsalamander

De kamsalamander komt voor in het veen zelf (waar gebufferd water toestroomt), in de randen van het gebied en het omliggend boerenland. In het noordelijk deel liggen minimaal acht voortplantingswateren. In de huidige situatie zijn de verschillende habitats binnen het gebied in voldoende kwaliteit aanwezig. Voor instandhouding is uitwisseling binnen-buiten het gebied gewenst. De migratie tussen de verschillende voortplantingswateren is op dit moment niet optimaal.

Maatregel^{xv}: het aanleggen van enkele poelen (locatie wordt nog nader bepaald) om uitwisseling binnen en buiten het gebied te bevorderen.

6.3 *Effectbeoordeling instandhoudingsmaatregelen*

Het totale maatregelenpakket dient het behalen van de behoud-, verbeter- en uitbreidingsdoelen voor het Natura 2000-gebied. Toch zijn negatieve effecten op instandhoudingsdoelen mogelijk, namelijk wanneer een maatregel die wordt genomen voor een specifiek habitatype of voor een specifieke habitatrictlijnsoort nadelig is voor een ander habitatype of voor een andere habitatrictlijnsoort. Bijvoorbeeld wanneer de uitbreiding van het habitatype droge heiden ten koste zou kunnen gaan van het habitatype beuken-eikenbossen, doordat bos wordt omgevormd naar heide.

In deze paragraaf worden de mogelijke effecten van het maatregelenpakket op de instandhoudingsdoelen beoordeeld. Daarmee wordt ook duidelijk of en zo ja welke maatregelen vergunningvrij in dit Natura 2000-beheerplan kunnen worden opgenomen. Bij de beoordeling wordt onderscheid gemaakt tussen maatregelen uit het PAS-maatregelenpakket en maatregelen die niet in het kader van het PAS worden genomen. Daarnaast wordt onderscheid gemaakt tussen de effecten die op kunnen treden wanneer een maatregel is uitgevoerd en de mogelijke effecten tijdens de uitvoeringsfase van een maatregel. Met uitvoeringsfase wordt de fase bedoeld wanneer fysiek in het gebied wordt ingegrepen om de maatregel tot stand te brengen.

6.3.1 *Maatregelenpakket PAS*

Effecten na inwerking treding

De effecten van de PAS-maatregelen zijn beoordeeld (zie paragraaf 6.1.4). De conclusie van deze beoordeling is dat negatieve effecten als gevolg van de PAS-maatregelen uitgesloten zijn.

Effecten tijdens de uitvoeringsfase

Van een aantal maatregelen (M13, M14, M15, M16, M17 en M18) kon de uitvoeringsfase worden beoordeeld. Het betreft hier de maatregelen die een aanpassing inhouden van het bestaande, cyclische (steeds terugkerende) reguliere natuurbeheer. In paragraaf 5.4.19 zijn deze maatregelen beoordeeld. Waar nodig worden in deze paragraaf aanvullende voorwaarden gesteld aan de uitvoering van deze maatregelen. Op basis van die beoordeling, en de gestelde voorwaarden, zijn negatieve effecten op instandhoudingsdoelstellingen als gevolg van deze maatregelen uitgesloten.

Voor de overige PAS-maatregelen kunnen de effecten van de uitvoeringsfase nog niet worden beoordeeld. Hiervoor mist specifieke informatie over de wijze van uitvoering. Voor deze maatregelen geldt dat de uitvoerder voorafgaand aan de uitvoering bepaalt of tijdens de uitvoeringsfase negatieve effecten kunnen optreden op soorten en habitattypen waarvoor instandhoudingsdoelstellingen gelden. Mocht dat zo zijn, dan bepaalt de uitvoerder op welke wijze deze negatieve effecten zijn te voorkomen. Het gaat dan bijvoorbeeld om het werken met aangepast materieel, het werken op een aangepast tijdstip of het ontzien van habitattypen bij de keuze van aan- en afvoerroutes. Het is aan te bevelen de werkwijze vooraf te bespreken met de provincie Overijssel (bevoegd gezag). Wanneer negatieve effecten als gevolg van de uitvoering kunnen worden uitgesloten, is geen Natuurbeschermingswet-vergunning nodig voor de uitvoering van de maatregel (zie hoofdstuk 9).

6.3.2 Overige, niet PAS-gerelateerde maatregelen

Binnen dit gebied is een onderzoeksmaatregelen voorzien. Voor dit onderzoek hoeft (de directe omgeving van) het Natura 2000-gebied niet betreden te worden. De onderzoeksmaatregel zal dan ook geen effecten hebben op de instandhoudingsdoelstellingen.

Binnen dit gebied is daarnaast nog de aanleg van poelen ten behoeve van de kamsalamander voorzien, om uitwisseling binnen en buiten het Natura 2000-gebied te bevorderen ^{xv}, zie paragraaf 6.2.2.

Effecten na inwerking treding

Het betreft een klein oppervlakte aan poelen dat zal worden aangelegd. Om te voorkomen dat oppervlakte van een habitatype verloren gaat door de aanleg dient aan de volgende voorwaarde te worden voldaan: poelen dienen niet binnen bestaande habitattypen te worden aangelegd.

Effecten tijdens de uitvoeringsfase

Op dit moment is nog niet te zeggen op welke wijze de uitvoering plaats gaat vinden. Daarom dient de uitvoerder voorafgaand aan de uitvoering te bepalen of tijdens de uitvoeringsfase negatieve effecten kunnen optreden op soorten en habitattypen waarvoor instandhoudingsdoelstellingen gelden. Mocht dat zo zijn, dan bepaalt de uitvoerder op welke wijze deze negatieve effecten zijn te voorkomen. Het gaat dan bijvoorbeeld om het werken met aangepast materieel, het werken op een aangepast tijdstip of het ontzien van habitattypen bij de keuze van aan- en afvoerroutes. Het is aan te bevelen de werkwijze vooraf te bespreken met de provincie Overijssel (bevoegd gezag). Wanneer negatieve effecten als gevolg van de uitvoering kunnen worden uitgesloten, is geen Natuurbeschermingswet vergunning nodig voor de uitvoering van de maatregel (zie hoofdstuk 9).

Het in beeld brengen van de effecten van kleine grondwateronttrekkingen (ten behoeve van agrarische activiteiten) en drainage gebeurt aan de hand van gegevens van het waterschap Vechtstromen en (veld) inventarisaties rondom het Natura 2000-gebied. Het Natura 2000-gebied hoeft hiervoor niet te worden betreden. De invloed van de onttrekkingen/drainage wordt met modellen berekend. Tijdens de uitvoeringsfase heeft deze onderzoeksmaatregel dus geen effect op de instandhoudingsdoelstellingen.

7 *Sociaal-economisch perspectief*

Bij het opstellen van dit Natura 2000-beheerplan en het bepalen van de daarin opgenomen maatregelen is het uitgangspunt dat negatieve sociaal-economische effecten zo veel mogelijk worden voorkomen. In dit hoofdstuk gaan we in op de sociaal-economische gevolgen van de in het Natura 2000-beheerplan opgenomen maatregelen en de sociaal-economische gevolgen in relatie tot vergunningverlening. Tenslotte wordt kort ingegaan op de waarde van het Natura 2000-gebied voor andere functies dan natuur.

7.1 Sociaal-economische gevolgen van de maatregelen

7.1.1 Sociaal-economische effecten PAS-maatregelen

Het belangrijkste deel van de maatregelen in dit Natura 2000-beheerplan komt voort uit het PAS. In 2013 heeft het Landbouw Economisch Instituut (LEI) de sociaaleconomische effecten van het PAS onderzocht voor de periode tot 2030. Daarbij is gekeken naar effecten op werkgelegenheid en leefbaarheid en de verdeling van de lusten en de lasten. Deze zijn in het rapport in beeld gebracht voor heel Nederland^{xvi}. Voor een goede beoordeling en weging van de regionale en plaatselijke effecten is ook specifiek op Overijssel^{xvii} gericht onderzoek uitgevoerd.

Het rapport van het LEI dat gaat over de provinciale, regionale en plaatselijke effecten voor Overijssel laat zien dat de sociaaleconomische effecten van het PAS op regionaal en provinciaal niveau positief zijn. Het PAS heeft een positief effect op de werkgelegenheid en biedt duidelijkheid over ontwikkelingsmogelijkheden. Dat laat onverlet dat de werkgelegenheid in de landbouw in Overijssel waarschijnlijk van jaar tot jaar blijft dalen. Het PAS zal die autonome trend niet ombuigen, maar zorgt naar verwachting wel voor een minder sterke afname van de werkgelegenheid.

De effecten op leefbaarheid zijn neutraal tot positief: andere ontwikkelingen zoals de toegenomen mobiliteit van bewoners en schaalvergroting van voorzieningen hebben een grotere invloed dan het PAS. Het positieve effect op de werkgelegenheid werkt wel door en heeft een licht positief effect op het in stand houden van voorzieningen.

Het rapport laat tevens zien dat plaatselijke effecten van het PAS negatief kunnen uitpakken voor individuele bedrijven. Dit heeft vooral te maken met het aanleggen van hydrologische bufferzones rond de Natura 2000-gebieden. Het positieve effect op provinciale en regionale schaal is groter dan de negatieve effecten die plaatselijk optreden.

Het LEI geeft in haar aanbevelingen aan dat deze negatieve sociaal-economische effecten kunnen worden voorkomen of verzacht door een zorgvuldige uitvoering en door sociaal flankerend beleid. Bij de nadere uitwerking en uitvoering van de maatregelen in gebiedsprocessen is er ruimte om met de SWB partners invulling te geven aan deze aanbeveling.

Ook de verdeling van de lusten en de lasten is onderzocht. Op hoofdlijnen zal het PAS vooral positief zijn voor de landbouwsector. Er moeten weliswaar kosten worden gemaakt voor emissiearme technieken, maar deze kosten wegen niet op tegen de ontwikkelingsruimte die het PAS de landbouwsector kan bieden. Het PAS brengt ook financiële lasten mee voor de overheid. Zo worden er kosten gemaakt voor de uitvoering van het systeem en voor extra herstelmaatregelen voor stikstofgevoelige habitattypen en leefgebieden van soorten.

7.1.2 Sociaal-economische effecten van niet-PAS-maatregelen

In de Natura 2000-beheerplannen zijn in aanvulling op de PAS-maatregelen ook niet-stikstof gerelateerde maatregelen opgenomen. Deze zijn veelal gericht op het voorkomen van verstoring van soorten. Voorbeelden daarvan zijn verduistering en afspraken over de zonering van recreatie. Bij de invulling van deze maatregelen en het maken van de benodigde afspraken streeft Gedeputeerde Staten naar het hand in hand gaan van natuur en economie, ter voorkoming van negatieve effecten op de werkgelegenheid en/of de leefbaarheid. Mocht onverhoopt schade bij

belanghebbenden ontstaan dan kan een beroep worden gedaan op schadeloosstelling (zie hiervoor paragraaf 8.4.2).

7.2   *Sociaal-economische gevolgen in relatie tot vergunningverlening*

Hoofdstuk 5 beschrijft en beoordeelt de bestaande activiteiten. Uit dat hoofdstuk blijkt of en zo ja onder welke voorwaarden bestaande activiteiten kunnen worden gecontinueerd.

7.2.1   *Nieuwe activiteiten*

Voor toekomstige activiteiten geldt het vergunningstelsel op grond van de Natuurbeschermingswet (zie ook hoofdstukken 5 en 9). Als een activiteit mogelijk negatieve effecten heeft voor de instandhoudingsdoelstellingen van een Natura 2000-gebied, is een Natuurbeschermingswet-vergunning nodig. Deze vergunningplicht geldt niet alleen binnen het Natura 2000-gebied maar ook daarbuiten.

Het PAS bevat generieke rijksmaatregelen die leiden tot een afname van stikstofdepositie en maatregelen die leiden tot een versterking van de natuurwaarden in de Natura 2000-gebieden (zie de PAS-maatregelen die in dit Natura 2000-beheerplan zijn opgenomen). Het doel is het beschermen en ontwikkelen van kwetsbare, voor stikstof gevoelige natuur, terwijl tegelijkertijd economische ontwikkelingen mogelijk blijven. Vanaf het moment dat het PAS in werking treedt kan daarom bij de verlening van toestemming aan activiteiten, die stikstofdepositie veroorzaken met mogelijke schadelijke gevolgen voor een Natura 2000-gebied, voor het aspect stikstof gebruik gemaakt worden van het PAS. Voor de verlening van toestemming is depositie- en ontwikkelingsruimte beschikbaar. Voor de uitgifte van de ruimte worden regels vastgesteld. Deze regels zijn vastgelegd in het PAS en in landelijke en provinciale regelgeving.

Voor zover nieuwe activiteiten negatieve niet stikstof gerelateerde effecten kunnen hebben op de instandhoudingsdoelstellingen zijn, moet uit een passende beoordeling blijken of een vergunning kan worden verleend (zie hoofdstuk 9). Een vergunningprocedure kan vaak sneller worden doorlopen als in een vroeg (plan)stadium van een project of een activiteit rekening wordt gehouden met mogelijke effecten op Natura 2000-gebieden. Door 'natuurinclusief' denken kan een project vaak zo vorm worden gegeven dat negatieve effecten op de natuurwaarden kunnen worden voorkomen. Met deze werkwijze worden negatieve sociaal-economische effecten tengevolge van een beperkende werking van de Natuurbeschermingswet voor de ontplooiing van nieuwe activiteiten, voorkomen.

7.3   *De waarde van het gebied voor andere functies dan natuur*

Dit Natura 2000-beheerplan beschrijft welke maatregelen nodig zijn voor de realisatie van de instandhoudingsdoelstellingen en wat het beschermingsregime betekent voor bestaande activiteiten in en rond het Natura 2000-gebied. Daarbij is in eerste instantie met een ecologische bril naar het gebied gekeken; wat is nodig om de internationaal karakteristieke biodiversiteit te behouden, te herstellen en te ontwikkelen. Het Natura 2000-gebied levert echter ook andere diensten aan de maatschappij: schoon water, rust, een plek om te ontspannen en te recreëren, landschappelijke waarde, identiteit, een mooie woonomgeving etc. Met (de uitvoering van) dit Natura 2000-beheerplan zijn de instandhouding en versterking van de unieke kwaliteiten van dit Natura 2000-gebied, ook voor volgende generaties, verzekerd.

8 *Uitvoeringsprogramma*

8.1 *Ter inzage legging PAS en Natura 2000 ontwerp-beheerplannen*

Zoals al is aangegeven in paragraaf 1.6 wordt in de Natura 2000-beheerplannen onderscheid gemaakt tussen onderdelen die wel en die niet gerelateerd zijn aan het PAS. Dit onderscheid was belangrijk bij de ter inzage legging van de Natura 2000 ontwerp-beheerplannen.

Zienswijzen op het PAS-deel zijn ingebracht bij de door het rijk georganiseerde ter inzage legging van het PAS. Zienswijzen op het niet-PAS deel zijn ingebracht in de door het bevoegd gezag (voor dit Natura 2000 ontwerp-beheerplan is dat de Provincie Overijssel) georganiseerde ter inzage legging van het Natura 2000 ontwerp-beheerplan.

De zienswijzen op het niet-PAS deel zijn betrokken bij het opstellen van het definitieve Natura 2000-beheerplan. Nadat het Natura 2000-beheerplan is vastgesteld door Gedeputeerde Staten bestaat voor belanghebbenden de mogelijkheid tegen het plan in beroep te gaan bij de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State. In de Natuurbeschermingswet is geregeld dat het beroep tegen de vaststelling van een Natura 2000-beheerplan alleen gericht kan zijn op de onderdelen die betrekking hebben op de beschrijving van handelingen die het bereiken van de instandhoudingsdoelstellingen niet in gevaar brengen, en de daarbij in voorkomend geval aangegeven voorwaarden en beperkingen.⁴⁵ Voor die handelingen fungeert het Natura 2000-beheerplan immers als een besluit, omdat die handelingen door opname in het Natura 2000-beheerplan niet (meer) vergunningplichtig zijn.⁴⁶ Onderdelen van het Natura 2000-beheerplan die de beschrijving bevatten van het (op uitvoering gerichte) beleid, waaronder bijvoorbeeld de beschrijving van de instandhoudingsmaatregelen, zijn niet aan te merken als een besluit in de zin van de Algemene wet bestuursrecht. Tegen dergelijke onderdelen van het Natura 2000-beheerplan kan geen beroep worden ingesteld.

De ter inzage legging van het PAS (10 januari tot en met 20 februari 2015) maakte het mogelijk dat de ter inzage legging van de Natura 2000 ontwerp-beheerplannen en het PAS deels parallel in de tijd liepen. Dit conform de op 18 december 2013 door het bestuurlijk overleg SWB geuite wens. Deze samenloop vereiste dat het merendeel van de ontwerp-beheerplannen Natura 2000 begin 2015 was afgerond. Dit is ook gelukt. In 2015 bleek dat er al snel een herziening van het PAS zou worden doorgevoerd (inclusief wijzigingen van de PAS-gebiedsanalyses). Omdat de PAS-gebiedsanalyses en de Natura 2000-beheerplannen inhoudelijk zijn gekoppeld, werken de gewijzigde PAS-gebiedsanalyses door in de Natura 2000-beheerplannen. Door het proces van vaststelling van de Natura 2000-beheerplannen hier op af te stemmen zijn die wijzigingen meegenomen in dit beheerplan. Zoals in paragraaf 1.6 is aangegeven zullen de PAS-gebiedsanalyses tijdens de eerste beheerplanperiode nog diverse keren worden aangepast (veelal als gevolg van technische wijzigingen in het reken-instrument van het PAS (AERIUS) of ontwikkelingen vanuit het gebiedsproces). Deze wijzigingen worden niet doorgevoerd in dit Natura 2000-beheerplan. Voor zover nodig zal dit beheerplan dan ook in combinatie met de meest recent door Gedeputeerde Staten vastgestelde gebiedsanalyse moeten worden gelezen.

8.2 *Uitvoering*

In het op 29 mei 2013 ondertekende akkoord 'Samen werkt beter' hebben 15 organisaties⁴⁷ afspraken gemaakt over uitvoering van de Overijsselse opgaven voor natuur, water en landelijk gebied. Diverse ontwikkelingen (waaronder de decentralisatie van het natuurbeleid) vragen een andere manier van denken en handelen van de betrokken partijen. Zij hebben daarom gekozen voor een nieuwe samenhangende aanpak van de opgaven voor ecologie en economie. Daarvoor is een concrete uitvoeringsagenda^{xviii} opgesteld. Belangrijk element in deze uitvoeringsagenda is de realisatie van de ontwikkelopgave EHS/Natura 2000/PAS.

⁴⁵ Artikel 39, lid 2, Natuurbeschermingswet

⁴⁶ Artikel 19d, lid 2, Natuurbeschermingswet

⁴⁷ Landschap Overijssel, LTO Noord, Natuurmonumenten, Natuur en Milieu Overijssel, Natuurlijk Platteland Oost, Overijssels Particulier Grondbezit, Provincie Overijssel, RECRO, Staatsbosbeheer, Vereniging Nederlandse Gemeenten Overijssel, VNO-NCW Midden, Waterschap Groot Salland, Waterschap Reest en Wieden, Waterschap Regge en Dinkel, Waterschap Rijn en IJssel, Waterschap Velt en Vecht

In de vanuit SWB in gang gezette gezamenlijke verkenningen en de daaruit volgende gebiedsprocessen draagt elke partner vanuit de eigen rol verantwoordelijkheden en mogelijkheden bij aan het realiseren van de opgaven.

8.3 Monitoring

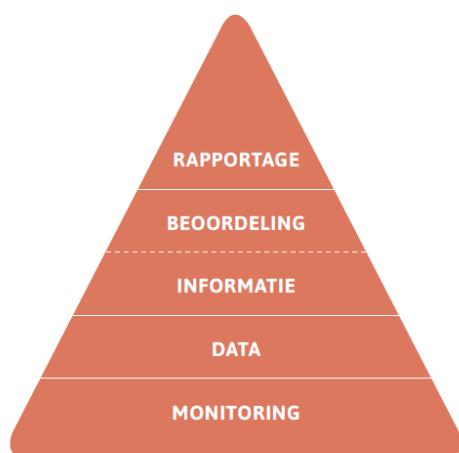
In deze paragraaf wordt toegelicht wat er in het kader van het Natura 2000-beheerplan wordt gemonitord, door wie en waarom.

Met monitoring wordt gevolgd of de instandhoudingsmaatregelen het gewenste resultaat opleveren en of veranderingen in het gebied of het gebruik in en om het gebied effect hebben op het realiseren van de doelen.

Er zijn verschillende meetnetten die de benodigde informatie leveren. Voor de KRW en (beleids)doelen van de Waterschappen worden de waterkwaliteit en kwantiteit gemonitord. De grondwaterkwaliteit en kwantiteit worden gemonitord onder regie van de provincie (het Meetnet Verdroging). Daarnaast zijn nog twee – voor Natura 2000- belangrijke meetnetten over natuurkwaliteit: het Netwerk Ecologische Monitoring (NEM) en de monitoring in het kader van Subsiestelsel Natuur en Landschap (SNL)⁴⁸.

De meetnetten zijn zo vormgegeven dat deze informatie opleveren die gebruikt kan worden voor het beantwoorden van verschillende vragen. De rapportages van de verschillende overheden kunnen wat betreft het detailniveau verschillen. Zo is voor zowel de Natura 2000-rapportage voor de Europese Commissie als de PAS-rapportage voor het rijk informatie nodig over de omvang en de kwaliteit van habitattypen. Voor de rapportage aan de Europese Commissie volstaat een abstracter niveau dan voor het PAS. Figuur 9 laat de verschillende fasen van de monitoringscyclus zien. In de volgende paragraaf worden deze fasen verder toegelicht.

Figuur 9: MDIAR-keten (Bron: Europees Milieugentschap)

8.3.1 Rapportage en beoordeling

De uit de monitoring volgende informatie wordt gebruikt bij het opstellen van het Natura 2000-beheerplan voor de daaropvolgende beheerplanperiode en voor de door het rijk aan de Europese Commissie te leveren natuurrapportage. De informatie is ook van belang voor vergunningverlening, handhaving en beheer van het Natura 2000-gebied en voor het PAS.

⁴⁸ Op <http://www.portaalnatuurenlanschap.nl/themas/monitoring-en-natuurkwaliteit/monitoring-en-natuurkwaliteit-downloads/> is de werkwijze natuurmonitoring beschreven.

Voor het Natura 2000-beheerplan moeten de volgende vragen worden beantwoord:

- Hoe verhouden de oppervlakte en kwaliteit van de instandhoudingsdoelstellingen zich ten opzichte van de uitgangssituatie?
- Wat is de voortgang van de uitvoering van de herstelmaatregelen van het Natura 2000-beheerplan ten opzichte van de uitgangssituatie?

Ten behoeve van het PAS wordt per gebied jaarlijks een gebiedsrapportage opgesteld met als doel de ontwikkeling van de stikstof gevoelige habitattypen en leefgebieden van soorten en de voortgang van de uitvoering van de herstelmaatregelen in beeld te brengen (zie voor volledige tekst paragraaf 8.3.5).

Naast de hierboven beschreven informatiebehoefte is er voor het Natura 2000-gebied Witte Veen nog de specifieke informatiebehoefte, zie hiervoor paragraaf 3.3 en 3.4.

Beoordeling vindt op specifieke momenten plaats. De voortgang van de realisatie van de instandhoudingsdoelstellingen wordt na 6 jaar beoordeeld ten behoeve van het Natura 2000-beheerplan voor de volgende beheerplanperiode. Het rijk levert op basis van deze informatie elke zes jaar een rapportage aan de Europese Commissie over de ontwikkeling van de stand van soorten en de kwaliteit van habitattypen in Nederland.

Voor de beoordeling is een vergelijking nodig tussen twee (of meer) situaties. De datum van deze situaties verschilt voor de diverse rapportages. Voor de Vogel- en Habitatrichtlijnen geldt de datum van aanmelding als datum voor de uitgangssituatie. Voor het Natura 2000-beheerplan en het PAS geldt de inwerkingtredingsdatum als datum voor de uitgangssituatie.

8.3.2 Informatie

INFORMATIE

De natuurkwaliteit van een Natura 2000-gebied wordt afgemeten aan de flora en fauna en aan de omstandigheden die het mogelijk maken dat plant- en diersoorten ergens kunnen gedijen. Die omgevingsfactoren kunnen door beheerders en overheden worden beïnvloed.

De monitoring van habitattypen richt zich op oppervlakte en kwaliteit en wordt gevolgd aan de hand van (zie voor uitleg Natura 2000 Profielendocument^{xix}):

- vegetatietype;
- abiotische randvoorwaarden;
- typische soorten;
- overige kenmerken van een goede structuur en functie

De in het aanwijzingsbesluit genoemde soorten worden gevolgd aan de hand van:

- omvang populatie;
- omvang, kwaliteit en draagkracht leefgebied.

8.3.3 Data

DATA

De basisgegevens uit het veld worden na validatie centraal opgeslagen en toegankelijk gemaakt. Zo zijn ze door verschillende partijen en voor verschillende doeleinden te gebruiken. De Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF) wordt gebruikt voor de opslag van biotische gegevens. De uitkomsten van de kwaliteitsbeoordeling voor het Natuurnetwerk en Natura 2000/PAS zullen op termijn worden opgeslagen in het InformatieModel Natuur (IMNa). Daarnaast wordt er ook gewerkt aan een landelijke database voor kaarten van de vegetatie- en habitattypen.

8.3.4 Natuurmonitoring

MONITORING

Uitvoering en verantwoordelijkheid

De provincie is verantwoordelijk voor de in dit Natura 2000-beheerplan beschreven natuurmonitoring van haar Natura 2000-gebieden. De provincie maakt met betrokken partijen afspraken over de uitvoering van de monitoring. De uitvoering van de aspecten vegetatie, typische soorten en structuur zal veelal uitgevoerd worden door de terreinbeheerders. Waterschappen voeren veelal de monitoring van de waterkwaliteit en -kwantiteit uit. De provincie bewaakt de uitvoering van de afspraken.

Aanpak

Over de manier waarop de monitoring wordt uitgevoerd zijn landelijke afspraken gemaakt. De belangrijkste is dat de Natura 2000-monitoring integraal is opgenomen in de 'Werkwijze Natuurmonitoring en -beoordeling Natuurnetwerk en Natura 2000/PAS'^{xx} (hierna: werkwijze SNL-monitoring). In deze werkwijze wordt gedetailleerd beschreven hoe de kwaliteit van natuur moet worden gemonitord. De beschreven monitoringsmethodiek is onafhankelijk van het Natura 2000-gebied: eenzelfde habitatype wordt overal op dezelfde manier gemonitord. Deze werkwijze is te vinden op het portaal Natuur en Landschap^{xxi}. Aanvullend op deze werkwijze dienen nog enkele zaken te worden meegenomen:

- Natuurmonitoring specifiek ten behoeve van het PAS:
  - o Jaarlijks veldbezoek
  - o Gebruik en keuze procesindicatoren
- Gebiedsspecifieke natuurmonitoring:
  1. Kamsalamander
  2. keuze te monitoren typische soorten. De typische soorten van de habitatypen zijn te opgenomen in het profielendocument⁴⁹. Deze typische soorten zijn één van de parameters aan de hand waarvan de kwaliteit van de habitatypen wordt bepaald. Een groot aantal typische soorten betreft vaatplanten. Deze worden reeds in het kader van de SNL gemonitord. Voor een aantal habitatypen zijn echter ook typische soorten opgenomen uit soortgroepen die niet in het kader van de SNL worden gemonitord. Omdat het voor een onderbouwde uitspraak over de kwaliteit van een habitatype niet nodig is alle typische soorten in beeld te hebben, moet nader bekeken worden voor welke typische soorten extra monitoringsinzet nodig is
  3. Monitoring reeds uitgevoerde vernattingsmaatregelen voortzetten (ook voor wat betreft maatregelen op Duits grondgebied), binnen alle in het gebied aanwezige grondwaterafhankelijke instandhoudingsdoelen, namelijk: H3130, H4010A, H7110B, en H91D0.
    - o Daarbij is het belangrijk om te monitoren of bestaande oppervlakken H4030 Droge heiden geen nadelige effecten ondervinden van vernatting, en of vernatting juist een positieve bijdrage levert aan grondwaterafhankelijke instandhoudingsdoelen.
  4. Monitoring kwaliteitsontwikkeling H4010A Vochtige heiden; hier wordt vooral de effectiviteit van plaggen beoordeeld voor de korte en middellange termijn. Indien er te snel na plaggen overmatige vergrassing optreedt, wordt bekalking overwogen.
  5. Monitoring effectiviteit verwijderen bos en opslag in en nabij het heideveentje (H7110B). Dit is een matig effectieve maatregel, wat impliceert dat er twijfel is over de daadwerkelijke effectiviteit. Daarom is het van belang dat specifiek voor de hoogveenkern wordt vastgesteld of verwijderen van bosopslag noodzakelijk is voor kwaliteitsverbetering. Hierbij is aandacht nodig is voor typische (indicator)soorten van onder meer H4010A en H7110B. Dit zijn bijvoorbeeld Noordse glazenmaker en venwitsnuitlibel (indicatoren voor geschikte watertypen voor vorming en behoud van hoogveen), alsmede soorten als lavendelhei en kleine veenbes, die typisch zijn voor hoogvenen. Het kan ook zijn dat onder invloed van toenemende vernatting automatisch sterfte van bomen op zal treden.
  6. Er zijn geen duidelijke gegevens die de oppervlakte en kwaliteitstrend van de beheerder ondersteunen, omtrent H7110 (Heideveentjes). Monitoring van de bestaande oppervlakken biedt na verloop van tijd wel inzicht.
  7. De ontwikkeling van een gevarieerde randzone van het hoogveen met habitatypen H3130 Zwakgebufferde vennen, H3160 Zure vennen, H4010A Vochtige heiden (hogere zandgronden) en H91D0 Hoogveenbossen wordt gemonitord en (bij voorkeur aan het eind van een beheerplanperiode) geëvalueerd.
  8. Het is onbekend waar de buffering van de Markslag (H3130; zwak gebufferd ven) vandaan komt. Ook is onbekend waarom de buffering afneemt. Het is belangrijk om dit te achterhalen voor dit specifieke geval. Ook wordt gemonitord of vernattingsmaatregelen bijdragen aan behoud en herstel van de gewenste situatie ter plaatse van de Markslag.
  9. Monitoring van voorkomen, populatietrend en kwaliteit leefgebied kamsalamander moet onderzocht worden, omdat er op het moment van schrijven niets concreets over bekend is.

10. Ook de effecten van de PAS-maatregel aanleg van damwanden (M5) dient gemonitord te worden, waarbij eveneens aandacht nodig is voor typische (indicator)soorten van onder meer H4010A en H7110B. Dit zijn bijvoorbeeld Noordse glazenmaker en venwitsnuitlibel (indicatoren voor geschikte watertypen voor vorming en behoud van hoogveen), alsmede soorten als lavendelhei en kleine veenbes, die typisch zijn voor hoogvenen.

Planning natuurmonitoring

De provincie heeft een 'provinciebreed' monitoringsprogramma opgesteld. De natuurmonitoringsactiviteiten kennen een cyclus van 3, 6 of 12 jaar. De planning van de SNL-monitoring is afgestemd met de terreinbeherende organisaties. In onderstaande tabel staat aangegeven in welk jaar welke soortgroepen in Natura 2000-gebied Witte Veen zijn/worden gemonitord.

Tabel 16. Planning natuurmonitoring

Witte Veen	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Vegetatie		S						X				
Flora		X						X				
Broedvogels		X						X				
Dagvlinders/ sprinkhanen		X						X				
Libellen		X						X				
Structuur		S						X				

X: standaard-monitoring SNI/Natura 2000/PAS conform werkwijze SNL-monitoring

S: stikstofgevoelige habitattypen en stikstofgevoelige leefgebieden van soorten

8.3.5 Monitoring voor de Programmatistische Aanpak Stikstof

De totale PAS-monitoring is beschreven in hoofdstuk 6 van het PAS programma. Verder is er een PAS-Monitoringsplan dat beschrijft welke informatie nodig is en wat daarvoor gemonitord wordt en zijn er standaarden voor de werkwijze van monitoring en beoordeling PAS waarin de procedures beschreven zijn voor de verzameling en interpretatie van data.

Ten behoeve van de PAS-monitoring wordt per Natura-2000 gebied jaarlijks een gebiedsrapportage opgesteld met als doel de ontwikkeling van de stikstofgevoelige habitattypen en leefgebieden van soorten en de voortgang van de uitvoering van de herstelmaatregelen in beeld te brengen.

De gebiedsrapportage bevat:

- Presentatie van stand van zaken natuurontwikkeling en uitvoering herstelmaatregelen op gebiedsniveau:
  - o Geactualiseerde informatie over omvang en kwaliteit van de stikstofgevoelige habitattypen en leefgebieden van soorten (eenmalig per tijdvak, zodra beschikbaar)
  - o De procesindicatoren zodra relevant) en de informatie op basis van de indicatoren
  - o Verslag van jaarlijks veldbezoek (ontwikkelen de stikstofgevoelige habitattypen en leefgebieden van soorten zich volgens verwachting)
  - o Verslag van voortgangsoverleg over de ontwikkeling van natuurkwaliteit en uitvoering en effecten van herstelmaatregelen tussen voortouwnemers/ bevoegd gezag en uitvoerende organisaties/terreinbeheerders.
  - o Inzicht in de voortgang van de voorbereiding en uitvoering van (gewijzigde) herstelmaatregelen
  - o Aanvullende monitoring en onderzoek zoals beschreven in de gebiedsanalyses (inhoudelijke resultaten uit aanvullende monitoring en onderzoek, wanneer relevant)
- Evaluatie monitoringssystematiek, ten behoeve van eventuele verbeteringen van de monitoring.
- Samenvatting van relevante signalen over bovenstaande onderdelen.

Procesindicatoren worden gebruikt om de voortgang van het herstelproces als gevolg van het uitvoeren van een bepaalde herstelmaatregel te volgen. De procesindicatoren worden ingezet bij het uitvoeren van die herstelmaatregelen, waarbij de planning van de uitvoering van de 'meting' zodanig wordt gekozen dat zij logisch is ten opzichte van de responstijd van de herstelmaatregel. Informatie op basis van procesindicatoren wordt opgenomen in de gebiedsrapportages. Vijf jaar na inwerkingtreding van dit programma wordt de informatie op basis van de procesindicatoren benut voor de evaluatie en actualisatie van de gebiedsanalyses ten behoeve van het volgende tijdvak van

dit programma. Ook wordt informatie op basis van procesindicatoren betrokken bij doorontwikkeling van de herstelstrategieën en voor onderzoek in het kader van geconstateerde kennisleemtes.

8.4   Financiering

In deze paragraaf wordt aangegeven hoe de financiering van de uitvoering van het Natura 2000-beheerplan wordt geregeld. Uitgangspunt hierbij is dat monitoring en maatregelen 'haalbaar en betaalbaar' zijn en gefinancierd worden uit bestaande budgetten.

8.4.1   Dekking

Provinciale staten hebben op 23 april 2014 de realisering van de ontwikkelopgave EHS/Natura 2000/PAS en het (agrarisch) natuurbeheer gewaarborgd (Statenbesluit 'Uitvoeringsreserve EHS' d.d. 23 april 2014, kenmerk PS/2014/62). Dit besluit volgt op het besluit van Provinciale Staten van 3 juli 2013 ('Samen verder aan de slag met de EHS', d.d. 3 juli 2013, kenmerk PS/2013/412) waarin uitvoeringskaders zijn vastgesteld en de 'uitvoeringsreserve EHS' is ingesteld en met provinciale middelen gevuld.

De 'uitvoeringsreserve EHS' bevat voldoende middelen voor de uitvoering van de ontwikkelopgave en het beheer. In totaal is er tot en met 2021 € 785 miljoen beschikbaar. De vanaf 2022 structureel beschikbare middelen voor natuurbeheer en uitvoeringskosten zijn bovendien voldoende om de dan te verwachten kosten te kunnen dekken. Daarmee wordt voldaan aan de belangrijke in SWB geformuleerde voorwaarde: 'opgaven en middelen in balans'.

Voor de uitvoering van de ontwikkelopgaven gelden ondermeer de volgende principes:

- de middelen van de uitvoeringsreserve EHS zijn bestemd voor het realiseren van de EHS inclusief de ontwikkelopgave Natura 2000/PAS en het (agrarisch) natuurbeheer;
- deze door Provinciale Staten in de Omgevingsvisie gedefinieerde opgaven worden samen met de SWB-partners binnen de gestelde termijnen gerealiseerd;
- gebiedsgewijze realisering van de EHS waar mogelijk met synergie door ontwikkelopgaven te combineren met versterking van de landbouw, de regionale economie en de wateropgave, met ruimte voor maatwerk.

De kosten van de uitvoering van dit Natura 2000-beheerplan^{xxii} maken onderdeel uit van de onder de uitvoeringsreserve EHS liggende kostenramingen. Bij deze kostenramingen is uitgegaan van de geactualiseerde Omgevingsvisie, de onderliggende PAS-gebiedsanalyses en de afspraken over middelen en grond zoals vastgelegd in het Bestuursakkoord Natuur^{xxiii} en het Natuurpact⁴⁹, alsmede de afspraken in de daarop gebaseerde Bestuurovereenkomst grond⁵⁰. Met het vaststellen van het Statenvoorstel is er dekking voor de kosten. Met de partners van SWB zijn procesafspraken gemaakt om tot voorbereiding en realisatie van de opgave te komen. Op 8 december 2014 hebben de SWB-partners specifieke borgingsafspraken over de programmering en uitvoering van de PAS-maatregelen gemaakt. Deze zijn in een overeenkomst vastgelegd.

8.4.2   Schadevergoeding

De Natuurbeschermingswet biedt iedere belanghebbende de mogelijkheid een verzoek tot schadevergoeding bij het bevoegd gezag in te dienen in het geval een aanwijzingsbesluit en/of Natura 2000-beheerplan schade veroorzaakt (art. 31 e.v. Natuurbeschermingswet). Alleen voor schade die redelijkerwijs niet ten laste van de belanghebbende hoort te komen, kan een vergoeding worden toegekend. Daarbij moet onder andere rekening worden gehouden met overige, al verleende, vergoedingen. In het algemeen gesproken komt alle schade die tot de risicosfeer van de betrokkene behoort, niet voor vergoeding in aanmerking.

⁴⁹ Natuurpact: overeenkomst tussen rijk en provincie in nauw overleg met maatschappelijke organisaties over de ontwikkeling en beheer van natuur in Nederland voor de periode tot en met 2027

⁵⁰ Bestuurovereenkomst grond: overeenkomst tussen het ministerie van Economische Zaken en de Provincies d.d. 26 september 2013

9 *Vergunningverlening en handhaving*

Dit hoofdstuk gaat in op de vergunningplicht en –procedure vanuit de Natuurbeschermingswet. Bij de beschrijving en beoordeling van bestaande activiteiten (hoofdstuk 5) en de instandhoudingsmaatregelen (zie hoofdstuk 6) wordt voor wat betreft een eventuele vergunningplicht verwezen naar dit hoofdstuk. In de laatste paragraaf van dit hoofdstuk is beschreven hoe nu en in de toekomst invulling wordt gegeven aan de handhaving van de Natuurbeschermingswet.

9.1 Vergunningverlening

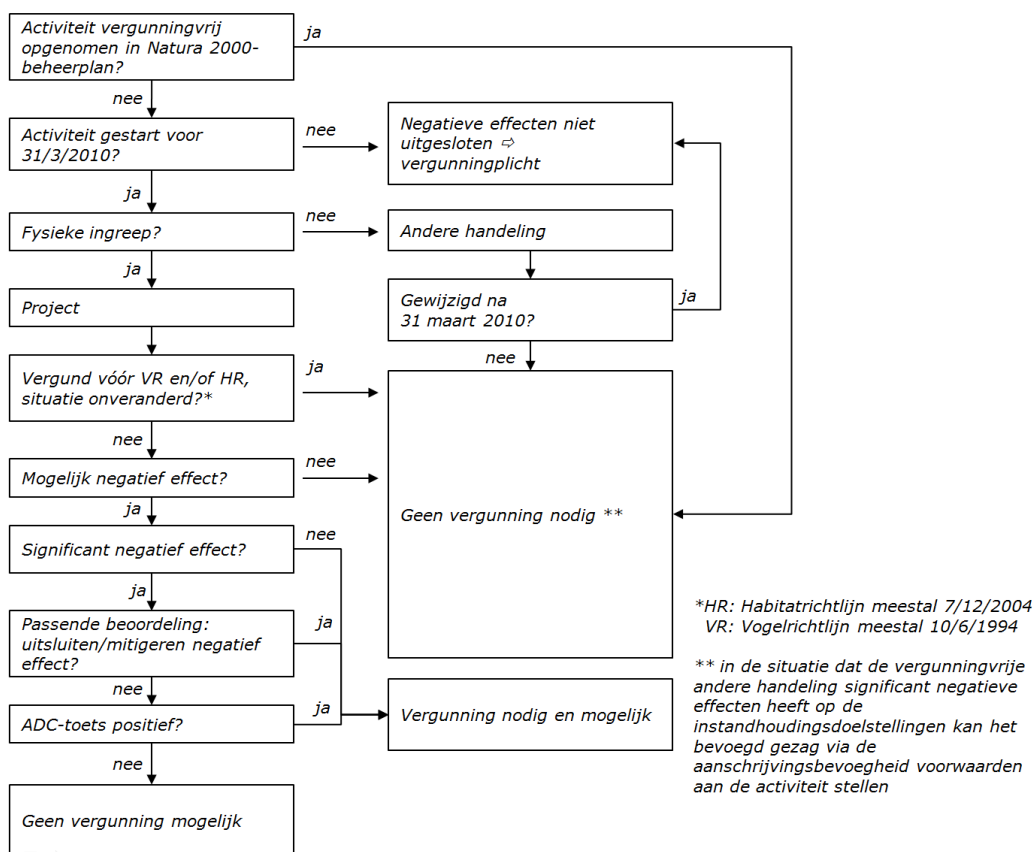
9.1.1 Vergunningplicht

De Natuurbeschermingswet bevat regels die moeten voorkomen dat activiteiten in of buiten een Natura 2000-gebied effect hebben op de instandhoudingsdoelstellingen van het Natura 2000-gebied. De Natuurbeschermingswet en de Natura 2000-beheerplannen vormen samen het juridisch kader voor het stellen van voorwaarden aan bestaande activiteiten en het verlenen van een Natuurbeschermingswet-vergunning.

Natura 2000-beheerplannen bevatten een beschrijving en beoordeling van de bestaande activiteiten in en/of nabij het betreffende Natura 2000-gebied. Waar nodig zijn in het Natura 2000-beheerplan voorwaarden opgenomen voor de continuering van deze bestaande activiteiten (zie hoofdstuk 5).

Of een activiteit mag plaatsvinden, of daar voorwaarden aan verbonden zijn en of een Natuurbeschermingswet-vergunning nodig is, is afhankelijk van een aantal factoren. Uit figuur 10 is af te leiden wanneer een activiteit vergunningplichtig is. Deze figuur is bepalend voor niet-stikstof gerelateerde effecten van activiteiten. Voor stikstof gerelateerde effecten van activiteiten wordt verwezen naar de website 'PAS in uitvoering' (<http://pas.bij12.nl/>).

Figuur 10 Activiteiten en vergunningplicht

Voor afwijkingen van bestaande of nieuwe, niet in het Natura 2000-beheerplan beschreven activiteiten in en rondom een Natura 2000-gebied, moet het effect op de instandhoudingsdoelstellingen van het Natura 2000-gebied worden bepaald. De initiatiefnemer van de activiteit is verantwoordelijk voor een gemotiveerde beoordeling van de activiteit, rekening houdend met mogelijke cumulatieve effecten. De effectenindicator van het rijk⁵¹ (zie ook paragraaf 5.3.2) kan daarbij helpen voor niet-stikstof gerelateerde effecten van activiteiten. De effectenindicator geeft aan welke verstoringsfactoren in het betreffende Natura 2000-gebied tot negatieve effecten kunnen leiden. Via het rekeninstrument van het PAS (AERIUS) kunnen de stikstof gerelateerde effecten van activiteiten bepaald worden.

Bij de beoordeling van het niet-stikstof gerelateerde deel kan ook gebruik worden gemaakt van de in hoofdstuk 5 gehanteerde methodiek voor het beoordelen van bestaande activiteiten en de daarbij gehanteerde effectafstanden. Deze methodiek is gebaseerd op de meest actuele kennis van mogelijke verstoringsfactoren voor habitattypen en -soorten en de bijbehorende effectafstanden⁵². Deze werkt als volgt:

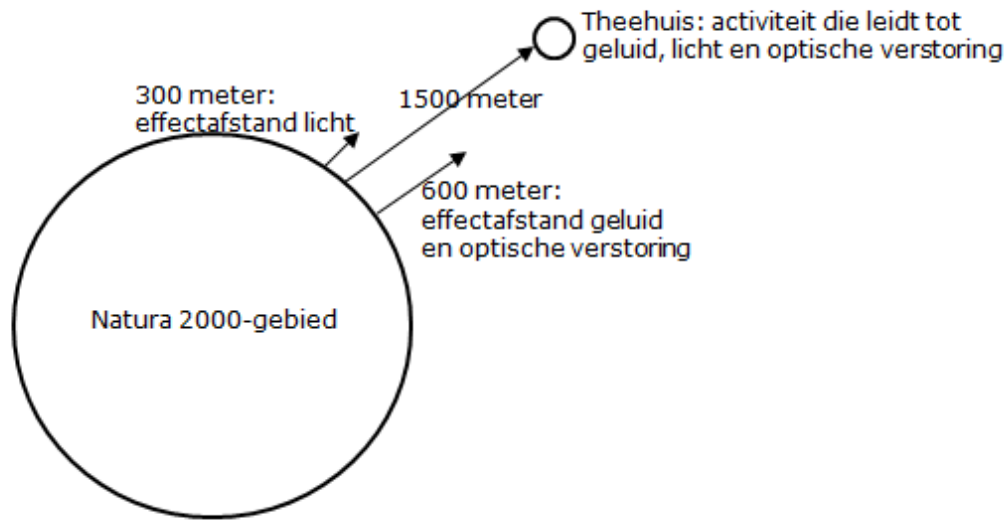
- Stap 1 Beschrijving van de activiteit
Beschrijf de activiteit en benoem de daaruit voortkomende mogelijke verstoringsfactoren.
- Stap 2 Beoordeling van de activiteit
Bepaal of de benoemde mogelijke verstoringsfactoren effect kunnen hebben op de instandhoudingsdoelstellingen (via de effectenindicator voor dit Natura 2000-gebied, paragraaf 5.3.2). Bepaal de afstand van de activiteit tot het Natura 2000-gebied. Bepaal per verstoringsfactor of de bijbehorende effectafstand groter of kleiner is dan de afstand van de activiteit tot het Natura 2000-gebied.

Als alle effectafstanden van de bij de activiteit behorende mogelijke verstoringsfactoren kleiner zijn dan de afstand van de activiteit tot het Natura 2000-gebied kunnen significant negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen naar alle waarschijnlijkheid worden uitgesloten (zie voor een

⁵¹ De effectenindicator is een instrument van het rijk waarmee mogelijke schadelijke effecten ten gevolge van de activiteit en plannen kunnen worden verkend (zie <http://www.synbiosys.alterra.nl/natura2000>)

⁵² Voor een nadere toelichting zie de Centrale beoordeling

voorbeeld figuur 11). Voor meer duidelijkheid is aan te bevelen dat de initiatiefnemer met het bevoegd gezag in overleg treedt.

Figuur 11 Voorbeeld activiteit en effectafstanden

Wanneer uit de beoordeling volgt dat de activiteit mogelijk negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen heeft (de activiteit bevindt zich binnen de voor de activiteit geldende relevante effectafstanden) moet de initiatiefnemer een habitattoets opstellen. Wanneer uit de habitattoets blijkt dat negatieve effecten kunnen worden uitgesloten is het niet nodig de vergunningprocedure te doorlopen. Het is aan te bevelen deze bevindingen in een overleg tussen initiatiefnemer en het bevoegd gezag door het bevoegd gezag te laten bevestigen.

Indien negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen niet kunnen worden uitgesloten is de activiteit vergunningplichtig. Als sprake is van significant negatieve effecten, dan is een passende beoordeling nodig. In de passende beoordeling worden de effecten van de activiteit op de instandhoudingsdoelstellingen bepaald. Daarbij worden alle aspecten van de activiteit, ook in combinatie met andere activiteiten of plannen, geïnventariseerd en getoetst en worden waar nodig en mogelijk mitigerende maatregelen benoemd. Het bevoegd gezag bepaalt op basis van de resultaten van de passende beoordeling of de betreffende activiteit kan plaatsvinden en onder welke voorwaarden en legt dit vast in een Natuurbeschermingswet-vergunning.

Een Natuurbeschermingswet-vergunning kan worden verleend als één van onderstaande situaties van toepassing is:

1. er zijn wel effecten, maar deze staan het behoud en de ontwikkeling van de instandhoudingsdoelstellingen niet in de weg. In deze situatie hoeft geen volledige passende beoordeling te worden opgesteld maar kan worden volstaan met een toets waarin de effecten worden beschreven en maatregelen worden meegewogen die de effecten verminderen of teniet doen.
2. de effecten kunnen de instandhoudingsdoelstellingen significant negatief beïnvloeden:
  - a. in de passende beoordeling zijn verzachtende maatregelen beschreven, die de effecten verminderen of voorkomen, of
  - b. uit de passende beoordeling blijkt dat er andere alternatieven zijn om het project te realiseren met geen of minder ernstige effecten, de passende beoordeling bevat een uitgewerkt en passend beoordeeld alternatief (n.b. de vergunning wordt in deze situatie verleend voor het alternatief), of
  - c. uit de passende beoordeling blijkt dat er geen andere alternatieven zijn en dat er dwingende redenen van groot openbaar belang met de activiteit gemoeid zijn. Dit laatste geldt niet voor prioritare habitatsoorten of prioritare habitattypen. Daarvoor kan in deze situatie alleen een Natuurbeschermingswet-vergunning worden verleend als de activiteit noodzakelijk is in verband met de menselijke gezondheid, de openbare veiligheid of om wezenlijk gunstige effecten voor het milieu te bereiken.

Als er sprake is van een situatie onder 2c. kan de Natuurbeschermingswet-vergunning alleen worden verleend als er tevens compenserende maatregelen zijn uitgewerkt om de instandhoudingsdoelstellingen elders⁵³, in of grenzend aan het Natura 2000-gebied te herstellen.

9.1.2 Vergunningprocedure

Activiteiten (zie ook hoofdstuk 5) die negatieve effecten kunnen hebben op de instandhoudingsdoelstellingen van een Natura 2000-gebied zijn vergunningplichtig. Deze vergunning wordt op basis van de Natuurbeschermingswet verleend. Daarnaast kan een omgevingsvergunning op grond van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht worden verleend met een verklaring van geen bedenkingen voor het onderdeel Natuurbeschermingswet.

De initiatiefnemer vraagt de vergunning aan bij het bevoegd gezag en levert de daarvoor benodigde informatie aan inclusief (en voor zover nodig) een passende beoordeling waaruit de mogelijke effecten van de voorgenenen activiteit op de instandhoudingsdoelstellingen van het Natura 2000-gebied blijken.

Het bevoegd gezag toetst of de activiteit het realiseren van de instandhoudingsdoelstellingen en de instandhoudingsmaatregelen (zie hoofdstuk 6) niet belemmert.

Als de bij de vergunningaanvraag aangeleverde informatie niet volledig is, vraagt het bevoegd gezag de initiatiefnemer de vergunningaanvraag voor een bepaalde datum aan te vullen. De vergunningprocedure stopt tot het moment dat de gevraagde aanvullende informatie binnen is of tot de datum die in het verzoek is aangegeven. Als de aanvullende informatie niet of niet volledig wordt geleverd stopt het bevoegd gezag de behandeling van de vergunningaanvraag. De initiatiefnemer kan desgewenst een nieuwe vergunningaanvraag indienen.

Voor de behandeling van de vergunningaanvraag geldt een wettelijke termijn van dertien weken exclusief de weken die nodig zijn voor de aanvulling van de vergunningaanvraag. Het bevoegd gezag kan de behandeltermijn eenmalig met dertien weken verlengen.

Op 8 december 2015 hebben gedeputeerde staten beslist dat vergunningaanvragen worden behandeld volgens de Uniforme Openbare Voorbereidingsprocedure (verder UOV). Om aanvragen correct volgens deze procedure af te handelen is dertien weken te kort. Daarom wordt standaard de behandeltermijn verlengd met de termijn die in de geldende wet is opgenomen. De Natuurbeschermingswet 1998 kent een extra termijn van dertien weken. De Wet natuurbescherming kent waarschijnlijk een extra termijn van zeven weken.

De UOV betekent dat er eerst een ontwerp-besluit op de aanvraag wordt opgesteld en ter inzage wordt gelegd. Belanghebbenden kunnen op dit ontwerpbesluit gedurende zes weken zienswijzen indienen. Na de zienswijzentermijn wordt een definitief besluit op de aanvraag genomen. Hierbij wordt ook ingegaan op de eventueel ingediende zienswijzen. Het definitieve besluit ligt eveneens zes weken ter inzage. Binnen deze tijd kan tegen het definitief besluit beroep worden ingediend bij de Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State. Beroep is alleen mogelijk voor belanghebbenden die zienswijzen hebben ingediend. In uitzonderingsgevallen is voor belanghebbenden beroep toch mogelijk als hen redelijkerwijs niet verweten kan worden geen zienswijzen te hebben ingediend. Op de website van de provincie Overijssel is meer informatie te vinden over de procedures.

9.2 Toezicht en handhaving

De Natuurbeschermingswet biedt het kader voor toezicht en handhaving in relatie tot de Natura 2000-beheerplannen (gebiedscontrole, naleving vergunningen etc.). Adequaat toezicht en handhaving zijn nodig voor een goede naleving en dus voor een goede uitvoering van de Natuurbeschermingswet. Toezicht en handhaving zien toe op de controle op de naleving van vergunningen en op het opsporen van en optreden (in het veld) tegen overtredingen van een aantal artikelen van de Natuurbeschermingswet.

---

⁵³ Guideline Europese Commissie mbt artikel 6 van de Habitatrictlijn: compenserende maatregelen mogen ook in andere Natura 2000-gebieden plaatsvinden; mits het gebied waar de compensatie plaatsvindt de vereiste functies kan vervullen en voldoet aan de voor het oorspronkelijke gebied gehanteerde selectiecriteria.

De Natuurbeschermingswet biedt het bevoegd gezag ook de mogelijkheid maatregelen te nemen ter voorkoming van schade aan natuurwaarden in een Natura 2000-gebied. Zo kan het bevoegd gezag verleende vergunningen intrekken of wijzigen als de situatie daartoe noopt. Het bevoegd gezag kan als dat nodig is ook besluiten de toegang tot een beschermd gebied te beperken.

Op basis van de landelijk ontwikkelde en vastgestelde 'Handreiking handhavingsplan Natura 2000' (IPO, 2013) worden toezicht en handhaving nader uitgewerkt in toezichts- en handhavingsplannen voor de Natura 2000-beheerplannen en handhavingsuitvoeringsprogramma's. Bij het opstellen van het handhavingsplan wordt samengewerkt met de partijen die een taak hebben op dit gebied (zoals de terreinbeherende organisaties).

10 *Referenties*

- i Natura 2000 Doelendocument, Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, 2006
- ii Arcadis, 2009, Concept-werkdocument NATURA 2000-beheerplan Witte Veen
- iii Centrale beoordeling van bestaande handelingen in en rond Natura 2000-gebieden in Overijssel, ARCADIS, 1 juni 2012, Onderbouwing effectafstanden bestaande handelingen Natura 2000-gebieden in Overijssel, ARCADIS, 21 september 2011 en daarin opgenomen referenties
- iv ARCADIS (2011) Onderbouwing effectafstanden bestaande handelingen rond Natura 2000-gebieden in Overijssel, ARCADIS-rapport 075516336, september 2011
- v Ministerie van Economische zaken (2014) [www.synbiosys.alterra.nl/Natura 2000 - effectenindicator](http://www.synbiosys.alterra.nl/Natura_2000_-_effectenindicator)
- vi Reijnen, R., Foppen, R. en G. Veenbaas. 1997. Disturbance by traffic of breeding birds: evaluation of the effect and considerations in planning and managing road corridors. *Biodiversity and Conservation*. 6:567-581.
- vii Provincie Overijssel (2009) Werkdocument Beheerplan Natura 2000-gebied Witte Veen inclusief 1ste versie stikstof – concept. Arcadis rapport 074232748:0.1 - B01024.300027 (1 augustus 2009)
- viii Lensink, R. Aarts, B. G. W. Anema, L. S. 2011. Bestaand gebruik kleine luchtvaart en beheerplannen Natura 2000. Rapport bureau Waardenburg.
- ix Provincie Overijssel (2011) Werklijst Evaluatieverslag Beoordeling van voormalige stortplaatsen in de provincie Overijssel.
- x Smits, J. Noordijk, J. 2013. Heidebeheer. Moderne methoden in een eeuwenoud landschap. KKNV-uitgeverij. 163pp.
- xi RVO. 2014. Soortenstandaard Kamsalamander *Triturus cristatus*. Rijksdienst voor Ondernemend Nederland. Versie 1.1. 58pp.
- xii Faunabeheereenheid Overijssel. 2014. Faunabeheerplan Overijssel 2014-2019. 183pp.
- xiii Brenninkmeijer, A. van der Heide, Y. Oord, J. G. 2008. Effectenstudie jacht, beheer en schadebestrijding in Natura 2000-gebieden. Altenburg en Wymenga ecologisch onderzoek. Rapport 1036. In opdracht van Provincie Gelderland. 89pp.
- xiv Royal Haskoning, 2011. Bijvangsten muskusrattenbestrijding, trends oorzaken en maatregelen.
- xv Turlings, L. Gerritsen, S. Verbeek, R. van der Winden, J. de Vries, H. 2012. Maatregelen voor Natura 2000 soorten in Overijssel en in de Wieden en Weerribben in het bijzonder. Witteveen + Bos, Bureau Waardenburg en De Vlinderstichting, in opdracht van de provincie Overijssel. 66pp.
- xvi Sociaaleconomisch perspectief van de PAS; Sociaaleconomische effecten van de Programmatische Aanpak Stikstof, LEI, juni 2013
- xvii Sociaaleconomisch perspectief van de PAS; Provinciale, regionale en plaatselijke effecten voor Overijssel, LEI, juni 2013
- xviii Uitvoeringsagenda Samen Werkt Beter, november 2013
- xix [http://www.synbiosys.alterra.nl/Natura 2000/documenten/profielen/habitattypen/Leeswijzer%20N2000%20profielendoc%202014.pdf](http://www.synbiosys.alterra.nl/Natura_2000/documenten/profielen/habitattypen/Leeswijzer%20N2000%20profielendoc%202014.pdf)
- xx Werkwijze Monitoring en Beoordeling Natuurnetwerk en Natura 2000/PAS, IPO, 5 maart 2014
- xxi [http://www.portaalnatuurenlanschap.nl/themas/ monitoring-en-natuurkwaliteit/ monitoring-natuurkwaliteit/](http://www.portaalnatuurenlanschap.nl/themas/monitoring-en-natuurkwaliteit/monitoring-natuurkwaliteit/)
- xxii PAS-maatregelen, niet-PAS maatregelen en onderzoeksmaatregelen (conform 'Maatregelen voor Natura 2000 soorten in Overijssel en in De Wieden en Weerribben in het bijzonder', augustus 2012)
- xxiii Bestuursakkoord Natuur: het geheel aan afspraken tussen Rijk en provincies over de decentralisatie van het natuurbeleid, te weten het onderhandelingsakkoord decentralisatie natuur d.d. 20 september 2011, aanvullende afspraken d.d. 7 december 2011 en de uitvoeringsafspraken d.d. 8 februari 2012
- xxiii Link naar checklist: [http://www.Natura 2000.nl/pages/checklist-vergunningverlening.aspx](http://www.Natura_2000.nl/pages/checklist-vergunningverlening.aspx)

Referenties PAS-gebiedsanalyse Witte Veen

- Arcadis, 2009, Concept-werkdocument NATURA 2000-beheerplan Witte Veen
- Atlas van Overijssel. November 2011. Provincie Overijssel.
<http://gisopenbaar.overijssel.nl/website/atlasoverijssel/atlasoverijssel.html>
- Arts, G.H.P., E. Brouwer & N.A.C. Smits, 2012. Herstelstrategie H3130: Zwakgebufferde vennen. Versie november 2012.

-
- Bal, D. & J. Jansen, 2013. Bevindingen Habitatkaart Witte Veen (54), versie 4 – Overijssel. 11 september 2013.
  - Beijer, H.M., A.J.M. Jansen, L. van Tweel-Groot, J. Smits & N.A.C. Smits, 2012a. Herstelstrategie H4010A: Vochtige heiden (hogere zandgronden). Versie november 2012.
  - Beijer, H.M., R.W. de Waal & N.A.C. Smits, 2012b. Herstelstrategie H4030: Droge heiden. Versie november 2012.
  - Bell, J.S. & J.W. van 't Hullenaar (2004). Herstel van hoogveen, hoogveenbos, vennen en natte heide in grensoverschrijdend natuurgebied Witte veen / Witte Venn. Uitwerking van een herstelplan op basis van ecohydrologisch onderzoek. Bell Hullenaar Ecohydrologisch Adviesbureau, Zwolle
  - De Haan, M.W.A., 1992. De karakteristieken van duurlijnen van enige grondwaterafhankelijke vegetatietypen. Kiwa-rapport SWE 92.30. Kiwa, Nieuwegein.
  - De Graaf, M.C.C., P.J.M. Verbeek, R. Bobbink & J.G.M. Roelofs 1998. Restoration of species-rich dry heaths: The importance of appropriate soil conditions. *Acta Botanica Neerlandica* 47: 89-111.
  - De Smidt, J.T., A.J.M. Jansen, J.M. Schouwenaars & T. Verstrael 2006. Advies over het herstelplan Wooldse Veen en Witte Veen. Commissie Wooldse Veen en Witte Veen i.o.v. LNV/Natuurmonumenten.
  - Dorland, E., R. Bobbink & E. Brouwer 2005. Herstelbeheer in de heide: een overzicht van maatregelen in het kader van OBN. *De Levende Natuur* 106: 204-208.
  - Everts, F.H., E. Brouwer, A.T.W. Eysink, R. van der Burg & H. van Kleef, 2012. Nat zandlandschap. Herstelstrategie op landschapsschaal, versie november 2012.
  - Hullenaar, J.W. van 't & J.S. Bell (2002). Evaluatie van het hydrologisch meetnet Witte veen. Bell Hullenaar Ecohydrologisch Adviesbureau, Zwolle.
  - Jansen, A.J.M., 2000. *Hydrology and restoration of wet heathland and fen meadow communities*. Thesis, Rijksuniversiteit Groningen.
  - Jansen, A.J.M., Grootjans, A.P. & M.H. Jalink, 2000. Hydrology of Dutch *Cirsio-Molinietum* meadows: prospects for restoration. *Applied Vegetation Science* 3: 51-64.
  - KIWA & ECG Consult, 2007. Kansen- en knelpuntenanalyse Natura 2000-gebied 54 - Witte Veen. Kiwa Water Research/EGG-consult, Augustus 2007.
  - Ministerie van EZ, 2013. Definitief aanwijzingsbesluit, Programmadirectie Natura 2000.
  - Ministerie van EZ, 2011. 99% versie aanwijzingsbesluit, Programmadirectie Natura 2000.
  - Ministerie van EZ, 2011. Juridisch houdbare ecologische toets van het maatregelenpakket per Natura 2000-gebied. Programmadirectie Natura 2000, versie 29 april 2011.
  - Ministerie van EZ, 2012. Herstelstrategieën voor de habitattypen (april 2012).
  - Ministerie van LNV, 2007: Ontwerp aanwijzingsbesluit Natura 2000 gebied Witte Veen
  - Ministerie van LNV, 2008: Profielendocument habitattypen.
  - Perrochet, P. en A. Musy, 1992. A simple formula to calculate the width of hydrological buffer zones between drained agricultural plots and nature reserve areas. *Irrigation and Drainage Systems* 6: 69-81.
  - Programmadirectie Natura 2000, 2012. BIJLAGEN Deel II Habitat- en vogelrichtlijnsoorten en de gevoeligheid voor stikstof van het leefgebied, versie november 2012.
  - Runhaar, J., Jalink, M.H., Hunneman, H., Witte, J.P.M., Hennekens, S.M., 2009. Ecologische vereisten habitattypen. KWR en Alterra, i.o.v. Ministerie van LNV, directie Kennis. Rapportnummer KWR 09.018.
  - Siepel, H., H. Siebel, T. Verstrael, A. van den Burg & J. Vogels 2009. Herstel van lange-termijn effecten van verzuring en vermesting in het droog zandlandschap. *De Levende natuur* 110: 124-129.
  - Van den Berg, L.J.L. & J.G.M. Roelofs 2005. Effecten van veranderingen in atmosferische stikstofdepositie op Nederlandse heide. *De Levende Natuur* 106:190-192.
  - Van Dobben, H., Bobbink, R., Bal, D. en Van Hinsberg, A., 2012. Overzicht van kritische depositiewaarden voor stikstof, toegepast op habitattypen en leefgebieden van Natura 2000. Alterra rapport 2397, Alterra, Wageningen UR.
  - Van Turnhout, C.E. van, E. Brouwer, M. Nijssen, S. Stuijffzand, J. Vogels, H. Siepel & H. Esselink 2008. Herstelmaatregelen in heideterreinen - Samenvatting OBN onderzoek en richtlijnen met betrekking tot de fauna. DK 2008/042-O. Ede, Directie Kennis LNV: 71 p.
  - Vogels, J.J. Van den Burg, A. Remke, E. & H. Siepel 2011. Effectgerichte maatregelen voor het herstel en beheer van faunagemeenschappen van heideterreinen Evaluatie en ontwerp van bestaande en nieuwe herstelmaatregelen (2006-2010) Directie Kennis en Innovatie, Ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie, Den Haag. Rapport nr. 2011/OBN152-DZ.

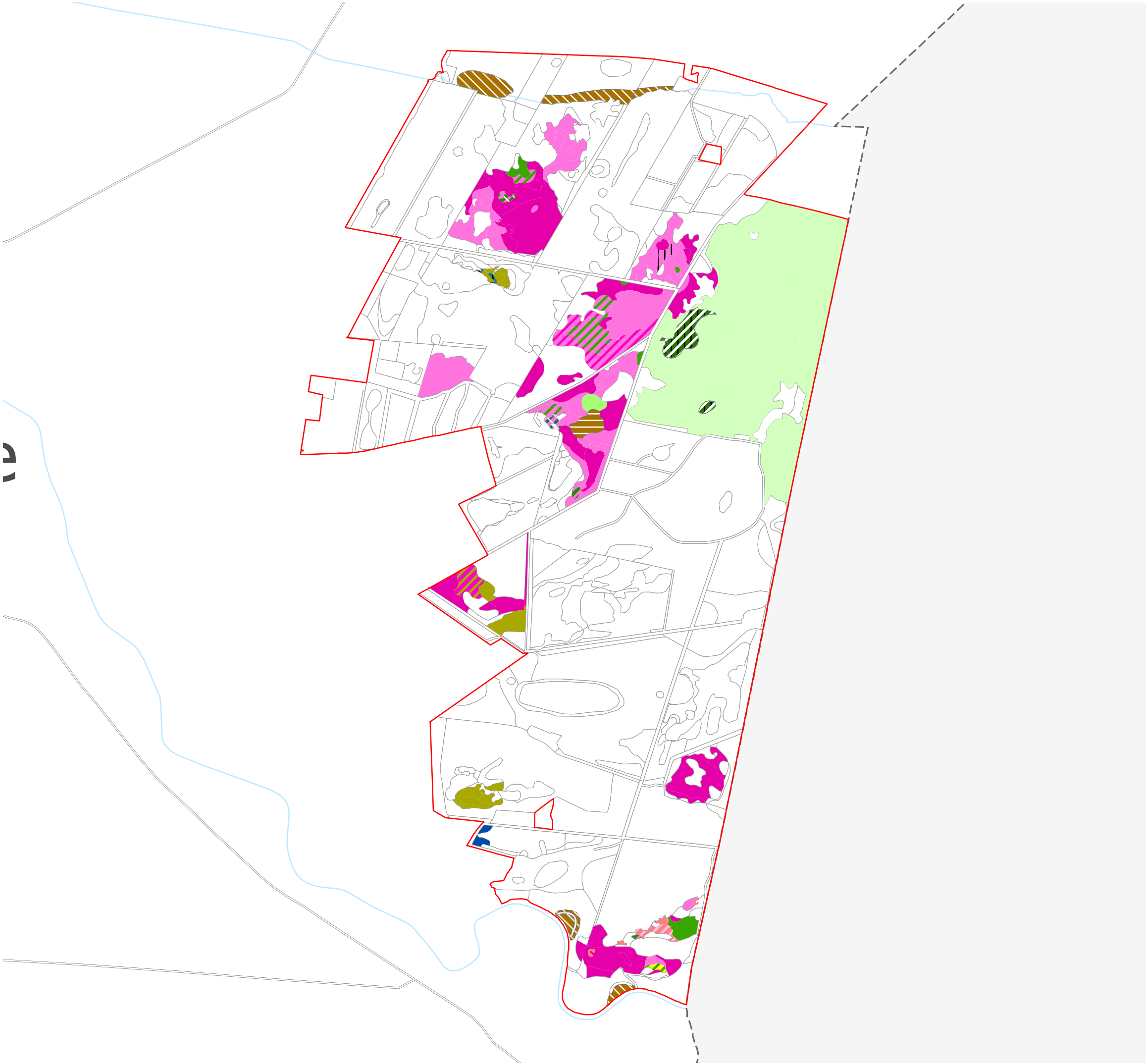
-
- Waterschap Regge en Dinkel, 2010. Achtergronddocument GGOR Witte Veen. Achtergronddocument, behorende bij het Gewenste Grond en OppervlaktewaterRegime- Besluit voor het Natura 2000-gebied Witte Veen en directe omgeving.

Bijlage 1 Habitattypenkaart

Bijlage 2 PAS beheermaatregelen kaart

Bijlage 3 PAS inrichtingsmaatregelenkaart

Natura2000 Habitatkarteringen

Witte Veen

aanduidingen

Natura-2000 begrenzing

Habitattypen

- H0000, geen habitatype
- H3130, Zwakgebufferde vennen
- H4010A, Vochtige heiden (hogere zandgronden)
- H4030, Droge heiden
- H5130, Jeneverbesstruwelen
- H6510A, Glanshaver- en vossenstaarthooilanden (glanshaver)
- H7110B, Actieve hoogvenen (heideveentjes)
- H7120, Herstellende hoogvenen
- H7150, Pioniervegetaties met snavelbiezen
- H91D0, Hoogveenbossen
- H91E0C, Vochtige alluviale bossen (beekbegeleidende bossen)

Zoekgebieden

- ZGH4010A, Zoekgebied vochtige heiden (hogere zandgronden)
- ZGH6410, Zoekgebied blauwgraslanden

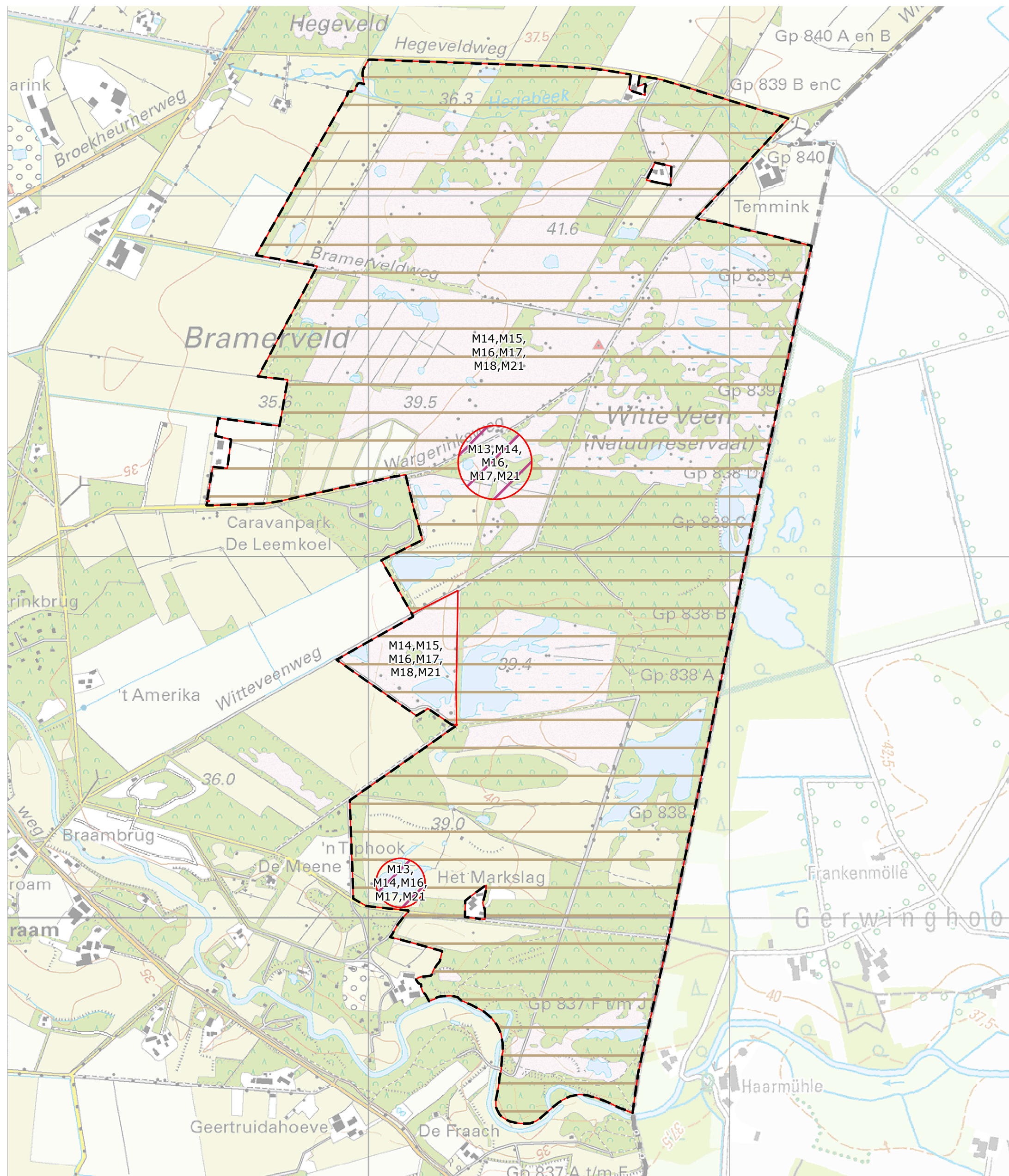
Combinaties

- Combinatie H3160, H7150, (met dominantie van H3160)
- Combinatie H4010A, H4030, (met dominantie van H4010A)
- Combinatie H4010A, H7150, (met dominantie van H4010A)
- Combinatie H4010A, H7150, H3160 (met dominantie van H4010A)
- Combinatie H4030, H3130, (met dominantie van H4030)
- Combinatie H5130, H4010A, (met dominantie van H5130)
- Combinatie H7150, H4010A, (met dominantie van H7150)
- Combinatie H7150, H4010A, H4010A (met dominantie van H7150)
- Combinatie ZGH7120, H7120, (met dominantie van ZGH7120)

Beleidsinformatie, juli 2015 nr. 150215-54

0 150 300 450 600 Meters

Beheermaatregelenkaart PAS Overijssel

Witte Veen

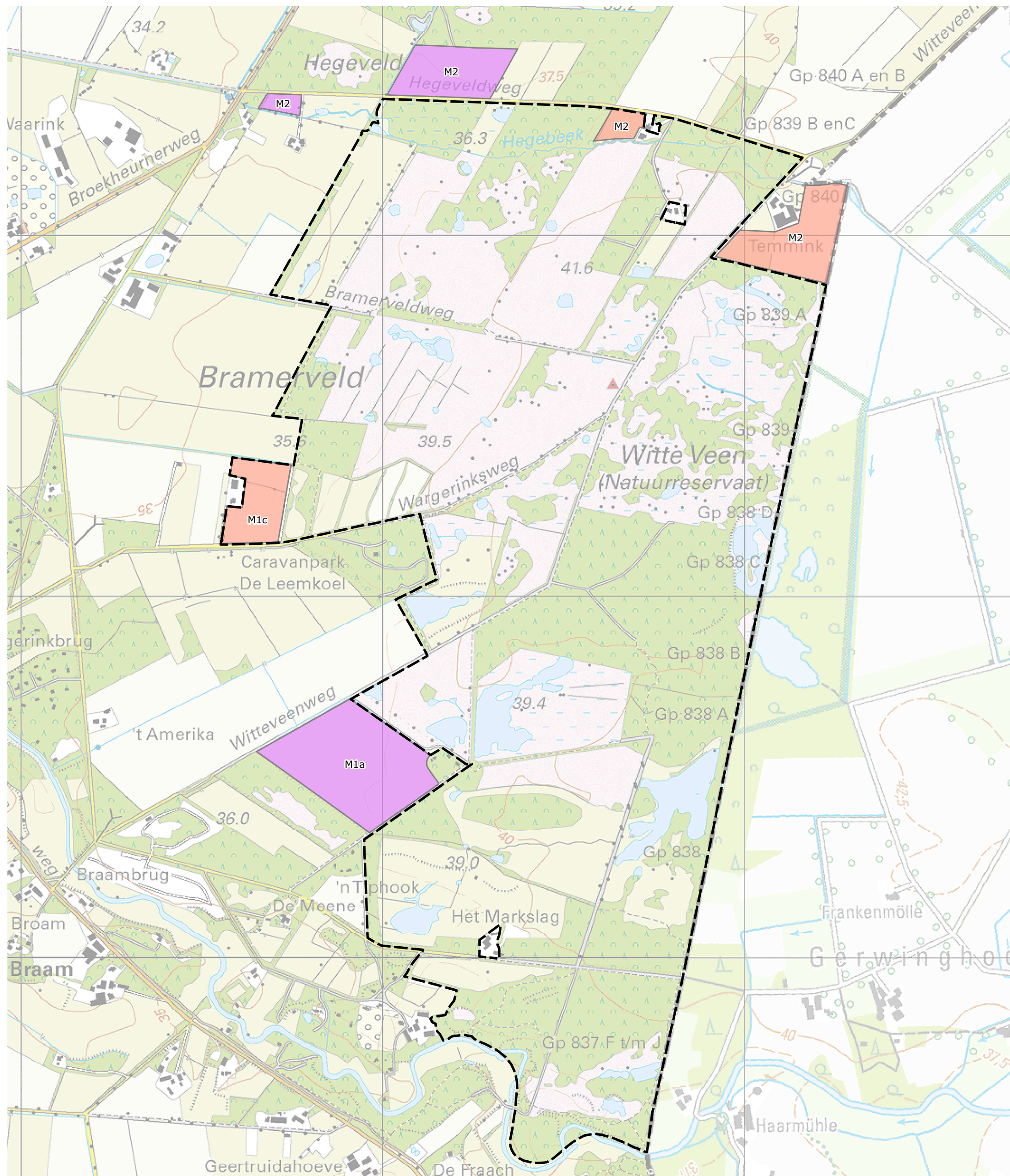
Deze kaart hoort bij de Gebiedsanalyse PAS, zie tabellen h4. Inrichtingsmaatregelen zijn in een aparte kaart opgenomen. Maatregelen die een onderzoeksopgave betreffen zijn niet op kaart weergegeven.

 Natura2000 begrenzing
 beheermaatregel (zie maatregelnummers op kaart)

Beleidsinformatie mei 2015 tek.nr 150118-Witte Veen

0 400Meters

Inrichtingsmaatregelenkaart PAS Overijssel

Witte Veen

Deze kaart hoort bij de Gebiedsanalyse PAS, zie tabellen h4. Beheermaatregelen zijn in een aparte kaart opgenomen. Maatregelen die een onderzoeksopgave betreffen zijn niet op kaart weergegeven.

Vererving van gronden gebeurt op basis van een door Gedeputeerde Staten vastgesteld verwervingsplan voor dit Natura 2000 gebied.

 Natura2000 begrenzing
Maatregel
 verwerven/inrichten
 inrichten

Termijn
 Lange termijn
 Korte termijn

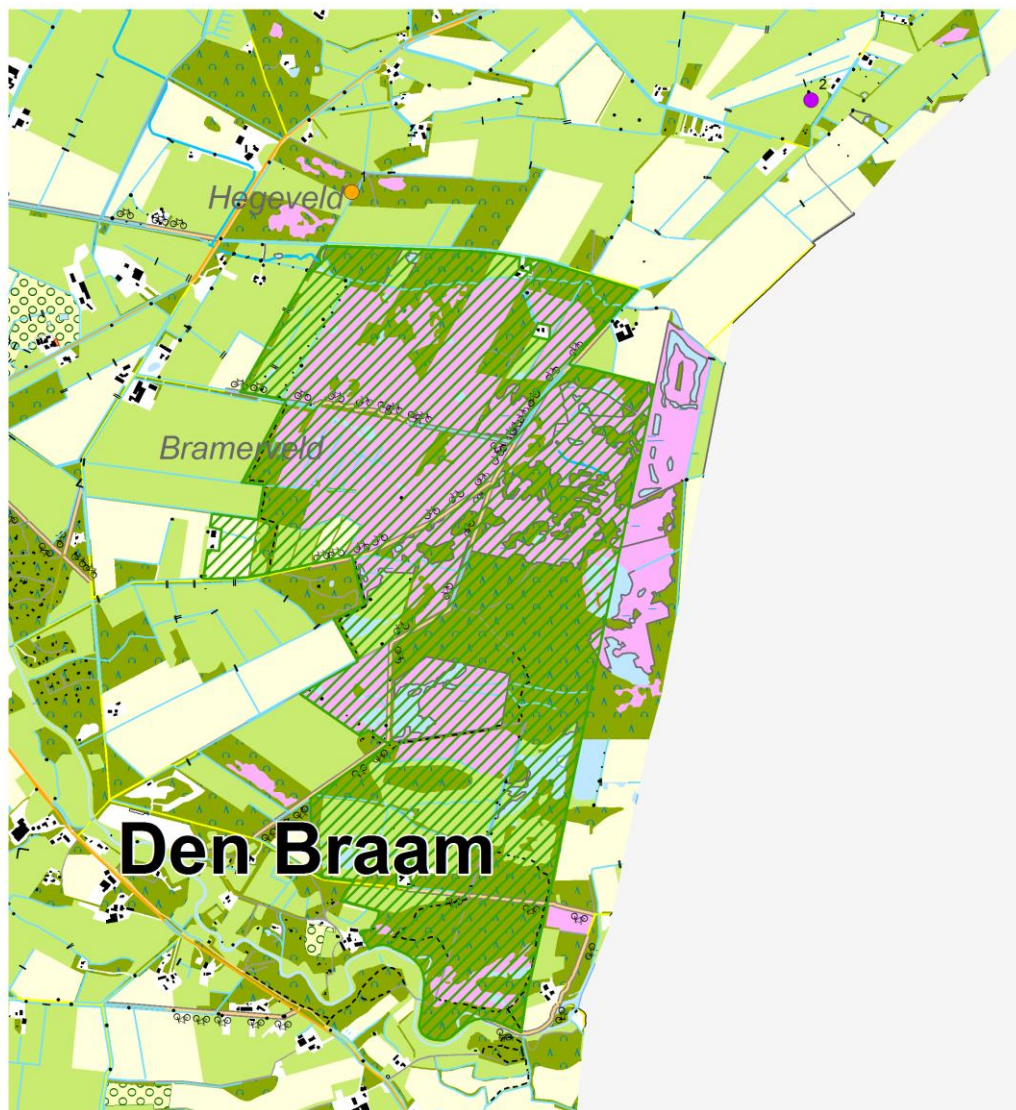
Beleidsinformatie mei 2015 tek.nr 150117-Witte Veen

0 500Meters

Bijlage 4 Essentieel leefgebied kamsalamander buiten Witte Veen

Op onderstaande afbeelding zijn twee poelen gelegen buiten de begrenzing van het Natura 2000-gebied Witte Veen ingetekend die van belang zijn voor het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen van de kamsalamander. Deze poelen liggen binnen 1 kilometer van de begrenzing van het Natura 2000-gebied. Een poel "binnen natuur" is een poel op een perceel binnen de EHS.

Poelen van belang voor instandhoudingsdoelstellingen kamsalamander

Witte Veen

aanduidingen

- Poel buiten natuur (agrarisch)
- Poel binnen natuur
- Natura 2000 gebied

Beleidsinformatie december 2014 tek.nr.140322_2

0 500Meters

Overzicht van de kadastrale percelen met kamsalamander poelen:

Nr.	Locatietype	Natura 2000-gebied	Kadastraal perceel
1	Natuur	Witte Veen	HBG01T 148
2	Agrarisch	Witte Veen	LNK00AD 208

Bijlage 5 Invloedsafstand perceelontwatering

Provincie Overijssel, december 2014

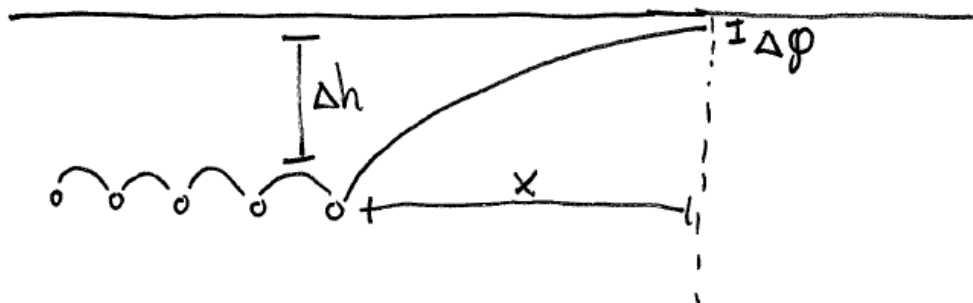
1. Beheerplannen Natura 2000

Het aanleggen van perceelontwatering (buisdrainage of greppels) kan leiden tot daling van de grondwaterstand in een nabijgelegen Natura 2000-gebied en daarmee tot significant negatieve effecten op de instandhoudingsdoelen. Aanleg van perceelontwatering wordt daarom beoordeeld als activiteit in de beheerplannen.

In deze notitie wordt onderbouwd vanaf welke afstand een significante verlaging van de grondwaterstand door perceelontwatering kan worden uitgesloten. Aanleg van perceelontwatering buiten deze afstand kan op basis daarvan worden vrijgesteld van vergunningplicht in het kader van de Natuurbeschermingswet.

2. Conceptueel model

De invloedsafstand van een gedraineerd gebied kan analytisch worden berekend (Schunselaar et al. 2013). De berekening gaat uit van een gedraineerd gebied dat zich op een afstand x van een nat natuurgebied bevindt. Op de grens met het natuurgebied is de verlaging van de grondwaterstand ($\Delta\phi$) als gevolg van drainage maximaal 5 cm (figuur 5.1). Dit is een algemeen geaccepteerde grenswaarde voor het beoordelen van effecten van een verandering van de grondwaterstand (ACSG, 2014).

Figuur 5.1. Schematische voorstelling van het effect van perceelontwatering in een conceptueel model

In het gedraineerde gebied is voor aanleg van nieuwe perceelontwatering al reguliere landbouwkundige ontwatering aanwezig, maar door bijvoorbeeld een lage maaiveldhoogte ligt de grondwaterstand in de winter en het voorjaar te dicht onder maaiveld voor een optimale draagkracht.

Aanleg van perceelsdrainage heeft twee gevolgen: de drainageweerstand in het gedraineerde gebied wordt verlaagd van enkele honderden dagen naar enkele tientallen dagen en de grondwaterstand in het perceel wordt verlaagd tot een niveau dat in de winter en het voorjaar iets boven het niveau van de drains ligt. Dit leidt tot een verandering Δh van de grondwaterstand in het gedraineerde gebied als gevolg van de aanleg van perceelontwatering.

3. Berekening

De afstand x waar een maximaal toelaatbare verlaging van de grondwaterstand $\Delta\phi$ optreedt is analoog aan de werkwijze van Van der Gaast & Massop (2003) te berekenen met de volgende formule¹ (Wesseling, 1973):

$$x = -\lambda \ln (\Delta\phi/\Delta h)$$

Hierin is x de afstand tot het gedraineerde gebied, $\Delta\phi$ de verlaging van de grondwaterstand op de grens van het natuurgebied en Δh de verlaging van de grondwaterstand in het gedraineerde gebied. De parameter λ is de spreidingslengte van het freatisch grondwater in het tussenliggende landbouwgebied met reguliere ontwatering.

Op basis van de gekozen technische uitgangspunten (zie tekstkader) geldt $\Delta\phi=5$ cm en $\Delta h=50$ cm. De formule is daarmee te vereenvoudigen tot:

$$x = -2,3 \lambda$$

Technische uitgangspunten

¹ Deze formule staat bekend als de formule van Mazure en geeft de verlaging van de grondwaterstand in een gebied met watervoerende sloten vanaf een gebied met een gegeven grondwaterstand. De formule is hier zo geschreven dat de invloedsafstand x direct is te berekenen.

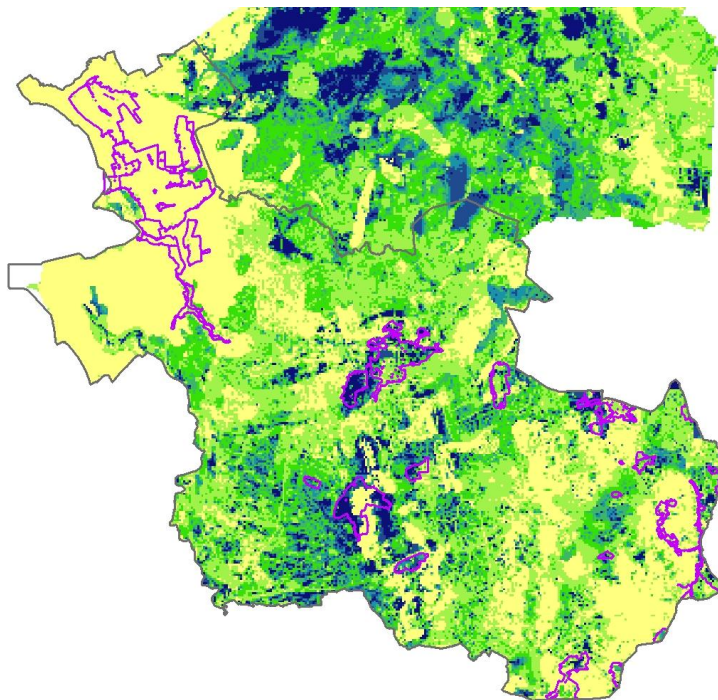

Voor de berekening gelden de volgende technische uitgangspunten:

1. Het effect van perceelsdrainage werkt over een langere periode en mag daarom stationair worden berekend (Schunselaar et al. 2013)
  2. Perceelsdrainage voert alleen water af in de winter en het voorjaar, in de zomer is de grondwaterstand weggezakt en voert de perceelsdrainage geen water af (Schunselaar et al. 2013).
  3. Aangenomen wordt dat de verlaging Δh van de grondwaterstand in gedraineerde percelen in de winter en het voorjaar maximaal 50 cm bedraagt. Deze veronderstelling wordt nader onderbouwd in bijlage 5.1.
  4. Een verlaging $\Delta \phi$ van de freatische grondwaterstand van 5 cm of meer wordt beoordeeld als een verlaging waarbij significant negatieve effecten op natte natuur niet meer zijn uit te sluiten. De grondwaterverlaging op de grens met het Natura 2000 gebied mag daarom niet meer zijn dan $\Delta \phi = 5$ cm. Dit is het gebruikelijke criterium voor het beoordelen van effecten van grondwaterstandsverandering (ACSG, 2014).
-

Freatische spreidingslengte

Voor de berekening is spreidingslengte λ bepaald uit de kaart van de freatische spreidingslengte van Alterra (Massop et al. 2012). Per Natura 2000-gebied is de mediaan bepaald van alle voorkomende freatische spreidingslengtes per gridcel van 250 bij 250 meter in het landbouwgebied in een kilometer rondom het Natura 2000-gebied².

Figuur 5.2. Kaart van freatische spreidingslengte (Massop et al. 2012))

---

² De mediaan geldt als een schatter die weinig gevoelig is voor uitschieters (extreem hoge of extreem lage waarden, in dit geval van de spreidingslengte). In dit geval blijkt de mediaan van de spreidingslengte lager te zijn dan het gemiddelde. Dat is te verklaren door het veelvuldig voorkomen van hoger gelegen gronden met een hoge spreidingslengte. Omdat deze gronden veelal niet drainagebehoefstig zijn is het onwenselijk als deze zwaar meetellen in het bepalen van de spreidingslengte rondom een Natura 2000-gebied.

4. Te hanteren invloedsafstanden

Op basis van de beschreven werkwijze worden invloedsafstanden berekend zoals weergegeven in onderstaande tabel.

Tabel 5.1. Spreidingslengte, berekende invloedsafstand en relatieve kwelflux vanuit het gebied buiten de te hanteren invloedsafstand voor Natura 2000 gebieden in Overijssel

Gebied	Lambda	Berekende afstand	Te hanteren afstand
Aamsveen	59	136	200
Achter de Voort, Agelerbroek & Voltherbroek	318	731	700
Bergvennen & Brecklenkampse veld	347	798	800
Boetelerveld	688	1582	1500
De Borkeld	322	741	700
Buurserzand & Haaksbergerveen	149	343	350
De Wieden	20	46	
Dinkelland	217	499	500
Engbertsdijksvenen	442	1017	1000
Landgoederen Oldenzaal	55	127	200
Lemselermaten	468	1076	1000
Lonnekermeer	386	888	900
Oldematen en Veerslootlanden	17	39	
Sallandse heuvelrug ³	535	1231	1200
Springendal & Dal van de Mosbeek	416	957	900
Uiterwaarden Zwarte Water & Vecht	33	76	
Vecht & Beneden-Regge	301	692	700
Weerribben	21	48	
Wierdense veld	505	1162	1100
Witte veen	146	336	350

Afronding van invloedsafstanden

Gezien de onzekerheidsmarge in uitgangsmateriaal en berekeningsmethode zijn de berekende invloedsafstanden afgerond naar een te hanteren invloedsafstand voor het beoordelen van vergunningplicht. De afronding is gebaseerd op een deskundigenoordeel waarbij grote afstanden waar mogelijk naar beneden zijn afgerond en kleine afstanden naar boven.

In de gekozen werkwijze wordt aangenomen dat de eigenschappen van het ontwateringstelsel constant zijn over een groter gebied. Bij een relatief kleine invloedsafstand zal deze aanname minder goed opgaan, zodat het voor de hand ligt naar boven af te ronden. Daarentegen is bij een grote invloedsafstand de kans groter dat het effect van perceelsdrainage extra wordt gedempt door aanwezigheid van grote drainerende watergangen. Daarom ligt bij een grote invloedsafstand afronding naar beneden voor de hand.

Door afronding van de berekende invloedsafstanden wordt voorkomen dat ten onrechte een te kleine afstand wordt gehanteerd, zonder dat onnodige vergunningplicht ontstaat.

Invloedsafstand in veengebieden

Voor Natura 2000-gebieden in het laagveengebied worden zeer geringe invloedsafstanden berekend. Dit geldt voor Uiterwaarden Zwarte Water en Vecht, Oldematen en Veerslootlanden, Wieden en Weerribben.

Uit navraag bij Alterra blijkt dat wordt verondersteld dat effecten van een ingreep beperkt blijven tot het freatisch grondwater in de veenlaag. Veen heeft een geringe horizontale doorlatendheid en een hoge verticale

³ De spreidingslengte voor het Natura 2000-gebied Sallandse heuvelrug is gebaseerd op de mediaan van gridcellen in een kilometer rondom de stuwwal. Hiermee wordt voorkomen dat de spreidingslengte deels wordt gebaseerd op de spreidingslengte van het bosgebied op de stuwwal dat niet binnen de Natura 2000-begrenzing ligt.

weerstand, wat leidt tot een geringe spreidingslengte van maximaal 20 – 40 meter. Deze veronderstelling sluit aan bij de praktijk: Oppervlaktewaterpeilen in laagveengebieden liggen dicht onder maaiveld en het effect van perceelontwatering zal daarom in de praktijk beperkt blijven tot de veenlaag. Voor de Natura 2000-gebieden in laagveen kan daarom in het Natura 2000-beheerplan een geringe invloedsafstand voor perceelsdrainage gehanteerd worden, met de aanvullende voorwaarde dat perceelsdrainage in de veenlaag wordt aangelegd.

Ingrepen die effect hebben op de zandondergrond onder het veenpakket zullen juist een zeer grote invloedsafstand hebben. Dat komt doordat het zandpakket onder de veenlaag een zeer grote spreidingslengte heeft. Peilveranderingen in waterschapsleidingen waarvan de bodem onder de veenlaag ligt kunnen daardoor tot op zeer grote afstand effect hebben. Hetzelfde geldt voor perceelsdrainage die in de zandondergrond wordt aangelegd. Het effect van een ingreep in de zandondergrond dient per situatie te worden beoordeeld.

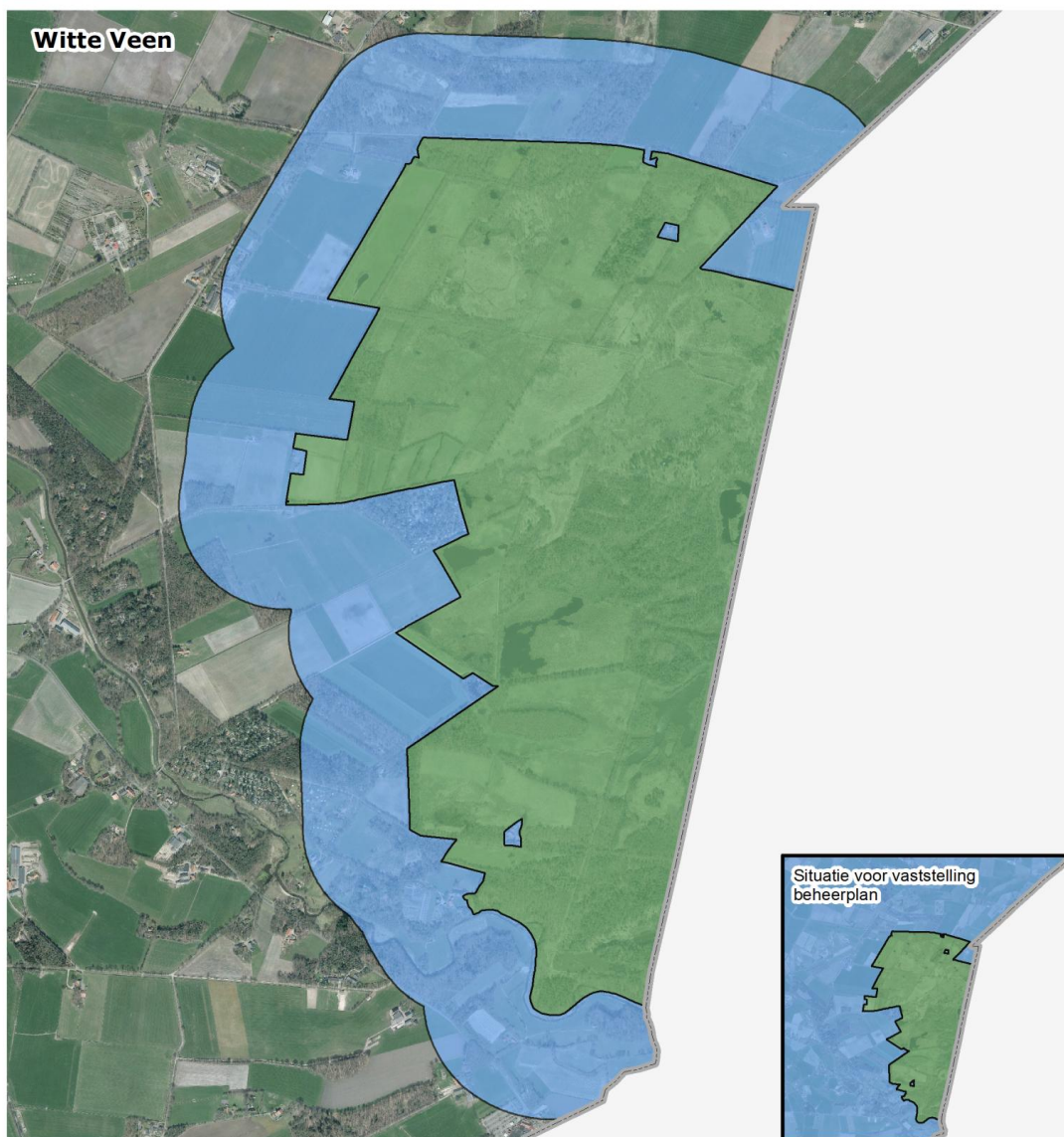
Beoordeling van effecten binnen de invloedsafstand

Binnen de berekende invloedsafstanden kan een significant negatief effect van aanleg van perceelontwatering niet op voorhand worden uitgesloten. Voor aanleg van nieuwe perceelontwatering binnen deze afstand dient de initiatiefnemer dan ook zelf aan te tonen dat significant negatief effect is uit te sluiten. Dat vraagt een onderbouwing die per situatie kan verschillen. De initiatiefnemer is daarbij niet gebonden aan de algemene uitgangspunten in deze notitie aangezien bij het optreden van effecten op korte afstand de lokale omstandigheden een relatief grote invloed zullen hebben. Een benadering zoals in deze notitie, waarbij effecten van ontwatering gemiddeld worden over grotere afstanden, is dan minder goed toepasbaar.

Referenties

- ACSG (2014). Protocol. Beschrijving behandeling verzoeken om onderzoek naar schade. AdviesCommissie Schade Grondwater, Utrecht.
- Massop, H.Th.L, C. Kwakernaak & P.J.T. van Bakel (2012). Fysieke onderlegger voor het Deltaprogramma. Kansen voor waterconservering in regionale stroomgebieden. Alterra-rapport 2287. Alterra, Wageningen.
- Naudin-Ten Cate, R., T. Tjooitink & M. Wentink (2000) Cultuurtechnisch Vademecum. Handboek voor inrichting en beheer van land, water en milieu Doetinchem, Elsevier bedrijfsinformatie.
- Schunselaar, S.S., P.E. Dik & S. Rijpkema (2013). Uitwerking beïnvloedingszones N2000. Externe werking drainage en beregening. Grontmij, Assen.
- Sluijter, R. (2011). De Bosatlas van het klimaat. Noordhoff Uitgevers Groningen/KNMI De Bilt.
- Van Bakel, P.J.T., E.M.P.M. van Boekel & I.G.A.M. Noij (2008). Modelonderzoek naar effecten van conventionele en samengestelde, peilgestuurde drainage op de hydrologie en nutriëntenbelasting. Alterra-rapport 1647. Alterra, Wageningen.
- Van der Gaast, J.W.J. & H. Th. L. Massop (2003). Spreidingslengte voor het beheergebied van Waterschap Veluwe. Alterra-rapport 653. Alterra, Wageningen.
- Wesseling, J. (1973). Theories of Field Drainage and Watershed Runoff. 13 Seepage. ILRI, Wageningen.

bijlage/kaart

Zone mogelijk effect agrarische activiteit drainage op Natura 2000 gebied

Effect-afstand drainage Witte Veen: 350 m

aanduidingen

- Natura 2000 gebied
- Zone mogelijke vergunningplicht Nb-wet agrarische activiteit drainage
- Geen vergunningplicht Nb-wet voor agrarische activiteit drainage*

Beleidsinformatie, Januari 2016, nr. 160015-1 Witte Veen

0 150 300 450Meter

* N.B. Nabij een provinciegrens kan vergunningplicht gelden i.v.m. Natura 2000 gebied in naastgelegen provincie(s)

Bijlage 5.1. Onderbouwing verlaging grondwaterstand in een gedraineerd perceel

Voor de berekening in deze notitie dient de verlaging van de grondwaterstand in een gebied met nieuwe perceelsontwatering te worden opgegeven. De gebruikte schatting $\Delta h=50$ cm wordt in deze bijlage nader onderbouwd.

Schatting op basis van vuistregels

Uitgangspunt is dat drainage wordt aangelegd in een landbouwgebied, dus in een situatie waarin al ontwatering aanwezig is. Bij een drainageweerstand van 300 tot 400 dagen en een neerslagoverschot in het winterhalfjaar van 200 mm (Sluijter, 2011) is de opbolling $300 \cdot (200/180/1000) = 34$ cm.

Bij aanleg van buisdrainage neemt de drainageweerstand af tot ongeveer 70 dagen en wordt de opbolling 8 cm. Aangenomen dat buisdrainage 5 tot 10 cm boven het slootpeil ligt is de verlaging van het grondwater op perceelsniveau als gevolg van aanleg van perceelsontwatering in de winter ongeveer 30 – 40 cm.

Onderbouwing op basis van modelberekeningen

Onderstaande tabel met getallen uit Van Bakel et al. (2008, p58) geeft een onderbouwing op basis van modelberekeningen. In deze studie zijn berekeningen uitgevoerd met een landelijk grondwatermodel, gekoppeld aan een model van de onverzadigde zone. Onderstaande getallen geven effecten van aanleg van perceelsdrainage in voorheen ongedraineerd landbouwgebied (voor enkele zandgebieden in Brabant).

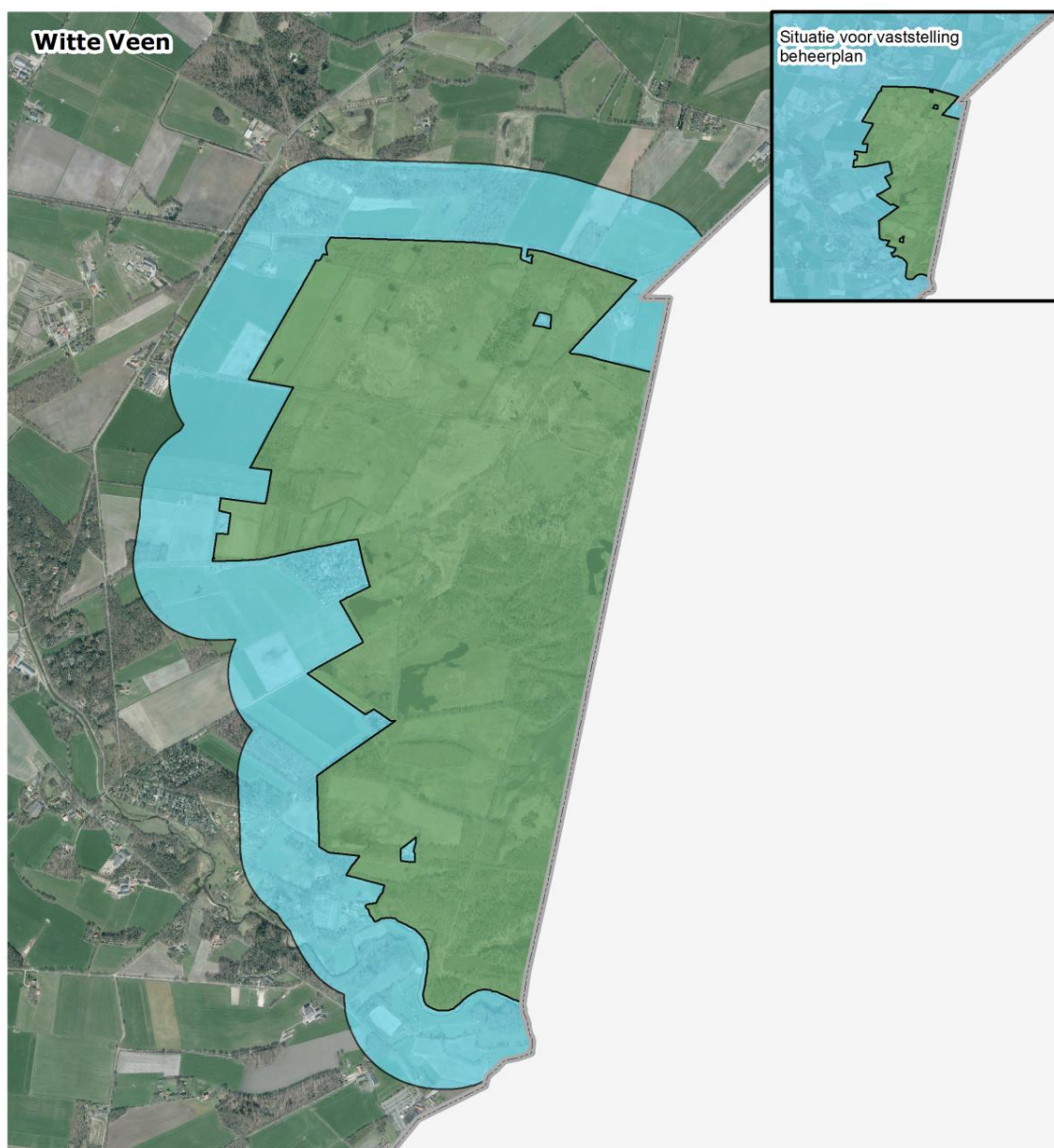
Tabel 5.2. Effect van perceelsdrainage op de GHG, GLG en GVG in zandgebieden (de flux betreft de toestroming door de onderrand, een positief getal is kwel naar het perceel).

Plot	3059	4603	4974	5055	5325	5496	5622	5654	5724
GHG	18	23	46	52	28	42	34	26	47
GLG	137	139	142	147	123	153	123	79	148
GVG	68	47	65	76	46	54	51	45	71
flux mm/d	0,11	0,36	-0,01	-0,26	0,28	0,02	0,4	2,35	-0,24
GHG	70	71	78	82	77	80	77	71	85
GLG	143	146	144	151	127	158	126	104	153
GVG	96	85	90	96	87	88	87	81	97
flux mm/d	0,48	0,58	0,2	0,06	0,63	0,3	0,69	2,52	0,04
dGHG	-52	-48	-32	-30	-49	-38	-43	-45	-38
dGLG	-6	-7	-2	-4	-4	-5	-3	-25	-5
dGVG	-28	-38	-25	-20	-41	-34	-36	-36	-26
dFlux	0,37	0,22	0,21	0,32	0,35	0,28	0,29	0,17	0,28

Uit bovenstaande blijkt dat de verlaging van de wintergrondwaterstand (GHG) weliswaar in de orde grootte van 40 cm ligt, maar dat een verlaging tot 50 cm niet is uit te sluiten. Omdat voor het vergunning vrij stellen ieder significant negatief effect op voorhand moet kunnen worden uitgesloten wordt in deze notitie gerekend met 50 cm, wat als een maximaal te verwachten verlaging wordt beschouwd.

De tabel laat ook zien dat buisdrainage ertoe leidt dat aanzienlijke toename van de kwel naar gedraineerde percelen wordt berekend. Dat is in lijn met de verwachting, dat gedraineerde percelen grondwater uit de omgeving zullen aantrekken.

Bijlage 6 Invloedsafstand kleine grondwateronttrekkingen

bijlage/kaart

Zone mogelijk effect kleine grondwateronttrekkingen op Natura 2000 gebied

Effect-afstand: 300 m

aanduidingen

- Natura 2000 gebied
- Zone mogelijke vergunningplicht Nb-wet kleine grondwateronttrekkingen
- Geen vergunningplicht Nb-wet voor kleine grondwateronttrekkingen*

Beleidsinformatie, Januari 2016, nr. 160015-2 Witte Veen

0 200 400 600 Meter

* N.B. Nabij een provinciegrens kan vergunningplicht gelden i.v.m. Natura 2000 gebied in naastgelegen provincie(s)

Bijlage 7 Beoordeelde recreatiebedrijven

Bestaande recreatiebedrijven in en om Witte Veen

Voor bestaande recreatiebedrijven geldt:

- Als in de huidige situatie geen significant negatieve effecten optreden op de instandhoudingsdoelstellingen is de beoordeling van de bestaande activiteiten van het betreffende bedrijf groen;
- Indien significant negatieve effecten op instandhoudingsdoelstellingen niet kunnen worden uitgesloten maar met mitigerende maatregelen waarschijnlijk te voorkomen of te verzachten zijn is de beoordeling geel;
- Als niet bekend is of er mogelijk significant negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen zijn is meer informatie nodig (beoordeling oranje).

Zie voor een nadere toelichting op de beoordeling paragraaf 5.4.13.

Beoordeling	Bedrijfsnaam	Adres	Plaats	Afstand tot Natura 2000-gebied
Groen	Camping de Leemkoel	Wargerinksweg 30	Haaksbergen	Aangrenzend
Groen	Mies de Monchy	Broekheurnerweg 140	Haaksbergen	429 meter
Groen	Frederico	Broekheurnerweg 140	Haaksbergen	429 meter

Bijlage 8 Overige beoordeelde bedrijven met een SBI-code

Bestaande overige bedrijven met een SBI-code in en om Witte Veer

Voor bestaande overige bedrijven met een SBI-code geldt:

- Als in de huidige situatie geen significant negatieve effecten optreden op de instandhoudingsdoelstellingen is de beoordeling van de bestaande activiteiten van het betreffende bedrijf groen;
- Indien significant negatieve effecten op instandhoudingsdoelstellingen niet kunnen worden uitgesloten maar met mitigerende maatregelen waarschijnlijk te voorkomen of te verzachten zijn is de beoordeling geel;
- Als niet bekend is of er mogelijk significant negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen zijn is meer informatie nodig (beoordeling oranje).

Beoordeling	Bedrijf	Categorie	Afstand tot Natura 2000-gebied	Mogelijke verstorings-factor	Onderbouwing beoordeling
Groen	Jatucor BV	Kunstmeststoffen-fabrieken	90 meter	Geluid/Licht	Lichthinder is uitgesloten vanwege bosschages rondom Witte Veer en (deels) rondom het bedrijf. Geluidhinder is uitgesloten vanwege type productieproces en ligging ten opzichte van kamsalamanderbiotoop.
Groen	Agi van de Steeg BV	Golfkartonfabrieken	8.724 meter	Verdroging	Het bedrijf onttrekt geen grondwater.
Groen	De Brink Co Packing BV	Golfkartonfabrieken	8.841 meter	Verdroging	Het bedrijf onttrekt geen grondwater.
Groen	Koninklijke Grolsch NV	Vervaardiging van bier	6.115 meter	Verdroging	Zie paragraaf 5.4.2

Bijlage 9 Overzicht PAS- en niet-PAS maatregelen

Maatregel		
PAS		
M1a	beheer en inrichting	Verminderen ontwatering door sloten ten westen begrenzing te verondiepen cq dempen
M1b	beheer en inrichting	Verminderen ontwatering door sloten ten oosten (dus in Duitsland) te verondiepen cq dempen. Afh. van onderzoek M22
M1c	beheer en inrichting	Vermindering ontwatering door sloten westkant begrenzing te dempen
M2	beheer en inrichting	Verondiepen van de Hegebeek en inrichten percelen Jannink
M3	beheer en inrichting	Dempen alle detailontwatering binnen Natura 2000-gebied
M4	beheer en inrichting	Kappen naaldbos in hoogveenkern (herstel waterhuishouding door tegengaan van verdampingverlies)
M5a	beheer en inrichting	Aanleg noordelijke damwand
M5b	beheer en inrichting	Aanleg zuidelijke damwand (afhankelijk van onderzoek M22)
M13	beheer en inrichting	Verwijderen organische sedimenten
M14	beheer en inrichting	Kleinschalig plaggen
M15	beheer en inrichting	Begrazen binnen raster/sloten
M16	beheer en inrichting	Verwijderen opslag (ingrijpen in successie naar bos)
M17	beheer en inrichting	Maaien
M18	beheer en inrichting	Bekalken
M21	beheer en inrichting	Bekalken inzijsgebied afhankelijk van onderzoek M22
M22	onderzoek	Onderzoek naar nut en noodzaak i.r.t. M1 (abc)
Niet-PAS		
	onderzoek	Onderzoek drainage en kleine grondwateronttrekkingen ten behoeve van agrarische activiteiten
	beheer en inrichting	het aanleggen van enkele poelen (locatie wordt nog nader bepaald) om uitwisseling binnen en buiten het gebied te bevorderen (tbv kamsalamander)

Bijlage 10 Begrippen- en afkortingenlijst

Begrippen

Onderstaande lijst bevat de in dit Natura 2000-beheerplan gehanteerde begrippen. Nadere uitleg over Natura 2000 en daar mee samenhangende begrippen is ook te vinden op website: http://www.Natura_2000.nl

- *Aanwijzingsbesluit*: Besluit waarmee een Natura 2000-gebied wordt aangewezen en begrensd en waarin de instandhoudingsdoelstellingen van dat gebied worden aangegeven.
- *Andere handeling*: Bestaand gebruik niet zijnde een project. Uit jurisprudentie blijkt dat ook het uitvoeren van strandexcursies met een strandbus op Terschelling, het opnieuw open stellen van een bestaande verharde weg voor ontsluitingsverkeer en het wijzigen van het veebestand onder een andere handeling vallen.
- *Beheerplan*: Een door het bevoegd gezag vastgesteld plan waarin is vastgelegd wat er wordt gedaan om de instandhoudingsdoelstellingen van het Natura 2000-gebied te realiseren.
- *Belanghebbende*: (Rechts)personen zoals bestuursorganen, bewoners, bedrijven, recreanten die een direct belang kunnen aantonen tav het betreffende Natura 2000-gebied.
- *Bestaand gebruik*: gebruik dat op 31 maart 2010 bekend was, of redelijkerwijs bekend had kunnen zijn bij het bevoegd gezag (artikel 1 lid m, Natuurbeschermingswet 1998).
- *Beschermde Natuurmonumenten*: wettelijk beschermde gebieden die vanaf de jaren 70 van de vorige eeuw zijn aangewezen. Een deel van de beschermde Natuurmonumenten ligt binnen Natura 2000-gebieden.
- *Bestuursakkoord Natuur*: overeenkomst tussen rijk en provincie in nauw overleg met maatschappelijke organisaties over de ontwikkeling en beheer van natuur in Nederland voor de periode tot en met 2027
- *Bevoegd gezag*: Overheidsinstelling die is belast met een bepaalde taak, bijvoorbeeld vergunningverlening of vaststellen van beheerplannen.
- *Biodiversiteit*: soortenrijkdom.
- *Ecologische Hoofdstructuur (EHS)*: een samenhangend netwerk van in (inter)nationaal opzicht belangrijke duurzaam te behouden ecosystemen. De EHS is opgebouwd uit natuurkerngebieden, natuurontwikkelingsgebieden en ecologische verbindingzones.
- *Fauna*: De totaliteit van de diersoorten van een bepaald gebied.
- *Foerageergebied*: Bepaald gebied waarin dieren regelmatig gebruik maken voor het zoeken van voedsel.
- *Gedeputeerde Staten (GS)*: Dagelijks bestuur van een provincie.
- *Gunstige staat van instandhouding*: Van een gunstige staat van instandhouding van een soort of habitattype is sprake als de biotische en abiotische omstandigheden waarin de soort of het habitattype voorkomt perspectief bieden op een duurzaam voortbestaan van die soort of dat habitattype.
- *Habitat*: Kenmerkend leefgebied van een soort.
- *Habitatrichtlijn*: EU-richtlijn (EU-Richtlijn 92/43/EEG van 21 mei 1992) die als doel heeft het in stand houden van de biodiversiteit in de Europese Unie door het beschermen van natuurlijke en halfnatuurlijke habitats en de wilde flora en fauna.
- *Habitattype*: Land- of waterzone met bijzondere geografische, abiotische en biotische kenmerken die zowel geheel natuurlijk als halfnatuurlijk kunnen zijn (= letterlijke definitie die in de Richtlijn staat) of beschrijving van tot een bepaald habitattype behorende vegetatietypen, waarbij ook minder goed ontwikkelde vormen zijn aangegeven.
- *Herstelstrategieën*: De herstelstrategie betreft de maatregelen die nodig zijn voor de realisatie van de instandhoudingsdoelen.
- *Kritische depositiewaarde*: de hoeveelheid stikstof die een ecosysteem over langere tijd kan weerstaan zonder dat de structuur of het functioneren van het ecosysteem significant negatief beïnvloed worden.
- *Instandhouding*: Geheel aan maatregelen die nodig zijn voor het behoud of herstel van natuurlijke habitats en populaties van wilde diersoorten en plantensoorten.
- *Instandhoudingsdoelstelling*: de habitattypen en soorten waarvoor een gunstige staat van instandhouding moet worden behouden of gerealiseerd.
- *Landschapsecologische systeemanalyse*: Een beschrijving van het ontstaan van een gebied, het functioneren van dit gebied en van de processen die bepalend zijn voor het voorkomen van planten en dieren in dit gebied. Dit inzicht vormt de basis voor de aanduiding van duurzame beheer- en/of inrichtingsmaatregelen.
- *Monitoring*: Het door de tijd blijven volgen van het verloop van de waarde van een of meer grootheden volgens een vastgestelde werkwijze.
- *Natura 2000*: Een samenhangend netwerk van leefgebieden en soorten die van belang zijn vanuit het perspectief van de Europese Unie als geheel, ingesteld door de Europese Unie. Op de gebieden is de Vogel- en/of Habitatrichtlijn van toepassing.
- *Natura 2000 doelendocument*: Beleidsdocument van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (december 2006), het document biedt het kader voor de aanwijzingsbesluiten en geeft sturing aan de beheerplannen.
- *Natura 2000-gebied*: Gebied behorende tot het Natura 2000 netwerk; in Nederland een gebied beschermd volgens de Natuurbeschermingswet 1998, tevens aangewezen en/of aangemeld als Vogel- en/of Habitatrichtlijn-gebied (art 10a Natuurbeschermingswet).
- *Natuurbeschermingswet 1998*: Wet die natuurgebieden beschermt (gebiedsbescherming). Bescherming vindt plaats door ingrepen met mogelijke verslechterende of significante effecten op de instandhoudingsdoelstellingen van het beschermde gebied niet toe te staan, tenzij een vergunning kan worden verkregen.
- *Natuurpact*: overeenkomst tussen het ministerie van Economische Zaken en de Provincies d.d. 26 september 2013

- *Negatieve effecten*: Gevolgen voor soorten en voor de kwaliteit van habitattypen en de leefgebieden van soorten in een Natura 2000-gebied zonder dat deze gevolgen de instandhoudingsdoelstellingen in gevaar brengen.
- *Ontwerp-beheerplan*: Beheerplan dat helemaal gereed is om de inspraak in te gaan, inclusief de formele instemming van de betrokken bevoegde gezagen.
- *Open stal*: Stal met (gedeeltelijk) open gevel
- *PAS (Programmatische Aanpak Stikstof)*: een projectplan met als doel het omlaag brengen van de stikstofdepositie in Natura 2000-gebieden, om zo de vergunningverlening in het kader van Natuurbeschermingswet 1998 vlot te trekken. Aangezien deze depositie het probleem is van meerdere overheidslagen en meerdere sectoren, wordt dit in gezamenlijkheid opgepakt. De essentie van het PAS is daarom verkennen en afspreken hoe op verschillende niveaus (generiek, provinciaal en gebiedsgericht) en vanuit verschillende sectoren (landbouw, industrie, verkeer en vervoer) wordt bijgedragen aan het aanpakken van het probleem. Uitgebreide informatie over PAS is te vinden op de PAS-website: <http://pas.Natura2000.nl>.
- *Procesindicator*: Procesindicatoren zijn plantensoorten die kunnen helpen bij het tijdig signaleren van (dreigende) verslechtering, en ook optredende verbetering van de kwaliteit van Habitattypen. Procesindicatoren geven inzicht in veranderingen van de standplaatscondities als gevolg van verdroging, verzuring, vermessing.
- *Profielendocument*: In het profielendocument zijn voor alle aangewezen habitattypen, habitatsoorten en vogels beschrijvingen opgenomen. Aan de hand van deze beschrijvingen en de staat van instandhouding in een Natura 2000-gebied worden de instandhoudingsdoelstellingen (behoud, verbetering, uitbreiding, etc.) voor dat Natura 2000-gebied vastgesteld.
- *Project*: Een activiteit is 'een project' in de zin van de Nbwet als er sprake is van 'de uitvoering van bouwwerken of de totstandbrenging van andere installaties of (materiële) werken en andere (materiële) ingrepen in het natuurlijke milieu of landschap, inclusief de ingrepen voor de ontginning van bodemschatten'.
- *SBI*: Standaard Bedrijfsindeling. Ieder bedrijf dat zich inschrijft in het Handelsregister krijgt een SBI-code. Deze code geeft aan wat de belangrijkste activiteit van een bedrijf is.
- *Sense of urgency*: Een sense of urgency is toebedeeld als binnen enkele jaren mogelijk een onherstelbare situatie ontstaat waardoor de kernopgave en de daarbij behorende instandhoudingsdoelstellingen niet meer realiseerbaar zijn.
- *Significant negatieve effecten*: Gevolgen voor soorten en voor de kwaliteit van habitattypen en de leefgebieden van soorten in een Natura 2000-gebied waardoor de instandhoudingsdoelstellingen in gevaar worden gebracht. Bijvoorbeeld wanneer ten opzichte van de instandhoudingsdoelstellingen de toekomstige oppervlakte van een habitatype of het leefgebied van een soort vermindert, het aantal van een soort vermindert of de kwaliteit van een habitatype of het leefgebied van een soort achteruitgaat.
- *Staat van instandhouding*: Het effect van de som van de invloeden die op de betrokken soort inwerken en op lange termijn een verandering kunnen bewerkstelligen in de verspreiding en de grootte van de populaties van die soort op het grondgebied van de Europese Unie.
- *Vastgesteld beheerplan*: Het beheerplan zoals dat (na de inspraakprocedure) is vastgesteld door het bevoegde gezag. Een eventueel daarna ingesteld beroep bij de Raad van State valt hier dus buiten.
- *Vegetatie*: Het ruimtelijk voorkomen van planten in samenhang met de plaats waar zij groeien en in de rangschikking die zij spontaan hebben aangenomen.
- *Versnippering*: Schade aan faunapopulaties als gevolg van doorsnijding van het leefgebied door infrastructuur en/of door andere vormen van habitatdoorsnijding.
- *Verstoring*: Storen van dieren door lawaai, betreding, licht en dergelijke.
- *Vogelrichtlijn*: De Vogelrichtlijn is een EU-richtlijn (EU-Richtlijn 79/409/EEG van 2 april 1979) die tot doel heeft om alle natuurlijk in het wild levende vogelsoorten op het grondgebied van de Europese Unie te beschermen, inclusief en in het bijzonder de leefgebieden van kwetsbare en bedreigde soorten.
- *Voortouwnemer*: De voortouwnemer is hét aanspreekpunt voor het beheerplan voor de buitenwereld. Vanuit haar positie als 'frontoffice' is de voortouwnemer verantwoordelijk voor het totale externe proces.

Afkortingen

– ABRvS	Afdeling Bestuursrechtspraak Raad van State
– ADC	Alternatieven, dwingende redenen van groot openbaar belang, compenserende maatregelen
– Awb	Algemene wet bestuursrecht
– BN	Beschermde Natuurmonument
– CDG	Commissie van Deskundigen en Grondwaterwet
– EHS	Ecologische Hoofdstructuur
– GGOR	Gewenst Grond en Oppervlaktewaterregime
– GLB	Gemeenschappelijk Landbouwbeleid
– GS	Gedeputeerde Staten
– HvJ	Hof van Justitie van de Europese Unie, voorheen Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen.
– ILG	Investeringsbudget Landelijk Gebied
– KDW	Kritische Depositiewaarde
– KRW	Kaderrichtlijn Water
– LEI	Landbouw Economisch Instituut
– MLA	Microlight airplane
– NAP	Normaal Amsterdams Peil
– Nbwet	Natuurbeschermingswet 1998
– NEM	Netwerk Economische Monitoring
– PAS	Programmatische Aanpak Stikstof
– RPAS	Remotely piloted aircraft system
– RWZI	Rioolwaterzuiveringsinstallatie
– SBB	Staatsbosbeheer
– SBI	Standaard Bedrijfsindeling
– SGBP	Stroomgebiedsbeheerplan
– SKNL	Subsidieregeling Kwaliteitsimpuls Natuur en Landschap
– SNL	Subsidiestelsel voor Natuur- en Landschapsbeheer
– SRNL	Subsidieregeling Natuur- en Landschapsbeheer
– SVIR	Structuurvisie Infrastructuur en ruimte
– SWB	Samen Werkt Beter
– TBO	Terreinbeherende organisatie
– TUG	Tijdelijk en uitzonderlijk gebruik
– UAS	Unmanned aircraft system
– Wabo	Wet algemene bepalingen omgevingsrecht
– Wav	Wet ammoniak en veehouderij
– Wro	Wet ruimtelijke ordening